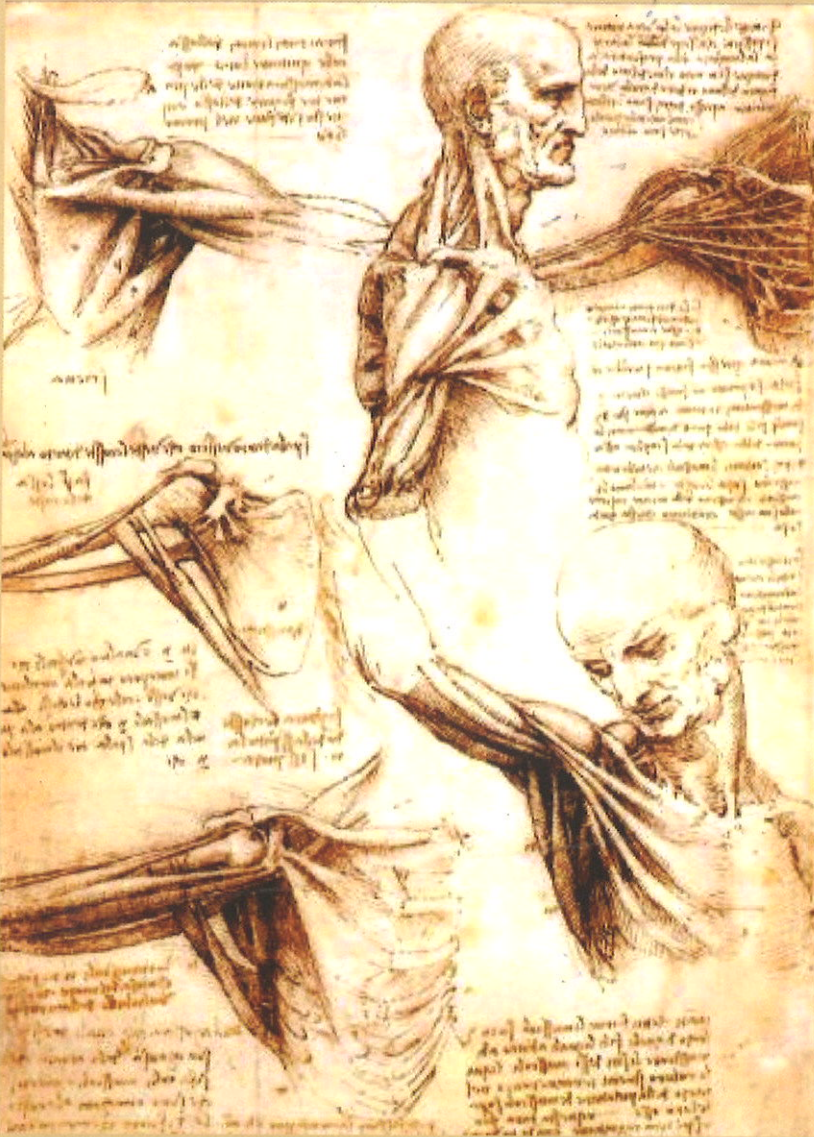

ÜÇ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. Fiyatı 7,5 YTL

KIZILCIK

2009 BAHAR 36

Leonardo'nun gizli bahçesi
Ayfer Coşkun

Kapitalizm ve kriz
Taner Timur

Küreselleşme üzerine
Kenan Somer

Kriz
Hüseyin Hasançebi

Seçimin galibi
Yalçın Yusifoğlu

Siyasete müdahale refleksi

**Alevi bektaşî hareketinin
toplumsal siyasal yazgısı**
Esat Korkmaz

Kriz ve biz
Can Atalay

Chavez
Zeki Yavuz

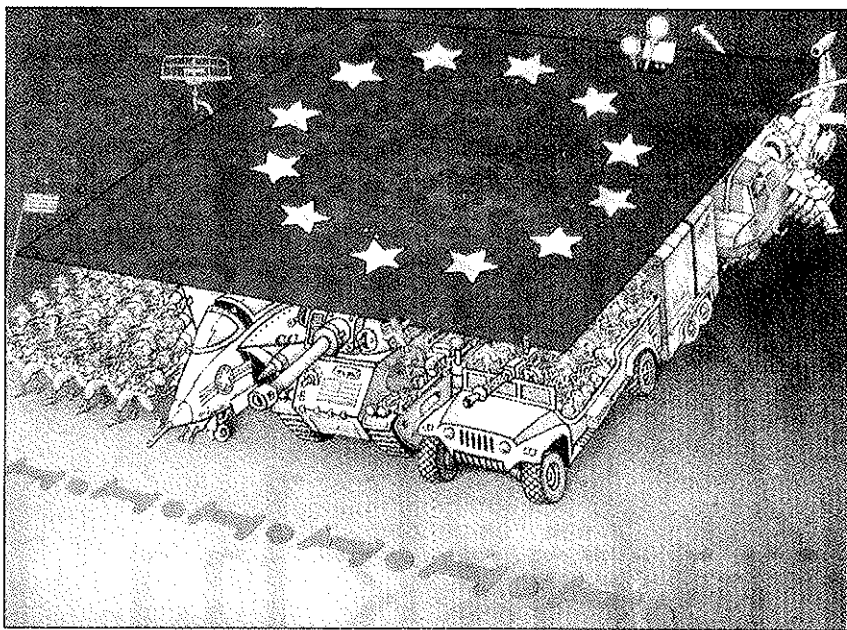
**Post-modern darbeden,
post-modern faşizme**
Mehmet Özgen

Devrimi Nasıl Yapacağız
İ. Barut

Kitsch
Orhan H. Aydın

Osmanlı'nın en ulu şairi
Konur Ertop

V. Kurtu

Valeri Kurtu. Moldovya

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Leonardo da Vinci. –
Sanatsal ve teknik çizimler

3 “Diyarbakır Konferansı”

4 Ignatius’un eli

ABD/Ortadoğu/Türkiye. Nostaljiden gelecek perspektifine

6 Hayat Ağacı

10 Küreselleşme üzerine

Kenan Somer

11 Kapitalizm ve kriz

Taner Timur

“...Bu kadar yükün altından kalkmaları zor olan kapitalist devletler sallanmaya başlayacaklar.”

20 Kriz

Hüseyin Hasançebi

24 Alevi bektaşî hareketinin toplumsal siyasal yazgısı

Esat Korkmaz

29 Siyasete müdahale refleksi

40 Devrimi nasıl yapacağız

İ. Barut

Değişimin, giderek devrimin öznesini yaratmaya dair

47 Post-modern darbeden, post-modern faşizme

Mehmet Özgen

51 Kriz ve biz

Can Atalay

53 Seçimin galibi

Yalçın Yusufoglu

60 Chavez

Zeki Yavuz

70 Siyasetçinin tarihçisi: Berktaş(2)

74 Leonardo’nun gizli bahçesi

Ayfer Coşkun

76 Turgut Cansever’i yitirdik

Bülent Tuna

Cumhuriyet döneminin en başta gelen iki üç mimarından birisiydi.
“Kamu ondan mesleğini yapmasını hemen hiç talep etmedi.”

78 Orhan Duru’nun kara mizahı

K.E.

81 Osmanlı’nın en ulu şairi

Konur Ertop

84 Vüs’at Bener’den anılar

Cemil Eren

91 Kitsch

Orhan H. Aydın

BELGE:

15 Mart dünya tüketici hakları gününde
Tükoder’in basın açıklaması

Vahşete Övgü

Kimden?

Berlusconi adındaki evlere şenlik sokak politikacısından!

Arjantin’de, vaktiyle işbaşındaki kaatil generaller cuntasının sokak ortasında kaçırıp uçaklardan attığı insanlar için, “Ne güzel günlerdi onlar, di mi, yere öyle ayak basıyorlardı! Hah! Hah!” demiş. (Yerli, yabancı basında çıktı.)

Demiş mi hakikaten? Haber doğru olmayabilir. Ama doğru olduğu varsayımı için yersizdir diyebilir misiniz? Pekâlâ yakışıyor.

Bu adam yıllardır İtalya’nın başbakanı. İtalya, demokrasisiyle ve medeniyetiyle dillere destan Avrupa Birliği’nin önde gelen 5-6 ülkesinden biri. Adam yıllardır üstüste seçim kazanıyor.

Şu sıra aklına esmiş de, AB’nin saygıdeğer liderleriyle ayaküstü, al takke ver külâh şakalaşmış, öyle mi?

“Killer Buş”!

Hugo Chavez, Sudan Devlet Başkanı Ömer Beşir hakkında tutuklama kararı çıkarıldı, ABD Başkanı G.W.Buş için niye çıkarılmıyor diye kızmış.

Kızar. Haksız mı?

Siz kız mıyorsunuz?

Ömer Beşir, çok muhtemel ki, tutuklanmayı hak etmektedir. Bir insanın Afrikalı bir devlet başkanı olması, kaatil olmasını bağışlatmaz.

G.W.Buş’a gelince, G.W.Buş da eli kanlı bir kaatildir derken Chavez yalan mı söylüyor? “Killer Buş” ABD’nin Başkanıydı diye niye bağışlanıyor?

Sorun G.W.Buş’da değil. Onun gibi kaatiller her zaman her yerde zuhur eder. Sorun, onun hakkında da yakalama emri çıkarmayı hafsalası almayanlardır.

Yani kaatilin suç ortaklarıdır.

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Turabi Yerli, Hüseyin Hasançebi, Bülent Güner, Kaan Toker, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Bülent Güner **İrtibat Adresi:** Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İSTANBUL **Tel:** (0216) 418 92 82, **Faks:** (0212) 245 48 13 **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız.
Kızılçık e-posta: kizilcik2004@yahoo.com **Basım:** Kilim Matbaası

Polisin Güneydoğu'da öldüresiye çocuk dövmeye cüret etmesi ne demektir? Yetnez mi artık durmadan tekrarlanan "münferit olay", "soruşturma açıldı" filan lâfları? Herkes biliyor bunların terâne olduğunu.

Polise, "Lüzum gördüğün (yani istediğin) yerde bildiğin gibi oku canıma!" emri daha baştan, en baştakiler tarafından verilmiştir.

Hâlen 185 çocuğun (11-16 yaş arası) "polise taş atmak"tan hapis hanelerde tutuklu ve/veya hükümlü tutuluyor olması da mı, bağımsız yargıçlarımızın marifeti münferit bir hâdise?

Ülke, adım adım, 12 Eylül faşist yönetiminden mülhem bir polis devletine götürülüyor.

"Asker" bir süre öncesine kadar arada bir uyarı, muhtıra, şu bu diyerekten siyasete karışır, kamuoyunu muhatap alarak "kıyamet" demeçler verir, ortalık karışır... Bir süredir her hafta ve hemen her konuda resmî ordu görüşü olarak fikir beyan eder, âdeta her işe karışır oldu. İş tam mânâsıyla sıradanlaştı, resmîyete bindi.

Kimse orali değil. Pekâlâ olağan ve "makûl" karşılıyor. Alışılıyor, kanıksanıyor.

Geçende G.K.Başkanı iki kere ortaya çıkıp, meşrûyetinden sual olunmaz bir anayasal işlevi yerine getiriyormuş gibi, bu defa Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına, "Ergenekon dâvası"na ve sair ilgili konulara dair "olur"lu, "olmaz"lı kesin beyanlar serdetti. Ne oldu? Bir alkış, bir alkış... Alkışlardan biri de, paşanın konuşurken kaşlarını çatıp bağırınmış olmasındaydı...

İyi mi..?

En sert AKP hasımlarının dahi "mülayim" buldukları bir AKP'li bakanın şır Tübitak dergisi olayı (Darwin'e sansür) üzerine söylediğine bakın: "Bilime, yanlış yapmış bile olsa, sansür koymak bizim işimiz değil... Bizim Darwin'le ne kavgamız olabilir? Adamcağız ölmüş gitmiş."

Muhteremin Darwin'le kavgası yok mu imiş, anlayan beri gelsin!

Yeri geldikçe söylüyoruz: Darwin karşıtlığı, dünyada ve bizim burda, Türkiye'de, bir bilim ve felsefe sorunu değildir. Düpedüz siyasettir. Halk düşmanları her yerde, her zaman Darwin düşmanıdır.

KIZILCIK

Külliye küresel!

Küreselleşmeci teorisyenler yalnız buralarda değil, her yerde şapa oturdular mı, oturmadılar mı?

Çoğu haciyatmaz olduğu için dünyada küresel kıyamet kopuyormuş, kopmuyormuş umurları değil. Farketmez. Onlar şimdi, küresel kıyamete düpedüz – daha düne kadar yerin dibine batırdıkları – "ulus" devlet çözümleri öneriyor, önerilerinin hayata geçmesi ağır aksak yürüyor diye hayıflanıyorlar. Kıyameti koparanları da var: TÜSİAD'cısından şeddeli ulusalcısına, yeni-liberalizm hayranı eski/yeni solcusuna kadar. (Avrupa birliği'nin gelecek perspektifine ve şu andaki hâl-i pür melâli'ne uzun boylu değinerek, kendi düşünelere bir de biz vurmayalım!)

Bizim AKP'li çok bilmiş hükümet ricaline gelince, onlar –başta Tayyip bey– seçime kadar, "Bizde fazla bişey yok. Bu kriz 2001'deki gibi bir kriz değil. Dışarıdan geliyor... geldiği kadar. Aslâ ve kat'a bizim krizimiz değil!" diye nutuklar atmaktan bir hâl oldular. O arada ülkede sanayi üretimi son altı ayda neredeyse yüzde elli geriledi. İşsiz kalanların sayısı bir milyonu aştı.

Tamam, diyelim ki krizin başı "dışarı"da. Kriz bizi sadece "etkiliyor". Nasıl ve ne kadar etkilediğini de gören gözler görüyor. Peki, NİÇİN etkiliyor?

Siz değil miydiniz, "Çok şükür artık her şey külliye küreselleşti. Siz biz kalmadı, hep biz olduk," diyen? Şimdi sanayi üretiminin yarı yarıya gerilemesinin ardında içerisi değil de, dışarı varsa içerisi niçin yok? Dışarı dışarıda kaldıysa, içerisi niçin değişti? Bu durumda, "Kriz bizden değil, dışarıdan!" demek hangi akla kâr oluyor?

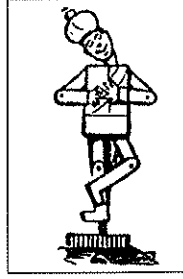
Geçiniz, efendim...

Evet, dışarı artık içerisi olmuştur, içerisi de dışarı. Ama bu olgu, gemisini her yerde yürüten kaptanlar eliyle bütün dünya halkları gibi bu ülke halkının da üzerinde sürdürülen soygunun, sömürünün bir kez daha tescili değilse nedir? Kapitalizmin "modernist" ulusalcı politikalarıyla "post-modernist" küreselleşmeci politikaları arasında git gel tahtıravallı oynatılan ekonomik ve sosyal "realite"lerin cenderesinden kurtulunmadıkça bu hâller sürüp gidecektir.

Ne ki bu, çözümü salt ekonomide olan bir sorun değil, doğrudan SİYASET işidir. Yani sözümona protestolarla filan ona da hayır, buna da hayır diyerekten yerinde saymayı bırakıp, sonuç almak için harekete geçmeyi gerektirir. Küreselleşmenin gereği denilen yeni-emperyalist, neo-kolonyalist emrivakilerin bu ülke halkının başına bela edilmesinde baş rolü oynaya oynaya her gün biraz daha meşum bir heyulâ gibi halkın karşısına dikilen ulus-devletinizi korumaya alıp ihya etmek için değil, köküne kibrit suyu ekecek süreçleri harekete geçirecek uzun erimli mücadeleye bir an önce girişmek için.

“Diyarbakır Konferansı!”

Kürt meselesinde bölgesel yeni bir girişim daha: Talabani bir Kürt konferansı düzenleyecek. Barzani destekliyor. Temsil gücü olan bütün Kürt gruplar katılacak. Konferans Erbil’de yapılacaktır. “Bütün Kürtler”in katılacağı Erbil Kürt konferansına, davet edilmediği ve orada ne konuşulacağı önceden açıklanmadığı için PKK katılmayacak. PKK’nin katılmadığı konferansa temsil gücü kendinden veya Türk devletinden menkul bir çok Kürt çevresi ve şahsiyeti katılacak diyorlar. Konferansın ana konusu “PKK’nin silahsızlandırılması” olacaktır.

Konferansı Talabani Irak Cumhurbaşkanı sıfatıyla düzenliyor. Türkiye bu konferansı destekleyecek. Konferansı Talabani düzenlediğine göre, ABD düzenliyor demektir. Demek ki açık hesap, PKK’nin izolasyonu. Böyle olunca Ahmet Türk, “Kürtlerin katılmadığı bir Kürt konferansına katılmayız!” dedi. Biraz “tuhaf” bir söz. Ama doğru bir söz. Doğru olan her şey zaten biraz “tuhaf”tır.

Ne demek, “Kürtlerin yapacağı bir Kürt konferansının Kürt konferansı olmadığı”? Gerçek tuhaflık, aslında, PKK’nin çağrılmadığı veya katılmadığı konferansa Kürt konferansı diye bakılmasıdır. Bu tuhaflık, kestirmeden, Ahmet Türk’ün söylediği gibi söylenir.

Konferansın konusu açıklandı: “PKK’nin silahsızlandırılması”. ABD’nin parmağının girdiği her işte olduğu gibi bunda da konu ile “karar” aynı şeydir. Sorun olarak görülen şey Kürtler değil, PKK’dır. Sorun PKK ise çözümü de PKK’ye silah bırakılmasıdır. Eğer konferans Talabani ve Barzani ve sair Kürt gruplarının desteği ve Obama’nın gözdağı ile PKK’yi silahsızlanmaya ikna edebilirse Türkiye Kürt meselesinden kurtulacaktır!

Hedef, “PKK’yi dağdan indirmek!” Böyle deniyor. Siyaset böyle kurnazlıkları içerir, içermez değil. Hattâ bazen sorun da çözer ama elbette karşı taraf uyarsa.

“PKK’yi dağdan indirmek” başını kuma gömmektir. Herkes ve Türk devleti ve Obama da biliyor ki, her şey olduğu gibi kaldıkça PKK “Dağa çıkmak”tır. PKK’yi dağa sürersen 5-10 bin silahlı güce, sandığa sürersen, tümü de militan kimlik olan, iki milyondan fazla oya dönüşüyor. Kaba hesap Türkiye Kürtlerinin yüzde 70’i demektir bu. Bu bakımdan, Kürtlerle uzlaşmak PKK ile uzlaşmaktan geçiyor demektir.

AKP hükümeti ve Türk silahlı kuvvetleri besbelli ki ABD’nin çağrısıyla “Barzani süreci”ni başlattılar. Besbelli ki bu, ABD’nin Irak’tan kısmî askeri çekiliş planının bir parçası. Bu nedenle “PKK meselesi”

önemle ele alınmak isteniyor. Bahar geldi, yaz da gelecek, PKK hareketleniyor. Türk ordusunun başına yine iş açılacak. ABD’nin Irak’ta boşalttığı yeri nasıl dolduracak?

Başka ihtimaller de var. 29 Mart seçiminde gördük. Kürtleri Türk siyaset alanı sınırları içine hapsederek zaptetmenin tarihi imkânları da ortadan kalkmıştır. Muktedir Türk iktidarı, “Diyarbakır’ı alacağız!”

diye saldırdı. “Gel al da görelim!” dendi ona. Politikada bu kadar büyük bir riske, arkasından daha büyük risklerin geleceği görünür olmuşsa, girilir. **Kızılık** söylemişti: Tayyip Erdoğan Diyarbakır’ı alsa bir türlü, alamazsa kaç türlü? demişti. Diyarbakır gitti! Sıra daha büyük risklere geldi. ABD hakemliğinde, Talabani ve Barzani ile birleşip PKK’ye, dolayısıyla bölgedeki en büyük Kürt topluluğa karşı kumar oynamak. İyi ama PKK’ye karşı “oyun”da Türkiye’nin kozları (Barzani, Talabani, ABD) sinek 7’li bile değil. Olmadığı 25 yılda kaç kez görüldü. O halde, Erbil toplantısı, eğer hâlâ daha yapılacaksa ve bir “fırsat” olacaksa, PKK’ye destek anlamına geldiğini bile bile DTP’ye destek olmak gerekir.

Kürt kimliğini göstermek eskiden Kürt burjuvasına düşerdi. Türk devleti kimlik ve sair sorunları Kürt burjuvasıyla çözerdi. Kolaydı. Şimdi lâf dinlemeyen bir PKK var. Artık anlaşmak kolay değil. Kürt sosyal ve siyasal iradesi farklı bir temelde güçleniyor.

O zaman durum şudur. Türk devleti’nin Kürt meselesinde kolayca ulaştığı veya ulaşacağı anlaşmalar, “Kürtlerle anlaşmak” olmuyor. Kürtler alışıldık eski lâflara, kalp parayla ödenen ulûfelere karnı tok davranıyor. Yeni bir lâf bulmak gerekiyor. Kolayı, “PKK’nin konuştuğu dilden konuşmak!”tır. Ama silahlı değil. “PKK konuştuğu dili değiştirsin,” diyerek değil. Tamam, değiştirsin de, bunu bana değil git ona söyle. “Anlamıyorum!”. Sen dilini değiştirmemişsen nasıl anlasın? “TRT Şeş’ten konuşuyorum ya!” da deme. Git bire bir konuş. Geç de kalma. “Kürt Konferansı” daha önce de yapıldı. Yapan gene Kürtlerdi. PKK dışlanmıştı. Hiç bir şey çıkmamıştı. Demek ki Kürt Konferansı –Ahmet Türk’ün dediği gibi– PKK olmayınca Kürtsüz oluyordu.

Ben olsam Türk devletinin yerine, üzüm yemek için değil de bağcıyı dövmek için bile olsa, Erbil’e PKK’nin katılmasını açıklan değil fakat örtülü bir inatla isterdim. Çünkü aksi halde, bağcıyı bile dövmeyeceğimi düşünürdüm. Ayrıca ben, 29 Mart seçiminde de bana öğrettiği gibi, şu konferans, bu konferans derken işin gelip, her şeyin tanımını yeniden yapacak bir “Diyarbakır Konferansı”na dayanmasından korkardım.

Ignatius'un eli

Hoca efendi Amerikalılar'da on yıldır sürdürdüğü orucunu bozdu, bozar bozmaz ilk yumurtladığı hikmet şânı milletimize lâîk "Osmanlı mirâsı" ile ilgili endazesı kaçık lâflar oldu.

İlginç. Değil mi?

Epeydir buralardaki sağcı, solculu müridlerinin de ağızlarında hep aynı ciklelet çiğnenip duruyor. Ne tarihle, ne bölgenin dünya içindeki yeri, ne de bölge ülkelerinin her birinin iç dinamikleri ile bağdaşır, ağız burun bulaşığı civık balon!

Ortadoğu'da herkes çok iyi tanıır Batılı dostlarının bölgedeki işlerine koşmaya her daim hazır NATO üyesi ülke olarak Türkiye'yi! ABD'nin yeni başkanının böyle bir ülkeyle yakından ilgilenmesinin, Türkiye'nin Ortadoğu'da barış ve halkların geleceği uğruna Türkiye'yi hâlen yönetmekte olan ekip eliyle üstleneceği tasavvur edilebilir herhangi bir misyonla değil, ABD'nin bölgeye ve ötesine (Kafkasya, Orta Asya...) dair emelleri ve eski/yeni politikalarının hayata geçmesine somut katkı yolunda sunacağı hizmetle ilgili olduğu çok açık.

Senaryoyu, daha doğrusu bizim görebildiğimiz kadarını hatırlayın; gerisini hatırlamasanız da olur. Davos'ta senelerin Peres'ine dünyanın gözü önünde haddini bildirdikten sonra Tayyip bey, "Daha buralara gelmem!" diyerek kalkıp giderken, tatlı tatlı omuzunu sıvazlayan Ignatius'un elinden alıp götürdüğü neydi dersiniz?

ABD politikalarının yeni açılımlara gebe olduğu bir zamanda, tam da NATO'nun 60. yıldönümüne rastgelen günlerde, bir kere daha niçin Türkiye –başındaki malûm iktidar ekibiyle– Batılı hesaplarda, öngörülerde ve tasavvurlarda öne çıkıyor? İran'la hesaplaşma günün birinde eğer –evet, eğer– silahlı çatışmaya varırsa ve bu Türkiye'siz olamazsa Türkiye'yle nasıl olur? 150 bin mevcutlu ABD ordusunun Irak topraklarından takım taklavat çıkıp gitmesine Türkiye methaldar olacaksa, nasıl olacak? Böyle bir operasyonun karışık ve karmaşık bir sürü düğümü nasıl çözülür? Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu'sunda Kürt sorununun ABD'nin müstakbel hamlelerine zemin sağlayıcı bir "proce" bağlamında "çözümüne" bağlanmasına NATO üyesi Türkiye'den beklenecek katkı ne olabilir? ABD'nin Ortadoğu destekli Avrasya stratejilerinde sadık ve vefakâr taşeron ortaklık vecibelerinin geçerliliği ne-reye kadardır? vb..., vb...

Yeni Osmanlıcılık filan, işin garnitürüdür. Bizimkilerin bunca yıllık dostluğun, ittifakın, stratejik ortaklığın filan gereklerini yerine getirmek için

ellerinden geleni yapmak istemeleri ya-dırğanacak bir şey değil gerçi ama, "bizimkiler"i herşeye rağmen iyi tanımak gerekir. Tayyip bey bir yana, Abdullah bey ve yârânının da Necip Fazıl'ın rahle-i tedrisinden kaptıkları "Büyük Doğu"cu tefeci bezirgân hikmetinde, bu ülkede ve hele bu bölgede eşeğini sağlam kazığa bağlamadan maceraya –NATO'nun içinden ve ABD'nin yedeğinde de olsa– atılmak yoktur. ABD'ye o kadar güvenmek kadar, Türkiye'nin at

pazarında övülen küheylan misali göklere çıkarılan potansiyellerine de güvenmenin başlı başına bir macera olduğunu bilirler. O nedenle, "Siz Avrupa Birliği'ne katılma sevdasına boşverin, Ortadoğu'nun başına geçin!" yolunda bir süredir yine bir takım Amerikalı ve Amerikancı mahfillerden estirilen, eski Osmanlı mirasına dair hatırlatmalarla bezenmiş birtakım uçuk kaçık telkinata fazla kulak asmayacaklarına bahse girebilirsiniz. Osmanlı mirası türünden lâfı güzaf kadar ABD'yle stratejik ortaklık lâfının da hoşluğu, fiyakası iyidir, buralarda iç siyasetin sıcak/soğuk sularında işe yarar da, varılacak "ortak" hedefin ve sağlanacak yararın ne olduğu tam bir muammadır.

AB'yle palamarları çözüp ABD'ye büsbütün yaklaşma gibi bir akılsızlığı kimse bu ekipten beklemesin.

Petrol/doğalgaz deposu Ortadoğu'da stratejik ve politik her sorun yumağının sarılmasında da, çözülmesinde de ABD'nin belirleyici tek kutup olmadığını, enerji kaynakları sorununun, dünya güç dengeleri bağlamında özel olarak Avrupa ile Amerika arasında alttan alta temel bir karşılıklı güven-sizlik/niza alanı oluşturduğunu, gözlerini güç tapıncı bürümüş kimi solculuktan dönme liberal Amerikanofiller daha hâlâ kavramamış olabilirler; Davutoğlugiller ise pekâlâ kavramış ve künhüne varmışlardır. Öyle görünüyor.

Bu, tabii, Ignatius'un eli her halükârda havada kalmaya mahkûm demek değil. Sadece şu: Bunlar kendilerini AB palamarıyla sağlama almadan (onunla nereye kadar, nasıl gitmeye niyetlendikleri ya da niyetlerinin ne kadarını hayata geçirebilecekleri ayrı bir konu) ABD'yle stratejik ortaklık dedikleri özel ilişki düzeyinin gereklerini yerine getirmeye birilerinin sandığı kadar hevesle ve gözü kapalı dalmazlar. Obama'yı göreve başlamasının hemen daha ferdasında, kriziyle mriziyle onca işin başından kaldırıp buralara getiren de bu olmuş olsa gerektir. 60 Yıllık stratejik ortaklık ya da dostluk tecrübesinden ne de olsa ABD'li siyaset mahfilleri de kendi paylarına bir şeyler kazanmış olmalılar.

Kendini yönetmek

Demiştik ki, “Tek ülkede iki toplumlu bir seçim olacak.” Seçimin “Yerel” olması da ayrıca kışkırtıcıydı. Kürt illerinde seçime sadece iki partinin katılması bize olayın tarihsel anlamını gösteriyordu. İlk refleks gösteren Başbakan oldu. “Diyarbakır’ı istiyorum” dedi. Kamuflej olsun diye İzmir’i de istemişti. Kürtler Diyarbakır’ı Türklere verecek miydi? İlgi

buna yoğunlaştı. Kafalarda Türkiye dağılıyor, birleşiyordu. Dolayısıyla 29 Mart yerel seçiminin en önemli genel sonucu, Kürtlerin aldığı sonuç oldu.

Kürt illerinde yüzde 80'lere dayanan bir zafer kazandılar. Bunun en dobra anlamı, Türkiye'deki Kürtlerin kendi kendilerini yönetmeye azimli olduklarını ortaya koymasıdır. Artık Kürt sorunu, Kürtlerin kendilerini yönetmeye yetenekli olup olmadıkları açısından tartışılmaz. Tartışan, boşuna zaman kaybetmiş olur. Başbakan, “Kürtlerin nankör olduğunu” da söyledi. Türk devletinin ve milletinin bu kadar parasını Kürt illerine akıt, gene de seni bu illerden söküp atsınlar! Olacak iş midir bu? Olmuştur. “Kürt meselesi”nin özü budur.

Kürtler kendi seçimini yaparken Türkler de kendi seçimi yaptı. Ne çıktı? Hiç! AKP çıktı. Ne çıkacaktı? “Siyasal denklem değişmedi,” diyor. Kim diyor, hangi denklemi kastediyor? Siyasal denklem değişsin isteyenler değişmesi için ne yaptılar? Seçimle siyasal denklem değiştirmek isteyenler siyasal denklemi seçimsiz değiştirecek güçte olmak zorundadırlar.

Başbakan AKP'nin yüzde 9 oy kaybını “ekonomik kriz”le açıkladı. Kendisine muhalefet yapan yoksa, başka ne desin? Ayrıca bu, siyaseten Baykal'dan başkası için bir şey ifade etmeyen, önemsiz bir şey. Çünkü, AKP'den eksilen oy kitlesi, sistem dışından gelen bir muhalefet olmadığı için, sistem dışına kaçmadı. AKP'nin hismından kaçanlar CHP'ye hiç gitmediler. Niye gitsinler? Onları çağıran bir CHP mi vardı? Ayrıca, çağrılmadığı halde CHP'ye sadece solun bir kesimi gitti. Somutlamak için söyleyelim: Geçen seçimde örneğin İstanbul'un bir bölgesinde bağımsız sosyalist bir adaya verilen 80 bin oyun 70 bini CHP'ye verildi.

CHP'nin aldığı, fakat kendisinin olmayan oy, bundan ibaret değil. Başka bir seçeneği olmadığı için CHP'ye oy veren şehirli orta katman seçmen kitlesi, CHP'nin parti olarak aldığı oy ile adayının aldığı oy arasındaki farka açıkça yansımış görünüyor. Buna Türkiye'nin bozuk para gibi harcanmış sosyalist potansiyeli diye bakılabilir.

“Sosyalist potansiyel!”

Aslında sosyalist yoksa böyle bir potansiyel de yoktur. Potansiyel hesabının içinde işçi ve emekçiler hiç yoktur. Bu da somut bir durum. Niye olmadığına, konformist değil, somut durumun somut tahlili ile bakılmalı.

Ortada, dişle tırnakla kurulmuş bağımsız sosyalist bir siyaset, işçi ve emekçi sınıf siyaseti bulunmadığı için

devrimci bir soyutlama olarak emekçi sınıf göze görünmüyor. Bu eksikliği işçilerin duyup hissetmesi beklenemez. Hissetmeleri sosyalist siyasetin somut varlık kazanmasıyla olur. “Sosyalist siyaset” denilen şey ise, Şadi Özansu dostumuzun, bir yerlerden “bir işçi bulup” aday göstermesi değildir. Daha önce bir vesile, üstelik Lenin hatırlansın diye hatırlatmış, ortada sosyalist bir siyaset olabilmesi için, onun önce SİYASET olması gerekir, demiştik. Şimdi bütün solculara ve sosyalistlere şu düşer: Kaç oy aldın? Kaç oyun sandığa gitmesini engelledin? Sosyalistlere verilecek kaç oy bağımsız bir seçenek görülemediği için başkalarına gitti? Bunları alt alta yazıp toplamak, sonra da gidip bu oyu verenleri durdukları yerde bulmak. Onlarla siyaset yapmak. Demokrasiden istifade edeceksin. Ama demokrasiye aldanmayacaksın. Umudunu, geleceğini, her şeyini ona bağlamayacaksın. Sistemin partileri sanıyor musun ki demokrasiyle kazanıp iktidar oluyorlar? Demokrasi, malûm deyişle, “halkın kendi kendini yönetmesi” değildir. Kimin yöneteceğini belirlemenin belli bir yöntemi.

Çöplerden toplanan o oylar neyin nesi oluyor? Sandık tutanakları ile seçim kurullarının tutanakları niçin birbirini tutmuyor? Demokrasi ile gerçeklik niye bu kadar çelişkili? Bu soruların cevaplarını bulacaksın ve demokrasiyi de aynen onların yaptığı gibi, şöyle ya da böyle, kendine, sınıfına kullanacaksın.

“Kendine demokratlık mı?” Ya ne olacaktı? Demokrasi dedikleri bundan başka nedir ki? Bak işte, Kürtler demokrasiyi kullanarak bir söz söylediler: Hem de demokrasi ile sesleri kesilmek istenirken, söylediler. Senin sözün var mı? Söyle o zaman. Senin sözün mü önemli, demokrasi mi? Sözün yoksa —ya da var da, çıkmıyorsa— kimse sana “demokrasi” adına zırvak koklatmaz. Şimdiye kadar bunu öğrenemediysen söylenecek tek şey var: Öğren de gel!

Siyaset yapmanın yolu belli, yordamı belli. Marx söylemişti. “İşte Rodos, haydi atla!” Türkesi var: “Halep ordaysa...”

Mest!

Kahramanmış! Ne kahramanı?

Yeni Nâsır bile dediler. Hangi Nâsır? Nâsır emperyalist devletlere kafa tuttu, Süveyş Kanalı'na el koydu. Sizin kahramanınızın yaptığı ne?

Bu, olayın bir yanı. Uzatmaya değmez. Bir yanı daha var: Sabah akşam sol, sosyalizm, Marksizm, vb. adına mangalda kül bırakmayan bir sürü bildik, tanıdık eşhas –arada şunu bunu da söyleyip tarihe kayıt düşmeyi ihmal etmeden– açıkça ve kendi beyanlarıyla mest oldular.

Neden mest oldular?

Türkiye başbakanının Davos'ta sergilediği "delikanlı" tavırdan! Siz söyleyin, olmadılar mı?

Aşağılık duygusunun ne olduğunu biliriz de böylelerine bu ölçüde ârız olduğunu görmemiş olmayı, her şeye rağmen, çok isterdik.

Kapitalist devleti yönetenlerin içi boş (dolu da olsa farketmez) kişilik gösterilerine pâyeye verip bundan kendine pay çıkaran solcuyu –sosyalisti, komünisti, şunu bunu – çok geçmeden milliyetçilik, sonra aşırı milliyetçilik, bir adım sonra da faşizm teslim alır. Bizde burada ve orada, Evropa'da, çok örneği vardır. Saymakla tükenmez.

Su forumu

Bu işi bilenler adını koydular:

"Su forumu"!

Küresel su baronlarının istifadesine sunulan Türkiye'den manzaralar..!

Daha açıldığı gün, "Bu barajlara hayır!" diyen çevreci protestocuları polisin eşek sudan gelinceye kadar nasıl dövdüğünü dünyanın su baronlarına TV ekranında hazır temaşa olarak göstermek hiç fena fikir değildi.

Anadolu topraklarındaki operasyonlarını sürdüren ve yeni operasyonlara girişecek olan baronlar hâllerinden ve geleceklerinden diledikleri kadar emin olabilirler.

Hayırlara vesile!

Kandır, tutar!

Ne oldu?

Obama hazretleri Türkiye'de işi bitince kayıplara karıştı. Sonra hiç beklenmezken nerde ortaya çıktı?

Bağdat'ta!

Bilinen şeydir: Kaatilleri kan tutar.

Irak'taki eli kanlı işgal ordusunun başkumandanı cinayet mahallini tavafa gitmediyse neye gitti?

"Bağımsız yargıçlar, âdil yargı..."

Kendine "Harun Yahya" diyen bir adamın bilim dediği saçmalıklarının eleştirisine yer verilen bir internet sitesi ne zamandanberi kapalı. Yargıç kararıyla.

Erişilemiyor.

Nisan ayı ortasında Kürt illerinde ve İstanbul, İzmir, Adana, Mersin'de ve kimi başka yerlerde 150'a yakın DTP yöneticisi seri operasyonlarla gözaltına alındı. Birçoğu tutuklandı. DTP'nin 29 Mart yerel seçiminde birçok yerde AKP'yi ezip geçen oy çoğunluğu sağlamasının ardından geldi bu...

"Bağımsız ve âdil yargı" kararıyla!

Kullaştırma

AKP yerel seçim yatırımı olarak kentlerde yaşayanlara kömür ve erzak, hattâ açıktan para dağıtıyordu. Bolca dağıtıyor, göz doyuruyordu ki, göze battı. AKP muhalifleri, halk tarafından halkın aç kalmasını savunanlar gibi algılanmayı da göze alarak, yapılan devlet yardımlarına ateş püskürdüler.

Devletin halka yardımına karşı çıkmak her zaman siyasî deliliktir. Yapılan yardım seçimleri etkileyecek boyutta ise, demek ki bu önemli bir siyasal araç, hattâ siyasal bir modeldir.

Neyin modeli?

Söylendiği gibi "sadaka siyaseti" modelidir, ama yeni bir şey değildir. Halkı kullaştırma amaçlı kökü, taa Emeviler'e dek giden bir Osmanlı modelidir. Hatırlansın, Makyavel de akıl hocası olduğu İtalyan prenslerine Osmanlı devletini "Her şeyin Sultan'a verilmesi ve Sultan'ın bunu halka dağıtması" yönü ile de örnek göstermişti.

Bunun alternatifi sosyal devlettir. Parasız sağlık, parasız eğitim/çocuklara kreş, yemede içmede, barınmada, ısınmada azami ucuzluk kabilinden uygulamalar, sözgelimi...

AKP'ye muhalefet edenlerin ağzından "sosyal devlet" lâfı ne kadar ve nasıl işitiliyor, işitildiği kadarıyla ve işitildiği hâliyle kitleler nezdinde ne kadar inandırıcı oluyor?

Bırakın artık AKP'nin ne olduğunu, ne olmadığını. Biraz da siz nesiniz, necisiniz, koyun ortaya da millet görsün!

Çorap söküşü

29 Mart seçiminde muhalefet partilerinin AKP'den koparıp aldıkları belediyelerin sayısı, seçimde o partilere verilen oy sayısından çok daha önemli. Ne kadar önemli olduğu giderek görülecek.

Muhalefete geçen her belediye yönetimi, rant manipülasyonunun başka ellere geçmesi demektir. Yerelde dengelerin bozulup yeniden kurulacağı ve bunun merkeze sirayet edeceği yeni bir süreç işlemeye başlamıştır.

AKP kodamanlarının seçimden yine en büyük parti olarak çıktıkları halde bu kadar sarsılıp bir yerden düşmüş karpuzla dönmeleri bundandır.

İşçi öldürmek!

Recep T. Erdoğan, Peres'e o gün, "Siz insan öldürmesini iyi bilirsiniz!" demişti. "Davos fatihi" lâfı buradan çıktı. Sürü övünmesine dönüştü.

T. Erdoğan'ın dediği doğrudur, fakat İsrail "insan öldürmek"te Türkiye'den sadece teknolojik üstünlüğü kadar daha becerikli. O halde bu "doğru", kimin doğrusu?

Bunu en iyi, en açık, en anlaşılır biçimde, Saadet Partisi'nin İstanbul Büyükşehir Belediye başkan adayı Mehmet Bekaroğlu söyledi ve sadece "Davos Fatihi"nin değil, onda olmadık Allah vergisi meziyetler bulan liberal ve demokrat ve solcu takımının da ağzının payını verdi:

"Siz de işçi öldürmeyi iyi bilirsiniz!"

Yalan mı?

Sahibinin sesi

Böyleleri var. Aramızda yaşıyorlar ve çoğunun döktüğü ipe sapa gelmez münasebetsiz yazılar "politik yorum" niyetine gazetelerde yayınlanıyor.

Bir tanesi (kim olduğunu kendisi biliyor; sahipleri de *Radikal*'de çıkan kirli sesinden tanımışlardır) Mehmet Bekaroğlu'nu hedef alan yazısında, tıynet ve cibilliyet kelimelerini ister istemez akla getiren bir yaklaşım ve üslupla Bekaroğlu'nun "günah"larını bir bir sayarak, sonunda, (seçimden bir hafta önce) "Sırada cami duvarı mı var yoksa?" diyordu.

O bunu der; biz de tıynet ve cibilliyet der geçeriz. Ama öyle bir yazı, sırf yazıldı diye nasıl ve niçin yayınlanır ki?

Kirli ya da temiz, bir mecburiyet mi vardı?

Şimdi rahatladınız mı?

G.K. Başkanı, "Bizim orduda darbeci filan olmaz, olamaz, ba-rı-na-maz!" dedi mi, demedi mi..?

Dedi ve 2,5 saat karşısında saf tutup sunta duran gazeteci, yazar, "kanaat önderi" kalabalığının yüreğini ferahlattı mı?

Ferahlattı.

En yetkili ağızdan, nicedir merak edip durdukları sualin cevabını aldılar mı en sonunda?

Aldılar.

Mesele bitmiştir.

Deli bal

Ergenokon iddianamelerinde, usûlsüzlükler, kanunsuzluklar, uygulama garabetleri kol geziyor. Sanki kasten yapılıyor: en sonunda birileri bir sürü süprüntünün altında kalırken her şey (ebed müddet Devletimiz) temize çıksın diye..!

Diyorlar ki, işin özüne bakın, buna da şükredin. Üzümlü yeyin, bağını sormayın!

İyi de, bakın, bal da ağız tadıyla yenir ama... delisi vardır! Bu usûlsüzlüklerle ve bir takım uygulamaların insanın burnunun direğini kıran rövanşist kokusuyla işin "özü" denilen şey sizin istediğiniz yere varmaz, usûlsüzlüğün, çapaçulluğun, kanun tanımazlığın götüreceği yere –yani birilerinin isteyip kastettiği yere– varır. Bu iş daha böyle sürerse, o zaman görülür işin özünün "özü"nün ne olduğu!

Bütün bu garipiliklerde Şekspir'in Hamlet'inin "deli"liğine benzer bir "metod" var. Ya da, teşbihleri birbirine karıştırıp çorbaya çevirme bahasına da olsa, şöyle mi desek acaba: Kırk hâramilerin kırk satırından mı, kırk katırından mı medet umacağını şaşırmış insanlar ülkesine mi dönüyor âhir zamanın Danimarka Krallığı..?

Hitler helvası

Adam bir de öğretmenmiş!

Düşünün: Böyle bir haltı yemek (Hitler'in ruhuna helva pişirip dağıtmak) pekâlâ aklına gelebiliyor. Sonra da düşündüğünü hayata geçirmeyi göze alıyor!

Besbelli arkasında güvendiği birileri var. Belki de yok; ama o, güvendiği birileri her zaman olabilir anlayışıyla yetişmiş, yetiştirilmiş, bugünlere gelmiş. En azından, birileriyle paylaştığı bir düşünce, duygu, vb. çevresi, bir dayanışma potansiyeli...

Ermeni katliamı suçunu inkâr ve o suçun sorumluluğunu ilkökul çocukları nezdinde Ermeni yurttaşların üzerine atmaya yönelik "Sarigelin" belgeseli skandalıyla aynı zamana rast düşmesi boşuna değil.

Al birini vur öbürüne!

Doğan Holding'in bir vergi işi var. Maliye üzerine varıyor. Doğan'ın yazar çizer takımı, habercileri, vb., anlı şanlı Türk medyasının yarısı yani, hep birden Doğan'ın vergi işini can siperâne savunmaya geçiyor. İçlerinden biri olsun, adamın kimbilir kaç avukatı var, bunca danışmanı, şusu busu var, bana ne diyor mu?

Bu ne vefâdır, ne asil bir dayanışma ruhudur! Maşallah, tam disiplin! Gazeteciliğin günümüzde vardığı yer...

Peki, Maliye'ye kim arka çıktı? Sıfatı AKP Meclis Grup Başkan Vekili olan bir zat! Milletvekili. (Son günlerde âdeta ödüllendirildi, bakan oldu!) Başka yer yokmuş gibi Meclis binasında basın toplantısı düzenlemeyi iş edindi ve milletin gözünün içine baka baka Maliye'nin niçin ve nasıl haklı olduğunu, Doğan Holding'in ne affedilmez kusurlar işlediğini incığına cıncığına kadar üç saat anlattı.

Sana ne?

Sen Maliye'nin bilmem hangi vergi dairesinin sözleşmeli sözcüsü, iş takip eden avukatı mısın, lâf yetiştiricibaşı mısın, nesin?

Basında, medyada, hükümette, siyasette, devlette filân "şeffaflık"tan kastedilen bu olsa gerek.

Ne olduklarını her vesileyle her yerde gösteriyorlar...

Men dakika dukka!

Ne yalan söyliyelim bazen insanın, meheldir, oh olsun! diyeceği geliyor.

2001-2002 arasında, tam da ABD'nin Irak'a tecavüze hazırlandığı sırada, o zamanki Ecevit koalisyonunu destabilize edip bir an önce çöktürmek için (Bülent Ecevit'in âdeta canına kastetmek dahil) neler yapıldığını, ne herzeler yenildiğini bir hatırlayın. Bütün rezilliklerde, çarpıtmalarda, tuzaklarda, ihanetlerde, pisliklerde Aydın Doğan medyası denilen kuruluşların doğrudan parmağı vardı. 2002 genel seçiminde ülke yönetiminin AKP denilen yeni yetme camiden gelmeler partisinin tek başına eline teslim edilmesini kotaran ABD/TÜSİAD merkezli komplonun tasarlanma, hazırlık, uygulama safhalarının hepsinde kimlerle nasıl yakından ilişkili hangi aferist iş çevrelerinin, siyaset ve medya muhitlerinin, o muhitlerde ün salmış siyaset adamları ve gazeteci-yazar takımının aktif ve etkin, utanılası roller üstlendiği bilinmiyor mu?

Etme bulma dünyası. Kendi, dünyaları...

Yine 1 Mayıs

1 Mayıs yine geldi, geçti. Nasıl geçti, gördük. "Makul" denilen sayıda işçiyle. İstanbul valisi ile arkasındaki tüm devlet ricalinin akıllarının alabildiği kadar sayıyla!

Halbuki 1 Mayıs deyince akla işçiler, işçiler deyince Taksim Meydanı geliyor.

Niçin böyle?

Türkiye işçi sınıfı (eti budu ne idiyse) otuz şu kadar yıl önce Taksim'e damgasını vurdu. Bu 1 Mayıs'ta işçiler yine orada olmak istediler. Orada olmak ve orada kendi istedikleri gibi olmak onların ve yandaşlarının demokratik hakkı değil miydi?

Hayır, değil!

Bu cumhuriyette süregelen sınıf mücadelesi koşullarında 1 Mayıs'larda Taksim'de olmak işçiler için rızklarını koruma ve tarih sahnesinde varolma kavgasında önlerine çıkarılan ve çıkarılacak engeller karşısında sürdürmeleri gereken kararlı tavrın sembolü. Yanar döner "işçi lideri" sıfatlı HAK-İŞ genel başkanı kişinin dediği gibi fetiş filân değil, bir mücadele mevzii. Yoksa sermayenin adamları, polis âmirleri, emniyet müdürleri, valiler, zaptiye nâzırları, başbakanlar, cumhurbaşkanları filân bunca zamandır senede bir gün bile orasını işçilere bırakmamak için bunca anayasa ve insanlık suçu işlemeyi ne diye üstlensinler ki?

İşçi sınıfının Taksim üzerinde hakkı varsa, o hakkı, işverenleriyle, hükümetiyle, medyasındaki ukala dümbeleği "kanaat önderleri" ve sarı sendikacılarıyla, zaptiye nâzırları ve polis âmirleriyle filân herkesin, "Kopenhag Kriterlerinin gereğidir," diye işçilere tanınması gerekmiyor. Ekmeğini işçi (çalışan kişi) olarak kazanan herkesin o hakkı, hakkını vererek kavrayıp içselleştirmesi o hakkın zaptı için yeter.

Yeter de, artar bile.

Üstü, insanım diyen herkesin kazanımıdır.

Yargı(ç) bağımsızlığı

Kendimizi aldattığımız başlıca konudur, hukuk. Marksizm, hukukun maddî mülkiyet ilişkilerinin soyutlanmış şekli olduğunun Marx tarafından keşfedilmesiyle başladı. Birdenbire gördük ki, mülk sahibinin çıkarına aykırı olanın hukuka da aykırı olduğu bir hukuk tarihi varmış.

Bu nedenle, "Yargı" bağımsız olamaz ama "Yargıç" olabilir. Yargıç tek başına olamaz ama "bağımsız" bir "örgüt"le olabilir. Yargı bağımsızlığı yargıç bağımsızlığından başka bir şey değildir.

Somutu: yargıçlar tezelden sendika kurmalıdır ve her biri istisnasız sendika üyesi olmalıdır. Ne var ki, yargıda sendikalaşma salt yargıçların sorunu değildir. Daha fazladır.

Yargıç bağımsızlığını popüler bir talep hâline getirmek ve o talepten giderek etkin bir toplumsal hareket çıkarmak, hukukun mülkiyetle olan illiyet bağı yüzünden, mülksüzlerin işidir. Yargıyı öncelikle mülkten, dolayısıyla "kanundan" koparmak mülksüzlere düşer. Bizde, burada kamu emekçileri sendikaları –en başta da KESK!– bu konuda niçin hâlâ bu kadar suskun ve âtil, âdetâ nemelâzımcı? Bu işte başı çekmek, gürültü kopartmak, direktmek ve direnmek onlara değilse kime düşüyor?

Yargıçlara düşen, kadınsa kadın, adamsa "adam olmak"tır. Bu da, "hukuk" kadar, "insan" kadar, biraz daha da fazla "sınıf" olmayı gerektirir.

Bu memleket "adam gibi" yargıç görmedi değil: Öğretmen boykotuna katılanları yargılarken, "meslekî dayanışmayı bozdukları" için, boykota katılmayanları mahkûm eden yargıçlar gördü. Ormandan odun çalmış köylüleri yargıladığı duruşmada, "Buraya orman kanununu getirin, onu yargılayacağım!" diyen yargıçları gördü. Komşusunun balkonundan odun çalan garsonu sicil riskini de göze alarak beraat ettiren yargıç da gördü. Bunlar sosyalist yargıçlardı. Hukuk-mülkiyet bağı üzerinde canbazlık yapıyorlardı.

Yargı bağımsızlığı tartışmasına bu konuyu sokalım, göreceksiniz, Türkiye'de kıyamet kopacak.

Kürtçe TV

Kürtçe TV yayını! Başbakan'a aferinler, alkışlar gırla gitti. Seçimde hiç bir işe yaramadı, orası ayrı. DTP karşı çıkınca, dâvasında samimi olmamakla suçlandı.

Aptallar Kürtleri de aptal sanıyorlar.

İşin özü şu:

"Terör" nasıl bir "bütün"se, bölünemezse, "teröre karşı mücadele" de bir bütündür, bölünemez. Beyaz yakalı generaller de böyle demiyor mu? Devlet ve ordusu bu strateji temelinde, Güneydoğu'dan PKK'yi de, Roj TV'yi de söküp atamayınca Kürtçe yayın başlattı. Bunun, Genelkurmay'ın bir "açılımı" olduğu çıktı ortaya, yoksa hükümet zinhar cesaret edemezdi.

Kürde Kürtçe rüya görmeyi bile yasaklamış bir devletin Kürtçe yayını, "yumuşama" sayıldı. Soruna siyasî çözüm için umut sayıldı. Kürtler senelerdir Kürtçe istememişler miydi?

Kürtçe TV yayını ile bir "yumuşama" var da, şarkıcı Rojin'in sesi kesilene kadar var. Hani nerde devlette yumuşama? Kürdün dilinde keskin bir silah olan Kürtçe, devletin elinde balmumu olsun isteniyor.

Kürtçe Kürtler tarafından özgürce kullanıldığı zaman Kürtçedir. Ahmet Türk konuşunca kıyamet kopuyor, devlet konuşunca iyi.

Bunlarda mı bir fikir vermiyor?

Kim öldürdü?

Hırant dâvasında hiç bir tuhafılık yok. Vurulan belli, vuran belli. Dâva niye ilerlemiyor? Çünkü dâva kılıfa sığmıyor. Niye? Vurduran "belli" değil!

Niye değil? Çünkü kamuoyu daha vuran yakalanmadan vurdurana ilan etti.

"Devlet!" dedi.

Dâvanın başındanberi devlet. Kendine gelen izleri silmekten neredeyse yorulmuş, ama vurdurana alamadı. Vali mi? Emniyet müdürü mü?

Endarına komutanı mı? Hiç biri değil! Ortaya çıkan her yeni bağlantıda 140 milyon insan gözü devlete dikiliyor. Devletten bakarsak, bu hakikaten zor bir durum. Hiç biri değilse, hepsi demektir.

Bu durumda tek söz kalır:

"Devlet adam öldürmez!"

İyi, anladık, öldürmez de, öldüreni niye bulmaz? Cevap aynıdır: "Devlet adam öldürmez!"

Bu kadar! "Devlet adam öldürmez!"

Dâva bitmiştir.

Küreselleşme Üzerine

Kenan Somer —

Şairi o güzel havalar mahvetmişti; 20. Yüzyıl sosyalizmini de anti-emperyalizm mahvetti: onu ulusalcı sola dönüştürdü

ULUSALCI SOLUN UZUN HAVASI

8 Şubat 2009 günü Hürriyet Gazetesi'nin 18. sayfasında Yalçın Bayer'in "Yeter Söz Milletin" köşesinde yayımlanan "Küreselleşme ve Emperyalizm" başlıklı (Osman Akgün'den alınan) bir mektup, bu konuda kapsamlı bir açıklama veriyor. Şöyle:

"Emperyalizmin Türkçesi sömürgeci, talancı, çalan demektir. Sömürgeci, talancı hırsızlar, bir devlet organizasyonu ile karşımıza çıkıyorsa buna emperyalizm denir. Sömürgeci, talancı hırsızlar, uluslararası şirketler ve örgütler olarak karşımıza çıkıyorsa bunlara küreselci denir

Yani küreselci demek, emperyalizmin özelleştirilmiş hali demektir. Küreselciliği ve özelleştirmeyi savunan, bu nedenle hırsızlığı savunur. Türkiye'de küreselciler arttıkça, hırsızlık, ahlaksızlık, fuhuş, soygun, dinden, imandan, özden sapma artmıştır.

Küreselcilik, paraya tapan devletlerin yerine paraya tapan, dini imanı olmayan uluslararası şirketleri getirmiştir. Küreselleşme dünya üzerinde yaşamakta olan hukuksuzluğun, keyfiliğin, güçlü olanın her türlü rezilliği yapma hakkının meşrûluğunun benimsenmesidir. Küreselleşme, dünya uygarlığının sonudur, insanlığın ve kültürün yok oluşunu getirir." (Osman Akgün'den)

(Anghiari savaşı) Leonardo'nun resim hâline gelemeden kaybolup giden ünlü deseni

UZUN LÂFIN KISASI

Şairi o güzel havalar mahvetmişti; 20. Yüzyıl sosyalizmini de anti-emperyalizm mahvetti: Onu ulusalcı sola dönüştürdü.

Emperyalizmi olduğu kadar sosyalizmi de ulus devlet temellendiriyordu. Şimdi ulus devletlerin sönmelenmesine, dolayısıyla sosyalizmin de, emperyalizmin de devre dışı kalmasına yol açan küreselleşme, yepyeni bir komünizmin döl yatağı durumuna geliyor.

Sanayi çağı için öngörülen sosyalist devrim, komünizme geçiş dönemi olarak, "Bilgi Çağı"nda gerekliliğini yitiriyormuş gibi görünüyor. Kapitalizm ile komünizm arasındaki geçiş dönemi, Sanayi Çağında, sosyalizm ya da proleterya diktatorası olarak düşünülmüyordu. Şimdi bu geçiş dönemini, küreselleşme simgeliyor.

Sanayi çağındaki sınıfların varlığı, küreselleşme döneminin başlangıç evrelerinde de sürüyor. Bu sınıflar, komünizmde sönmelenecek. Komünizmde işçi sınıfı da var olmayacak. İşçi sınıfı var oldukça, komünizm var olmayacak.

Geçiş dönemi olarak sosyalizmin yerini, geçiş dönemi olarak küreselleşme alıyor. Proleterya diktatorasının yerini, işçi sınıfının sönmelenme süreci alıyor. Komünizmde işçi sınıfının ve burjuvazinin yerini, varlığını sürdürebilen

bütün toplumsal gruplarla birlikte, küreselleşmiş insanlar alıyor.

Üretim araçları özel mülkiyetinden yoksunlaşma, söz konusu olabileceği kadarıyla, Bilgi Çağının küreselleşmiş insanları arasında, Sanayi Çağının çeşitli toplumsal

grupları arasında yol açtığı trajik sonuçlara yol açmayacaktır.

Kapitalizm ve Kriz

Küreselleşmenin Sonu mu?

Taner Timur —

Finansal balonlar aracı kurumları, banka ve sigorta şirketlerini iflasa sürükledi. Kriz reel sektörü vurunca bu kez de General Motors gibi reel sektör kuruluşları iflasın eşiğine geldiler. Nihayet üçüncü aşamada da artık bu kadar yükün altından kalkmaları zor olan kapitalist devletler sallanmaya başlayacaklar

Uluslararası kapitalizmin sözcülüğünü yapan gazete ve dergiler genellikle çarpıcı manşetlerden kaçınırlar. Beş sütunluk başlıklar Batı'da genellikle olağanüstü, "tarihi" olaylar için kullanılır. Yine de son bir yıl içinde bu gibi yayın organlarını izleyenler, bir sürü tarihe geçecek, arşivlenecek manşete tanık oldular. Bunlar hemen tamamen iktisadi krizle ilgiliydiler ve aralarında en çarpıcı olanı da geçtiğimiz Eylül ayı ortasında ünlü Amerikan yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflasını ilan eden başlıklar olmuştur. P. Krugman, o vesileyle yazdığı yazıda, âdeta bir dönüm noktasını saptar gibi, "bu iflasın, kredilerin donması, borsa değerlerinin çöküşüne geçmesi gibi iktisadi sonuçlarının 1930'ların büyük banka bozgunuyla aynı olduğunu" söylemişti.⁽¹⁾ Daha önce de bir sürü banka ve şirket iflası olmuştur, ama, bu yüz elli yıllık "marka" bankanın kurtarılamaması artık Rubikon'un geçildiğini iyice gözler önüne seriyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası kapitalizm irili ufaklı çok sayıda kriz yaşamıştır. Ne var ki, yaygın kanı, artık kapitalizmin krizleri önleyemese bile kontrol altına aldığı, bu sisteme bir almaşık aramanın yani anti-kapitalist kavganın anlamını yitirdiği yönündeydi. Bu bağlamda "1929 Krizi" de belleklerden silinmiş, sözcük âdeta tabu hâline gelmişti. Gerçi Neo-liberallerin çılgınlıkları, Neo-kon'ların pervasızlıkları eleştirilmiyor değildi; fakat Marksist ön-kabullerden hareket eden regülasyon kuramcıları (örneğin M. Aglietta ve çevresi) bile artık büyük krizler bitti diyordu. Neo-liberal siyaset kuramcıları daha da ileri gittiler ve sosyalizmin çöküşüyle beraber tarihin de bittiğini ilan ettiler.

Şimdi iyice görülüyor ki, ne büyük krizler bitmiş, ne de tarih sona ermişti; biten, daha ziyade, elli yıldan beri kamuoyuna pompalanan pembe gelecek düşleriydi. Kuşkusuz bu düşler aslında daha çok son yıllarda servetlerine servet katan mutlu bir

azınlığın düşleriydi. Fakat finans kapitalizminin kamuoyunu da yönlendirdiği bir ortamda, hayallerini gerçek gibi sunmasını bilen bu mutlu azınlığın artık kendisi de bunlara inanmaya başlamıştı. Ve aynı ortamda, bir takım CEO'ların üstelik şirketlerini büyük zararlara sokmuş oldukları durumlarda bile bir emekçinin onlarca yıllık ücretinin toplamına eşit "bonus" ve "stock option"larla kazanç sağlamaları bir skandal etkisi yapmıyordu.⁽²⁾

Aslında kapitalizmin XIX. Yüzyıl sonlarında emperyalizm aşamasına ulaşmasından ve bir dünya sistemi haline gelmesinden beri krizler birbirini izliyor, birbirine benziyor ve birbirini yaratıyor. Tarihi materyalizmin kurucuları üretimin kolektif yapısıyla üretim araçlarının bireysel mülkiyeti arasındaki çelişkinin aslında sistemi krizlere mahkûm ettiğini ortaya koymuşlar ve salt iktisat kuramını aşan bir tarihi-toplumsal kuram geliştirmişlerdi. Bu bağlamda krizler, "kârın maksimizasyonu" motifiyle hareket eden burjuvazinin artı-değeri pazarda gerçekleştirememesi ve "üretim fazlası" yaratması durumlarında ortaya çıkıyordu. Doğrusu, kitlelerin ihtiyaçlarına göre değil de, "kârın realizasyonu"na göre tanımlanmış ve "üretim fazlası" olarak adlandırılmış bir kriz anlayışı kapitalizmin gerçek niteliğini güzel sergiliyor. Fakat, Marx *Kapital*'de, burjuva hırsının bununla yetinmediği ve belli konjonktürel durumlarda etiyale-kemiğiyle kendisi için devamlı bir "sorun" teşkil eden işçiye devreden çıkararak doğrudan paradan para kazanma yollarını aradığı durumlara da işaret etmiştir. Bu bağlamda kapitalist "üretim süreci"nin, "sadece, para yapmak için kaçınılmaz bir ara yol, zorunlu bir ıstırap" olduğunu söyleyen Marx, "Bu yüzden kapitalist üretim biçimine geçmiş bütün milletler, zaman zaman, üretim sürecinden geçmeden para yapmak tutkusuna kapılırlar," diyordu.⁽³⁾ Böyle bir süreç daha 1870'lerde, Komün tecrübesinin kanlı bir şekilde

bastırılmasından sonra yaşanmaya başlamış ve 1873'te patlak veren kriz de Osmanlı Devletini (1875 iflasıyla) ilk kurbanları arasına almıştı. Komün faciasını izleyen beş yıl içinde, üç ayrı ülkede (Avusturya, İngiltere ve Fransa'da), üç ayrı iktisatçı da (Menger, Jevons, Walras) emek-değer kuramına saldırmış ve "faydacı" bir değer kuramı geliştirmişlerdi. Buradan günümüze bir sıçrama yaparak, son yirmi yılda yaşanan ve sonunda bugünkü krize yol açan finans soygununun da Sovyet sisteminin çöküşüyle ilgili olduğunu yadsıyabilir miyiz? Burada bir parantez açarak, sözü burjuvazinin temsilcilerine bırakalım ve, J. P. Morgan başkanının, küreselleşme zihniyetini yansıtan ve biraz da itiraf niteliği taşıyan şu sözlerine kulak verelim. Geçtiğimiz yıl, ünlü CEO James Dimon, "Finans alanında size büyük kazanç sağlayacak durumlarda risk almamak için çok cesur olmanız gerekir," demişti.⁽⁴⁾ Risk almanın değil de, risk almamanın cesaret işi olduğu bir fırsatçılık ve yağma ortamının doğurduğu sonuçları bugün hep birlikte yaşıyoruz. Fakat biz başa dönelim ve yaşadığımız krizin çıkış koşullarını anlamaya çalışalım.

KRİZ NASIL BAŞLADI

Kapitalizm, her finansal krizi, ancak ilerde daha büyük bir kriz yaratacak önlemler alarak bastırıyor. Bu bağlamda 2008 krizi de, yakın nedeni itibariyle, 2000 yılında patlayan "İnternet balonu"nu söndürmek için alınan (fakat bu arada yeni ve daha tehlikeli bir balon yaratan) önlemlerin sonucu olarak doğdu. Birleşik Amerika'da yeni teknolojilerin borsa endeksi NASDAQ, 1999 ortaları ile 2000 Mart ayı arasında % 75 değer kazanmıştı. Bunu izleyen iki buçuk yıl içinde de bu kez % 75 değer kaybetti ki bunun dolar olarak ifadesi beş trilyonu buluyordu.⁽⁵⁾ Bu durumda faizler hemen % 1'e çekildi ve yatırımcılar ucuz kredi bolluğu içinde "ev sahibi" olmaya yöneltildi. İkiz kulelerin yıkıldığı 11 Eylül suikastı endişeleri paniğe çevirmiş, ülkede borsalar bir hafta süreyle kapalı kalmıştı. % 7,3 düşüşle yeniden açıldıkları zaman artık iktisadi kriz toplumsal bir boyut kazanmış bulunuyordu. Bu koşullarda sistemi kurtarmak için iktisadi önlemlere bir de sosyal içerik yüklemek gerekti ve o da bulundu. Amerikan liberalizminin fetiş referanslarından A. de Tocqueville, mülk sahipleri arttıkça devrim olasılığı da azalır, dememiş miydi? Nasıl Thatcher, Reagan, hatta Blair bu mite sarılmışlarsa, şimdi de Bush, "mülk sahibi olma toplumu" ("ownership society") sloganını programının temel ilkesi hâline getiriyordu. Hattâ Harvard'lı profesör E. Glaeser bir de çalışma yaptı ve ev sahiplerinin "daha iyi vatandaş" olduklarını kanıtladı.⁽⁶⁾ Ne var ki bu kez, parası dünya dövizli olan bir ülke "mülk

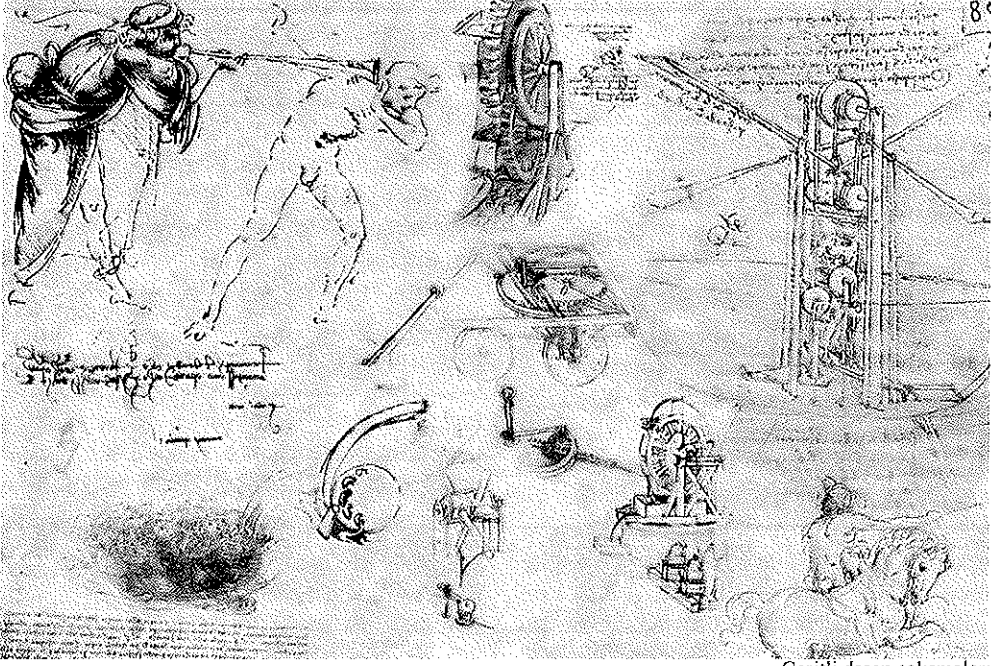
sahipliği" oyununu yepyeni finans araçlarıyla dünya çapında sahneye koyuyordu. Mali piyasalarda radikal bir yeniliği temsil eden bu araçlar, finans jargonunda "türev ürünler" olarak adlandırıldılar.

BU "ÜRÜNLER"NEYDİ VE NASIL OLUŞTU?

P. Krugman'ın krizin başlıca sorumlusu olarak gördüğü ve R.M.B.S, C.D.O, S.I.V, A.B.C.P, gibi harflerle anıldıkları için "alfabe salatası" dediği bu finans ürünlerinin temelinde yatan "felsefe" şuydu:⁽⁷⁾ Amerikalı bir kısım büyük bankalar 1990'ların başlarından itibaren bazı riskli kredilerini birleştirmiş ve bunlardan bir seri tahvil senedi yapmıştı. Bu şekilde paketlenen (titrisation) kağıtlar da kurumsal yatırımcılara satılmak üzere bankaların bilançolarından çıkarıldı. Buna karşılık yatırım bankaları R.M.B.S (Residential Mortgage Backed Securities) adıyla satın aldıkları kağıtlardan C.D.O (Collateralised Debt Obligation) adıyla yeni kağıtlar ürettiler. Sonra da bu kağıtları risk derecelerine göre üç kategoriye ayırarak tüm dünyaya dağıttılar. Bu üç kategori arasında getirisi en fazla olanı ve bu yüzden de en risklisi kuşkusuz spekülative fonlar (hedge funds) tarafından satın alınan kağıtlardı.⁽⁸⁾ Sayıları on bini bulan ve iki trilyon doları aşan bir fonu kontrol eden spekülative fonlar daha çok "vergi cennetleri"nde mevzilenerek yatırımcılarına en büyük getirileri sağlıyorlardı.⁽⁹⁾ Bu nitelikleriyle potansiyel kriz fitilleyicisi olarak da bu fonlar ve vergi cennetleri görülüyor ve dikkatler daha çok bunlar üzerine çevriliyordu. Oysa, krizin gerçek yaratıcısı bu fonlar olmadı. Kapitalist sistem açısından ilginçtir ki, sonunda kriz bu spekülative fonlar yüzünden değil, yukarıda açıklamaya çalıştığımız mekanizmalarla, normal ve nizami bankalar tarafından yaratıldı. Dünya finans sisteminin sözcülerinden bir gazete, "Finansal istikrarsızlığın kaynağı olacak diye uzun süre korkulan spekülative fonların mevcut krizin kökeninde olması küçük bir ironi değildir," diye yazmıştır; "krizi patlatan, spekülative fonlar değil, nizami (regulated) bankalar oldu."⁽¹⁰⁾ Aksine, spekülative fonlar, yıllarca tatlı kârlarla nemalandıktan sonra, krizin ilk "kurbanları" arasına girdiler. 2008 yılında bu fonların üçte biri iflas etti ve bu sürecin 2009'da daha da hızlanması bekleniyor. Ne var ki bu aşamadan sonra onlar da krizi şiddetlendiren ek bir faktör hâline geldiler.

1970'LERDEKİ DÖNÜŞÜM

Şimdi daha da gerilere gidersek, krizin 1970'lere uzanan kökenlerine eğilelim. Karşılaştığımız önemli olgu şudur: Başkan Nixon, Vietnam Sava-

Çeşitli desen çalışmaları

şî'nın yarattığı bütçe açıklarının kapanması için 15 Ağustos 1971'de altın-dolar bağıını koparıp, dalgalı likidite dönemini başlatıyordu. 1972'de, hukukçu Leo Melamed döviz dalgalanmalarının yaratabileceği zararları önlemek için ilerde doğabilecek riskleri satın alan akitleri (Currency futures) icat etmişti. Bu adımı Swap (risk takası) anlaşmalarının icadı izledi. Yarış başlamıştı. Yakınlarda, geriye dönük bir bilanço çıkaran *The Economist* dergisi "her finansal yenilik", diyor, "ucuz para ile ateşlenen bir spekülasyon dalgası yarattı ve bankacılarla tüccarlar bu süreçte düzenleyicilerden (yani yasa koyuculardan, T. T.) daima bir adım önde oldular."⁽¹¹⁾ Bunlar arasında biraz da tüm spekülasyon fonlara destek olarak yaratılan CDS (Credit Default Swap) piyasası, banka alacaklarını, özellikle Şikago okulundan Myron Scholes ile Fisher Black'in geliştirdikleri) girift risk analizleri bağlamında çeşitli bankalara dağıtarak bir çeşit sigorta sağlıyor ve kredilerin bankalara kriz hallerinde geri ödenmelerini mümkün kılıyordu.⁽¹²⁾ CDS'ler ve aynı bağlamda geliştirilen CDO'lar yasal mekanizmaları dışlayan bu taban üzerinde hızla büyüdüler ve 2001 yılında "sıfır değer"de olan bu piyasa 2007 yılında 62 trilyon dolarlık bir hacme ulaştı.⁽¹³⁾ 2007 sonlarında, kriz patladıktan sonra, Krugman, "balonlu yıllarda", diyor, "mortgage sanayi, milyonlarca kişinin gözünü boyayarak altından kalkamayacakları borçlanmaya girmelerine neden oldu ve aynı zamanda yatırımcıları da sahte bir şekilde AAA rating almış kağıtlara muazzam paralar yatırmaları için kandırdı; akla yakın tahminler on mil-

yondan fazla Amerikan ailesinin, sonunda, evlerinin değerinden daha fazla borca sahip olacağını gösteriyor,"⁽¹⁴⁾ Bu tahminler bugün fazlasıyla gerçekleşmiş bulunuyor.

Yukarıdaki rakamlar son yılların insanlık tarihinin en büyük yağmasına yol açan akıl almaz yarış ortaya koyuyor. Paradan para kazanma şeklindeki bu yağmanın başka ifadelerini de şu rakamlarda buluyoruz: Uluslararası planda 54 merkez bankasını kapsayan bir araştırmaya göre Nisan 2007 itibariyle dünyada bir günde yapılan döviz alışverişi 3,2 trilyonluk bir hacme ulaşmıştı ve bu rakam bir günlük mal ticaretinin birkaç yüz mislini ifade ediyordu. Daha çok spekülasyon fonların coşturduğu bu para ticaretinin ulaştığı yekûn 2004'te 1,8 trilyon 1992'de ise 820 milyar doları aşmamıştı.⁽¹⁵⁾ Bu koşullar altında, *The Economist*'ten (21-28 Mart 2008) öğrendiğimize göre de, 2007 yılında ABD'de finans sektörü çalışan nüfusun % 5'i ile toplam kârın % 40'ını sağlamayı başardı. Ve, tatlı spekülasyon yıllarında, bu süreç Birleşik Amerika'ya yılda bir trilyon dolar (ve "ortalama aile" gelirlerine hiç yansımayan) kâr sağladı.⁽¹⁶⁾

Kriz patladıktan sonra, krize giden süreçte ortak olmuş, sık sık da gelişmeleri yönetmiş Avrupa sosyal-demokrasisinin ağır topları da nihayet sahaya indiler ve çılgın gidişi kınadılar. Yayınladıkları bildiri-makalede türev finans ürünlerini, bunları yaratan bankaları ve ödüllendiren rating kuruluşlarını şiddetle eleştiriyorlar ve artık, "Bizleri deli finans yönetmemelidir," diyorlardı.⁽¹⁷⁾

RİSK ANALİZLERİ VE HIZLANDIRICI FAKTÖRLER

Aslında risk analizleri elbette ki olumlu bir çalışmadır. Yanlış ve yanıltıcı olan, mali riski bankalar ve mali kuruluşlar arasında dağıtarak “sigorta”ladığını sanan ve bilimsellik kisvesiyle sunulan burjuva ideolojisiydi. Normal yaşamdaki sağlık, konut, trafik, vb. gibi sigortaların bulaşıcı olma ve yayılma gibi özellikleri yoktur. Bir trafik ya da konut kazası hiç bir zaman başka kazaları “tetikleme” potansiyeli taşımaz. Bu bakımdan bu alanlarda ileriye dönük hesaplar yapılabilir ve beklenebilecek kaza oranları büyük yanlışlara düşülmeden hesaplanabilir. Oysa finans alanında böyle bir lüks yoktur. Küreselleşmiş finans piyasasında tüm değerler birbirine bağlı, birbirinden etkilenir hâle gelmiştir. Bu bakımdan, örneğin, Florida’daki ev fiyatları düşmeye başlayınca elindeki yatırım kâğıdı bunu da içeren, fakat Florida’dan tamamen habersiz Hong-Kong’lu bir bireysel yatırımcı hızla bu “zehirlenmiş” kâğıdı elden çıkarmaya yönelir. Bu mimetik davranışlar ise, toplu halde, söz konusu kâğıtların (ve Florida’daki ev fiyatlarının) daha da düşmesine yol açar. Yıllardır yaşanan ve kimi burjuva iktisatçıları “panik teorileri”ne yol açan gelişme budur.

Çağdaş kapitalizmi büyük bir finansal krize sürükleyen mekanizmalar, ana hatlarıyla, bunlardı. Fakat aynı konjonktürden doğan üç olgu bu süreci daha da hızlandırdı ve krizin bugünkü dev boyutlara ulaşmasında rol oynadı. Bunlardan birincisi, finans jargonunda “Ponzi Şeması” denilen eğilimdi. Bununla, yetersiz sermayeli bir takım şirketlerin ilk yatırımcılarına daha sonrakilerin ödenekleriyle yüksek primler ödemesi ve böylece eninde sonunda kırılacak bir “saadet zinciri”nin oluşması kastediliyordu. Bizde de 1980’lerde “banker faciası”na yol açan bu spekülasyon kumar, “küreselleşme” furyasının yarattığı likidite bolluğu koşullarında dünya çapında bir uygulama alanı bulmuştu. Ne var ki günümüzde, 1920’lerde hiçten dolar milyoneri olan Charles Ponzi’nin tek başına gerçekleştirdiği işlemler, çeşitli bankalar ve ülkeler arasında paylaştırılarak saydamsızlaştırıldığı için risk algılaması da çok daha gizemli hâle gelmişti.

Süreci hızlandıran ikinci olgu da şuydu: Türev ürünleri satmak için bir kısım Nobel ödüllü iktisatçıların geliştirdikleri çok karmaşık matematik açıklamalar devreye giriyor ve bugün “zehirli kâğıtlar” denilen “türev ürünler” bilimsel olarak da meşrû bir tabana oturtuluyordu. Bazen 150 sayfayı bulan “açıklama dosyaları”, J. Stiglitz’in “bilgi lenme asimetrisi” dediği durumu yaratıyor ve bu koşullar da spekülasyonu hızlandıran başka bir me-

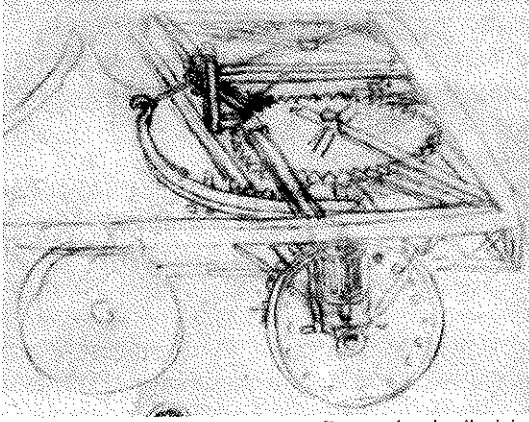
kanizma oluşturunuyordu.⁽¹⁸⁾ Burada eklemeliyiz ki, yukarıda sözünü ettiğimiz saydamsızlaşma biraz da, paradoksal olarak, fazla bilgidен, fazla “saydamlaşma”dan doğuyordu. Günümüzde finans dünyasıyla ilgili bilgiler o kadar artmış ve bu bilgiler o kadar karmaşık hâle gelmişti ki, bunları “yorumlamak” artık yüksek seviyede ve “pahalı” “yorumcular”a ihtiyaç gösteriyor ve bunlar kolayca bulunamayınca farklı bir “saydamsızlık” ortaya çıkıyordu. Bir Arap atasözü, “Bir şeyi görünmez kılmak istiyorsan, güneşe tut!” dememiş miydi?⁽¹⁹⁾ Bütün bunlar ise, zaten kazançlarının önemli bir bölümünü bu şirketlerden sağlayan Rating kurumlarının onayını sağlıyor ve dünyayı krize sürükleyen bankalar yıllarca AAA, AA gibi en parlak derecelerle ödüllendiriliyordu. Bu da finansal spekülasyon yarışını kamçıl原因 üçüncü faktördü.

KRİZİN SİYASAL VE SOSYAL KAYNAKLARI

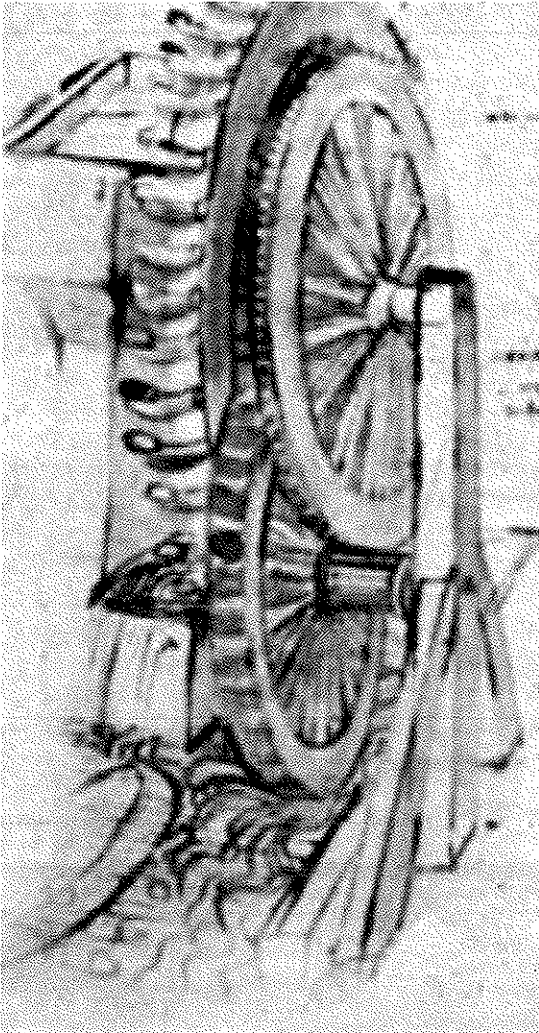
Yukarıdaki satırlarda, daha çok, krizi yaratan finansal mekanizmalar üzerinde durduk ve bunların kökeninin 1970’lere kadar uzandığına işaret ettik. Fakat 1980’lerin sonlarında yaşanan, bu kez sosyopolitik bir olgu da bu sürece ivme kazandırmış ve bölgesel birkaç krizden sonra dünya çapında bir kapitalizm krizine zemin hazırlamıştır. Bu olguyu 1989 yılında Berlin duvarının çökmesi ve sonra da Sovyet sisteminin tarihe karışması teşkil ediyor. Uzun yıllar kapitalist dünyanın kâbuslarını oluşturan bir sistemin birdenbire, kâğıttan bir şato gibi çökmesi Batı’da bayram sevinci yaratmış ve artık her türlü girişimin mubah olduğu bir dönemin başlangıcı olarak algılanmıştı. Bu koşullarda, ABD, *Newsweek* başyazarının deyişiyle, artık “frensiz ve baskısız” bir politikayı başlatıyor ve Washington tam anlamıyla “küstah, tembel ve umursamaz” hâle geliyordu.⁽²⁰⁾

İlginçtir ki, “küreselleşme” sözcüğü 1980’lerde kullanılmaya başlanmış olmakla beraber, asıl “küreselleşme” türkülerinin yoğunlaştığı yıllar, Sovyet sisteminin çöküşünü izleyen yıllar olmuştur. F. Fukuyama’nın “tarihin bittiğini” ilan eden ve içeriğinden çok başlığı ve uluslararası planda gördüğü ilgi açısından dikkate değer olan kitabı da bu konjonktürün ürünüdür. Bu durumda, soruna burjuva iktisat kuramları açısından değil de, emperyalizm kuramları açısından eğilirsek XX. Yüzyıl başlarında Lenin’le Rosa Luxembourg arasındaki tartışmanın XXI. yüzyıl başlarında, çok farklı koşullarda yeniden karşımıza çıktığını görüyoruz.

Rosa Luxembourg, 1913’te yaptığı analizde, Marx’ın soyut (çalışma hipotezleri niteliğindeki) büyüme şemaları ile somut gerçekler arasında bir

Deneysel mekanik çizim

Deneysel mekanik çizim

tutarsızlık saptamış ve kapitalizmin düzenli büyü-yebilmesi için daima kendi dışında kapitalizm-ön-cesi bir alana ihtiyacı olduğunu savunmuştu. Büyüme-yi ve artı-değeri gerçekleştirmenin koşulu buydu.⁽²¹⁾ Oysa Lenin aynı kanıda değildi ve finans kapitalin geri kalmış bölgelerde kapitalizmi geliş-tirici bir rol oynadığını vurguluyordu. “Sermaye ihracı”, diyordu Lenin, “gittiği ülkeleri çok etkiler ve bu ülkelerde kapitalizmin gelişmesini hızlandı-rır. Böylece, sermaye ihracı, onu ihraç eden ülke-lerde bir dereceye kadar gelişmeyi durdurabilir-se de, bunu sadece kapitalizmin dünya çapında daha çok yayılması ve derinleşmesi için yapar.”⁽²²⁾ Yüz yıl kadar önce yapılmış bu tespit son yirmi yıla damgasını vuran “küreselleşme” edebiyatını da farklı bir biçimde tartışmamıza olanak sağlıyor.

Gerçekten de Uzak Doğu “kaplan”larından sonra Çin ve Hindistan’ın da hızla kapitalistleşerek uluslararası arenada belirleyici rol oynar konuma gelmeleri, bunun dışında dünya planında “yükselen pazarlar” adı altında yeni bir kategorinin ortaya çıkması düşündürücü değil midir? Şimdi bu geliş-meleri yakından izleyen *The Economist* dergisinin verilerine dayanarak son yirmi yıllık “küresel-leşme” uygulamasının bazı sonuçlarını gözden ge-çirelim.

Liberal dergi, küreselleşme konusunda 2006 ba-şında yaptığı bir analizde, kendince bir “çağ değ-işimi”ni temsil eden şu noktaların altını çiziyordu. 1) 2005 yılında kalkınmakta olan ülkelerin üretimi (satın alma gücü paritesi ile) dünya üretiminin ya-rısını hafifçe geçti; 2) aynı yıl küresel büyümenin yarısından fazlası da bu coğrafyada gerçekleşti; 3) 32 yükselen ekonomi hem 2004 hem de 2005 yılında ilk kez hep birlikte büyüdüler; son otuz yılda bun-lardan en az biri küçülme ya da kriz içinde bulu-nuyordu.⁽²³⁾ Sanayi devrimi sırasında İngiltere ve ABD millî gelirlerini ancak elli yılda ikiye katla-yabiliyorlardı. Oysa, bugün Çin bunu on yılda bir gerçekleştiriyor. Ayrıca günümüzde teknoloji transferleri de eskisine göre çok daha kolaylaştı.

Görüldüğü gibi, bu verilere göre, Rosa Luxem-bourg haksız çıkmış, ileri kapitalizm üçüncü dün-yayı kendisine tehdit edici rakipler yaratacak ölçüde kapitalistleştirmişti. Ve bu gelişme, ulus-lararası ekonomide, emek, sermaye ve mal fiyatla-rında “yüzyılın en büyük değişimi” ile birlikte gerçekleşmişti.

The Economist dergisi, sorunu arz ve talep açı-sından böyle sergiledikten sonra, gelişmenin sınıf-sal sonuçlarını da şöyle özetliyor: “Çin, Hindistan ve eski Sovyetler Birliği’nin pazar ekonomisine katılmaları küresel emek gücünü iki katına çı-kardı. Emek gücünü bolılaştırıp, sermayeyi ona

nispette kitlediren bu durum sermaye girdilerine kıyasla ücretler üzerinde bir baskı oluştırdı. Böylece zenginlerin kârları ulusal gelirde rekor düzeylere ulaşırken emekçilerin payları azaldı. Bu durumda Batılı işçiler bütün olarak küreselleşmenin meyvelerinden tam olarak yararlanmış görünmüyorlar; hattâ az uzmanlaşmış işçilerin çoğu çok daha kötü durumda olabilirler; fakat bu, öykünün sadece bir kısmı”.⁽²⁴⁾ Öykünün öteki tarafını ise, derginin, işçilerin gelecekte hissedar ve emekli olarak daha çok kazanç sağlayacakları yönündeki bugün boşa çıkmış görünen temennisi teşkil ediyor. Yaşadığımız krizin, *The Economist* dergisinin sınıf sömürsünü (kuşkusuz istemeyerek) açıkça ortaya koyan bu tablosunu alt üst ettiğini herhalde yadsıyamayız.

Göröldüğü gibi, küreselleşme süreci, özellikle Sovyet Sistemi’nin çöküşünden sonra kapitalizmi uluslararası planda gerçekten de yaydı ve güçlendirdi. Fakat bunu sömürü mekanizmalarını yoğunlaştırarak ve bazen de düpedüz hırsızlığa (Enron, Worldcom, Parmalat, Madoff, vb.) başvurarak gerçekleştirdi. Bütün bunlar da pazarı her türlü kuralın dışında, “tamamen özgür” kılan bir politika (deregulation) ve şirket yönetiminde hissedarları menajerlerin önüne geçiren bir yönetim anlayışı (Corporate governance) sayesinde mümkün olabildi.⁽²⁵⁾

Bütün bu gelişmeler ABD burjuvazisi içindeki dönüşümle birlikte (ve biraz da o sayede) gerçekleşti. 1971’de dolarla altın ilişkisinin kesilmesi ve petrol krizi, Fransızların “şanlı otuzlar” dedikleri “sosyal refah devleti” dönemine ve yeni bir sınıf özellikleri taşıyan menajerler ve uzmanlar kategorisinin emekçi sınıflarla yaptıkları reformist ittifaklara son vermişti.⁽²⁶⁾ Fakat asıl radikal değişiklik 1980’lerin başında Reagan yönetiminin ürünü oldu. Bu tarihte, ABD finans eliti içinde Demokrat Parti eğilimli WASP’ların, Anglofil Yahudilerin, Harvard ve Princeton’lu kadroların yerini, büyük ölçüde, gözü kara fon yöneticileri (özellikle Hedge funds ve Private Equity yöneticileri), yani “hizmet sunmak yerine mülkiyet ticaretini yeğleyen bankacılar” aldılar ve bu da “belli bir kapitalizmin” sonu oldu.⁽²⁷⁾ 2001 yılı ise Neo-kon’ların mutlak zaferiyle bitti. İktidara gelen milliyetçi ve (gizliden gizliye) himayeci elit, ABD’de seçim haritalarının da gösterdiği gibi, daha çok kırsal alanları (en çok da Güneyli muhafazakârları) temsil ediyordu ve bir bakıma 1990’larda neo-konservatörlerle militarizm arasındaki bütünleşmenin de (Bible belt

militarizm) zaferi idi.⁽²⁸⁾ Neo-kon’ların parlak temsilcilerinden Condoleezza Rice, partileri henüz iktidarı almadan, Bush yönetiminin ABD’yi “hayali uluslararası cemaat” saplantısından kurtaracağını ve ülkeyi tamamen ulusal çıkarlara göre yöneteceğini yazmıştı.⁽²⁹⁾ Bugün Obama ve ekibi, Amerika ve dünyayı bu “kurtarıcılardan” kurtarmaya çalışıyorlar.

Başarabilecekler mi?

Başarı, kuşkusuz, kısmen de krizi yaratmış kadrolarla örtüşen bir ekibin harcı olmasa gerektir. Yok sayılan Marksistler bir yana, “felaket tellalı” olarak nitelenen ve gülüp geçilen (Roubini, Attali, vb.) kimi sosyal demokrat iktisatçıların ikazlarının bile hafif kaldığı bir dönemde dünya halklarını neler bekliyor? Son olarak bu konuda bazı perspektiflerin altını çizebiliriz.

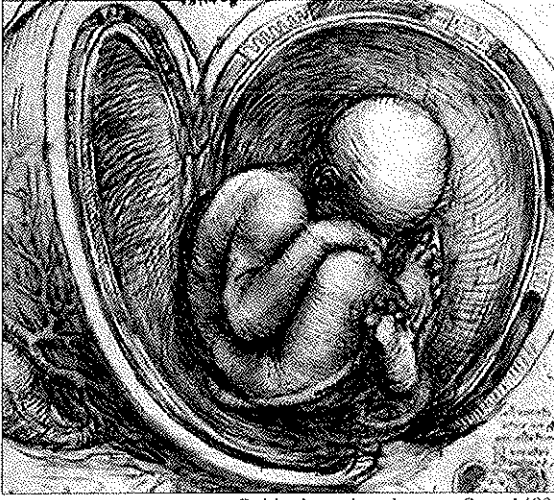
BİLANÇO VE PERSPEKTİFLER

Son yüz elli yılın tecrübesi göstermiştir ki kapitalizm krizleri genellikle dört aşama içerir: 1) Önce spekülasyon balonlarının patlamasıyla borsa krizleri olarak başlarlar; 2) finansal krizler reel ekonomiyi etkiler ve krizi iktisadi krize (küçülme, işsizlik, vb.) dönüştürür; 3) iktisadi krizin yarattığı işsizlik, hayat pahalılığı ve yoksulluk sınıf kavgalarını ve sosyal hareketleri kızıştırır; kriz sosyal bir boyut kazanır; 4) krizin uzaması siyasal rejimleri yıpratır ve gelişmelerin gerisinde bırakır; kriz, son aşamada, siyasal rejim krizine dönüşür. Model bir kriz olarak tarihe geçen 1929 krizinde bütün bu aşamalar yaşandı ve borsa iflaslarıyla başlayan kriz demokrasilerin çökmesi ve faşist rejimlerin iktidarlara gasp ederek savaş çıkarmaları ile noktalandı. Günümüzdeki krizde ise henüz ikinci aşamayı yaşıyoruz ve gözler büyük kaygılarla önümüzdeki aşamalara çevrilmiş bulunuyor. İtiraf edelim ki, özellikle Sovyetler Birliği’nin çökmesini yirmi yıldır Marksizmin ve sosyalizmin iflası olarak sunan ve maalesef bunda da hayli başarılı olan ideolojik ortamda siyasal krizin faşizan rejimlere yol açma ihtimali asla küçümsenemez. İnsanlığın önündeki en büyük tehlike kuşkusuz budur. Günümüzde A. Merkel gibi muhafazakâr liderler bile, “Bu noktaya nasıl geldik?” diye sorguluyorlar ve son yirmi yılda yaşanan finans deliliğinden esefle söz ediyorlar.⁽³⁰⁾

Krizleri otuzar yıllık Kondratieff dönemleri (A: sanayi üretimi dönemi ve B: finans dönemi) çerçevesinde değerlendiren Amerikalı toplum bilimci I. Wallerstein, içinde

Rahimde cenin çalışması. (Detay)

Rahimde cenin çalışması. Sene 1489.

bulduğumuz krizi “kapitalizmin sonu” olarak görüyor ve “Otuz kırk yıl sonra bugünkünden daha şiddetli bir sömürü sisteminin yerleştiğini görebileceğimiz gibi, daha eşitçi ve paylaşımcı modelin yerleştiğini de görebiliriz,” diyor.⁽³¹⁾ Krizden Birleşik Amerika’nın süper-güç niteliğini kaybederek çıkacağını tahmin eden Wallerstein, “olup bitenleri Amerikan halkının yarısının kabul etmeyeceğini” de sözlerine ekleyerek şu ürpertici ikazda bulunuyor: “Unutmayın ki biz Amerikalılar, hepimiz sislahlıyız!”⁽³²⁾

I. Wallerstein’ın sınıf kavgası yerine merkez (“Amerikan economie-monde”) ve çevre ayrımını koyan analizi elbette tartışma götürür; fakat düşünürün karanlık perspektifini paylaşan iktisatçılar ve düşünürler az değildir. Daha kısa vâdeli planda, önümüzdeki birkaç yıl için söylenebilecek şey ise, sanıyorum ki, “küreselleşme” ve tatlı kârlar döneminin sona erdiği, hâlâ herkesin adını ağza almaya çekindiği himayeci sistemlere dönüş eğiliminin güçlendiği şeklinde olacaktır.

Aslında son yıllarda küreselleşmenin tökezlediğine ve himayecilik eğilimlerinin güç kazandığına dair açık işaretler vardı. Bu bağlamda bazı Batılı ülkeler “iktisadi yurtseverlik” adı altında himayecilik reflekslerini daha çok “yükselen pazarlar”a karşı yöneltiyor ve onları frenlemeye çalışıyordu. 2006 yılında Hintli sermayedar L. Mittal’in şirketinin AB çelik devi Arcelor’a yönelttiği cazip teklife, şirket Luxembourg’da kurulmuş olduğu ve Londra’dan yönetildiği halde gösterilen direniş, sonunda Anglo-Sakson desteğiyle aşılmış olsa bile son derece anlamlıydı.⁽³³⁾ İlginçtir ki, bu direnmelere, şirket tam bir Batılı multinasional profili sergilediği halde, en çok kızan da Hindistan olmuş ve Hintli Ticaret Bakanı Fransa’yı ticari önlemler almakla tehdit etmişti.⁽³⁴⁾ Rezervleri tüm Batılı ser-

mayenin ağzını sulandıran Çin ise ABD’nin yedinci petrol şirketi UNOCAL’i satın almaya kalktığı zaman Cumhuriyetçilerle Demokratları karşısında birleşik cephe hâlinde buldu. Ve Amerikan Kongre’si, 2005 ile 2007 arasında Çin ihracatına karşı tam 27 yasal önlem aldı.⁽³⁵⁾ “Devlet (Sovereign) fonları”nın kontrol edilebilir yatırımları sevinçle karşılanan Dubai de, bir şirketi (Dubai Ports World) altı Amerikan liman şirketini satın almaya kalkınca benzer bir vetoyla karşılaşmıştı. Himayecilik konusunda en duyarlı ve hevesli görünen Fransa, yabancıların eline geçme durumundaki Danon şirketini bile “stratejik” ilan edip kurtarmayı başardı. Kuşkusuz patlayan krizle özellikle fonları 2,5 trilyon doları bulan (büyük çoğunluğu petrol zengini) ülkeler çok daha çekici “fırsatlar”la karşılaşılıyorlar. Fakat, Obama’nın daha ilk kurtarma paketi bile “American buyout” maddesiyle önümüzdeki dönemin profilini çizmiyor mu?

Yukarıda kısaca temas ettiğimiz himayecilik eğilimi, küreselleşme sürecinin yarattığı iddia edilen “uluslararası burjuvazi”nin sınırlarını da gösteriyor. Kuşkusuz böyle bir burjuvazinin tamamen hayal ürünü olduğu iddia edilemez. Uluslararası şirketler, kârlarının maksimizasyonu arayışı içinde, gerekli gördükleri hallerde, rahatlıkla, çıkış ülkelerine ters operasyonlar içine girebilirler. Ne var ki, son tahlilde, hepsinin bir limanı, fırtınalı havalarda (bugün olduğu gibi) yardım dileneceği bir barınağı vardır ve bu da bir ulusal devlettir.⁽³⁶⁾ Bugün bu sığınaklar da tehdit altındadır.

Nasıl mı?

Finansal balonlar aracı kurumları, banka ve sigorta şirketlerini iflasa sürükledi. Kriz, reel sektörü vurunca bu kez de General Motors gibi reel sektör kuruluşları iflasın eşiğine geldiler. Nihayet, üçüncü aşamada, artık bu kadar yükün altından kalkmaları zor olan kapitalist devletler sallanmaya başlayacaklar. ABD ve AB’nin tahvil piyasasına dayanan angajmanları (Obama paketi dahil) üç trilyon doları buldu. Borsa balonlarından sonra “devlet balonları” tehlikesine dikkati çeken Martin Wolf, ABD rölans politikasının sadece ABD pazarını değil, dünya çapında talebi harekete geçirmek zorunda olduğunu söylüyor.⁽³⁷⁾ Bu ise, karşılaşma olanağı bulunmayan çok daha astronomik “paket”leri davet ediyor. Kaldı ki Obama paketinin “American buyout” maddesi gelişmelerin gerçek yönünü de işaretliyor.

Kısaca, Batı’da tabular kırıldı, diller çözüldü ve “bankaların devletleştirilmesi” gündeme oturdu.⁽³⁸⁾ Artık büyük metropollerde “tek yol devletleştirme!” sesleri yükselmeye başladı. Daha bir yıl öncesine kadar Amerika’da kimse “devletçiliğe”

inanmıyor ve onu sosyalizmle eş-anlamli sayıyordu. Şimdi ise, örneğin Cumhuriyetçi ideolojinin önde gelen isimlerinden Paul Ryan "sınıf kavgası"ndan söz ediyor ve bunun "çok feci iktisadi sonuçlar" yaratmasından kaygı duyuyor.⁽³⁹⁾ Bu yüzden de "devletleştirme"lerin "geçici" olacağına ve kısa süre sonra, "stop and go", eski politikaya dönüleceğine inanılıyor. Sosyal devlet gelenekleri çok güçlü olan Avrupa'da ise kriz giderek sosyal krize dönüşüyor ve kitlelerin homurtuları şimdiden duyuluyor. Fakat büyük olasılık şu ki, geçtiğimiz aylarda buharlaşan trilyonlarca dolar en çok kalkınmakta olan ülkeleri vuracak ve bu ülkelerin kendi emekçilerini vahşi kapitalizm yöntemleriyle sömürerek biriktirdikleri döviz rezervlerini hızla eritecek. *The Economist* dergisi bunlar arasında "iflas etmeye aday" olanları şimdiden saydı bile! Bu yağmanın yaratacağı tepkilerin rengi ise (milliyetçilik, popülizm, sosyalizm, vb.) önümüzdeki dönemin kavgalarının niteliğini belirleyecek.

Kriz, uluslararası planda, son "kurtarıcı" umuyla "devlet"i ön plana çıkarırken, yıllardır devleti küçülten ve krize çırılçıplak, dalgali kurla, büyük bir dış borç yüküyle ve tamamen dışa bağlı, yapay bir dış ticaret sistemiyle "hoş geldin!" diyen Türkiye'yi neler bekliyor? Bu ayrı bir makale konusu olmalıdır.

DİPNOTLAR:

1. Paul Krugman, Financial Russian Roulette, *New York Times*, 15 Eylül 2008. Bu yazıdan kırk gün kadar sonra da *Le Monde* gazetesi (26-27 Ekim 2008) tüm sayfayı kaplayan tarihi bir manşetle okuyucularına dünyanın başlıca borsalarında 25 trilyon doların "buharlaştığını" duyuruyordu.

2. Milyonlarca dolarla ölçülen bu ödenekler ancak son yıllarda genel bir ayıplama konusu oldular ve hedef tahtasına oturtuldular. Daha alt düzeydeki (satış müdürü, pazarlama müdürü, finans ve muhasebe müdürü, vb. gibi) şirket stafları konusunda Batılı bir danışma şirketinin (Mercer Human Resources Consulting) yaptığı anket Türkiye hakkında ilginç bir durum ortaya çıkarmıştır. Buna göre Türk staflar Alman, İngiltere ve Fransa staflarına yakın, İspanya, Polonya ve Bulgaristan staflarından daha fazla ücret almaktadırlar. 2005 başında yapılan bu araştırmaya göre bir finans ve muhasebe bölüm yöneticisi Türkiye'de yılda 128 829 dolar (brüt) ücret alırken, bu ücret İngiltere'de 153 010, Fransa'da 148 975, Almanya'da 134 831, İspanya'da 98 426, Polonya'da 79 670 ve Bulgaristan'da da 30 821 dolar kazanmaktadır. *Milliyet-Kariyerim*, 9 Ocak, 2005.

3. Marx; *Le Capital*; Paris, Editions Sociales, 1974, Kitap I, Bölüm I.

4. F. Lemaitre naklediyor; *Le Monde*, 3 Şubat 2009.

5. *Le Monde*, Les Dangers de E-Krach (başyazı), 16 Ocak 2001. Ayrıca bkz. *Le Monde* 14 Mart 2001 ve *New York Times*, 5 Temmuz 2002.

6. Robert Shiller; The Ownership Myth, *Newsweek*, 20 Ekim 2008. Yale profesörü Shiller'in sözünü ettiği "devrim" tehlikesi, kuşkusuz, pazar ekonomisinden her türlü sapmayı içeriyor.

7. P. Krugman; Innovating Our Way to Financial Crisis, *New York Times*, 3 Aralık 2007.

8. Frédéric Lordon; Quand la Finance Prend le Monde en Otage; *Le Monde Diplomatique*, Eylül 2007.

9. Bir Sivil Toplum Kuruluşu olan Transparency International'ın değerlendirmesine göre dünyada mevcut elli kadar vergi cenneti, "400 banka, 2000 spekülasyon fon ve iki milyon da ekran firma barındırıyor" ve bunlar da on trilyon dolar civarında finansal aktif içeriyor. *Le Monde*, 17 Ekim 2008. Sayıları elli civarında olan ve tanınmışları arasında Cook adaları, Jersey adası, Bahama, Monako, Andora, Lichtenstein, Panama, Cebelitarık gibi isimler sayabileceğimiz bu vergi cennetlerinin, Jersey adası örneğine dayanarak, nasıl aynı zamanda birer "finans diktatörlüğü" olduğu konusunda bir analiz için bkz. Olivier Cyran, La Tourmente Financière vue d'un Paradis Fiscal; *Le Monde Diplomatique*, Aralık 2008. O. Cyran açıklamasına göre İngiltere egemenliğindeki bu ada köylü kökenli, fakat sınıf bilinci olmayan 90 000 kadar bir nüfusu barındırmakta ve (2006 itibarıyla) 500 milyar doları yönetmekte olup, sosyal hakları (grev hakkı) çok kısıtlayan, işsizlik sigortası olmayan, işten çıkarmalarda tazminat ödenmeyen, çalışma saatleri sınırlanmamış bir mevzuatla yönetilmektedir.

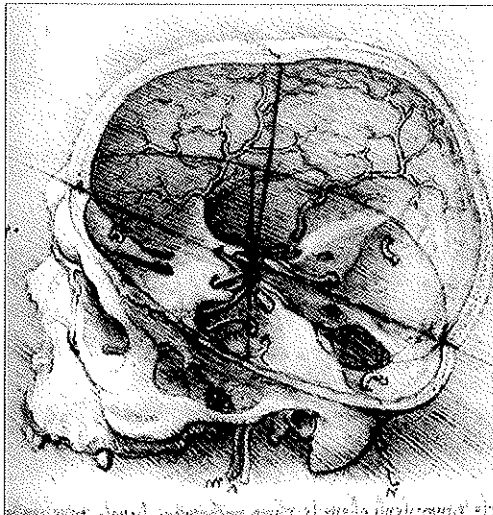
10. *Financial Times*, 2 Ekim 2008. Hard Times for Hedge Funds başlıklı yazı.

11. *The Economist*, 18 Ekim 2008, Link by Link başlıklı yazı.

12. Kriz patlak verdikten sonra (kimileri Nobel kazanmış) iktisatçıların hedef tahtasına oturtulmuş olmaları, onları savunmaya yönelmiş ve suçlamalara yanıt verenler olmuştur. Bunlardan iki Fransız iktisatçı savunma refleksiyle kaleme aldıkları yazıda "suçlu"nun asıl (örneğin Ohio'daki) ev kredisi kurtiyelerinde ve yıllarca faizi çok düşük tutan FED'de aranması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yazarlar "Matematikleşmiş finans bir büyücü çıraqları nesli yarattı; bunlara görünüşteki matematik gerçekler sahte kanılar, fakat gerçek istahlar veriyordu"

diyorlar. Denis Chemillier-Gebrat, Elyes Jouini, Haro sur la Finance, *Le Monde*, 5 Kasım 2008. Ne var ki krizde iktisatçıların rolü karmaşık matematik modeller geliştirmekten ibaret değildi. Bu konuda bir başka Nobel'li (1992), üstelik 2007 yılında da ABD başkanlığınca "özgürlük madalyası"na layık görülmüş bir iktisatçı olan Gary Becker'in şu sözlerini nakledelim: "Gelişmiş ülkelerin çoğunda çalışma hukuku ve çevre korunması aşırı boyutlara ulaşılar. Serbest değişim, kalkınmakta olan ülkelere yapılan ithalat karşısında rekabetçi kalmaya mecbur kılarak bu aşırılıklardan bazılarını ortadan kaldıracak". S. Halimi naklediyor, *Le Monde Diplomatique*, Kasım 2008.

13. *The Economist*, Link by Link

Kafatası kesiti. Sene 1489.

başlıklı yazı, 18 Ekim 2008. Derginin kaydettiğine göre, 2008'den itibaren bu piyasa daralmaya başladı ve 2008 Ağustos'unda 55 trilyon dolara geriledi.

14. *New York Times*, Blindly into the Bubble, 21 Aralık 2007.

15. *Le Monde*, 27 Eylül 2007. P-A. Delhommais, Les Transactions sur les Marchés de Changes Explosent.

16. *The Economist*, 16-22 Eylül 2006.

17. İmzacılar arasında M. Rocart, L. Jospin, H. Schmidt, Massimo d'Alema, P. Rasmussen, P. Lippanen, G. Persson, J. Santer, vb. gibi isimler bulunuyordu. *Le Monde*, 22 Mayıs 2008. İlginçtir bu bildiri Türkiye'de haber konusu bile olmadı.

18. M-B. Baudet, A. Reverchon; Une Crise de Confiance Inédite, *Le Monde*, 10 Ekim 2008. Burada işaret edelim ki bizde bankaların "sağlamlığı" konusunda hâkim olan düşünce, aslında, bankalarımızın bu girift mekanizmaları henüz kavrayamamış olmalarıyla ilgilidir. Görebildiğimiz kadarıyla buna basında işaret eden tek iktisatçı Güven Sak olmuştur. Bkz. Güven Sak; Bizi Koruyan Finansal Sistemimizin İkelliliği ve Faiz Oranları; *Referans*, 4-5 Ekim 2008. Türkiye'yi ayrı bir yazıda ele alacağız. Fakat şu kadarını söyleyelim ki, kriz Türkiye'yi önce reel sektörden vurdu; finans sektörü, şimdiye kadar yaşananların tersine, reel sektörden aldığı darbeyle, ikinci aşamada güçlüklerle karşılaşacaktır. Yaşanan kriz Türkiye'nin alışkın olduğu "kriz şablonu"na uygun bir süreç değildir ve böyle olduğu için de şaşkınlık ve tutarsızlıklara yol açmıştır.

19. Pierre-Yves Gomez, Les Effets Pervers de la Transparence, *Le Monde-Economie*, 30 Eylül 2008.

20. Fareed Zakariya, There is a silver line, *Newsweek*, 20 Ekim 2008. Zakariya'nın işaret ettiği gibi, bu dönemde, sorun ne olursa olsun Amerika'nın önemi "faiz indirimi" olmuştur. Sonuç olarak da 1990'da üç trilyon dolar olan ABD ulusal borcu, 2000'de 5,75, 2008'de de 10,2 trilyon dolara çıktı.

21. Rosa Luxembourg, *Oeuvres I-III, L'Accumulation du Capital (I-II)*, Paris, Maspero, 1969.

22. Lenin; *Imperialism*; New York, 1939. s. 65.

23. *The Economist*, Coming of Age, 21-27 Ocak 2006

24. *The Economist*'in verilerine P. Jorion'un işaret ettiği şu gerçeği de eklemek gerekiyor sanıyorum. Jorion, "yaklaşık 1975'ten itibaren", diyor, "kapitalistler ve şirket yöneticileri yaratılan 'fazla'nın emekçilere gidecek kısmını tüketim kredileri haline çevirme deliliğini gösterdiler. Gerçekler buna direndi ve bugün bu açgözlülüğün sonuçlarını yaşıyoruz" Jorion bu durumun sorumlusu olarak da "merkez bankasını bir savaş aracına çevirerek girişimcileri şirketlerinin kapanması ve işçileri de işsizlikle tehdit ederek faiz hadleriyle oynayan yatırımcılar" olarak görüyor. Paul Jorin; La Survie de l'Espèce l'Exige, *Le monde*, 12-12 Ekim 2008.

25. 2006 yılında, hissedarlar, aralarında Exxon, Boeing, General Motors gibi devlerin de bulunduğu 32 şirkette yönetici seçimi kurallarını değiştirdiler ve bir yıl sonra da bir CEO'yu işten uzaklaştırarak *The Economist*'in bir "tarihi ilk" dediği olayı yaptılar. "Hissedarlar demokrasisi" adı altında yürütülen bu hareketi eleştiren liberal dergi, arka planda kârı artırmaktan başka hiç bir şey düşünmeyen "aktivist hissedarlar"ın bulunduğunu yazıyor. *The Economist*, 17-23 Haziran 2006 ve 2-8 Haziran 2007.

26. Fransız Marksistleri G. Duménil ve J. Bidet, günümüzde de bu ittifakı radikalleştirerek (devrimci şekle dönüştürerek) yenilemekten başka alması olmaadığı kanısındalar. Un Autre Marxisme pour un Autre Monde, *Le Monde Diplomatique*, Ekim, 2007.

27. *International Herald Tribune*, 25 Haziran 2008. "Private Equity" denilen fonlar özellikle LBO (Leveraged Buyout) iş-

lemleriyle ön plana çıkmış yatırım şirketleriydi. Bunlar zayıf şirketlere hücum ediyor, borçlanarak onları piyasa değerlerinin üstünde fiyatlarla satın alıyor ve sonra da 'downsizing' (işçi çıkarına, vb...) operasyonlarıyla onları kârlı hale getiriyor ve tekrar (bütün olarak ya da parça parça) satıyorlardı. 2007 yılının ilk yarısında 2,7 trilyon dolarlık bir işlem yaptılar. Bir başyazıyla bunların taşıdıkları tehlikeye işaret eden *The Economist* dergisi (7-13 Temmuz 2007) bu yekûnun ABD'de aynı dönemde yapılan tüm işlemlerin 1/3'ünden fazla olduğunu yazmıştı. *Le Monde* gazetesi (22-23 Haziran 2007) ise, Harvard'lı iki profesörün (Josh Lerner, Jacob H. Schiff) yaptığı incelemeye dayanarak LBO yöntemiyle satın alınmış şirketlerin beş yıl içinde bu işleminden geçmemiş şirketlere göre % 10 işçi kaybına uğradığını vurguluyor.

28. Philip S. Golup; Le Grand Tounant de Washington, *Le Monde Diplomatique*, Temmuz 2005.

29. Golup naklediyor (Condoleezza Rice, Promoting the National Interest, *Foreign Affairs*, Ocak-Şubat 2000, vol 79, no. 1).

30. Yakınlarda katıldığı bir kolokyunda A. Merkel şunları söylüyordu: "Sanayileşmiş ülkeler imkânlarının üstünde yaşadıklarını mutlaka kabul etmelidirler. Reel ekonomide karşılığını yaratmadan geleceğe borçlandık ve uzun vadede bunun vahim sonuçlar doğurması kaçınılmazdır". *Le Monde*, 15 Ocak 2009.

31. Antoine Reverchon ile söyleşi. *Le Monde*, 12 Ekim 2008. (Hervé Kempf; Le Chemin de Postcapitalism).

32. Wallerstein'in bu sözlerinden beş ay sonra, aynı gazetede yayımlanan bir anket, kara mizah gibi, Amerikalı vatandaşların, güvenlik kaygılarıyla, eskisinden çok daha hızla silahlandıklarını gösteriyordu. *Le Monde*, 10 Mart 2009. (Aux Armes Citizens başlıklı anket).

33. Dünyanın en büyük çelik şirketlerinden Mittal Steel'in sermayesinin % 80 kadarı 25 milyar dolarlık bir servet sahibi olan Mittal ailesine aitti. Arcelor ise 2000 yılında Fransız Usinor, Luxembourg'lu Arbed ve İspanyol Aceleria şirketlerinin birleşmesinden doğmuştu ve Luxembourg'u merkez olarak göstermişti.

34. *Le Monde*, 2 Mart 2006. 2005 Ekim ayında yapılan Erdemir ihalesine Mittal Steel de katılmış ve OYAK'ın kazandığı (270 milyon dolar) ihalede ikinci turda elenmişti. Bu şekilde Usinor'la sermaye bağlantısı içine giren OYAK da şirketin Mittal'in eline geçmesine karşıydı.

35. *The Economist*, 20-26 Ocak 2007 (Rich Man, Poor Man başlıklı yazı).

36. Aslında her çokuluslu şirketin yönetim kurulu, çoğunluğu itibarıyla, belli bir ülke vatandaşlarından oluşur. Örneğin, 2005 yılındaki bir tespite göre Vodafone (GB) yönetim kurulunun 15 üyesinden 9'u Britanik; Suez (Fransız) yönetim kurulunun 15 üyesinden 11'i Fransız; DaimlerChrysler (Alman) yönetim kurulunun 20 üyesinin 13'ü Alman idiler. *Le Monde-Economie*, 18 Ocak 2005.

37. Martin Wolf; La Dette des Etats, Menace pour Demain? *Le Monde*, 13 Ocak 2009. (*Financial Times* editörünün haftalık yorumları *Le Monde* gazetesinde eşzamanlı olarak yayımlanıyor).

38. Martin Wolf bu konudaki yazısını "Nationaliser ou pas, that is the question" başlığı altında yayımladı. Liberal iktisatçı bu konudaki çıkmazı "megabankalar"ın, "(Devlet tarafından) yönetilemeyecek kadar kompleks, çökmeye terk edilemeyecek kadar büyük ve yeniden yapılanmaları da çok zor" kuruluşlar olduğuna işaret ederek sergiliyor. *Le Monde*, 10 Mart 2009.

39. *Le Monde Economie*, 10 Mart 2009. Qui va payer les dettes pourries des banques? başlıklı yazıdan.

Kriz

Hüseyin Hasançebi ■■■■

Kapitalizmin üzerine gidilecekse, krizde daha çok gidilmeli. Diyelim aynı gemideyssek, kriz dönemlerinde işçilerin gemiyi terketmesi gerekir. Kapitalistlerin çıkartıyla işçilerin çıkarını ayrıştırmanın en elverişli fırsatı krizlerdir.

KRİZ Küresel kriz tartışmasının ilk safhasını geçtik, krizin kime neye malolacağının hesabına geldik. Piyasalar küçülüyor, üretim daralıyor, işsizlik artıyor. Kapitalistler krizi durduramıyor. Bundan ne çıkar? Lâfa bakılırsa büyük savaşlar çıkacak, kapitalizm yıkılacak, küresel bir kaos gelecek! Bunu diyenlerin amacı belli. İşçileri, emekçileri korkutuyorlar. Kapitalistlerin krizden bir an önce kurtulmaları için işyeri kaybı, ücret kaybı, sosyal hakların kaybı gibi “küçük” meseleler üzerinde mızıkçılık yapılmamasını istemiyorlar. İşçiler yönünden korkunun ecele faydası yok. Şunun şurasında üç ay bile geçmedi, milyonlarca işçi işinden atıldı. Türkiye’de işinden olan işçi sayısı kayıt içinde 600 bini, toplamda 1 milyonu aştı. Dar gelirli milyonlarca insanın ekmeği, aşu küçülüyor. Rızıkı daraldıkça daralıyor.

Artık akıllı olalım. Küresel kriz küreselleşmenin krizidir. Dünyayı kurtaracağı söylenen gelişme, dünyayı batırmıştır. Hangi küreselleşme? Bütün düşlerimizi bağladığımız, insanlığı kurtaracağına inandırıldığımız küreselleşme... Herkese refah topluma ebedî demokrasi getirecekti. Küreselleşmeye karşı çıkanlar zırzop deli, hattâ dinozor ilan edilmişlerdi. Komünist dinozorlardan vazgeçtik, Chavez gibi, Moroles gibi, Taliban veya Saddam ya da Miloseviç gibi, bir kaç kendini bilmez, karşı konulması olanaksız ve bu nedenle herkesin uyması gereken küreselleşmeye karşı işediler diye lânetlendiler.

Dünya ticaretini katlayarak büyüten Küreselleşme kapitalist zenginliği herkesin kapısına ulaştıracaktı. Şimdi ne oldu da bütün bunlar birden bire ters döndü? Bunu açıklamak küreselcilerin görevidir. Sınıf mücadelesi kapitalizmin küresel gelişmesini engelledi desek doğru değil, çünkü hiç bir yerde böyle ve bu çapta bir sınıf mücadelesi, küreselleşme başladığından beri olmadı. Tevessül

edenler olduysa, küreselleşme hatırına tepelendiler. “Millî” veya “ulusal” veya “anti-emperyalist” hareketler küresel pazarı darlaştırdı, emperyalizmin millî pazarlara girmesine engel oldu da böyle oldu diyebilirdik ama, bugün o da yok. Dünya ticareti dünyadaki üretimden çok daha hızlı gelişirken kriz patladı. Hadi diyelim ki, kapitalistlerin altını çizerek söyledikleri gibi olsun, yani kapitalizm iyi yönetilemedi de böyle oldu, buna kim inanır? Küreselleşmeciler demiyor muydu; kapitalizmi artık kapitalistler değil, kendini ücret sisteminin dışına çıkarabilmiş, vicdanı ve eli hür, yakası altın yeni bir kurtarıcı sınıf yönetmektedir diye? Krize ilk giren sektör olduğu söylenen finansal dünyayı, bokundan boncuk çıkarmış bu ip canbazları yönetmiyor muydu?

Yirmi yıl her gün kafamıza çakıldığı için hadi bir de biz hatırlatalım: Özelleştirme ve serbest piyasa bütün sıkıntıları çözmeyecek miydi? Özelleştirilmeyen bir şey mi kaldı yeryüzünde? O halde bu ne? Devletçi uygulamalar, emredici planlamalar mı krize soktu kapitalizmi? Böyle bir şey olmadı. Devletçilik ve planlamacılık, solcuların da katıldığı liberal merasimlerle gömüldü. Küreselleşme zaten tam da istendiği gibi, işçi haklarını ve bütün emekçilerin ve dahi emeklilerin sosyal haklarını tek tek budayarak gelişti. Küresel varsayımın doğrulanmasına ramak kalmıştı ki kapitalizm krize gömüldü. Dünya Bankası Başkanı buna “insanlık krizi” dedi. Şimdi biz burada kalkıp bu küreselleşmeci solcu ve sosyalistlere, insanlığa karşı suç işlediniz desek, ne demiş oluruz? En azından kapitalizme, kapitalist sömürüye hizmet ettiklerini ve kapitalizmin işlediği tüm suçlara ortak olduklarını söyleme hakkımız var. Çünkü bu kriz kapitalizmin krizidir ve bedelini, kim ne derse desin ve hangi ülkede olursa olsun işçi ve emekçiler ödeyecektir. Krizden bir an önce çıkılmasını sa-

vunan tüm görüşler ve bunun için ortaya atılan bütün paket programlar, kapitalistlere hizmetin yeni aşamasını oluşturmaktadır.

Küreselleşmeciler, bilhassa bunların dünyaya sol tarafından bakanları, gene kapitalistlerin ve kapitalizmin yanında duruyorlar. Krizi izleyecek vehametle bahsediyorlar: İşsizlik sosyal krize götürecektir. Sosyal krizler siyasi krizlere dönüşecek. Hükümetler birer birer devrilecek. Başladı bile. Letonya'da düştü. Macaristan'da sallanıyor. İzlanda'da düştü, Ukrayna düştü düşecek. Siyasî krizler rejim krizlerine dönüşecek. Demokrasiler tehlikeye düşecek. Totaliter rejimlerin yeniden doğuşuna tanık olacağız.

Allah göstermesin ama, dış savaşlar, iç savaşlar kapıyı çalacak. Zenginler ile fakirler, işsizler ile işi olanlar birbirini boğazlayacak. Keynes demişti, silahlanma olur diye. İsrail-İran, Pakistan-Hindistan nükleer savaşı veya ABD-İran savaşı çıkabilir. Kuzey Kore'de savaş patlayabilir, Çin devreye girebilir, vs... Kriz de zaten onlara göre aslında bir küresel ısınma, bir küresel beslenme krizidir. Bir avuç ahlâksız finans kapitalistinin açgözlülüğü nedeniyle çıkmıştır demeye getiriyorlar.

Türkiye'de bizler çok dikkatli olmalıyız. Yoksa bölünürüz, ulusal birliğimizi korumalıyız. Sendikalar sorumlu davranmalı, işsiz kalanlara sadaka bağlanmalı, kemerler sıkılmalı, demokrasiye saygı gösterilmeli, "ülkemiz" sakınılmalıdır... Falan filan! Bir an önce bu masallardan uzaklaşmak, işin özüne bakmak gerekir.

Kapitalistlerin ne yapmak istedikleri, diğerlerinin ne yapmaları gerektiğini gösterir. Küresel krizle birlikte gözler yeniden "devlet" faktörüne çevrildi. Devlet(ler) krizle el koysun istendi. Bu o kadar yaygın bir istek oldu ki, sanki "devlet küçülsün" histerisi bu dünyada düne kadar hiç yaşamamış gibiydi. Zaten devlet(ler) de kriz doğar doğmaz doğal sınıf refleksi olarak batan şirketleri ele alarak kurtarmaya başlamıştı. Gelişmiş kapitalist devletler, dünya millî gelirinin yüzde 25'i büyüklüğünde 14 trilyon doları, batan şirketleri

Bakire, çocuk ve kedi

kurtarmaya tahsis etmekte zerre tereddüt göstermediler. Bu yapılan, "ekonomiyi kurtarmak"tır diye alkışlandı. Oysa yapılanın "ekonomiyi kurtarmak" ile herhangi bir ilgisi yoktu. Kapitalist ekonomi "Ekonomiyi kurtarmak!" diye bir hâdiseyi kaldıramazdı. Devletin yaptığı, kapitalist sınıfın krizden zarar gören kesimini kurtarmaktan başka bir şey değildi. Savaşla, iç savaşla, sınıf savaşlarıyla korkutulan halk yığınları da devlet müdahalesini bekler duruma sokuluyordu. Öyle ki, Kapitalizmin krizden kurtulmasını kapitalistlerden ve kapitalist devletlerden daha çok, işçi ve emekçi örgütleri ister hâle geliyordu.

Solcular, sosyalistler de aynı kulvardalar. Bunlar da batan şirketlerin geçici olarak devlette kalıp kurtarılmasına, kapitalizmin yeni bir açılımı olarak bakmaya başladılar. Hattâ bundan bir "devlet sosyalizmi" dahi çıkabileceği söylendi ve yazıldı. Chavez bile Obama'ya, "sosyalizme gidecek bir süreci başlatması"ni tavsiye etti, tıpkı bir zamanlar bizim Bülent Ecevit'in, "Bana sosyalist denirse, bundan memnuniyet duyarım" demesi gibi. Bu bize, "iyi kapitalizm" rüyası hepten çöktüğü halde, çaresizliklerde yeniden depreşebildiğini gösteriyor.

Kapitalizme ve kapitalistlere krizlerin bedelini halka ödetmek için önemli bir imkân bahşeden bu saçma görüşün komünistler tarafından "görüldüğü yerde ezilmesi" gerektiğini söylemekle yetinip kriz şartlarında işçi ve emekçi mücadelesinin ne olması gerektiği konusuna geçelim. Devlet, kapitalizmi krizden nasıl kurtaracak? Kriz dönemleri mevcut demokratik ve yasal çerçeveyi yetersiz kılar. Bu nedenle krizler aynı zamanda kapitalistlerin devlet baskısına en çok ihtiyaç duydukları kritik dönemlerdir. Devlet baskısını istedikleri gibi ve istedikleri yönde kullanamazlarsa kriz derinleşecek, "sosyal patlama"lara doğru gidecektir. Sosyal patlama dedikleri bir de giderek bilinçli bir "sınıf patlaması"na dönüşürse insiyatifi hepten kaybedebilirler. Kapitalizmin büyük (küresel) krizlerinden devlet kırbacını kullanmadan çıkıl-

diğı görülmemiştir. Kriz dönemlerinde devletin işe el koymasının yaygın bir beklenti hâline gelmesi bu nedenledir. Beklentinin toplumsal yaygınlık kazanması kapitalistlerin, krizin bedelini çalışanlara ödetmek bakımından işini kolaylaştırır. Akıllı başında olanlar bile devletin işe el koymasını savunur hâle gelirler. Solcular, sendikacılar bu rüzgârın içine girerler. Devlet kapitalist krizlere kapitalistlerin çıkarı açısından el koyar. Bunu kapitalist sınıfın devleti olduğu için değil, krizden kapitalizm yararına çıkışın tek mantıksal yolu bu olduğu için yapar. Devlet açısından mantıksızlık olanı, krizde işçileri, emekçileri korumaktır. Çünkü, işçilerin kriz dönemi taleplerini yerine getirmek, krizi kapitalizmin felâketine sürüklemek demektir. Bunu hiç bir kapitalist devlet yapmaz. Yapmak istese de yaptırmazlar.

Daha trajik olanı, bugün kapitalist devletlerin iflas eden özel bankaları devletleştirmesine soldan verilen, yukarıda bahsini ettiğimiz destektir. Batan dev özel şirketlere kurtarılma için devlet tarafından el konulmasını “sosyalizm”e işaret gibi gören aklievvelerin sayısı hiç de az değil. Sınıf ve tarih şuurundan bu kadar yoksun kalınması şaşırtıcıdır. 1929 buhranından çıkış süreci aynı zamanda dünya çapında büyük bir devletleştirme süreci olmuştur. Kapitalistler için esas olan kapitalizmin kurtarılmasıdır. Bu nedenle kapitalist sınıf için devletleştirme de, en az özelleştirme kadar kutsal-

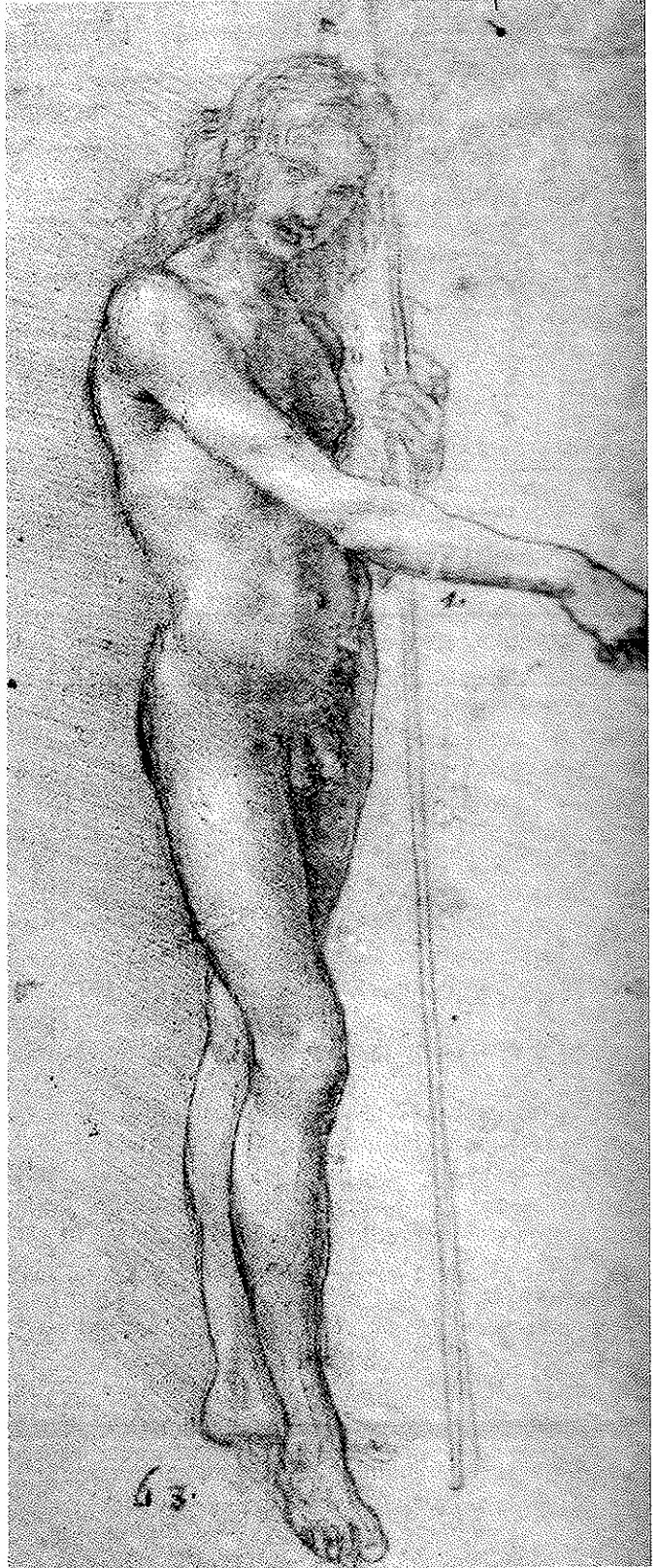
dır. Devletin krize müdahalesi aksayan sermaye birikim sürecini yeniden işletmek içindir. Krizde sadece kapitalistler değil, işçiler ve diğer emekçiyarı emekçi toplum kesimleri de devletin etkinleşmesini, elbette kapitalistler için değil, kendileri için istemektedirler.

Krizlerdeki emekçi talepleri daha çok işin,istihdamın korunmasına odaklanır. Bu odaklanma, krizin işçi hareketi için zaaf ânı olduğu varsayımından kaynaklanan bir yaklaşımdır. Oysa kriz kapitalistler için zaaf anıdır. Kapitalizmin üzerine gidilecekse, krizde daha çok gidilmelidir. Diyelim aynı gemideyseniz, kriz dönemlerinde işçilerin gemiyi terketmesi gerekir. Kapitalistlerin çıkarıyla işçilerin çıkarını ayırıştırmanın en elverişli fırsatı krizlerdir. Böyle anlaşılmasa, işçi sınıfının en yaşamsal talepleri bile, yeterki krizden çıkılsın diye, kapitalistlerin hizmetine verilmiş olur. Örneğin DİSK, haftalık çalışmanın bir saat indirilmesini önerdi. Çalışmanın kısaltılması işçilerin “işçi” olduklarından beri ve işçi olmalarından dolayı baş talebidir. Bu talep krizde ileri sürülmesindeki maksatla birlikte, kapitalizmin hizmetine sunulan bir talep hâline gelmektedir. Krizlerde esnek çalıştırma son mertebesinde kullanılmak istenir. DİSK’in önerdiği daha az çalışma, esnek çalışmanın mantığı ile bütünleşir. Diğer taraftan, gene işsizler iş bulsun veya kayıt dışı çalıştırma son bulsun diye devletin istihdam

Ejderha kıyafeti için bir detay. Sene 1517-8.

üzerindeki vergi ve pirim yükünü hafifletmesi talebi öteden beri ve son yıllarda yoğun olarak, kapitalistlerin başta gelen talebidir. Krizle birlikte bu talep, işçilerin talebi olarak ileri sürülmeye başlandı. Kimin eli kimin cebinde gibi, zihinler ve çıkarlar birbirine karıştı. Krizde değişik sınıfların çıkarının birleştiğini zannettiğimiz için böyle oluyor. Daha açıkçası, krize “ekonomik-aritmetik” bir olaymış gibi bakılmasından kaynaklanıyor. Böyle saçmalık olmaz ve bu saçmalaktan kendini ilk kurtarması gereken de, işçi örgütleri, eğer varsa işçi siyaseti olmalıdır. Krizin doğru anlaşılması da, krizden en az zararla çıkılması da ancak sınıf çıkarları temelinde siyasallaştırılmasıyla mümkündür. Kapitalistlerin “Türkiye batmasın, Türkiye kurtulsun!” feryatları krizi siyasallaştırmaktır. İşçilerin de aynı şeyi kendi sınıfları açısından yapabilmesi gerekir. Kapitalizm “ekonomi” ve ekonomik ilişkilerden ibaret değildir. Toplumsal ilişkilerin tümüdür ve bu ilişkilerin en başta geleni siyasal ilişkilerdir. Siyasal ilişkiler, başka türlü tasavvur edilemeyecek ölçüde sınıfsal ilişkilerdir. Kriz sınıfsal ilişkiler üzerindeki örtüyü kaldırır. Kapitalistler ne yapmak istiyor, buna bakılırsa işçilerin ne yapması gerektiği apaçık çıkar ortaya. Kapitalistler kendi çıkarlarını dayatıyorlar. Devletle, hükümetle, IMF ile, krize karşı önlem paketleriyle dayatıyorlar. İşçi sınıfının bir dayatması var mı? Yok. Talebi var! Taleplerinin kapitalistlerin talebiyle uygun düşmesi var. Ya da uygun düşmemesi korkusu var. Bu düpedüz karşı sınıfın krizinin derinleşmesinden korkmak, krizden kurtulması için ona yol gösterip imkân sunmaktır. Bu da başka bir krizi, işçi sınıfı hareketinin krizini gösterir. İşçi hareketinin siyasallaşmadığını, siyasî bilinçten uzak olduğunu kanıtlar. Şu formülasyona gidilebilir: Krizden çıkılmazsa, kriz uzayıp giderse, kriz işçi ve emekçileri mahvederse iş, dışı dışı mücadeleciye varacaktır. İşin oraya varması, doğasındandır. Madem ki işin doğası budur, krizde mahvolmamak için işçi hareketinin dışı dışı mücadeleyi göze alması gerekir. Böyle bir mücadeleye uygun siyaset yok, şu veya bu sınıf örgütlenmesi yok. Elbette yok. Biz burada sadece işin oluruna dikkat çekmekle yetiniyoruz.

Âsâhı adam. Sene 1476-80.

Alevi Bektaşî Hareketinin Toplumsal Siyasal Yazgısı

Esat Korkmaz

Kendini barış, demokrasi ve insan haklarıyla sınırlayan bir sivil toplum hareketiyle ya da bununla özdeş duruma düşmüş bir Alevi-Bektaşî hareketiyle burjuva demokrasisinin bugünkü sorunlarını aşmak olanaklı değildir

Alevi-Bektaşî Hareketi toplumsallaşamazsa/toplumsallaşıp siyasallaşamazsa inanç alanında ahlaklı bir Sünnilik lehine, toplumsal-siyasal alanda sistemin gelecek projeleri lehine kurban edilir.

Alevi Hareketi, siyasallaşmalı mıdır, yoksa siyasallaşmamalı mıdır? sorusunu ikirciksiz yanıtlamak durumundayız: Evet, Alevi Hareketi siyasallaşmalıdır, daha doğrusu siyasallaşmak zorundadır. Ancak siyasallaşmasını toplumsallaşmadan gerçekleştiremez. Alevi Hareketi bugün gelenek örgütü, demokratik kitle örgütü ve iktidarı almaya yönelik kendisinin de içinde yer alacağı toplumsal mücadele örgütü zemininde nasıl toplumsallaşacağını ve siyasallaşacağını bilemediği için bir bocalama içindedir. Toplumsallaşmasını ve siyasallaşmasını kendi dışında toplumsallaşan ve siyasallaşan yapılardan aldığı ödünçlerle kapatmaya çalıştığı için ne toplumsallaşabiliyor ne de siyasallaşabiliyor; her geçen gün kendisinden biraz daha uzaklaşıyor.

Doğru düşünmek, doğru konuşmak, doğru iş yapmak için kaynaklarımıza ulaşmak, onları yorumlamak, onlar üzerinde gezinmek, özverili bir çabayla sesimizi, görüşümüzü ve davranışımızı saptamak, incelemek, irdelemek ve güncelleştirip yaşamımızın hizmetine vermek zorundayız. Eğer nasıl siyasallaşacağımızı bilemezsek, yakın gelecekte, küresel-ulusal sistemin armağanı, kendi amacını izlemekten başka duruş bilmeyen bir kimlik ya da örgüt kimliği donuna bürüneceğiz.

TOPLUMSALLAŞMA SORUNU

Sonuçta her birimiz örgüt donuna dökülmüş kendi örgüt bilincimizin içinde yaşarız; olağan koşullarda görünmez gibi olan bu durumu baskı dönemlerinde acı biçimde hissederiz. İçine giremeyeceğimiz-sıgmayacağımız denli küçük bir örgüt dünyamız

varsa yandık demektir.

Unutmayalım: Ozanlarımızın, pirlерimizin, mürşitlerimiz avazı, hepimiz için birleştirici bir çığlıktır. Bu birleştirici çığlığı, önce toplumsal sonra da siyasal bir kalıba dökerek yaşamın her alanına taşımak, yeri geldiğinde bu çığlığı toplumsallığımızın ölçütü durumunda bulunan her türlü eşitsizlik-haksızlık-horlanma alanına salmakla yükümlüyüz. Yaşam, insana olduğu gibi toplumsal kimliklere de sayılı günler, sayılı yıllar olarak verilir: Ama ne yazık ki boş olarak verilir. İçinin nasıl doldurulacağı o insanın ya da o toplumsal kimliğin kendisine bırakılır. Nasıl bir yaşam süreceği, nasıl bir kavga vereceği, önünde duran bir olanaktır. Her birey ya da her topluluk hangi ihtiyaçtan doğmuşsa olanağını o ihtiyacı gidermeye yönelik olarak kullanır.

Alevilik-Bektaşilik ezilenlerin ezenler gibi düşünmeme-inanmama ihtiyacından doğmuştur; toplumsal bir zorunluluk nedeniyle ortaya çıkmış, yapılanıp biçimlenmiştir: Yazgısını, ezilenlerin esenliğe çıkarılması üzerine kurmuştur; olanağını bu amaç için kullanmıştır. İşte tam da bu nedenle bu toprağın tanıdığı en gerçekçi siyaset ya da politika Alevi-Bektaşî tarihidir. Bu tarih:

*Doğrudan demokrasi zemininde halkın demokrasisini politikasının/siyasetinin değişmez biçimi olarak algılayarak toplumcu aydınlanmanın-toplumcu insancılığın harika bir felsefesini yaratmıştır.

*Yanılıgılı doğadan, yani insanın aklından, yanılıgısız doğaya, yani doğanın aklına atlamanın etik-estetik bir anlatım yolu olarak düşünceye-inanca taşıdığı sevgiyi-aşkı, özgürlüğün tek olası temeli ve toplumsal yaşamın tek etik harcı olarak yaşama geçirmiştir.

Ve haykırmıştır:

*Doğa, insan ve toplum özgürleştirilmelidir; doğrudan demokrasi zemininde halkın demokra-

sisi, insanlığın kurtuluş düşüne, kâmil toplum düşüne bağlanmalıdır.

Ve haykırmıştır:

*Kendini bil buyruğunun izinde her Alevi-Bektaşî, tektanrıci dinlerin kurduğu ve temel inanç yasası olarak beyinlere taşıdığı doğa yasalarından farklı her türden insan doğası yasasını inkâr etmekle yükümlüdür. Bunu gerçekleştiremezse tanıma bedeli karşılığı Sünnilikten ödünç aldığı değerlerle kendini toplumsallaştırmaya çalışır; etik değerleri öne alınmış bir Sünniliği Alevilik diye pazarlama yoluna gider.

Alevi tarihi geçmişte bu yükümlülükleri yerine getirmiş, yani toplumsallaşmış; toplumsallığıyla siyaseti terbiye etmiş, siyasal olanla-toplumsal olanın birbirine kesintisiz taşınmasını sağlamıştır.

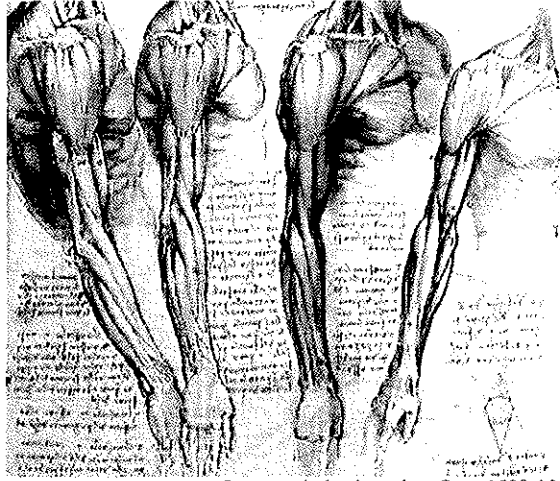
Ve haykırmıştır:

*İnsan, toplum ve doğa, yaratıcı-yokedici tanrının tasallutundan kurtarılmalıdır. Kendini yitiren insanın yeniden kendini bulma, toplumu kurtuluşa taşımanın nesnel yasalarını yakalama çabasını yaşadığımız ân'a ve geleceğe taşımak zorundadır.

İşte bunun için Alevilik-Bektaşîlik tarihi, devrimci tarihimizin bilgisidir: Devrimci tarih-selliğimiz ise Alevi-Bektaşî tarihinin şimdileştirilmesidir. Aleviler-Bektaşîler kendi tarihlerine bireysel, ötesinde toplumsal katılım sağlamak istiyorlarsa, geçmiş şimdinin bilincinde yağmurları gerekir. Özü gereği Alevi-Bektaşî tarihi yorumcudur; geçmişte olup bitenlerin nedenlerini araştırır; güncellendiğinde aynı nedenlerin hangi kılıklara büründüğünü ve nerelerde konuşlandığını saptar. İnsana özgü bir toplum ve insana özgü bir toplumsal yaşam kurmayı amaçlar. Yöntemi ise toplumsal olayları etkileyen nedenler olarak öne çıkan üretici güçlere dayanarak toplumsal değişmeyi kanıtlama temellidir.

SİYASALLAŞMA SORUNU

Siyasallaşabilmek için toplumsallaşmak gerekir: Toplumsallaşabilmek için de örgütlenmek. Alevi-Bektaşî düşüncesini özümseyebilirsek eğer O'nun örgüt donuna don olabiliriz. Örgütün saklamış olduğu şey üyelerde ortaya çıktığı için kimi kez üyeler, örgütün açığa çıkmış sırlarıdır. Sır insanı, tarihsel ya da toplumsal zorunluluğun gerektirdiği ölçüde sırlarını açıklamak ve yeni sır kaynaklarını harekete geçirmekle yükümlüdür. Alevi-Bektaşî

Omuz ve kol çalışmaları. Sene 1509-1510

sorumluluğumuzun bizi, edepli bir söyleme ve eyleme zorlaması gerekir.

Açıktır ki Alevi-Bektaşî örgütlülüğü bir sivil toplum örgütlenmesi değildir. Toplumsal muhalefetin konumlanışını sivil toplumla, bileşimini yurttaşlarla, karşısını devletle ve hedefini burjuva demokrasisiyle sınırlandırmak ve sınırladığı alana çekilmek değildir Alevi-Bektaşî örgütlülüğünün asıl görevi.

Asıl görevi, hakların eşitsiz dağıtımını yaratan va-

tandaş ya da yurttaş temelli hak dağıtımına karşı duruş almaktır. Bunu yaparak eşit hak dağıtımını üreten hakların eşitsiz dağıtımını yaşama geçirerek sivil toplumda ayrı ayrı sınıfsal, inançsal konumlanışlar tarafından belirlenen, yani günlük yaşamda sürdürülen toplumsal ilişkiler alanında çalışmaktır. Yurttaş-vatandaş temelli çalışmalar, asıl çalışmayı tamamlayıcı-bütünleyici nitelikte algılanmalıdır. Kaldı ki tanımlanan sivil toplum alanı bugün uygar yurttaş ilişkilerinin değil, saldırgan köktencilğin, özgür rekabetin değil, tekelleşmenin, üretimin değil, rantın, özgür iletişimin değil, medya yönlendirmelerinin, özgür söz ve karar aygıtlarının değil, sendika-dernek bürokrasisinin egemen olduğu bir alandır. Çalışmaların bütünüyle bu alana kaydırılması ezilenlerin-horlananların mücadelesini omuzlayan örgütlerin tarihini siler.

Sürekli yinelediğim bir gerçeği bir kez daha vurgulamak istiyorum: Alevilik-Bektaşîlik bir bilme kültürü değildir, bir değiştirme kültürüdür: Değiştirme kültürünün taşıyıcısı olarak her Alevi önce kendini değiştirecek, sonra da toplumu değiştirecektir. Bu kapsamda, Alevilik-Bektaşîlik adına yapılacak işleri, devlet ile Alevi toplumunun organik ayrılığı üzerine yapılandırırsak, devlet ile Alevi topluluğu arasındaki organik geçişmeleri gizlemiş ya da örtmüş oluruz. Giderek bu zemin üzerinde, Alevi-Bektaşî gelenek örgütü ve demokratik kitle örgütü anlayışını, ötesinde ezilenlerin Alevileri-Bektaşîleri de kucaklayan iktidarı alma amaçlı siyasal örgütlenme anlayışını ve bu örgütlerle yürütülecek demokratik/siyasal mücadeleyi yabancılaştıran, biri popülist, diğeri elitist olmak üzere iki sivil toplumculuk anlayışı boy verir. Popülist sivil toplumculuğa göre demokrasi, iradesini genel oyla dışa vuran halkın yarattığı bir şeydir; daha doğrusu genel oy belirleyici bir üretilir; bunu en-

gellemeye çalışan devlet bürokrasisi ise düşmandır; kavga bu düşmana karşı verilmelidir. Daha az halkçı, buna karşın daha çok örgütlenmeci gözükten elitist sivil toplumculuğa göre ise demokrasi, kendisinde vatani kurtarma- devleti ve halkı esenliğe çıkarma misyonu görenlerin oluşturduğu ideolojinin kimi örgütler aracılığıyla sivil topluma taşınmasıyla yaratılan bir şeydir; daha doğrusu yukarıdan aşağıya çalışan emir-komuta üretisidir. Bu taşınmaya karşı çıkan kim olursa olsun düşmandır ve kavga bu düşmana karşı verilmelidir. Biri sırtını halka dayar, diğeri sırtını zinde güçlere dayar: Sırtını halka dayayan devlet katında, sırtını zinde güçlere dayayan toplum katında örgütlenme yoluna gider.

Her iki anlayış da sorunun çözümünü üretim biçimiyle bağlantılı bir toplumsal-siyasal çalışmada aramaz; iktidar ilişkilerini dışarıda bırakır. Sorunun çözümünü barış şarkılarında, anti-emperyalist değil, anti-militarist söylemlerde arar. Çözümleme, yurttaştan ve onun devletle ilişkilerinden başlar ve sonunda yine oraya döner. Uzlaşma ve özerklik demokratik duruşun ayrıksı özellikleri olarak öne çıkarılırken devletin varlığı da kamusal alanı eşitlikçi biçimde düzene ve kurallara bağlama çabalarına indirgenir. Devletin küçülmesi haykırılırken aynı zamanda sivil toplumdaki ilişkileri güvenceye kavuşturmak için devlet yardımı çağrılır ve onun varlığı mutlaklaştırılır. Bu devleti küçültmek değil, tam tersine büyültmektir. Böylesi bir süreçte, toplumsal olan toplumsal, siyasal olan siyasal kalır. Devlet ile toplumun bütünleşmesini gerektiren her türlü proje inkâr edilir. Alevi-Bektaşî hareketi tam da bu nedenle kıskaçtır: Toplumsallığı açığa çıkarmış değildir, yani gizlidir ya da toplumsallığını açığa çıkartacak eylemlilikten yoksundur, bu türden eylemlilikleri unutmıştır, yani, oy verme yükümlülüğünden bile sakınan kör bir toplumsallık yaşamaktadır. Siyasallaşmadığı için de kendi dışında toplumsallaşarak siyasal bir duruma gelmiş herhangi bir siyasal parti ile siyaset pazarlığı yapmakta ve ondan siyaset ödünç almaktadır; bu ödünce karşılık ödediği bedel şu ya da bu sayıda milletvekilidir.

Kendini barış, demokrasi ve insan haklarıyla sınırlayan bir sivil toplum hareketiyle ya da bununla özdeş duruma düşmüş bir Alevi-Bektaşî hareketiyle burjuva demokrasisinin bugünkü sorunlarını aşmak olanaklı değildir. Alevi-Bektaşî olmaktan kaynaklanan bireysel/toplumsal sorunlar, ancak burjuva demokrasisinin nesnel sınırları aşılarak çözüme kavuşturulabileceğine göre, Aleviler-Bektaşîler kendilerini ister elitist isterse popülist olarak algılasın sivil toplum hareketinin ötelere taşı-

mak durumundadırlar. Asıl önemlisi, Alevi-Bektaşî örgütlülüğü bugün demokrasi mücadelesi verdiğini söylerken ya da siyasallaşma davranışına girerken kimi inanç sorunlarını seslendirmekle yetiniyor; işsizliği, pahalılığı, yoksulluğu, eşitsizliği ve gündelik yaşamı doğrudan ilgilendiren toplumsal ilişkileri dışarıda bırakıyor ya da onlardan sakınıyor. Sınıf kavramının yerine, yurttaş ya da vatandaş, ötesinde topluluk kavramını geçirdiği için sanıldığı gibi tersine Alevi-Bektaşî hareketi toplumsallaşamıyor, toplumsallığıyla siyaseti terbiye edemiyor ve siyaset kendisine ilgisiz kaldığı için de siyaset alanını sürekli daraltıyor.

Bu nedenle Alevi-Bektaşî Hareketi toplumsallaşmak, toplumsallaşarak siyasallaşmak istiyorsa devrimci çözümlemeyi bulmak, yani sivil toplumda ayrı ayrı sınıfsal konumlanışlar tarafından belirlenen ve günlük yaşamda sürdürülen toplumsal ilişkileri yakalamak/ bunların taşıyıcısı/sahibi olmak zorundadır. Bu temel ilişkileri ölçü alarak başlatılan Alevi-Bektaşî örgütlü hareketi, eşitsizlikleri devlete uzatıp bu aygıtı kendi toplumsallığını ve siyasal gücünü tanıma temelli bir dönüşümü başlatır. Açıktır ki bu bir etkileşim ve geçişmedir, yani toplumsal olanın siyasallaşmasıdır. Bu süreçte bunun tersi de gerçekleşir, yani siyasal olan toplumsallaşır: Devletin bu belirlenmişlik koşutundaki girişimleriyle sivil toplum yeniden biçimlenir.

Özetle, devletle sivil toplum, birbirini dışlayacak biçimde bir karşıtlık içinde bulunmaz; bunu hiçbir zaman unutamayalım.

Aleviliği-Bektaşîliği sivil toplumculukla özdeşleştirsek, sivil toplumun devlet müdahalesinden kurtarılmasıyla bir kamusal alan ortaya çıkacaktır; bu kamusal alanda görüşlerin özgürce ifadesiyle bir söylemsel irade oluşacaktır. Ancak bugün, küreselleşen kapitalizm sürecinde ulus-üstü şirketler ve bunlara eklemlenen ulusal şirketler müdahaleleriyle kamusal alanı işgal etmiş durumdadır. Klasik kamuoyunun yerini artık halkla ilişkiler ve kamuoyu araştırmaları almıştır. Tam da bu nedenle benim toprağında, devletin demokratikleşmesi, toplumun anti-demokratikleşmesiyle koşut gider. Çünkü Türkiye, küresel kapitalist yayılmada bölgede emperyalist odaklar için güçlü ve güvenilir bir ülke olmak durumundadır. Onlar adına koç başı olma görevini yapabilmek için belirli burjuva demokrasisi standardını yakalamak, dış hatları çizilmiş, iç hatları silinmiş bu demokrasi formatını yaşama geçirmek, güçsüzlük ya da güvensizlik izlenimi uyandıran kimi dinamikleri demokratik olmayan yollardan dizginlemek ya da sindirmek zorundadır. Bu zorunluluk nedeniyle resmî değerler şeriata karşı toplumu ordulaştıran ideolojik dev-

let aygıtı işlevini gören kimi örgütler ve medya tarafından toplum yaşamına sızdırılmakta, devlet demokratikleştikçe toplum devletleşmektedir.

HER ÖRGÜT TİPİ KENDİ ÇÖZÜMÜNÜ KENDİ İÇİNDE SAKLAR

Örgüt türü nasıl toplumsallaşacağımızın ve nasıl siyasallaşacağımızın anahtarını verir. Alevi-Bektaşî örgütlülüğü dediğimizde üç türlü örgütlenme anlarız:

1) Geleneksellik zemininde inanç öğelerinin ya da doğal, yüz yüze ve kendiliğinden ilişkilerin şekillendirdiği topluluk örgütlenmeleri; doğrudan demokrasi temelli gelenek örgütlenmesi.

2) Çağdaşlık zemininde ussal iradeye bağlı olarak şekillenen ve topluluk çıkarlarına, toplumsal çıkarlara dayalı düşüncelerin uzlaşmasının bir ürünü biçiminde beliren toplum örgütlenmeleri; temsili demokrasi temelli demokratik örgütlenme.

3) İktidarı alma amacını güden, Alevilerin-Bektaşîlerin çok büyük çoğunluğunu da içine alan politik örgütlenme; temsili demokrasi temelli siyasal örgütlenme.

İster doğrudan demokrasi temelli gelenek örgütü olsun, isterse temsili demokrasi temelli demokratik ya da politik örgütlenme olsun ara amaç toplumsallaşmak, son amaç ise siyasallaşmaktır. Siyasallaşmanın aracı toplumsallaşmaksa, öncelikle toplumsallaşma

-nın araçlarıyla yaşama müdahale etmek gerekir. Bu üç örgüt tipinin yetenekleri ve olanakları farklıdır. Doğal olarak, kullanacakları toplumsallaşma araçları ortaklık gösterdiği gibi farklılık da gösterecektir.

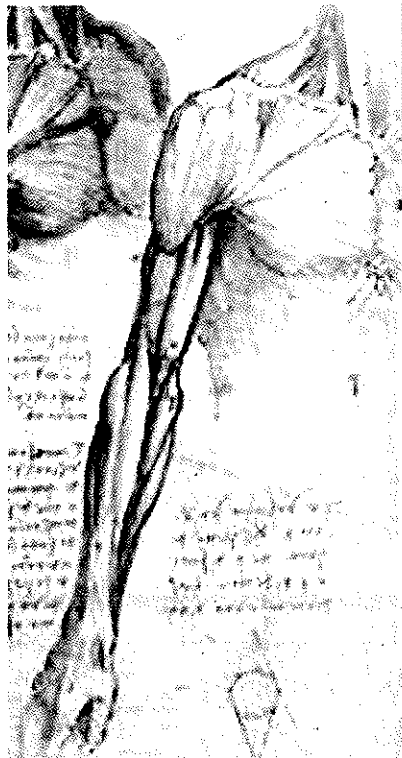
Gelenek örgütleri, gerçek yaşamın gereksinimlerini karşılamaya yönelik olan ve yüz yüze ilişkilere, doğrudan demokrasiye dayanan topluluk örgütlenmeleri ya kan-soy, ya yer ya da inanç bağı toplulukları olarak yapılır. Ne var ki çağdaş toplum, sınıf ideolojilerinin yönlendirdiği çıkara dayalı bir toplumsal sistemi yerleştirdiğinde, topluluk örgütlenmelerinin varlık nedeni olan yüz yüze ilişkiler, kan-soy bağları ve ilahi ideolojinin biçimlendirdiği inanç dayanışması önemli ölçüde çözüldü. En azından belirleyici olmaktan çıktı. Artık topluluk örgütlenmeleri, emeğe-halkın çıkarına, yararına dayalı düşüncelerle

rin uzlaşmasının bir ürünü olarak yaratılan toplum örgütlenmelerini, yani demokratik ve politik örgütlenmeleri besleyen, yüz yüze ilişkileri ve doğrudan demokrasiyi canlı tutan, inanca bağlı değerleri yeryüzüne indiren bir geleneksel kanal biçiminde varlığını sürdürmelidir. Kendini güncelleştirerek kucakladığı tabanın zenginliğini toplum örgütlenmelerine taşıyan, sorunlarını aktaran bir örgütsellik olarak var olmalıdır. Bu örgütlü yapının toplumsallaşma araçları, inanç ve inanç uygulamasına ilişkin olacaktır.

Unutmayalım ki bugün Alevi-Bektaşî inancı ağırlıklı olarak işlevsizdir; daha doğrusu, yaşama sızma-katılma yeteneğini önemli ölçüde yitirmiş durumdadır. Bu tehlikeli durumun çözülmesi zorunluluktur. Çünkü tüm Ortodoks dinlerde, bu arada Sünnilikte inanç, işlevsizse tehlikesizdir; bu nedenle laiklik ilkesi gereği dünya işleriyle ve toplumsal yaşamla bağı kopartılarak vicdanlara sıkıştırılır; ancak ahlak ve öte-dünya öğretisi olarak yaşamasına izin verilir. Alevilik-Bektaşilikte ise bunun tersi doğrudur: İşlevsizse tehlikelidir; yaşamın sorgulaması dışında kalarak kemikleşen Alevi-Bektaşî inancı, Alevilerin-Bektaşîlerin taşıyamayacağı bir inanç-yaşam karşıtlığı yaratır. Açıkça belirtmek gerekirse işlevsizlik laiklik için de tehlikeli bir duruma yol açar ve gerektiğinde zor kullanarak vicdanlara sıkıştırılmak gibi bir sonuç

üretir. Bunun önüne geçebilmek için Alevi-Bektaşî inancının yaşama sunulması ve böylece yaşam tarafından sorgulanmasının sağlanması gerekir. Çünkü Alevi-Bektaşî inancının ilkeleri insanın aklının ve doğanın aklının inanç diliyle söylersek Tanrı'nın aklının sonuçlarından başka bir şey değildir de ondan. Ancak böylesi bir gelişme sürecinde inanca değişim-dönüşüm kazandırılabilir, geri dönüşümlü duruma getirilebilir. Başka türlü bir Alevinin-Bektaşînin inancıyla kucaklaşması olanaksızdır.

Anlatılan nedenlerle Alevi-Bektaşî gelenek örgütü, Alevi-Bektaşî inancının özgünlüğünü; bu özgünlüğün ezilen insanlar tarafından Anadolu toprağında üretilildiğini anlatmak, anlatılan inancın uygulamasıyla yaşama müdahale etmek göreviyle yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirdiği gün ya da getirdikçe

Omuz ve kol çalışmaları. Detay

Omuz ve kol çalışmaları. Detay

Alevilik-Bektaşilik kendi toplumsallığını dışındaki dinamiklere gösterecektir.

Konfederasyon, federasyon ve alt birimleri, çağdaş koşullarda yaratılmış bir toplum örgütlenmesidir, yani demokratik kitle örgütleridir. Böylesi bir örgüt öncelikle devrimci bir örgütlenme olmalıdır ve Alevi-Bektaşî kesimin ağırlıkla içinde yer aldığı halk yığınlarının çıkarını-yararını savunmalıdır. Tıpkı geçmişte olduğu gibi, Alevi-Bektaşî topluluk örgütlenmelerinin özel konumu nedeniyle oynadığı toplumsal rolde olduğu gibi, yalnızca Alevilerin-Bektaşîlerin değil, çıkarları bir ve aynı olan diğer halk kesimlerinin demokratik istemlerini kucaklamalı, demokrasi ve laiklik mücadelesine omuz vermeli, gerektiğinde bu mücadelenin öznesi olabilmelidir. Ama diğer yandan Alevilik-Bektaşîlik sorunlarıyla sınırlı topluluk örgütlenmelerini kucaklamalıdır. Kendini besleyen ana damardan yoksun olan ya da bu damarı dışta bırakan, görmezlikten gelen, küçümseyen bir toplum örgütlenmesi şey değil, hiç bir şeydir. Gelenek zemininde ve Alevi-Bektaşî inancının-kültürünün yönlendiriciliğinde canlandırılan ya da canlandırıl-

lacak olan bu örgütlenmeler aracılığıyla Alevi-Bektaşî kimliği yeniden yapılandırılmalı, inancın ve kültürün gerekleri yaşama geçirilmelidir.

Özetlersek: Alevi-Bektaşî demokratik örgütlülüğü, geleneksel temelde Alevilerin-Bektaşîlerin tümünü kucaklar. Alevi-Bektaşî olmaktan kaynaklanan sorunların çözümüyle uğraşır. Ancak belirleyici-güdücü-yönlendirici ögesi Alevilerin-Bektaşîlerin ezici çoğunluğunun da içinde bulunduğu geniş halk yığınlarının çıkarına dayanır: Bu çıkarın gereği olarak demokrasi-laiklik mücadelesine omuz verir, bu yolla ülke insanının gelecek alnyazısının belirlenmesine katkı sunar.

Alevi-Bektaşî politik örgütlenmesi yalnız başına siyasallaşamaz: İnanç yanı da olan bir siyasal hareket laik bir toprakta iktidara taşınmaz. O zaman şu soru akla gelecektir: Alevilerin-Bektaşîlerin bir iktidar sorunu olmayacak mı? Doğal olarak olacaktır. Peki Aleviler-Bektaşîler politik mücadele zemininde kendi toplumsallaşmalarını nasıl sağlayacaklardır?. Bu konuda Alevilerin-Bektaşîlerin olanakları, dışında kalan toplumsal güçlerden ayrıcalıklıdır. Çünkü bu toprağın en gerçekçi politikası, Alevi-Bektaşî toplumsal mücadeleler tarihidir. Mücadele tarihi içerisinde üretilen ve bugünlere taşınması için on binlerce can bedeli ödenen kâmil toplum tasarımı güncelleştirmek yeter.

İşte Aleviler-Bektaşîler, bu toplumsal tasarımı güncelleyerek politik zeminde toplumsallaşacaklar ve kendilerinin de içinde yer aldığı iktidara taşınma amaçlı halk hareketinin gündemine yerleştireceklerdir. Halkın beynine, halk hareketinin gündemine taşınır taşınmaz bu toplumsal tasarımı, benim toprağımdaki siyaseti halk çıkarına, terbiye edecektir.

Demek ki halkın çıkarını üretecek her öneri, her uğraş ya da mücadele Alevi-Bektaşî demokratik örgütlenmesinin, kendilerinin de içinde yer aldığı politik örgütlenmenin toplumsallaşma araçlarıdır. Toplumsal ilişkileri-çelişkileri taşımaya başladığında, kâmil toplum tasarımı halkın kavga gündemine aktardığında Alevilik-Bektaşîlik toplumsal bir güç olarak öne çıkmaya başlar ve tam da bu noktada, Alevi-Bektaşî olmaktan kaynaklanan sorunlar tüm devrimci toplumsal dinamiklerin omuz vereceği halkın çıkarının bir parçası durumuna gelir.

Ezilenlerin dayanışma içine gireceği, ezenlerin kaygıyla tanık olacağı bu işlevli-etkin toplumsallık, politik alana akarak siyaseti terbiye edecek, Alevi-Bektaşî toplumsallığını dikkate alan, bu toplumsallığa dönüşümlü bir siyaset üretecektir. Siyasete dönüşümlü bir toplumsallık ve toplumsallığa dönüşümlü bir siyaset yaratıldığı gün bence sorun çözümlenmenin kanalına oturacaktır.

Siyasete Müdahale Refleksi

"Yani, efendim, demokrasi, insan hakları, özgürlük filan, bunların hepsi bahane. Fevkalade tehlikeli, cumhurbaşkanını halkın seçmesi... Türk halkının seçmesi kadar tehlikeli bir şey yok. Çünkü Türkiye Fransa, İsviçre değil, halk cahil. Daha 25-30 sene askerin himayesinde gitmesi lâzım demokrasinin, Türkiye'nin..."

Doğan Grubuna bağlı Tempo24 isimli İnternet Gazetesi'nde yayınlanan Mustafa Balbay notları iki yıl önce Nokta'da çıkan eski Deniz K.K. Özden Örnek'in darbe günlükleriyle örtüşüyor.

Gazetecinin komutanlara, "Duruş gösterin" ; "En azından bir mesaj yayınlayın" gibi sözlerle akıl verecek, komutanın yayınladığı bildiriye ekler yapacak, Jandarma Komutanına (darbe sonrasını kastederek), 'Siz KKKomutanı olursunuz', diye paye öngörecektik kadar harekâta angaje olmasını basın özgürlüğü sayanlar acaba *Nokta* Dergisi askerî savcılıkça toplatıldığı, yayın yasağı getirildiği ve bilgisayar disklerine el konulduğu zaman niçin susmuşlardı? Hangisi yayın yönetmeni Alper Görmüş'le dayanışmaya gitmiş, baskılardan yılan dergi sahibi yayına son verdiğinde sesini yükseltmişti? Meslektaşları andıçlanırken seslerini çıkarmışlar mıydı? Balbay'la dayanışan Oktay Ekşi askerce istenmeyen ve dışlanan bir gazeteciye sövüp saymamış mıydı? [Sonraları özür dilediyse de, benzer durumda aynı şeyi tekrar yapar. Çünkü bu temel tercih meselesidir. Tercihiniz basın özgürlüğünden yana değil de devletten yanaysa, gene aynı şeyi yaparsınız. Ötekine küfredersiniz, devletin gazetecisiyle dayanışsınız.]

Bazı gazeteciler terörist ilan edilirken ve tutuklanırken bugünün basın özgürlükçüleri neredeydi? Basın Konseyinden Ekşi bazı uluslararası örgütleri onların terörist olduklarına ikna etmeye çalışmıyordu mu?

Aynı kişiler arkadaşları, meslektaşları Balbay'ın özgürlüğünü istemekte haklıdırlar, ama bu daya-

nışma hapisteki bir arkadaşla dayanışma değil, siyasi içeriklidir, olayın fikir özgürlüğü ihlâli sayılmasından ileri gelmektedir. Oysa arkadaş dayanışması dışında, dayanışmanın içeriği siyasi ya da hukukî olacak idiyse, "Generaller dışarıda, Balbay içeride, bu nasıl iştir, yoksa darbeyi gazeteci mi yapacaktı, birlikleri kışladan o mu çıkaracaktı?" diye sorulması gerekirdi.

Eğer İkinci İddianameye yol açan suçlamalarla tutuklananlar hükümeti devirme teşebbüsü iddiasıyla tutuklandıklarına göre, ortada isnat edilen bir suç varsa, hukuken birinciler asli faildir, Mustafa Balbay olsa olsa fer'i fail olabilir. Belki o bile değildir.

Oysa, Özden Örnek'in günlüklerindeki cunta oluşturma teşebbüslerine dahil olanların bazılarını hiç dokunulmadı, dokunulanlar ise birer ikişer Gata tatrikiyle arka kapıdan sıvıştılar. Mustafa Balbay onlardan sonra tutuklandı ama *Cumhuriyet*'in hangi yazarı "Eruygur, Tolon dışarıda, Balbay içeride bu nasıl iş?" diye sordu?

Sormadı. Çünkü onlar *Cumhuriyet*'in kutsallarıdır. 'Kararlı duruş' sergilerler, "her iki lâfın birini müdahaleye bağlarlar", bazı politikacıları "cemsede sana da yer ayırtırım" diye korkuturlar, başbakan yardımcılara, bakanlara fırça atarlar, Jandarma komutanı Başbakana (A. Gül), "Karının niçin başını açtırmıyorsun, bir erkek karısına hâkim olur," diye zılgıt çeker. şeklen bağlı olduğu İçişleri Bakanını, Cumhurbaşkanı, "Bu tür namaz, türban gibi gösterisel şeyler yapmayın" dediğinde neden "bir daha olmayacak" demedin diye azarlar (bunu da sağda solda övünerek anlatır), gazete sahipleri ve

yöneticileri “medyayı adam etmek”ten bahsedenlerden nasiplerini alırlar, ilh...

Demek ki bağlı hissettikleri tek hiyerarşi var. Anayasa gereği Başbakan ve İçişleri Bakanı Jandarma komutanının üstü. Ama Jan. K. Eruygur Başbakanla da, İçişleri Bakanıyla da yakışksız bir üslûpla konuşabiliyor. Oysa Genel Kurmay Başkanıyla veya kendinden daha kıdemli bir orgeneral olan KK Komutanıyla, ya da Harp Okulundan daha önce mezun olmuş emekli bir orgeneralle böyle konuşabilir mi? Annene “Söyle başını açsın!” veya “C. Başkanı seni uyardığında niçin ‘Bir daha yapmayacağız’ demedin?” diyebilir mi?

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ MÜ DEDİNİZ?

Nokta’da el konulan elektronik dokümanlar 20.000 sf. kadar tutuyordu. Yayınlanan günlüklerin daha sonra Özden Örnek’in kişisel bilgisayarından çıktığı kanıtlandığı halde, kaç gazeteci, “El konulan belgeler niçin iade edilmedi, yayın yasağı neden kaldırılmadı, el konulan dokümanlarda yazılı olanları öğrenmek istiyoruz, kamuoyunun haber alma özgürlüğünü ne hakla engellediniz?” dedi? Sivil yargı organlarını zaman zaman yargı saymayanlar, komutanın emri altındaki karargâh savcısının yayın yasağına ve gazetecilik verilerinin müsadereğine ses çıkarmadılar.

Beş adam. Sene 1490

İnsanlar ne kadar saf oluyorlar. Mesela Balbay (veya bir başka gazeteci) Jandarma Komutanı Eruygur’a müdahale sonrası için KK Komutanlığını öngörüyor. Savcılığın Mahkemeye sunduğu İkinci İddianameye göre, darbeye Eruygur Gen. Kur. Başkanlığına getirilecekti. Bizim gazeteci ise Jandarma komutanına KK Komutanlığını yakıştırtırken iltifat ettiğini zannediyor.

Hem darbe lideri olacaksın, hem de orduda 1. No. olmayacaksın! Bu mümkün mü? Muhayyel cuntaçılar A, B, C, D diye dört ayrı ekibe dört ayrı plan yaptırmışlar, ama her ekibin başında Eruygur ile Tolon var.

AYNANIN YANSITTIĞI

Yayınlanan notlar ciddiyetsizlik, sorumsuzluk boyutlarının had safhada olduğu konuşmalar ve ilişkilerle dolu. Birbirleriyle konuşmaları kahvehane sohbetleri gibi. Konuşmalarında darbe, müdahale, hükümete zılgıt, politikacılara azar ya da akıl verme vaka-i âdiyeden olmuş. Balbay’ı görünce başka bir şey konuştukları yok. Emekli olanlar da öyle.

Erdoğan’ın 60. hükümeti iki aylıkken, eski (1998-2000) arası KK Komutanı Atilla Ateş, Hilmi Özkök için şöyle diyor: “Bir numara için: Ya görevini yapar ya gider. Bunun ortası olmaz. İşin özeti budur.”

Balbay, “Sizler emekli olup elbiseyi çıkarırsınız ama beynen emekli olmazsınız,” diyor, Ateş, “Evet, öyledir,” diye yanıtlıyor. Balbay “Gereğini yapıyor musunuz?” diye tahrik ediyor, Ateş “evet” diyor, devam ediyor: “Yapılıyordur. Herkes böyle gitmeyeceğini görüyor” (24 Mayıs 2003.)

İşin ne kadar gayrı ciddi olduğuna örnek olarak: “Vatandaşın çok tepki mektubu geliyor. (birini okudu.) “Siz orada ne iş yapıyorsunuz. Mustafa Kemal sizi görse ne der? Dil o kadar önemli ki, bunlara (Kürtlere) biz mi dil vereceğiz. Vatanın parçalanması demek. Siz Osmanlı Paşası gibi memleketin batışını mı izleyeceksiniz?” (Temmuz 2002, MGK Gen. Sek. Org. Tuncay Kılınç). Bu tür mektuplardan yüzlerce alınabilir, ama bunlara, “Halk hareketine geçmemizi istiyor” diye kanıt gösteriliyorsa, ortada halktan habersizlik vardır.

Kılınç böyle mektupları dayanak yapacağına (konumu gereği halkın arasına karışıp onun nabzını bizzat tutamayacağına göre) hiç değilse nesnel araştırma şirketlerinin verilerine

bakmalıydı. Gene aynı kapsamda general “kumaşçı”sından bahsediyor. Benim kumaşçımın, senin mektupçunun tahrik ve teşvikleri darbeye (kanunsuzluğa) gerekçe gösteriliyor.

Örneğin darbe liderliğine hazırlanan Eruygur diyor ki: “Siyasal Bilgiler Mezunu subaylarımız var, onları belediye başkanı yaparız.” İşte ülkeyi yönetme anlayışı, Türkiye’de 2 bini aşkın belediyenin. hepsine atarsın birer subay, küçüklerine de birer becerikli astsubay, ne güzel yönetirler; emekli olunca nasıl ki dirayetle, ehliyetle apartman yöneticiliği yapıyorlarsa, belediyeleri de öyle yönetirler. Valilikler, kaymakamlıklar da var. Genel müdürlükler, muavinlikleri, bölüm müdürleri hepsine birer subay atarsın, bak memleket nasıl yönetilmiş, herkes görsün. Balbay’ın günlüklerinde bir general “28 Şubat’ta darbe planları hazır, bakanları, müsteşarları bile belirlemiştik” diyor. Demek ki, Ayışığı ya da Sarıkız yapılsaymış idarenin askerleştirilmesi yerel yönetimleri de kapsayacakmış.

Keza, “28 Şubat’ta sonuna kadar gidecektik (hükümeti devirip yeni bir hükümet kurdurmakla kalmayıp, yönetime doğrudan el koyacaktık) Karadayı önledi” diyen bir hayıflanma var.

Aynı kanaatin daha da ilerisi: [Bu defa] Geldik mi en az 10-15 yıl kalmak lazım. Sadece 28 Şubat’a hayıflanma yok, 27 Mayıs’a, 12 Mart’a, 12 Eylül’e de hayıflanılıyor. “Hazır iktidara el koymuşken kendi elimizle tekrar sivillere devrettik, sonuç bu oldu” anlamında yakınıyor.

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRÜ

Kuşkusuz ki olay latife konusu yapılacak kadar basit değil. Bugün darbe ve günlükleri ayağa düştü, gazete sütunlarına serpildi, konu ucuzladı, herkes böyle rahat konuşabiliyor. Oysa vatan kurtarıcılığı adına darbe planları yapanların ne denli vahim teşebbüsler içinde olduğu unutulmamalı. O kişiler, 70 milyonluk bir ülkenin kaderiyle oynama hakkını, ülkeyi bâdirelere, felaketlere sürükleme cüretini nasıl buluyorlardı? Kendilerine bu yetkiyi kim nasıl vermiş? Anayasa’da böyle bir yetki yok. Tersine, Türk Ceza Kanunu hükümeti devirmeyi, parlamentoyu feshetmeyi ağır suç saymış. Bizzat Cuntanın yaptığı 12 Eylül Anayasası bile darbe yapma hakkını anayasaya koymamış, TCK’nun cezai hükümlerini kaldırmamıştı.

12 Eylül’ün Gen. Kur. Bşk. Kenan Evren için “Meteoroloji Genel Müdürü gibi bir devlet memurusun, yönetime el koymak, Meclisi, anayasayı ilga

etmek yetkisini nereden alıyorsun?” denilmişti. Basın özgürlüğünün olmadığı o dönemde Evren fısıltı gazetesinin amplifikatörü gibiydi. Dillerde doğru-yanlış dolaşan lâfları miting meydanlarında, basın demeçlerinde yanıtlardı: “Diyorlar ki,” diye söze başlayıp önce kendileri (Konsey) hakkında söyleneni dile getirir, sonra da o dedikodulara cevap verirdi. Böylece rejim karşıtı iddiaları 45 milyonun tamamı öğrenmiş olurdu.

Meteoroloji Gen. Md. de Eruygur, Tolon, Atilla Ateş, Aytaç Yalman gibi ülkeye şeriatın gelmekte olduğunu, memleketin elden gittiğini düşünebilir, ama onun öyle düşünmesinde beis olmaz. Çünkü emri altındaki personelle ancak uydulardan gelen atmosfer bilgilerini toplayıp değerlendirmekten başka yetkisi ve etkisi yoktur. Meteoroloji ya da Devlet Su işleri veya Karayolları Gen. Müdürlerinin öyle düşünmeleri masumanedir. Gidişattan kaygılanmak yurttaşlık hakkıdır. Kuvvet Komutanının da yurttaşlık hakkıdır, ama o düşünce her zaman orada kalmıyor, farklı bir durum ortaya çıkabiliyor.

Çünkü o komutanın emrinde silahlı güç var. Çünkü sivil memurun memleketi kurtarmak diye bir vazifesi yok, ama askerin böyle bir görevi var. Özellikle 1960’tan sonra bu adeta yazılı olmayan bir yasa hükmü haline gelmiş. Hiç bir zabıt kâtibi, Nüfus Müdürü, Ağır Ceza Reisi, ilkokul öğretmeni memleketin kötüye gidişini silahla durdurmaya kalkışmaz, olsa olsa karşı olduğu partilere oy vermez, zamanı gelince örgütüyle sokağa çıkar, gösteri yapar, protesto grevine gider, başbakanı istifaya çağırır, ilh.

HER HARBİYELİ MUSTAFA KEMAL’DIR

Osmanlı’nın son döneminden kalma Halâşkâr Zabitânı vardır, ama Halâşkâr Memurin yoktur. Oysa her zaman için Evkaf Müdürleri de, Maarif Müdürleri de, bilcümle memurlar da vatanlarını en az Harbiye mezunları kadar sevmişlerdir. Ama Mülkiye mezunları halâşkârlığa niyetlenmemişlerdir, niyetlenmişlerse mutlaka askeri kıskırtarak bu işi yapmışlardır. Çünkü bu memleketi Halâşkâr Zabitânı kurtarır. Sivillerin aldıkları eğitimde halâşkârlık (kurtarıcılık) yoktur. Kendilerine mektepte sık sık “Hepiniz bir Müşir Osman Paşasınız, Gazi Kemal Paşasınız” denilmemiştir. Oysa her Harbiyeli bir Mustafa Kemal’dir.

Askeri müdahale yanlılarından Jan. Gen. K. İstihbarat Daire Bşk. Tuğg. Levent Ersöz 25 Şubat 2004’te şöyle diyor: “Atacağımız adım çok önemli.

Bunu bir anlamda Amasya tamimi gibi düşünün. O kadar kesin bir başlangıç...”

22 Haziran 1919’da Gazi’nin de katıldığı Amasya toplantısında çıkan tamim BMM’nin kurulmasına giden yolun ilk belgesi sayılır. Levent Ersöz hiç mütevazı değil, atacağı adımı Amasya Tamimi, kendisini de Gazi Paşa ve arkadaşları yerine koyuyor, kendisine “her Harbiyeli bir Mustafa Kemal’dir” denilmiş, o da öyle yapıyor. [Halâskâr Zabit darbe

yapıp memleketi kurtaramamışsa, emeklilikten sonra silah tüccarlığına soyunmuşsa kabahat onda değil, darbeye karşı çıkmış komutanlardadır.]

25 Nisan 2003’te Genel Kurmay Genel Sekreteri Org. Aslan Güder, “Atatürk’ün kurduğu bu rejimi korumak bizim görevimizdir,” diyor. Hangi anayasa, hangi yasa maddesi öyle diyor? Anayasayı boş ver, yasayı boş ver, AB’yi boş ver, Avrupa İnsan Hakları (Roma) Sözleşmesini boş ver, taraf olduğumuz bütün uluslararası siyasî sözleşmeleri boş ver. Atatürk bu cumhuriyeti bize emanet etti ya. İç Hizmet Talimnamesinin 35. maddesi var ya.

Benzer şekilde, (2002-2004 arası) KKKomutanı Yalman şöyle diyor: “Türkiye’nin durumu 1920’dir. Hatta şartlar daha zordur. Bu söylediğime dikkat edin, 1920. Atatürk o dönemde ne yaptıysa bizim de onu yapmamız gerekiyor”. (18 Aralık 2003.) Balbay, “Ama paşam bir adınız oldu, herkes sizi tanıyor, sizden bir şeyler bekliyor,” diye kışkırtmada bulununca, Yalman’ın yanıtı şu oluyor: “Tamam, bir adımız oldu. İnsanlar bizi tanıyor ama keşke ülke normal koşullarda olsaydı da ben bir Meteoroloji Genel Müdürü gibi görevimi yapıp, sessiz sedasız emekli olsaydım.”

BAŞKALARINI KÜÇÜMSEME

Notlarda isimleri geçen bazı politikacılara bakışlar da darbe mantığını belirliyor. Yani tek boyut irtica meselesi değil. Esas boyut politikacıyı küçümsemek, sivili küçümsemek. Dinci olmayan politikacılara da küçümsemeyle bakılıyor, hepsine bir kulp bulunuyor. O şahıslar hakkındaki kanılarında tamamen haklı olabilirler, ama onların sivillere böyle bakmaları her hangi bir yurttaşın bakması gibi değil. Ben bir yurttaş olarak o mevkilerdeki yüksek politikacılar için öyle düşünebilirim, komutanlar da dü-

şünebilirler. Ama ben öyle düşündüğümle kalırım, o politikacılara oy vermem, onlara karşı siyasi mücadele yaparım, onları değiştirip, pozitif bulduğum politikacıları getirmek isterim. Komutanların müfrit öğeleri ise darbeye niyetlenirler, o politikacıları indirip, yerlerine askerleri ve askerın sözünü emir telakki edecek kimseleri geçirmek isterler. Zor oyunu bozar diye düşünürler.

Acaba o politikacıları küçümseyen darbe heveslisinin Demirel’den, Erbakan’dan, İsmail Cem’den daha yetkin, daha bilgili olduğu nereden belli? Savunma konuları dışında hangi alanda başarısını ispat etmiş? Demirel karayolları ve bazarlar uzmanıydı, 36 yaşında DSİ Genel Müdürü olmuştı, Erbakan ünlü bir makine profesörüydü, Türkiye’nin ilk motor fabrikasını kurmuştu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine başkan seçilmişti, İsmail Cem TRT’nin gelmiş geçmiş en başarılı Genel Müdürüydü, sosyal demokrasinin uluslararası bir düşünürüydü, Türkiye’nin tarihsel ve toplumsal yapısı hakkında Fransızcaya çevrilmiş kitabı vardı.

Peki, Eruygur’un, Tolon’un, Aktulga’nın nesi vardı? Emekli olduktan sonra sivil hayatta parti kurup oy mu aldılar, politikaya bu kadar hevesli idiyseleer politikada başarı mı kazandılar? Halk dilinde, “Kişi kendini bilmek gibi irfan olamaz,” derler, ne kadar doğru!

Notlara yansıyan bu ruh hâli belki çoğumuzda olan bir psikolojidir; beşerî bir huydur. Ne var ki, birisini beğenmemek kendimizi daha meziyetli, becerikli görmek anlamına gelir. Mesela Gen. Kur II. Bşk. Büyükanıt, Londra’da iki yıl lisansüstü öğrenimi yapmış, tez yazmış Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün İngilizcesi için “Onun İngilizcesi Gakguk İngilizcesidir,” diyor (31 Mart 2003). Olabilir, belki öyledir. Ama bu konudaki hükmü ancak İngilizce eğitmeni ya da İngilizcesi çok iyi olan biri verebilir. Büyükanıt İngiltere’de tahsil mi yapmış, bırakalım tezi, iki satır mektup mu yazmış? Benim İngilizcem yarım yamalaksa böyle bir hükümde bulunamam. Başkasının İngilizcesini beğenmeyen kişinin İngilizce konusunda bile kendisini daha ehil görmesi bir illüzyonu işaret eder.

Kaldı ki, Gül’ün İngilizcesi Gakguk olsa bile bu onu küçümsemek için bir vesile olamaz. Dışişleri

Bakanının illa ki iyi yabancı dil bilmesi, hatta her hangi bir yabancı dili bilmesi gerekmez, devletler-arası görüşmeler müşterek bir dilden yapılmaz. Tam tersine işin ciddiyeti ve her ulusun vakarı gereği ikili görüşmelerde herkes ana dilinden konuşur arada tercüman bulunur. Çoklu görüşmelerde ise aynı anda tercüme yöntemi kullanılır.

ABD Dışişleri Bakanı (anadili Jamaika İngilizcesi kökenli) Powell İngilizceden başka dil biliyor muymuş? İki ayrı dalda iki fakülte diplomalı, Yale Hukuk mezunu, şimdiki bakan Hillary Clinton da bilmez, bilse bile Bayan Clinton Fransız meslektaşı Kouchner'le Fransızca mı konuşur? Ya da İngilizce bilen Bernard Kouchner Clinton'la, Britanyalı meslektaşı Miliband'le hoş beş dışındaki görüşmelerini İngilizce yapar mı? John Foster Dulles'tan bu yana bildiğim ABD Dışişleri Bakanları arasında sadece Kissinger çok iyi yabancı dil bilirdi, aksansız ve akıcı Almanca konuşurdu, o da kökeni Alman olduğu ve Alman dili yetiştirdiği aile ortamında yaşatıldığı için. Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'in o kötü aksanıyla İngilizce konuşması sakil değil miydi? Turgut Özal'ın böyle bir kompleksi vardı. Bozuk aksanlı ve basit İngilizcesini İngilizce bilmek zannederdi. O kadarını Kapalı Çarşıdaki halıcılar da konuşuyor.

Fakat askerin yakınları dışında sivil küçümseme huyu vardır. Sadece orgeneralde değil, teğmende de vardır. Osmanlı sivil başıbozuk demiş, sonra da bu kelime olumsuz bir niteleme sıfatı olarak yerleşmiş. Oysa başıbozuk demek "başında askeri bir başlık olmayan" demek. Askerin başına ne giyeceği belli, sivillerinki ise fes, serpuş, sarık, takke, fotr şapka, kasket, veya hiç bir şey...ferace, çarşaf, başörtüsü, çatma ya da namazlık, yani çeşit çeşit başlık, bu nedenle başıbozuk.

KÜFÜRLE DÜŞÜNMEK

Başkalarını kolayca küçümsemek insana dair yaygın bir huydur ve yadırganmaz, bir orgeneraldeki hiç yadırganmaz, ama onun ülke geleceğine ilişkin planlarında bu olumsuz yargılar etkili olabiliyorsa, o takdirde olay basit bir küçümseme olmaktan çıkar, başka boyuta taşınır. Başkalarını küçümsememizin sonu yoktur. Görüldüğü gibi sivil politikacıları küçümseyen general bazı üstlerini de küçümsemektedir. Gen. Kur. Bşk. Özkök hükümetle arası iyi zannıyla (gerçekte ise darbeye engel oluyor diye) küçümsemekte, hattâ onun için "Başımızda bir molla var," denilmektedir.

Kara Kuvvetleri Komutanı Yaşar Büyükanıt ve onun halefi olacak İlker Başbuğ da, "Karargâha girdiler, böyle oldular," denilerek küçümsemektedir. Ya da Yaşar Büyükanıt'ın yükselmesinin önünü kesmekten bahsedilmektedir. Kısacası küçümse-nenler sadece siviller değildir, "benim gibi" düşün-meyen herkes (darbeye destek vermeyen komutanlar da) küçümsemektedir.

Zihinlerdeki sivrilik dile küfür olarak yansıyor. Ona buna "korkak, hain" demek dile pelesenk olmuş, Tuncay Kılınç Kuzey Kıbrıs'ta kendisi gibi düşünmeyenler (örneğin bugünkü seçilmiş yöneticiler) için, "Orada itler, satılmışlar," var diyor. Bunu diyen kişi Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'dir. Sövdüğü insanı Kuzey Kıbrıs halkı çok geçmeden C. Başkanı seçecektir. Veya Şener Eruygur ilk AKP kabinesinin katıldığı ilk MGK toplantısı sonrasında, "MGK'da yüzlerinde korku ve ihanet vardı. Çok net... Hem korkuyorlar hem de ihanet içinde olduklarını biliyorlar," diyor. [Bir insanın yüzünden ihanet nasıl okunur, bilemem. Belli ki Şener Eruygur o bakanlara yakıştırdığını görüyor. Daha da önemlisi, korkuyorlar diyor, yani, "Bizden korkuyorlar, ordudan korkuyorlar," diye düşündüğü için onlara korku atfediyor. Kendisinde ve arkadaşlarında kudret görmeseydi böyle demezdi. Orada Meteoroloji Gen. Md. Bulunsaydı, "AKP"li bakanlar bizden korkuyorlar," der miydi?]

Türkiye'de böyle düşünenler tabii ki çok. Milyonlarca insan ülke sorunlarına farklı bakan kişilere sövüyor, onları hain, satılmış görüyor. Küfürden şiddet duymaya kadar düşmanlık duyguları besliyor. Elinden gelse onlara karşı şiddet kullanacak. Ama problem her önüne geleni ihanetle, satılmışlıkla suçlayan kişinin sade vatandaş olmamasıyla başlıyor. Bu kişi üst düzey bir politikacı veya asker-sivil yetkili olunca onun öyle düşünmesi vatandaş-şınki gibi kalmıyor.

Eğer siyasi olayları ve kişileri küfürle düşünüyorsak, bu düşünme değildir. Çünkü söverek düşünmek akıla değil, duyguya aittir.

DAYAK CENNETTEN ÇIKMADIR

Eğer Balbay bu notları aile efradının, yakınlarının, akrabalarının eğilimleri olarak yazsaydı, kimse ya-yınlamaya, bizler de okumaya değer bulmazdık. Fakat bir general ya da bir yöneten politikacı yahut başka bir etkili yetkili kişi beğenmediği Kıbrıslı politikacılara satılmış, hain diyorsa, hükümetteki AKP yöneticilerinden küfürle söz ediyorsa bunları yazan

günlükler tabii ki önem kazanır. O generaller Bal-bay'ın arkadaş ve akrabası değildirler, yaptırım gücüne sahiptirler ya da olabilirler. Bunun da adına darbe denir, vesayet denir, gene bizzat Eruygur'un deyişiyle hükümeti korkutmak denir: "Yapılacak şu, korkutup yerlerinde tutmak, kendi hedefleri bakımından bir şey yapamayacakları bir yerde tutmak. Biz bunu yapmaya çalışacağız " (30 Kasım 2002, Gül'ün 59. Hükümeti ilk günlerindeyken.)

"Em. Org. Aktulga; Komutanım bu iş sopayla olur, öteki yollar boşuna...KKK Komutanı Ateş: (gülümseyerek) sen beni kötü yola iteceksin.. "

Bu konuşma 15 Ocak 2000'de (Ecevit'in seçim kabinesinin kurulduğu günlerde) KKK Atilla Ateş, Em. Org. Doğu Aktulga ve KKK Genel Sekreteri Necdet Timur arasındaki görüşmede geçiyor. Bal-bay: "Herşey daha kötüye giderse, toplumun öteki kesimlerinde de beklenen canlanma olmazsa, Silahlı Kuvvetler ne yapar?" diye soruyor, Atilla Ateş: Gereğini yapar. (biraz duraksayıp, yeniden) Yapar (...) Doğu Aktulga "Komutanım, bu demeçle olacak şey değil, sopayla." (...)

Aynı konuşmada parti kapatma da var. Aktulga 'Bu Fazilet, komutanım... hemen kapatılması gereken bir parti'.. (AA sustu) (15.1. 2000.) [Oysa Fazilet'i kapatarak AKP'nin işini olağanüstü kolaylaştırdılar.] Aynı Doğu Aktulga, bir kaç ay önce, "Bu iş eninde sonunda ordu tarafından çözülecek... Ben böyle görüyorum" diyordu (31 Ekim 1999.) [Bir Orgeneralin oğlu olan Aktulga 28 Şubat'ın ve Batı Çalışma Grubunun isimlerindendi. Kimine göre beyniydi. 28 Şubat 1997'de KKK Kurmay Başkanıydı, 2000'de Ege Ordu K.dan emekli oldu. Şimdi hayatta değil.]

BU DEFA YARIM BIRAKMAYACAĞIZ

Veya Gen. Kur. Adli Müşaviri Tümğ. Erdal Şenel Kasım 2002 erken genel Seçimlerini AKP'nin kazanacağını tahmin ederek şöyle diyor: "Merkez sağdan bir kişi onlara geçecekti, sordular. 'Cemside size de yer ayıralım' dedim... Öyle bir şey olursa AB, ma be dinlemeyiz. Ne AB'si yaaa.." "30 Ağustos'ta Yılmaz'ı çektim, 'Ya bu seçim kararını niye aldınız?' dedim. Bir şey diyemedi."

Şenel'in sözlerinde, a) AKP'ye geçecek politikacıya tehdit var: Darbe yaptığımızda toplayacağımız milletvekillerini cemselerle götürürken seni de götürürüz, diyor. Kafasında o kişiyi ikna etme çabası yok, başvurduğu araç tehdit. Bunu hangi güce dayanarak yapıyor? Taşıdığı üniformaya? Meteoroloji Gen. Md. Olsa böyle demezdi. b) Şenel, Başbakan Yrd. Mesut Yılmaz'a, "Niçin erken seçim kararı aldınız?" diye fırça atıyor. c) Bu sözlerin sahibi hukuk müşaviri. Hukuk Fakültesi diploması var ve Türkiye'nin en yüksek askerî makamının hukuk müşaviri. Fakat o diplomasıyla değil, üniformasıyla konuşuyor.

Jandarına Komutanı Eruygur 59. Gül hükümeti henüz bir aylıkken (Aralık 2002) AKP ve yöneticilerinden (dolayısıyla Başbakan ve bakanlardan) "Bu köpekler" diye bahsediyor, bir başka yerde (31 Mayıs 2003'te Erdoğan'ın 60. hükümeti iki aylıkken) "...köpek...bunlar Kasımpaşa kabadayısı" diyor. Bu kadar hınç, öfke insana neler yaptırılmaz...

KKK Komutanı Yalman:, "ABD köpekleşmiş bir iktidara istediğini yaptırıyor. Bunlar ABD'ye köpekleşiyor. Laik adam köpekleşmez, dik durur. ABD dik duran bir iktidar istemez ki." Erdal Şenel: "Yav biz bu işi 28 Şubatta bitirecektik. Bunu o gün üç kişi planladık, Bir, Fevzi, Ben. Her şeyi hazırladık. Bakanlar kurulunu dahi. Müsteşarları bulmak zordu onları da tamamladık. Karadayı bizi uyuttu. Az sonra dedi, hemen dedi. Hükümet devrilsin ondan sonra dedi. Artık gelip 10-15 yıl gitmeden işleri halletmek gerekiyor. Üstelik o ara AB de yoktu. Kopenhag olmamıştı. Şimdi her şey çok daha zor. Bugün durum çok kötü. Çok. Bir numara teslim olmuş durumda. Bunun lami cimi yok."

Emekli Amiral Tanju Erdem de aynı fikirde, üstelik temas ettiği askerlerin hissiyatını aktarıyor: "Böyle gidemez diyorlar. Bu kez daha farklı diyorlar. Mesela, kesin çözüm için kaç yıl kalmak gerekir sorusuna yanıt arıyorlar. Bugüne kadar 2-3 yıl kaldı yetmedi, acaba daha uzun mu kalmak gerekiyor diye düşünüyorlar." Demek ki bu durum tar-

tışılıyor. Öncekiler olmadı ne olur? Geçmişte dene-nip başarılı olunmayı başarmak diyorlar. Aydınlanma... Güvenlik kavramının içine her şeyi koymak? Enflasyon da güvenlik kavramının içindedir, ekonomi ülke güvenliğini ilgilendirir... Aydınlanma hareketini başarıya ulaştıracak, bugünkü olumsuzlukları kökünden silip süpürecek bir durum" (16 ve 19 Mayıs 2003.)

Askeri müdahale tutkusu JGK Org. Şener Eryugur 12 Eylül ve 28 Şubat'ta rütbesinin yeterli olmasına hayıflanıyor. Kendisinde önemli misyonlar vehmediyor. Bugünkü rütbede olsaymış, neler yapmış. "Bazen kendimi zor tutuyorum. 28 Şubatta, 12 Eylülde bu rütbemde olmayı isterdim," diyor. Yani 12 Eylüldeki Kenan Evren yetmiyor, Nurettin Ersin yetmiyor, 28 Şubattaki Gen.Kur. Bşk. Karadayı yetmiyor, 2. Bşk. Çevik Bir yetmiyor... kendisi başta olsaydı o müdahaleler bambaşka olurdu.

MÜDAHALE REFLEKSİ

Sanılıyor ki, müdahalecilik AKP'den dolayı "irtica geliyor" kaygısından, dürtüsünden ileri geliyor. Hayır. Hiç öyle değil. Söz konusu olan endişe değil, refleksdir. Müdahalecilik refleksidir. Buraya aktardığımız alıntılardan da görüleceği gibi notlardaki konuşmalar farklı farklı hükümetler döneminde yapılmış. 1998 Aralık ayında (Haziran 1997'den beri) Mesut Yılmaz CHP destekli Anap-DSP-DTP hükümeti vardı. 17 Ocak 1999'da seçime gitmek koşuluyla Ecevit'in Tansu Çiller destekli azınlık hükümeti kuruldu. 1999 Mayıs'la 2002 Kasım arasında DSP-MHP-Anap (Ecevit-Bahçeli-Yılmaz) hükümeti iş başındaydı. Ama Halâskâr Zabitân hepsinde tedirgin, hepsinde vatan elden gidiyor kaygısında. İlk iki hükümet zamanında istikrarsızlıktan yakınıyor, ama AKP gelince, Godo geliyor, istikrar bulunuyor, ne ki, istikrar manisi yerini irtica fobisine bırakıyor. AKP gelmesin diye, "Niçin erken seçim kararı aldınız?" diye Mesut Yılmaz fırça yiyor. Yılmaz-Ecevit-Gül/Erdoğan, veya Atilla Ateş-Aytaç Yalman-Yaşar Büyükanıt: Hükümetler değişiyor, Kara K. Komutanları değişiyor, ama siyasete karışmak değişmiyor. Demek ki mesele istikrar değilmiş. 28 Şubat 1997'de öyle olmuştu.

Örneğin, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı Org. Necdet Timur: "Mesut Yılmaz'a gümüş tepsidede başbakanlık verdik... Kullanamadı. Planlar bu yüzden tam yürümedi," diyor (10 Aralık 1998.) Demek ki, hükümet partilere Meclis yerine

Genel Kurmaydan verilebiliyor.

Temmuz 2002'de DSP-MHP-ANAP hükümeti erken genel seçimlere giderken ve İsmail Cem'le Hüsamettin Özkan DSP'den ayrılıp yeni bir parti kurmaya giriştiklerinde MGK Genel Sekreteri Org. Tuncay Kılınç şunları söylüyor: "Yeni oluşum çok önemli. Ben temas halinde olduğum sanayi odalarıyla konuşuyorum, destekleyin diyorum. Neden? Türkiye'ye bir heyecan lazım. Bu AKP'yi sadece yasal önlemlerle durdurmak mümkün değil. Milli Görüşün oyu 17-18. bunun büyük bölümünü Erdoğan alsa 11-12 eder, ötekine de yüzde 5-6 kalır. Ama bunlar anketlerde 20'nin üzerinde çıkıyor. Bunlara giden tepki oylarını bir başkasının alması lazım .

Şimdi bu Cem'i ben pek tanımam ama, bir şey yapmak istiyor. Anketlerde asıl lider olarak Derviş görünüyor. Onu da almaları lazım. Sadece Cem'le olmaz Şükrü Sina'ya falan söyledim ben, CHP'ye git, burada artık ikbal kalmadı dedim. Öyle. Ecevit nereye kadar götürebilir?

Siyasete bakıyorum, anarşi var. Evet bu anarşi. Böyle şey olmaz. 30-40 parti seçime girecek. Bölünecek. Bunun adı anarşi. Düzeltilmesi lâzım

Vatandaşın çok tepki mektubu geliyor. (birini okudu) siz orada ne iş yapıyorsunuz. Mustafa Kemal sizi görse ne der. Dil o kadar önemli ki, bunlara Kürtlere biz mi dil vereceğiz. Vatanın parçalanması demek. Siz Osmanlı Paşası gibi memleketin batışını mı izleyeceksiniz.." Görüldüğü gibi Kılınç kendisi ve meslektaşları için siyasi mühendislik yapıyor. İşveren örgütlerine, 'Yeni partiyi destekleyin,' diyor, o parti kurucularına, "Derviş'i de aranızda alın," diye akıl veriyor.

2002 YAZINDA NE OLDU?

Onlar da öyle yaptılar, Derviş'i aldılar. Ama parti ölü doğup teşebbüs fos çıkınca Derviş gitti, Deniz Baykal'dan milletvekilliği aldı. Sonra onu da bıraktı Birleşmiş Millîletler'e girdi.

Orgeneral herkese akıl vermeyi misyon edinmiş. Mesela Dışişleri Bakanı İsmail Cem DSP'den ve bakanlıktan ayrılıp yeni partiye giriştiğinde yerine Dışişleri Bakanlığına getirilen Prof. Şükrü Sina Gürel'e --DSP bittiği için-- CHP'ye gitmesini sağlık veriyor. Sana ne? Herkese akıl dağıtmak gibi bir misyonun mu var? Var: Çünkü siyasete böyle yapan kişi kendisini siyasete çeki düzen vermekle -- toplum mühendisliğiyle--koşullandırmış. Dünyaya nizam vermek buna derler.

Asker yönü bilinemez ama, siyasette bu kadar id-

diaya ve misyon biçmeye rağmen öngörü pek kıt. Mesela, İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'ın parti girişimine bu kadar önem vermek, umut bağlamak o partinin boş ve fos doğduğunu (2 ay sonraki fiyaskoyu bile) görememek büyük bir feraset ve basiret olsa gerek!

Daha da önemlisi, ordunun üst kademelerinde olanlar 2002'deki o olayların iç yüzünü nasıl bilemez? Hatırlanacağı gibi, Başbakan Ecevit hastalanmıştı, Başkent Hastanesinde bir türlü iyileşmiyordu, görev yapamayacağına dair rapor verilmesi ve yerine Hüsamettin Özkan'ın vekâlet etmesi gündemdediydi. Özkan fiilen başbakan olunca DSP büyük kongreye götürülecek ve İsmail Cem genel başkan seçilecekti, C. Başkanı da Cem'i yeni hükümet kurmakla görevlendirecekti. İsmail Cem 59. Hükümeti kuracak, Ecevit'ten sonra partiye yeni bir soluk gelecek, genel seçimlerin normal tarihi olan Nisan 2004'e kadar 2001 krizinin de etkileri giderilecekti. Böylece İsmail Cem'in başkanlığında DSP ve İsmail Cem ağırlıklı yeni bir dönem açılacaktı. Bu gelişmeler hakkında Ankara kulislerinde, büyük basının arka odalarında pek çok söylenti dolaştı. Kimisi olayları AB'nin operasyonu diye yorumladı, kimisi Saddam Hüseyin'i tutan, onunla yakın ilişkiler kuran Bülent Ecevit'in George Walker Bush tarafından tasfiyesi operasyonu (11 Eylül 2001 sonrasında Irak'a yapılacağı kesin gözüken askeri müdahale için Türkiye'yi yanına çekme girişimi) olarak değerlendirildi.

Fakat Washington parmağı savı doğru olmayabilirdi, zira daha sonra gazeteci Turan Yavuz "Çuvalayan Siyaset" kitabında açıkladı ki, Ağustos 2001'de kurulan AKP'nin genel başkanı Tayyip Erdoğan 2002 Ocak'ında Washington'da bir takım görüşmeler yapmıştı. Bugün hayatta olmayan Yavuz'un savı ABD daha o zamandan AKP'ye yatırım yapmış, bölgedeki politikalar için Türkiye'de onu tercih etmişti. (1 Mart 2003'te tezkerenin geçmemesine olan büyük öfkesi de bundan ileri geliyordu.) Böyle düşünenler, DSP'de öngörülen değişiklikleri daha çok AB projesine bağlıyorlardı.

Gene kulislerde dolaşan iddialara göre askeri istihbarat bunu öğrenince olaya müdahale etmişti. Ecevit'in Gata'ya nakli, Rahşan Ecevit'in uyarılarak Hüsamettin Özkan'ın partiden ve hükümetten tecrit edilmesi, erken seçim istemeyen Devlet Bahçeli'nin ansızın erken seçim istemesi, hükümetin her üç kanadı da 2001 krizinin etkileri sürerken erken seçime gitmenin intihar olacağını bile bile erken seçime git

meye mecbur kalmaları.

Sonra ne olduysa oldu: a) Özkan Rahşan Ecevit tarafından partiden tümüyle dışlandı, b) Alil durumdaki Bülent Ecevit Ankara GATA'ya nakledildi –ve iyileşti! 3) Israrla, "Erken seçim yok," diyen Devlet Bahçeli Temmuz'da birden bire erken seçim istedi, hattâ seçimin tarihini de 3 Kasım 2002 diye telâffuz etti. Böylece oyun bozulunca, DSP ve hükümette öngörülen operasyon tutmayınca, Cem ve Özkan ayrılıp yeni parti kurdular, çok geçmeden ekonominin patronu Kemal Derviş de onlara katıldı.

Bu olay çok yakın tarihimizin karanlıkta kalmış ve herkes unutmak istediği için, unutulmuş, unutturulmuş bir sayfasıdır. Şimdi o makama kadar yükselmiş bir askeri yetkili bu olayların perde arkası nedir, bilmez mi? Mesut Yılmaz'a, "Erken seçime niçin gittiniz?" diye sorulur mu?

PARTİLER ANARŞİSİ

Daha da ilginç Kılınç'ın çok parti bulunmasını anarşi diye nitelemesi ve "düzeltmesi gerekir" demesi. Kim düzelterek? Askeri şahsiyet için yanıt tabii ki belli. Gelgelelim, çok değil üç ay sonra mucize gerçekleşiyor ve o anarşi sona eriyor. DSP, MHP, DYP, ANAP ve kapatılan Fazilet'in halefi Saadet parlamentodan siliniyor. Ecevit, Tansu Çiller, Mesut Yılmaz gibi başbakanlar, bilumum eski-yeni bakanlar milletvekili bile seçilemiyorlar.

Parlamento iki partiye kalıyor. Kılınç'ın ve partiler anarşisinden yakının herkesin sevinmesi gerekmez mi? Hayır gerekmez. Çünkü o anarşiyi asker değil, seçmen sona erdirmiştir. Oysa siyasetteki anarşiyi 12 Eylül gibi bitirmek gerekir. Bülent Ecevit 1980'de darbe öncesindeki aylarda, "Birisini çıkar, düdüğü çalar, 'Herkes evine!' der, maçı paydos eder," demişti. Kenan Evren de öyle yaptı. Meclis'i feshetti, partileri kapattı, Anayasayı lağvetti, "Marş, marş!" dedi kimisi eve, kimisi kodese gitti.

Özden Örnek'in ve Balbay'ın günlüklerinden anlıyoruz ki, 2002'de partiler anarşisinden şikayet edenler, o anarşi sona erdiğinde de hoşnut değiller. Çok parti var, anarşi var, bunu önlemek için müdahale etmek gerekir diye müdahaleyi arzu edenler, yukarıda da söylediğimiz gibi 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra da müdahale istiyorlar. Yazı da atsanız benim, tura da atsanız benim, diyorlar.

Diğer bir nokta: Notlardaki konuşmalarda kurulacak hükümetin yönelimi, ekonomi politikası yok, yeter ki bu hükümet devrilsin. Sonrası Allah kerim. Kerim'in kuyusu derin. Hükümet Allaha emanet. Saldım çayıra, Mevlam kayıra. Cunta planlamasında hiç bir sosyal-ekonomik program bulunmuyor. Balbay'ınkinde de bulunmuyor. Bulunsaydı yazardı. Sen yıllarca darbe notları tutacaksın, generallere her gittiğinde bu konuları açacaksın, kışkırtıcı sözler söyleyeceksin, ama ne ekonomik politikadan konuşacaksınız, ne de sosyal programlardan. Ya da ezkaza konuşmuşsanız bile onları notlara kaydedecek kadar önemli bulmayacaksınız. Üstelik de eski bir komünistsin, yani bir dönem mürekkep yalamışlığın var.

Bütün notlar askeri darbeleri sivillerin teşvik ettiği gerçeğini onaylıyor. Burada tanıdığımız isim notları tutan kişinin kendisi, bir kaç gazeteci daha ve bir kaç üniversite rektörü, bir de on yılların ülkücü gangster sendikacısı, vesaire. Oysa kim bilir başka hangi siviller ne tahriklerde, teşviklerde bulunuyorlardı? Üniversite hocaları, emekli sefirler, seçimle

hükümet olamayacaklarından emin politikacılar veya paranoyaklar, otorite tutkunu Kemalistler.

DARBE YAPMA CİDDİYETSİZLİĞİ

Ve nihayet, bir darbenin hazırlıkları son derece gizli tutulur, darbe doğrudur veya yanlıştır, ama ciddi bir iştir, konspirasyon işidir. Ciddiyetsizliğe gelmez. Tehlikelidir. Tehlike çift yönlüdür: Darbe girişimi hedefine ulaşırsa ülke için kötüdür, toplum için felakettir, ulaşmazsa cuntayı oluşturanlar okkanın altına giderler. Mahkemeye çekilirler, ceza yerler. Hatta cuntayla iktidara gelseler bile, demokrasi güçleri onları işbaşından uzaklaştırdıktan sonra yargılanırlar. 1967-74 Yunanistan, 1975-83 Arjantin faşizminin cuntacılarından hayatta olanlardan hâlâ hapiste olanlar var. Fakat bu genel bir doğrudur ve Türkiye için o genel doğru doğru değildir.

Gelgelelim, Ayışığı, Sarıkız, Yakamoz ve Eldiven gibi dört ayrı zamanda darbe planları sırasında ne Balbay'da gizliliğe riayet kuralı var, ne de konuştuğu generallerde. İşin ciddiyetinin farkında değiller. Özden Örnek ya da Balbay veya varsa başkalarının darbe konuşmalarının notlarını, günlüklerini tutmaları bile büyük risk. O bilgileri şahsi bilgisayarında saklamak—silsen bile hard disk'te kalacağını bilmemek—cahillik olmalıydı.

Hayır değilmiş. Hepsi çok rahatmış. 'Duyulursa başımız derde girer' diye çekindikleri, kaygılandıkları yok. Her yerde ulu orta konuşuyorlar, orada-burada çekinmeden konuştuklarını da övünerek söylüyorlar. Neden? Cesaretten değil, bu ülkede darbe hazırlığı yapmak suç olmaktan çıkmış da ondan. En azından askerler için öyle.

Başarıya ulaşmayan 9 Mart 1971 girişiminden yargılanan muvazzaf asker olmadı, çünkü Karacı komutan Gürler, Havacı komutan Batur olayın içindeydi. 9 Mart cuntasından cayıp hiyerarşik cuntanın içinde yer aldılar, Gen. Kur. Bşk. Tağmaç ile 12 Mart darbesine önyak oldular: "9 Mart olmadı, 12 Mart verelim" dediler.

Böylece 12 Mart'çılar yargılanmak şöyle dursun, baş tacı edildiler, Havacı Org. Muhsin Batur senatör ve CHP'nin C. Bşk. adayı oldu, 1. Or. ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı ve Ziver Bey işkencehanesinin kurucusu Org. Faik Türün'ü AP önce milletvekili, sonra C. Bşk. adayı yaptı, Havacı Korg. İrfan Özaydınlı 1977'de Ecevit'in İçişleri Bakanı oldu. 12 Mart'ın önce 2. Or. ve Ankara Sıkıyönetim K. sonra KKK ve nihayet Genel Kurmay başkanı olan Semih Sancar 1978'e kadar Demirel'in desteğiyle

Beş adam. Detay. Sene 1490

o makamda kaldı. 2. Or. ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığındaki ve KKKomutanlığındaki halefi Namık Kemal Ersun 1977’de yeni bir darbe hazırlığı içindeyken ve Özel Harpçiler bu amaçla provokasyonlar yaparken sayılarının 300’e vardığı söylenen bir grup subayla emekliye sevk edildi, toplum fark etmedi bile. Hiç biri yargılanmadı, ne darbe teşebbüsünden, ne Kanlı Pazar’dan, ne Ecevit’e Çiğli suikastinden, ne de başka karanlık fiillerinden. 12 Eylülcüler ise yaptıkları anayasaya geçici 15. maddeyi koyarak kendilerini yargıdan ebediyen muaf kıldılar. Durum böyleyken, 2003’te, 2004’te Ayışığı, Sarıkız planlarını yapanlar niçin korksunlardı? Bakın şimdi dışarıdalar.

Mustafa Balbay’a yazık değil mi? Yanıtı Balbay düşünmeli ve deneyimli cuntacı İlhan Selçuk’un “Aman Mustafa, dikkatli ol, bunlar arasında birlik yok, sonra kabak senin başına patlar!” tarzındaki uyarısını hatırlamalı.

NEYİN TEKZİBİ?

Mustafa Balbay 24 Mart 2009 tarihli Cumhuriyet’teki açıklamasında Tempo24’ün yayınladığı notların montaj olduğunu, kendisinin çeşitli görüşlerinin ve sözlerinin yayına dahil edilmediğini söyledi. Balbay’ın montaj iddiası böyle durumlarda söylenen klişe sözdür. Belki gerçekten de bir takım sözler çıkartılmıştır, bazı bölümler yan yana getirilmiştir. Fakat o yayınlananlar bile gazetecinin siyasi eğilimini yeterince ortaya koymaktadır.

Yayınlanmayan bölümlerinde, Balbay generallere “Aman paşam demokrasiye bağlı kalın, sakın askeri müdahalede bulunmayın, siyasete karışmayın, bunlar (sırasıyla Yılmaz, Ecevit ve Gül/Erdoğan hükü-

metleri) seçimle geldiler, seçimle gitsinler” mi diyordu?

Veya İlhan Selçuk yukarıda hatırlattığımız (Mustafa dikkatli ol tarzındaki) uyarıyı niçin yapmıştı?

Ayrıca yayınlanan bölümlerden de anlaşılıyor ki, Mustafa Balbay temasta bulunduğu askerlerin hoşuna gitmeyecek işler yapmış. A) “Genç subaylar rahatsız” haberi komutanları rahatsız etmiş. Balbay’a da, İlhan Selçuk’a da serzeniş ediyorlar. İlhan Selçuk Balbay’ın yanında bir başkasına bu haberdan dolayı Balbay’ı şikâyet ediyor. [Haklı değil, Ankara bürosu böyle bir haber geçebilir, ama gazetenin kadir-i mutlakı İlhan Selçuk onu gazeteye koyarak, üstelik de bu haberi ana manşetten koyarak aynı derece sorumludur. Açıp telefonu, “Yahu Mustafa, bu haber gerçekten doğru mu, yoksa asparagas mı, böyle bir haberi yayınlamak bizi orduya karşı zor duruma sokmaz mı?” diye sorsaydı. Onca yıllık tecrübesiyle haberi koymasaydı. Komutanlar tarizde bulunduktan sonra Mustafa başımıza iş açtı tarzında şikâyetle bulunup, suçu Balbay’a yıkmak, yakışık-sızdır.

Balbay’ın ikinci güvenilmez davranışı askerin gizli olan Siyaset Belgesi’ni yayınlaması. Generaler bundan da hiç hazzetmemişler.

Ayrıca, yayınlanan bölümlerden yukarıya aktardığımız bir kaç örnekte de görüldüğü gibi, konuşmalarda Balbay’ın yaptığı haber almak değil, tersine haber vermek. Ve komutanları hep siyasete müdahale yönünde tahrik etmek, provokatif sorular sormak. Kendisi bu tür sözleri için, “Onların ağzından laf koparmak için, HABER ALMAK için o kışkırtmaları yaptım mı?” diyecek.

Ve nihayet, Mustafa Balbay *Cumhuriyet*'e yaptığı açıklamasında ben her zaman demokrasiye bağlı kaldım, askerin siyasete müdahalesine karşı çıktım, vesayet rejimini reddettim demiyor. Sözlerini "Bana dayanışma gösterenler bilsinler ki, onları utandıracak bir şey yapmadım," diye kulağa hoş gelen bir cümleyle bitiriyor. Doğrudan o dayanışmada yer alanların büyük çoğunluğu için bir gazetecinin askeri hiyerarşiyle bu kadar içli dışlı olması asla utandırılacak bir şey değildir, hattâ şereftir.

Ve nihayet, Mustafa Balbay'ın yüksek askeri bürokrasi ile bu denli yakın ilişkilere girmesinin aslı nedenini bilemeyiz. İhtirasları var mıydı, onu da bilemeyiz. Fakat kesin olan şu ki, kendisine fazla önem atfediyor. Komutanlarla ve Cumhurbaşkanıyla -özellikle komutanlarla bu kadar sık görüşmesinin gazetecilikle ilgisi yok. Üstelik Balbay'da İlhan Selçuk da misyon görüyor. "Şu sıralarda Balbay'ın adı öne çıktı." Böyle demek kanaat değil, zehaptır. Balbay öne çıktı demek, *Cumhuriyet* Penceresinden söylenmiş bir sözdür. Toplumda veya basında Balbay'ın öne çıktığı yok, olsa olsa *Cumhuriyet* yazarları arasında Balbay öne çıkmıştır.

İLHAN SELÇUK'UN CANLARI, CİĞERLERİ:

Konumuzla doğrudan ilgisi olmasa bile, bir ek daha yapmak gerekiyor: Bir tanesi hariç komutanlar *Cumhuriyet* gazetesini batmaktan kurtaran Turgay Ciner'le ve Gürbüz Çapan'la ilişkisinden hiç hoşlanmıyorlar. Bunun nedeni de siyasal değil. Adı geçen ilişkilerin kamuoyuna yansıyan bir takım özellikleri, ilişkileri.

Yılların gazetecisi İlhan Selçuk ise canla başla onları savunuyor: "Bu Turgay benim canım ciğerim. Yurtsever, buna inanın... Bakın Gürbüz da öyle. İstanbul gibi bir yerde belediye başkanlığı yapıyorsanız, burası bir de yeni imara açılan bir yere bazı işleri racon keserek yapmanız gerekir. Ama benim sözümünden çıkmaz. Şunu yap derim yapar." Çok açık ki, Selçuk için ilke yok. Aslolan gazeteyi yaşatmak. Bu nedenle belediye başkanının yeni imara açılan beldesinde bazı işlerde racon kesmesi lâzım.

Selçuk bu iki ismi sayesinde *Cumhuriyet* Gazetesinin krizini aşacağını ve aştığını biliyor. O kişilere toz kondurtmuyor. O gazetenin yaşaması sadece vatan millet için şart değil, en çok da İlhan Selçuk'un gazetecilik ve diğer misyonları için şart. Biliyor ki, *Cumhuriyet* gazetesini yoksa basında ve siyasete nüfuz yaşamında İlhan Selçuk da yoktur. Nasıl ki, bir zamanlar ismi *Hürriyet* markasıyla bir-

likte marka sanılan Emin Çölaşan *Hürriyet*'ten ayrıldıktan sonra unutulduysa, *Sözcü* isimli bir gazetede yazıları veya eski yazıları her gün sürmanşetten duyurulduğu halde Çölaşan'ın esamesi okunmaz olduysa, böylece Çölaşan'ın adının marka olmadığı kanıtlandıysa, ismi basında marka sanılan İlhan Selçuk da *Cumhuriyet*'siz yoktur. Bu nedenle, komutanların haklı olarak hazzetmedikleri ve *Cumhuriyet*'in arkasında görmek istemedikleri isimleri cansiperane savunması kendisinin toplumdaki geçmiş imajı açısından esef vericidir. Tıpkı aslının astarının ne olduğunu açıklamadığı Oral Çelik'le görüşmenin ve o notta adı geçen 500.000 dolar hikâyesinin o imaja kaybettirdikleri gibi.

Mustafa Balbay'ın kendisini akıllı ve dokunulmaz sanmasının ve saymasının kurbanı olduğu anlaşılmaktadır. Şimdi görüyor ki, asıl dokunulmaz olan dâvanın en yüksek rütbeli sanıklarıymış. Ayrıca bu yazı yazılırken kendisinin *Cumhuriyet*'te yazı yazma ve notlarını kendi versiyonunda yazı dizisi olarak yayınlama talebi reddedilmişti. Tutuklu veya hükümlü olmak temel bir kısıtlamadır, fakat hapis hanedeki birisi yazı yazamaz diye bir yasa veya başka mevzuat hükmü yoktur. O veya tutuklu her hangi birisi yazı, kitap, broşür yayınlayıp, fikirlerini açıklayabilmelidir.

Sonuç olarak, Alper Görmüş Örnek'in darbe günlüklerini yayınladığı sırada günlükler medyada gereken ilgiyi görmemişti. Mustafa Balbay iyi ki o ilişkileri sırasında notlar tutmuş. Bunların kamuoyuna yansımalarıyla, Örnek'in günlükleri tamamlanmış oluyor, üstelik de oradaki resmi anlatımlardan farklı olarak vesayet ve müdahale alışkanlıklarının, reflekslerinin, psikolojilerinin, sohbetlerinin sıradanlığı, alelâdeliği ve vahameti daha iyi ortaya çıkıyor.

Özet olarak bu yazıda gazetecinin notlarından yola çıkarak dile getirdiğimiz temel yaklaşımı eski Gen. Kur. Başkanlarından İsmail Hakkı Karadayı'nın olduğu söylenen Internet yayını ses bandındaki şu sözler özetliyor:

"Halk cahil, cumhurbaşkanını halkın seçmesi kadar tehlikeli bir şey yok. Geçen, çok üst düzey bir komutanla konuştum. O da diyor ki; 'Yani hedefleri belli' diyor. Yani efendim demokrasi, insan hakları, özgürlük bunların hepsi bahane. Fevkalade tehlikeli, cumhurbaşkanını halkın seçmesi... Türk halkının seçmesi kadar tehlikeli bir şey yok. Çünkü Türkiye Fransa, İsviçre değil, halk cahil. Daha 25-30 sene askerin himayesinde gitmesi lazım demokrasinin, Türkiye'nin..."

Devrimi Nasıl Yapacağız

(Öznenin oluşumu)

İ. Barut

Devrimi nasıl yapacağız?

Geçen sayılardan hatırlayacaksınız. Devrimi, nasıl ve kimlerle yapacağımıza dair epeyce yazmıştık. Bu kez konuyu biraz da öznenin oluşumuna doğru derinleştireceğiz.

Ne demiştik geçen sayılarda: “Yani iki farklı kulvardan gelen bir özne oluşumu sözkonusu olabilir. Birincisi, tarihini, kültürünü bilen ve toplumun bizden olarak algılayabileceği bir sol gelenekten gelenler” tam da bu noktada sanki son günlerdeki tartışmaları tahmin ediyormuşçasına önceden söylemişiz söyleyeceğimizi. Alın daha önce yazdıklarımızı, CHP’nin türban açılımı ile ilgili olarak değerlendirin: “(...) Burada çok kritik bir nokta var. Kültürü bilmek ve bizden olarak algılanabilmek bir halk dalkavukluğu ya da popülist politika olarak okunmamalı. Genellikle böyle okunur ve olumlayanlar da olumsuzlayanlar da bu algı üzerinden hareket ederler. (...) Halkın içine girmek koyun postuna bürünen kurt olmakla aynı şey değildir. Kimsenin postuna bürünmek gerekmiyor. Farklı yanlar korunarak da aynı olan değerlerin ortaya konabileceği, diğer kişide var olan olumlu yanların ve o yanlarla ortaklıkların gösterilmesinin mümkün olabileceği bilinmelidir. (...) Müslüman işçileri kazanmak için işyerinde mescit açılması kampanyasına destek vermek gerekmiyor yani. Bu tür politikalara sol içerisinde pek de seyrek rastlamıyoruz. İlkeli ve tutarlı, hem yakın gelecekte de savunabileceğimiz ve Müslüman kimliğine karşı bir söylem geliştirme amacı yerine işçi kimliğine yönelik bir şeyleri söylemek gerekiyor.

Bugün pek çok İslamcı kişiyle birlikte dinsel alana dokunulmaması gerektiğini savunurken türban mücadelesinde kendilerini desteklemediğini pekâlâ söyleyebiliyorum. Bunun siyasi bir araç olarak kullanıldığını, türban üzerinden bir tartışmanın içinde yer almayacağını, “Türbanın yasaklanmasının yanında mısın, yasağa karşı ve özgürlükten yana mısın?” sorusunun benim sorum olmadığını ve başka sorular sorulması gerektiğini ifade edebiliyorum. Po-

Kafa oranlar. Sene 1488-89

litikanın soruları türban ekseninden sorulunca farklı bir anda insan kendini çarşafa dolanmış bulabiliyor. CHP’nin seçim öncesi çarşafılara parti rozeti takma girişimi bunun bir örneği. CHP bu noktada aslında laiklik konusunda kendine maledegeldiği eksenin iflas ettiğini ilan etmiş oluyor. Bir süredir her türlü politik çıkışı laiklik ile ilişkilendiren CHP son dönemde yenilgi duygusunu yaşamaktadır. Bu duygu değişme konusunda bir motivasyon vermiştir CHP’ye. Ancak yenilgi anlarındaki değişimler bazen yenenleri taklit etmeyi ve dolayısıyla karşı tarafa savrulmayı doğurabiliyor. Benzeri bir durum farklı bir düzlemde ABD’de yaşanmaktadır. “Mutlak ve kutsal kapitalizm,” cilâsı dökülmüş, so-

kaktaki sıradan bir kişiden dayak yemiş bir boksör gibidir şu anda. Üstelik kendini şampiyon ilan ettikten sonra, kahraman edaları ile dolaşırken façası çizilmiştir. Bunun sonucu insanlar, karıştını merak eder olmuşlardır. ABD’de değişimin en iyi göstergesi son krizle birlikte internette en çok “sosyalizm” sözcüğünün aranması olarak karşımıza çıkıyor.

Yine geçen yazımızda söylemiştik: “Sınıflar mücadelesi er ya da geç insanları kendi gerçekliklerine daha uygun adım atmaya zorlayacaktır.” Var olan biçimiyle varlıklarını sürdüremeyeceğini anlayan her organizma biçim değiştirmeye yönelir. En durağan, değişmez zannettiğimiz yapılar da buna dahildir. Bu, ABD’yi de bir yerlere götürür, CHP’yi de, AKP’ye oy verenleri de ve AKP’yi de. Sistemin kendisi ve sistem içerisinde var olan insanların varlık biçimleri kendi varoluşlarına uygun olmayan her rolün ortadan kalkmasına er ya da geç yol açacaktır. Bunun kendiliğinden olumlu bir sonuca evrileceğini söylemek mümkün değildir. Organizmanın kendini korumak için edindiği yeni rol bazen daha olumsuz bir durum doğurabilir. Tıpkı burjuva demokratik rejimin kapitalist organizmanın yaşamasına olanak sağlamadığı bir noktada faşizmin gündeme gelmesi gibi. Böylece sistem başka formlar, başka rollerle sürdürülebilir

hâle gelir. Sistemin gerçek anlamda ve olumlu yönde değişimi ise kriz anlarında farklı bir öznenin var olabilmesi, öznenin enerjisinin sistemi değiştirmeye yetecek gücü yaratabilmesi ile mümkündür. Bireylerin kendi bireysel rollerinin değişimi için farklı önermelerin oluşması ve bu önermenin olası diğer rollerden daha olumlu sonuçlar doğuracağına algılanması gerekmektedir. Müslüman kimliği/rolü ile çözemediği bir sorunu işçi kimliği/rolü ile çözebileceğini hissetmelidir birey. Bugün için Müslüman rolü, o işçinin kendini daha güvende hissetmesine, belirli bir dayanışma ağının içinde olduğunu düşünmesine, bunun sonucu olarak aç kaldığında karnının doyurulacağına, devletle bir sorunu olduğunda kollanacağına inanmasına yardımcı olmaktadır. Yani, herhangi bir kimliğe/role olduğu gibi bu kimliğe/role sahip çıkma nedeni soyut bir dinsel özgürlük istemi değildir. Bunu iddia etmek, yani dinsel özgürlük istemi olduğunu iddia etmek safdillik olur. Bilimsel gerçeklere gözü kapatmak anlamına gelir. Bugün AKP'ye oy veren kesimler, tüm fizyolojik, biyolojik ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilen kesimler olsa amenna. Maslov'un ihtiyaçlar hiyerarşisini genel hatlarıyla kabul edecek olursak, daha alt basamakları ihtiyaçların karşılanmadığı bir durumun dinsel olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacı gibi bir motivasyonun doğmasına uygun bir zemin sağlamadığını pekâlâ söyleyebiliriz. Dünyanın pek çok yerinde dinsel yönelimli siyasal hareketlerin aslında bir başka düzeydeki ihtiyaçların simgesel bir yönelimi olduğunu da pekâlâ biliyoruz.

Dönecek olursak, kriz anlarında kişiler de, toplum da var oluşları için daha uygun buldukları bir role yöneleceklerdir. Öznenin değişimi diyebileceğim bu durumun oluşturduğu yeni yapı öznenin niteliği ile belirlenecektir. Olumlu bir öznenin yaratılması durumunda krizin olumlu bir çözümü gündeme gelebilir. Yani, sistemin kaçınılmaz krizleri ancak olumlu özne varlığında olumlu anlamda çözülebilecektir. "Olumlu özne" diye kullandığım ifadeden olumlunun neyi ifade ettiği sanırım açık. Ezilenler kriz anlarında faşizmin de, sosyalizmin de öznesi olabilirler. Faşizmin öznesi olmaları durumunu olumlu özne olarak adlandırmıyorum tabii ki. Bununla birlikte olumlu ya da olumsuz kavramlarını bir tarafa bırakarak özne meselesine nasıl baktığımı arkaplanıyla birlikte ifade etmek istiyorum.

ARKAPLAN

Özneye bakış tarihsel ve diyalektik materyalizm üzerine kurgulanmaktadır. Ancak burada tarihe bakışta toplumbilimci anlayışın ve dolayısıyla Marx'ın "tarih sınıf savaşları tarihidir" yaklaşımının biraz dışına çıkılmaktadır. Tarih, evet, sınıf savaşları tarihidir ama toplumların gelişimi sınıflı toplumların varlığı, memelilerin davranış kalıplarından ve gelişimlerinden büsbütün ayrı ele alınabilir mi? İnsan denen canlı tek başına yaşayan bir canlı türü olsa ve topluluklar oluş-

turma eğilimi olmasa bir toplumdan ve toplumların değişiminden söz edebilir miydik? Dolayısıyla süreç genel olarak hayvanların evriminden ve canlıların genel özelliklerinden bağımsız düşünülemez. Yani bir başka boyutta tarih dediğimiz şey aslında, aynı zamanda, maddenin organikleşmesinin de tarihidir. İnsan kendinden menkul bir varlık olarak ele almak evrim sürecinin dışında bir insan algısı anlamını taşıdığı gibi, farkına varmadan "kutsal kitap"ların ifade ettiği bir insandan bahsetmeye de neden oluyor. İnsan doğanın bir parçası ise insanın süreci salt insanın süreci değildir. O süreç canlıların evrim sürecinin bir parçası olarak da anlaşılmalıdır. Bu olgunun dışından bakıldığı zaman bilimin dışına düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalırız.

Bunu bir adım daha ileri götürelim. Canlı maddenin oluşumu yine maddenin yasalarından bağımsız olarak gerçekleşmemektedir. Son kertede maddeye ait tüm yasalar canlı maddenin ortaya çıkışını ve varoluşunu belirlemekte, bununla birlikte başka bir düzeyde başka özellikler katmaktadır. Maddenin her gelişkin biçimi aslında ilkel biçiminin niteliklerini taşımakta ancak onu aşmaktadır. Cansız maddeler topluluğunun özellikleri canlı maddeyi oluşturan tüm cansız maddelerin de sahip olduğu özellikler olmakla birlikte canlı madde ek özellikler göstermektedir. Ancak bu ek özellikler ikili bir niteliğe sahiptir. Birincisi, bir alt yapı tarafından doğrudan belirlenme niteliği; diğeri, kazandığı yeni durumun –ki bir önceki yapı tarafından belirlenmiştir– oluşturduğu ilişki kurma potansiyeli ve bu ilişkilerin sonucu elde edilen niteliktir. Bunu biraz daha açmak için proteinleri örnek vermek istiyorum. Bir protein amino asit denen daha küçük yapı taşlarının bir zincir biçiminde arka arkaya gelmesiyle oluşmaya başlar. Sonra bu zincir katlanır ve üç boyutlu bir yapı ortaya çıkar. Bu yapı uygun biçimde tekrar zincir haline geri döndürüldüğünde bir süre sonra onu zincir haline getiren kuvvet ortadan kalktığında önceki üç boyutlu haline dönecektir. Yani üç boyutlu hali belirleyen şey onun önceki zincir biçimidir. Daha geriye gidecek olursak genetik koduna kadar gideriz.

Burada insan davranışlarının, toplumsal hareketlerin genetik kodlar tarafından bire bir belirlendiğini söylemiyorum. Ancak daha alt düzlemdeki biçimin bir üst düzlemin biçimini belirlediğini söylüyorum. Bununla birlikte biçimin ortaya çıkmasının, genetik kodun okunması ya da ifadesini bulmasının dışsal süreçlerle ilgili olduğunu, onun da ötesinde dış dünya ile etkileşim içerisinde kazanılan bilginin saklanmış biçimi olduğunu da unutmamak gerekiyor. Dış dünya ile etkileşimden bağımsız, kendinden menkul bir genetik kod bulunmamaktadır. Aynı şey insan davranışları için de geçerlidir. Herhangi bir etkileşim sürecindeki birey ya da topluluğun davranışları belirli kalıpların, kodların ifadenmesi sonucunu do-

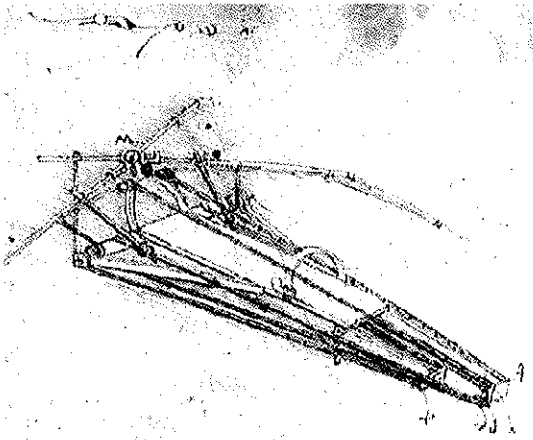
ğurur. Bu kalıplar ve kodlar kendiliğinden oluşmuş şeyler değildir. Aslında her canlı organizma gibi insanın da hem bir tür olarak, hem de toplumsal bir varlık olarak devamını sağlamak için oluşmuş, geçmiş deneyimlerin bilgisidir.

İnsanın aslında maddenin değişiminin bir uğrağı olarak algılanması kolay olmayabilir. Burada anlamayı kolaylaştırmak için sıçrama noktalarından söz edebiliriz. Birinci sıçrama noktası, cansız maddenin canlı maddeye sıçramasıdır. İkinci sıçrama noktası, dünya üzerinde canlı maddelerin bir canlılar evreni meydana getirmesi ve bu evrende hem kendi aralarında hem cansız maddelerle bir alışveriş sürecinin önce gelişkin hücre modellerini ortaya çıkarması ve giderek çok hücreli canlılara geçilmesidir. Üçüncü sıçrama noktası, canlı maddenin düşünen maddeye, yani insana evrilmesidir. Dördüncü sıçrama noktası ise insanların oluşturduğu organik bir sistemin yaratılması olacaktır. Buna yönelik eleştirilerin kimilerini duyar gibi oluyorum. İndirgemecilik, Darvencilik, kadercilik, vs., vs... Ancak bilimsel yöntemle bağdaşmayan bir çözümleme biçimi bu tür eleştirilerde bulunur. Farklı bir eleştirinin olamayacağını söylemiyorum. Bunun bilimsel bir yöntemle yapılması gerektiğini söylüyorum. Biraz daha yakından bakılırsa doğada olan ile insan ve toplumda olanlar arasındaki bir benzerlikten söz etmediğim anlaşılabacaktır. İnsan doğal olarak yeni bir şeyi daha önceden bildikleri ile bir bağlantı kurarak ya da benzerlikler yoluyla kavrar. "Maddi yapı ve toplumsal yapı iki ayrı şey ve aralarında benzerlik var, ben de bu benzerlikten yola çıkarak çıkarsamalarda bulunuyorum" gibi bir iddiam yok. Yani ben toplum da insanın ya da doğanın evrimi gibi gelişiyor demiyorum. Bu gelişim diğerinin zorunlu bir uzantısıdır diyorum. Farklı bir evredeki devamı. Ancak önceki herhangi bir evreden çıkan yolun tek olmadığını, birden fazla yolun oluşabildiğini biliyoruz. Bazı sıçrama noktalarından sonraki yolların kör bir nitelik taşıdığını ve o yolun bittiğini

de biliyoruz. İnsanın da toplum oluşunun şu anki toplumun ya da organik toplumun tek bir yol ya da tek bir biçim olduğunu ve aynı yolun zorunlu uğrakları olduğunu düşünmüyorum. Bununla birlikte maddenin organik madde, canlı, insan ve topluma evrildikten sonra sürecin yeni bir boyut kazanmadan duracağını söylemenin mümkün olamayacağını düşünüyorum. Dolayısıyla bu organikleşme sürecinin bir üst boyutu "organik toplum"dur gibi bir iddiam var. Bu organik toplum başka bir yöntemle düşünülerek Marx tarafından da dile getirilen komünist toplumdan başka bir şey değil.

Tekrar dördüncü evreye dönmekten önce, yazının asıl konusunu bu nokta oluşturmakla birlikte öncesini bir iki cümleyle açmakta yarar olabilir. Atomlar yan yana gelir ve molekül oluşur. Bu molekül artık her bir atomdan başka bir şeydir. Bu farklı moleküller bir araya gelir ve bir ilk canlı madde doğar. Canlı maddeyi cansızdan ayıran şey maddenin kendini yeniden üretme ve geleceğe taşıma yeteneğidir. Kendinin bir benzerini oluşturabilir artık madde. Sonra bu farklı maddeler arasındaki temaslar onların bir kısmının bir ortak canlı oluşturmaya yol açar. Artık parçalar birlikte o bütünü yeniden üretmek ve onu yaşatmak durumundadır. Bu süreç ilerler ve gelişkin bir canlıdaki en üst düzey organizasyon gerçekleşir. Vücuttaki hücrelerin organizasyonu ile dokuların, dokuların organizasyonu ile sistemlerin, ve onların organizasyonu ile bütünün oluşması sağlanır. Hücreler sürekli ölürler ve fakat yerine yenileri oluştuğu için canlı bütünlüğü içinde yaşamaya devam eder. Teker teker canlılar da ölürler fakat tür yaşamaya devam eder. Ancak maddenin organizasyon sürecinin son noktasına gelindiğini iddia etmek için hiç bir kanıt mevcut değildir. O halde bunun devam edeceğini pekâlâ söyleyebiliriz. Edecekse nereye doğru edecektir? Farklı organların bir canlıda organik bir bütünlük kurması gibi, tek tek insanların organik bir birliğinin oluşacağını öngörebiliriz. Bunun maddenin inorganikten canlı maddeye ve oradan da düşünen maddeye evriminin devamı olacağını söylemek Marx'ın toplumlar tarihi ile ilgili söylediklerini bir başka boyuttan ve ölçekten söylemekten başka bir anlam taşımayacaktır.

Şimdi karşımızda iki soru durmaktadır. Birincisi, süreç maddenin, insanın evrimi süreci ise ve bu da maddi yasalar tarafından belirlenmiş ise, sınıf mücadelesi, iktidar mücadelesi, öznenin rolü, vs. anlamını yitirmiyor mu? İkincisi, hadi bunu geçtik diyelim, meseleyi Marx'ın söylediğinden farklı biçimde söylemek bize ne avantaj sağlayacaktır? Yani madem bu ifade Marx'ın ifadesinin başka bir ölçekteki tekrarıdır, buna neden gerek vardır? İkincisinden başlayalım. Gerek vardır, çünkü bilim sürekli ilerlemektedir. Bilimin kazandırdıkları pek çok olaydaki ayrıntıları daha iyi kavramamıza yardımcı olacak ve değişimin

Uçuş makinası tasarımı. Sene:1488

anahtarlarını daha fazla önümüze koyacaktır. Bugün gerek ruhbilim gerekse fizik, kimya, vs. alanlarındaki gelişmeler dünyayı ve insanları daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. 11. Tez doğrudur. Filozoflar yalnızca dünyayı tanımlamakla yetindiler, aslolan onu değiştirmektir. Doğrudur, ancak değiştirmek için iyi kavramak, özellikle değişimin dinamiklerini iyi kavramak gerekmektedir. İşte bu yüzden değişimin dinamiklerini kavrarken hem maddenin evrimine bir kez daha bakmak, hem de enerji meselesine bakmak gerekecektir. Değişimin öznesinin oluşumu maddeler dünyasının yasalarından bağımsız değildir.

Dolayısıyla özne sorununa yaklaşım fizik dünyanın yasalarını bilmeyi içermelidir.

Birincisine bakacak olursak, maddenin organizasyonu, toplumun organizasyonu insanlar, insan toplulukları üzerinden gerçekleşmektedir. Su hâline gelmiş oksijen ve hidrojenin suyun özelliklerini aslında belirlediğini söylemek suyun oksijen ve hidrojeninden ayrı bir fiziksel ve kimyasal özelliğinin olmadığını söylemek anlamına gelmiyor. Atomları ve molekülleri etkileyen, ilgilendiren her yasa suyu da ilgilendirir. Oksijen ve hidrojenin özelliklerinin bir boyuttaki gerçekleşmesi olarak ortaya çıkan su aynı zamanda bu iki maddeden de ayrı bir maddedir. Yani vücuttaki hücrelerin yaşaması insanın yaşamını sağlamaktadır, ancak insan, vücudundaki tek tek hücrelerden farklı bir şeydir. Aynı şey doğa için de geçerlidir. Doğadaki hayatın sürmesi tek tek türlerin ve bu türlerin elemanlarının yaşamlarından farklı bir şeydir. Bunlar sürekli doğarlar, ölürler, birbirlerini yok ederler, ama aynı zamanda hepsi birlikte canlı hayatın sürmesini sağlarlar. İnsan türü de sınıflı toplum oluşturduğu andan itibaren topluluk olarak yaşamını belirleyen temel şey sınıflar arasındaki ilişkiler olmuştur. Sınıfların davranışlarının anlaşılması canlılığın anlaşılması ile kolaylaşmaktadır. Herhangi bir işçinin davranışının anlaşılması için de yine canlılığın anlaşılması gerekmektedir. Canlı sistemlerde her eleman aslında mevcut sistemin varlığını sürdürmesi için bir fonksiyona sahiptir. Mevcut sistem kapitalizm ise bu sistem içerisindeki tüm parçalar buna göre şekillenecek ve farkına varmadan sistemin devamı doğrultusunda davranacaklardır. Çünkü algı, "sistem çöktüğü anda ben de olmayacağım" biçimindedir. Sistem içerisinde yer alan, üstelik ezilen olarak yer alan bir kişi kendiliğinden kesinlikle sistemi aşma yönünde bir istemde bulunmayacaktır. Yalnızca o sistem içerisindeki rolünü değiştirmek isteyecektir. Daha avantajlı bir konum elde etmeye çalışacaktır. Toplumu bir organizma olarak kabul etmek işçi sınıfına bilincin dışından götürülmesi gerektiğini, bir işçinin kendiliğinden bir sınıf iktidarına yönelmeyeceğini görmeyi sağlayacaktır. İşte bu yüzden meseleye ne kadar madde boyutundan, maddenin yasaları boyutundan bakılırsa bakılsın o canlı maddenin, toplumun,

o toplum içerisindeki insanın değişimi dışsal bir müdahaleyi, bu müdahaleyi gerçekleştirecek bir özneyi zorunlu kılıyor.

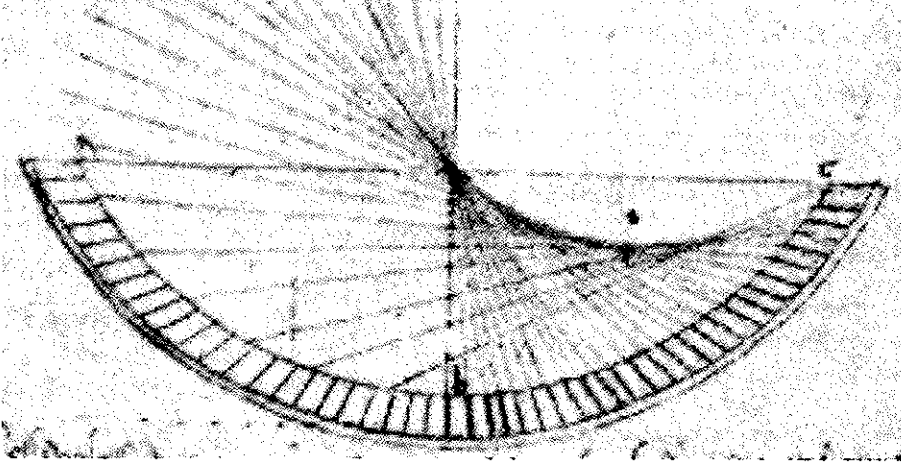
DEĞİŞİMİN ÖZNESİNİ YARATMAK

Değişimin öznesi sözü Marksistler için iki kavramı çağrıştırır: sınıf ve parti. İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır. Bunu böyle biliyoruz. Öte yandan sınıf mücadelesinin aracı olarak partiyi de biliyoruz. Parti dışı araçların tartışıldığı, partinin biçiminin tartışıldığı tartışmaların olduğunu da biliyoruz. Oradaki şekil tartışmalarından önce işin özüne dair bir şeyleri konuşalım. Bazı sorular soralım:

1. Marksistler nicelik olarak azalmakta mıdır?
2. Marksist yapılar eski güçlerini kaybetmekte ve giderek küçülmekte midir?
3. Marksistlerin toplumla kurdukları bağlar giderek zayıflamakta mıdır?
4. Marksist birikim kendini gelecek kuşaklara aktaramamakta mıdır?

Bu sorulara herkes farklı cevaplar verebilir. Ben bizim ülkemiz açısından bir cevap veriyorum. Benim verdiğim cevap tüm bu sorular için "evet"tir. Ancak benim verdiğim evet cevabına katılmayanlar olabilir. Onlar için de şunu sorabilirim: Tamam, Marksistler güç kaybetmiyor, yapılar küçülmüyor olsun, peki ama mevcut yapılar, bunların toplumla bağları, nicelikleri, güçleri, kendini üretme potansiyelleri gerçekten bu mücadele için yeterli midir? En azından yeterli olmadığı üzerinden uzlaşabiliriz. Peki neden böyle yetersizdir ya da giderek yetersiz olmaktadır? Bunun önüne geçebilmek için iradî olarak yapılabilir şeyler var mıdır? Ben, buna Marksistlerin cansızlaşmasının neden olduğuna ve tek tek harcanan emeklerin yok olup gittiğine inanmaktayım. Cansızlaşma derken kastettiğim şey organik, işlevsel bir yapı özelliği taşımamaları ya da bunu kaybetmeleridir. Sosyalist hareketler içerisinde yer alan pek çok kişi, evet, mücadele için en azından zaman ayırmaktadırlar, emek harcamaktadırlar; hatta şiddete maruz kalmaktadırlar. Ancak tüm bunlar harcanan zamanı, tüketilen emek gücünü ve ödenen bedeli işlevsel kılmamaktadır. Tüm bu yapılanları küçümsemiyorum, ancak üzülmekten de edemiyorum. Gerçekten de az sayıdaki özverili insanın emeğinin ve ödediği bedelin karşılığı değildir bugün için var olanlar. Eğer mücadelemize inanıyor, kendimize, harcadığımız zamana, emeğimize ve ödediğimiz bedele saygı duyuyorsak, canlılık kazanma ve emeğin işlevselleşmesi üzerine kafa yorulması gerekmektedir.

Canlılar evreninden kopya çekerek söylüyorum ki, bir hücrenin canlılığını çevresiyle belirli bir alışveriş ve denge içinde bulunması ve genetik bilgiyi kopyalayarak bir sonrakine aktarmasıyla sağlaması gibi, Marksist bir yapı da canlılığını aynı şekilde sağlayabilir. Yani bir yapı sahip olduğu geçmişten getirdiği genetik bilgiyi kopyalamalı ve bir sonrakine aktara-

Geometri çalışmaları

bilmelidir. Ben tam da bu yüzden “ezber bozmak” sözünden hep ürkmüşümdür. Yeni olma adına, eski dogmalara sarılmama adına, geçmişin, tüm birikimlerin tu kaka ilan edilmesi tam da sermayenin isteyeceği bir duruma hizmet etmektedir. Geçmişin bilgisine sahip olunmadan geleceğin inşaa edilemeyeceğini bilmek gerekir. Dolayısıyla iddiası olan her yapı geçmişin bilgisine sahip olmalı ve bunu aktarmayı başarabilmelidir. Bu bilginin kaybolması gerilemek, ilkelleşmek, ve canlılığın yitirilmesi anlamını taşır.

Meselenin diğer bir yanını emeğin işlevselleşmesi diye ifade ettiğim parça oluşturmaktadır. Kastettiğim şey şudur: Gerek her özne aday grubun, gerekse kendini sorumlu hisseden her bireyin siyasi pratik içerisinde yaptığı eylemlerin bir ürün doğurmamasından söz ediyorum. Toplamda çok enerji harcamak, çok iş yapma, çok ürün ortaya çıkarma ve nitel bir değişim sağlama anlamını taşımıyor. Canlı hücrelerdeki reaksiyonlar en az enerji ile en fazla ürünü oluşturanın mükemmel örnekleridir. Bunun bir başka örneğini sermaye ortaya koyar. A sermayesi %51 oranında bir B yapısı içerisinde yer alır ve B’yi kontrol eder. B ise başka sermayelerle, mesela %51 oranında bir C içerisinde yer alır ve orayı kontrol eder. Dolayısıyla C sermayesi çok daha düşük değer taşıyan A tarafından kontrol edilir. Ülkenin yönetiminde de benzer şeyler olur. Ülkede yaşayanların tümü adına karar verenler bazen çok küçük azınlığın oylarıyla seçilmiş olanlar olabilir. Bir önceki dönemde seçmenlerin %25’inin oyu parlamentoda %66’lık bir oya denk düşüyordu. Yine seçimlerden örnek verecek olursak, son genel seçimde daha az oy oranına sahip olan DTP bir önceki dönemde parlamentoya girememişken şimdi grup kurabilmektedir.

Marksistlerin de bu yüzden enerjilerini verimli kullanmaları ve en üst düzeyde ürün ve nitel değişiklik elde edilmesini hedeflemeleri gerekmektedir. Enerjinin verimli kullanımı kısa ve uzun erimli hedefleri içeren bir programa sahip olmakla yakından ilgilidir. Enerjilerinin kullanımı üzerinde bir irade gösterilebi-

liyor olmalıdır. Dolayısıyla Marksistlerin kendi ajandaları olmalıdır. Günlük hayat, güncel olaylar sürekli bir gündem bombardımanı yapmakta ve hedefsiz, amaçsız, gününbirlik eylemleri doğurmaktadır. Herkes hayatın dışında kalmamak adına günlük olayların peşine takılmakta, gündelik sorunlar üzerinden düşünmekte, konum deklare etmekte, kendi gündemini oluşturamamakta ve sonuçta cansızlaşma tehlikesi yaşamaktadır. İnsanlarla iletişim hâlinde olmak ile güncel olaylar içerisinde kaybolmak aynı şey değildir. Gelişen her olaya karşı bir tepki oluşturmak aslında kendine güvensizliğin, kendi politikasını oluşturamamış olmanın da göstergesidir. Ben merak ediyorum, ülkemizde somut ajandası olan ve buna göre çalışan bir Marksist yapı var mıdır? Yalnızca yapılar için değil, tek tek ya da kümeler halindeki bireyler için de sorabiliriz bu soruyu. “Gündemimde ne var, kısa vadede ve uzun vadede neler yapmayı hedefliyorum ve programlıyorum, bunların ne gibi bir anlamı olacak?” gibi sorulara verecek cevaplarımız olmalı. Bunu ben kendi adıma da, **Kızılçık** adına da soruyorum. Ben sahip olduğum bilgiyi taşıyabiliyor muyum? **Kızılçık** olarak, sahip olduğum birikimi aktarabiliyor muyuz? Hedeflerimiz ne? Harcadığımız enerji ürettiğimiz ürüne değişiyor mu? Bu söylediklerimizi ya da yazdıklarımızı başkalarıyla birlikte bir başka organda daha verimli ve etkili olacak biçimde söyleyemiyor muyuz? Bizimle benzer şeyleri söyleyen ya da söyleyebilecekler yok mu? Farklı farklı yerlerde enerjilerini çay yapmak için su kaynatmak üzere harcayan ve bir çay demleyemeyen kişiler gibiyiz. Durum aslında şu: herkes başka yerlerde kazanları kurmuş ve suyu kaynatmaya çalışıyor. Sahip olunan enerji suyu kaynatmaya yetmediği için hem bir süre sonra su tekrar soğumaya başlıyor ve suya aktarılan enerji kaybolup gidiyor, hem de suyu kaynatamadıkça moral bozukluğu ile vazgeçmeler başlıyor. Oysa enerji bir noktada toplanabilse ya da daha küçük hedefler seçilse durum böyle olmayacak. Önerdiğim şey, “Herkes, her ne olursa olsun, bir araya gelelim,” değil. Bu farklı

zamanlarda denendi. Bu biçimiyle bir anlamı olmadığı söylenebilir. Ancak geçmiş başarısızlıklar yine de bir arada olabileceklerin bir kez daha kendilerine bakmalarına engel değil. Ayrıca enerjilerini farklı yerlere dağıtanların tek bir noktaya odaklanmaları diğer bir alternatif olarak önümüzde duruyor.

Bunları yazarken hemen aklıma gelen bir konu var. Önümüzdeki yerel seçimler. Şart mıdır bununla ilgili bir çalışma yapmak? Bir işe yarar mı? Ne üretir? Ben Marksistlerin tek başlarına ya da ittifak içinde kazanma olasılığı bulunmayan yerlerde seçim çalışması yapmalarını hiç de anlamlı bulmuyorum. Seçimler fırsattır, politikaların halka ulaşmasının araçlarıdır gibi laflar bana pek de anlamlı görünmüyor. Fırsatlar her zaman vardır. Sorun böyle zamanlarda hangi ürünün elde edileceğine karar verilmesi ve bunun elde edilmesinin mümkün olup olmadığının ve bu ürünün genel açısından ne işe yarayacağını belirlenmesidir.

Bugün Marksistler kişi olarak ya da grup olarak yaptıklarına bakmalıdırlar. Bakarken ben bu yaptıklarının hepsini yapmak zorunda mıyım diye sormalıdır. Bu yaptıklarını yapmaya çalışan başkaları da var mı onlarla birlikte yapabilir miyim diye bakınmalıdır. Canlı bir Marksist yapı önce bir alanı hedeflemeli ve orayı bir sıçrama noktası olarak kullanmalıdır. Bu alan ne olabilir? Hem coğrafi bölge, hem çalışma yeri hem çalışma konusu açısından düşünülebilir. Biliyoruz ki, siyasi yapılar ülkenin farklı yerlerinde örgütlenmek gerekliliğin hissettikleri için üyelerini çeşitli yerlere gönderirler. Bana yazık oluyormuş gibi geliyor. O yerlerdeki insanlar örgütsüz mü kalsın, oralar boş mu bırakılsın? Gerekirse, evet. Tek bir yere toplansın hattâ. Bir il, hattâ bir ilçe, hattâ gerekirse tek bir mahalle hedeflensin siyasi çalışma için. Ya da tek bir kitle örgütü, tek bir sendika, tek bir şube hedeflensin. Tek bir konu belirlensin. Böyle yaratılabileceğini düşünmekteyim öznenin. Başka türlü olursa yalnızca taslaklar oluşabilir. Bir sürü taslak ise tek bir gerçek öznenin yerini asla tutamayacaktır.

Mesela biz *Kızılçık* olarak İstanbul dışında dağıtım için enerji harcamayalım. İstanbul'da daha etkin olmanın yollarını arayalım. İstanbul içinde de alanlar belirleyebiliriz. Özellikle kime seslenmeyi öncelikli kıldığımızı belirlememiz de gerekecek. Kiminle tartışıyoruz? Daha belirli yapalım tartışmalarımızı. Konularımızı da buna göre şekillendirelim. Mesela insanca çalışma hakkı üzerinden siyaset yapalım. İnsanca çalışma hakkı hem ideolojik bir duruşu, hem mesela krizin yarattığı işsizlikle birlikte çalışma hakkının aslında gaspedilmesine karşı bir siyasi söylemi, hem çalışanların çalışma koşullarının, ücretlerinin, vs. iyileştirilmesi mücadelesini olanaklı kılar. Toplumun gündemine sokacağımız bir kavram olur bu "insanca çalışma hakkı" kavramı. Diğer tüm politikaları bu eksenle ifade etmek mümkün olabilir. Yine öncelikli olarak tek bir sendikada, tek bir şubede, tek bir

işyerinde egemen kılınabilir bu söylem. Orası bu söylemin kaynağı işlevini görebilir. Bir yerde egemen kılmak kavramı görünür kılmak için kritik bir öneme sahiptir. Bu benzer bir başka yerde egemen kılmayı kolaylaştıracaktır. Bu söylemle birlikte toplumun tanıdığı öncü, önder kişiler yaratılabilir. Marksistlerin belirlediği bir gündem etrafında ve yine Marksistlerin bilen pozisyonunda olduğu bir tartışmayı gerçekleştirebilmek özne olmanın ilk adımı olacaktır. Bu tıpkı maddenin evrimindeki sıçrama noktaları gibi aslında nitel bir sıçramayı ifade etmektedir. Bu ülkede Kürt sorunu gündem olabilmıştır. Bu ülkede İslam sorunu gündem olabilmıştır. Bu ülkede nicedir emek eksenli bir gündem olamamıştır! Marksistlerin yine ve giderek yükselen bir ivme ve kapsamda böyle bir gündem yaratmaları varoluşlarının gereğidir. Bu olmaksızın Marksist olmanın bir anlamı pek olmayacaktır.

Emek eksenli gündem kavramını biraz daha açma ihtiyacı olabilir. Aslında burada kastedilen, bugün emek ve sermaye arasındaki savaşta somut çatışma odağı olan konulardır. Bunlar ille de içinde emek geçen konular olmayabilir. Sermayenin varlığını sürdürmek, kendini yeniden ve daha güçlü üretmek için ihtiyaç duyduğu ana hedefi her neyse, bu, emek eksenli politikanın içeriğini oluşturabilir. Bunun Marksistler arasında tartışılabileceğini düşünüyorum. Örneğin, sermayenin küresel krizini çözmek için ulus-devletlere yönelttiği saldırılara karşı ulus-devlet yanında, anti-emperyalist bir politika emek eksenli yürüyebilir mi, bunu tartışmalıyız. Buradaki olanaklar ve olası politik sapma riskleri nelerdir, sorgulamalıyız. Ya da başka bir konu için de benzer sorgulamalar yapılabilir.

Sonuçta her ne olursa olsun ve nasıl bir politika belirlenirse belirlensin referanslar konusunda uzlaşmak gerekecektir. O referansa göre politikanın uygun olup olmadığı tartışılabilir. Farklı referanslar kullanıldığı anda politika tartışılma zemini ortadan kalkar. Bu noktada daha geri bir düzeyden neyi referans almamız gerektiğini tartışmaya ihtiyaç duyulur.

Söylediklerimizi özetleyecek olursak:

Öncelikli olarak bir partiye ihtiyaç var. Bu, parti gibi parti ya da daha önce de söylediğimiz gibi fare tutan kedi gibi olmalıdır. Organik yapılanmasını oluşturmuş, kendisini yeniden üretebilen, tüm parçalarının en üst düzeyde işlevsel bağlantılar içinde olduğu ve toplumla dinamik bir ilişki içinde bir parti. Bu parti yaratılmak durumundadır. Bunun için gerek bireysel olarak gerekse bir grup içerisinde harekete geçen, yani dünyayı değiştirmeye soyunan kişiler, içinde yaşadıkları toplumu bilmek, tanımak ve toplumun bizden ve bilen olarak algıladığı kişiler olmak zorundadır. Yani toplumla canlı alışveriş içerisinde olunmadan önder olmak mümkün değildir. Toplumun kodlarını en iyi bilenler olmak iddiası taşınmalıdır. Bu da yeterli değildir. Başlangıçta bu kişiler güçle-

rini mümkün olduğu kadar bir araya getirmek ve bir noktaya yoğunlaştırmak zorundadırlar. Sermayeye karşı ve emekten yana olarak tek bir alanda ve konuda üretilen politika ile o alanda hegemonik bir konum kazanmak ve kendini görünür kılmak mümkündür. Burada tutuşturulan meşale ile yeni alanlar açmak kolaylaşacaktır. Özne kendini yaratırken aynı zamanda kendini sürekli yeniden üretebilmeli, geçmişten getirdiği tüm bilgiyi geleceğe taşıyabilmeli ve canlılığını sürdürebilmelidir.

Soyut sözleri bir tarafa bırakarak biraz daha somut konuşalım. Değişimin öznesini yaratma iddiasındaki her çevre kendine öncelikli bir alan belirlemeli ve o alanda iktidar olmanın yollarını aramalıdır. Bu alanda hegemoni bir konum elde etmek öncelikli hedef olmalı, bu alanda yetişmiş bireylerin yaratılması ve yeniden üretimi gerçekleştirilmelidir. Gerçekten bir alanda bir şeyler üretmeyi ve hegemonik olmayı beceremeyen bir yapının başka başka alanlarda çaba göstermesi anlamsız, enerji kaybettirici, moral bozucu ve yılgınlığa düşürücü olmaktadır. Mesela dışarıdan akıl vermenin hoş olmadığını bilerek yine de öneriyorum ki, EMEP yalnızca işçi sendikaları içerisindeki mücadelesini sürdürsün ve örgütlenmesini bu yönde güçlendirsün. ÖDP yalnızca kamu sendikaları içerisinde örgütlen-sin, tüm gücünü oraya yığsın. Bu alanda hegemonik bir güç haline gelsin. Bu alanın kadrolarını yetiştirsin. Halkevlerinde örgütlenenler yalnızca mahallelerdeki çalışmaları yürütsün ve yerelliklerde hegemonik olsun. TKP meslek örgütlerinde çalışma yürütsün. Küçük gruplar ve çevreler de yine kendilerine belirli alanlar bulabilirler. Bir grup eğitim alanında, bir başka grup kültür sanat alanında yoğunlaşabilir. Ne olur böyle olursa? Bir yerleri birilerine mi kaptırmış olurlar? Bence hayır. Bir alanda iktidar olurlar. Peki, başka alanlardaki o partiye yakınlık duyanlar ne yapacak? İşte en kritik yer burası. İşte size bir işbirliği modeli. Bırakın o alanda çalışma yürüten yapı ile birlikte davran-sınlar. İşte o alanda çalışma yürüten yapı da tam da kendi gibi olmayan kişileri o alandaki örgütlenmenin içinde kendini ifade etme şansını verme becerisini gösterdiği anda sorun çözülmeye başlamış demektir. Birbirine yakın kişi ve çevreleri bir alanda yan yana tutma becerisi gösteremeyen bir yapının iktidar şansını hayal bile etmesi düşünülemez. Dolayısıyla böyle şey olmaz diyenler için söylüyorum, bu gerçekleştirilemez deniyorsa, inanın, ötesi hiç olmaz! Bunu gerçekleştirebilmek, becerebilmek zorundayız.

Burada bakış açısının biraz değişmesi de gerekiyor. Herhangi bir alandaki mücadele o alanda siyasi öz-

Antik savaşçı. Sene 1472

neyi yaratmak ve o alanda bir mücadele vermek olarak iki ayrı karakter taşıyamaz. O alandaki mücadeleden bağımsız, o alana ait bir politika oluşturmada o alanda bulunan kişileri kendi partisine örgütlemeye, yani bir yönüyle ilerde gerçekleşecek mücadele için asker devşirmeye çalışmak şimdiye kadar sürekli yapılagelen ve solu işlevsiz, politikasız ve cansız kılan bir tarz olmuştur. Herhangi bir alandaki siyasi iddiası olan bir birey ya da grubun emek- sermaye çatışmasının o alandaki tezahürünün ne olduğunu ortaya koymadan ve bu görülgüye göre geliştirilen bir söyleme sahip olmadan genel bir asker devşirme pratiğinin anlamsız olduğunu ve pek de sonuç vermediğini düşünüyorum. Hal böyle olunca ve

alana ait söylemin geliştirilmesi esas alınınca, aslında farklı bir siyasi özneye daha yakın olan bir kişinin o alandaki emek eksenli bir söylemi örgütleyen bir başka siyasi öznenin önderliğindeki o alan mücadelesinin içinde yer alması mümkün olabilecektir. Siyasi özneler genel kadrolar değil alanın kadrolarını yetiştirmeyi hedeflemelidirler. Alanlardaki hegemonya sağlandıkça ve örgütlenme artık neredeyse kendiliğinden devam ediyor hâle geldikçe önceki kadrolar genel siyasi çalışmaya ya da başka alandaki bir çalışmaya geçebilirler.

Bu önermenin imkânsız önermek olduğunu düşünenlerin çoğunlukta olduğunu biliyorum. Ancak hiç bir grup bu biçimde davranmasa da böyle davranan grupların geleceğe kalacağına ve yarını kazanacağına inanıyorum. Bu tarz çalışan ve örgütlenen yapıların bir araya gelmelerinin de daha kolay olduğunu ve birlikte fare tutmayı becerebilen kedi gibi bir partiyi inşaa edebileceklerini düşünüyorum.

Sonuç olarak, işçi sınıfının tüm insanların insanca yaşayacağı bir dünyanın inşasını gerçekleştirmesi hayal değildir. Bu inşaa süreci gerek maddi dünyanın, gerekse canlılar dünyasının, insan bireyinin ve toplumun ruhsal ve sosyolojik yasalarından bağımsız işlemeyecektir. Organik toplum olarak adlandırdığım sosyalist toplumun kuruluş sürecinde organik öznenin yaratılması da kaçınılmaz ve sürecin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Organik öznenin oluşumu yine bu yasalardan bağımsız değildir. Kendini en üst düzeyde gerçekleştiren bireylerin, başka bireylerle organik bağlar kurduğu ve oluşan yapıların diğer yapılarla sürekli bir alışveriş içerisinde olduğu bir yapı sosyalist bir toplumun kurucu unsuru olabilir. Bizler de bir an önce öznenin yaratılması sürecine adım atarsak anlamlı bir şeyler yapmış olacağız.

Post-modern Darbeden Post-modern Faşizme

Mehmet ÖZGEN

*Yükselen bütün sınıflar gibi, postmodern/muhafazakar
burjuvazi de, eski iktidar blokunu değiştirme ve
bunun için gerekli hegemonyayı tesis etme
süresince demokrasi söylemlerine ihtiyaç
duyar. Egemenliğini garantiledikten
sonra bu söylemlere de, onları
ödünç aldığı liberallere de
ihtiyacı kalmayacaktır!*

Bir dedektif ne yapar? Küçük bulgulardan (soyut belirlenimlerden) gerçeğe, cinayeti işleyen faile (somut duruma) gider. Bulgular ilişkilerin ipuçlarını verir ve onlardan ilişkilerin niteliğini tasarırımlar. Bu tasarımla sorgulanacak kişiler, bulgularla en somut ilişki ya da bağıntı içinde olanlar üzerinden tespit edilir sorgulanır.

İster tekil bir süikastı ya da örgütlü bir şiddeti, ister darbe tezgâhlayanları soruşturuyor olun, genel olarak hareket tarzı budur. Mantıksal terimlerle ifade edersek, bu bir tümevarım yöntemidir. Genel olarak hukuk da bu yönetime dayanır.

Peki Ergenekon soruşturma dalgaları böyle mi gidiyor? Yoksa ortada bir tümdengelim yöntemi mi var? Soru şöyle de sorulabilir: Savcılar “derin” bir siyasi operasyonun sahnede görünen aktörleri mi, yoksa siyasi cinayetlerin, süikastlerin, darbe tezgahçılarının peşindeler mi gerçekten?

En başta soruşturmanın yürütülüş tarzı darbe tezgahçılarının peşinde olduklarını yalanlıyor. Gizlilik ilkesi alenen çiğnenerek yarın hangi dalga olacak, sıra kimlerde, yandaş medyanın köşe yazarlarından öğreniyoruz! Soruşturmada sorumlu resmî odaklar, olacakları ve iddianemeleri önce yandaş medyaya servis ediyorlar. Yandaş medya, yani sözüm ona liberal demokratlar ve dinci basın hedef gösteriyor. Ardından hedef gösterilenler tutuklanıyor. Başbakan, “Ben bu dâvanın baş savcısıyım, sabırlı olun, daha neler göreceğiz,” diyebiliyor! Görünüşe göre kendine bağlı yeni bir haber alma teşkilatı var ve soruşturmaya dayanak oluşturan deliller bu dairenin “teknik takip” ve “ortam dinlemesi”nden elde ediliyor.

DÂVA NEYİN DÂVASI?

Ümraniye’de bulunan silahlar, Danıştay cinayeti, Cumhuriyet gazetesine atılan bomba... Soruşturma bunlarla başlamıştı. AKP’ye Anayasa Mahkemesi’nde kapatma dâvası açılınca, “derin” bir içerik kazandı, Ergenekon Terör örgütü adıyla kapsama alanı genişledi.

Ortada hâlâ süren bir darbe tehditi mi var ki 2 yıldır tutuklamalar devam ediyor? Bunun bir cevabı yok. Uzun uzun iddianameler yazılıyor. Öbür uçtan, darbeci emekli generaller tahliye oluyor. Veli Küçükler, İbrahim Şahinler nerdeyse unutulmuş. Belli ki, Dolmabahçe mutabakatı çerçevesinde, 2004 yılındaki darbe teşebbüslerinin faillerini yargı önüne çıkaracağı izlenimi veren soruşturmalar yön değiştirmiş bulunuyor.

Kuşkusuz bu bir siyasi dâva. Ama önemli olan ne tür bir siyasi dâva olduğunu tespit etmek. Başbakanın başsavcı rolünü üstlenmesi ve diğer bir dizi gösterge, bu dâvanın rejim değişikliğini hedef alan bir stratejinin önemli bir parçası ya da onun taktik bir aşaması olduğu kanısını güçlendiriyor. Dalgalarının her birinde iktidara muhalif, laik kimlikleriyle toplumda yer etmiş akademisyenler, yazarlar ve gazeteciler tutuklanıyor. Faili meçhul siyasi cinayetlerden sorumlu İbrahim Şahin gibi Susurlukçu’larla, Veli Küçük gibi kontracılarla aynı sepete konulmaları toplumsal itibarlarını yoketmeye ve böylece toplumu sindirmeye yönelik. Yerel seçim sonuçları cesaret verici düzeyde olursa, hiç kuşku duyulmasın ki, sıra başka taktik aşamalara da gelecektir.

İbrahim Şahin’in evinde çıkan krokinin ardından her yerde toprak altından cephanelikler ortaya çıkarı-

lıyor. Silahları oraya kim koymuş, ne için koymuş bunun üzerine odaklanan bir soruşturma yok ortada. Ama medyada bu konuda fallar açılabilir.

Öte yandan 1990'lı yıllarda işlenen ve faillerinin dinci örgütlenmeler olduğu, yargılama süreçlerinde de ortaya çıkan Uğur Mumcu, Bahriye Uçok, Kışlalı ve Muammer Aksoy gibi aydınların asıl katillerinin adresi de Ergenekon örgütü olarak gösteriliyor F tipi denilen medyada. Bir başka deyişle, dinci illegal örgütler aklanmaya çalışılıyor. MLKP ve Dev-Sol ise, Ergenekon iddianamesine sokuluyor. Daha da ilginç, Youtube'da tedavüle konan videolarda, Uğur Mumcu'yu Ergenekoncu İlhan Selçuk'un öldürttüğü, Alevilere yönelik işlenen cinayet ve katliamların da bu örgütçe işlenip dinci-şeriatçı örgütlerin üstüne atıldığı teması işleniyor.

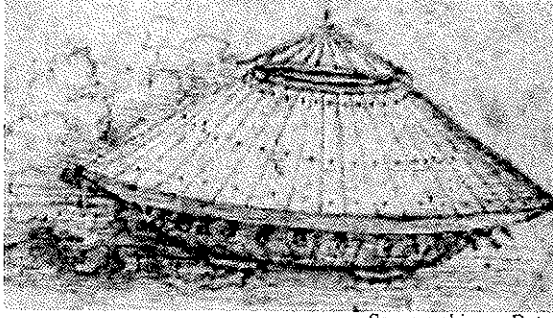
REJİM DEĞİŞİKLİĞİ

Belli ki Ergenekon bahane. Peki, bu soruşturmaya yapılmak istenen nedir?

Bal gibi rejim değişikliğidir. Dâva, bir korkutma, sindirme ve pasifikasyon aracı. İktidar blokunun yeniden mevzilendirilmesi ile devletin yeniden biçimlenmesi gündemdedir. Yaptıkları budur. İktidar ve rejim değişikliği uluslararası sınıf ittifaklarıyla yapılır. AKP'nin temsil ettiği sınıflar bloku bu ittifakları sağlamış durumda: ABD, AB ve Arap sermayesi.

Ergenekon soruşturması ve onun vesilesiyle örül-mekte olan rejim değişikliği, dışardan Türk Gladio'sunun tasfiyesi gibi görülüyor/ gösteriliyor, dolayısıyla destek buluyor. AB çevrelerinde yapılagelen Kemalizm eleştirileri karşılık bulmuş oluyor. İçerde ise ahmak liberaller ve onları izleyen bazı solcular tarafından Cumhuriyet tarihinin en büyük demokratikleşme girişimi olarak selamlanıyor. Yunan cuntasının lideri Papadopoulos'un nasıl yargılanıp hapse tıkıldığını, Şili diktatörü Pinochet'ye İspanyol savcının nasıl dâva açtığını ballandıra ballandıra hatırlatıyorlar da, 12 Eylül faşist cuntasının lideri K. Evren'in âdeta yaptıklarının ödülü olarak Marmaris'te ikâmet ediyor olması, 12 Eylül'ü yapanları yargılamak akıllarına gelmiyor. Yargılamayı engelleyen maddeleri kaldırmak ne iktidarın aklına geliyor, ne "demokratlar"ın! Sanki 12 Eylül yargılanmadan, devlet içindeki çeteler, kontralar açığa çıkarılabilirmiş ve gerçek bir demokratikleşme olabilirmiş gibi.

Yarısı sıkıyönetimlerle geçen 70'li yıllarda özellikle Milliyetçi Cephe iktidarlara için parlamenter faşizm

Savaş makinası. Detay

terimini kullanırdık. Bu terim, seçimle parlamentoda çoğunluğu sağlayan sağ iktidarların faşizan uygulamalarını ifade ediyordu. Tabii, terimi esinlendiren bir dönem de vardı, DP iktidarı dönemi. DP muhalefette demokrasi savunucusuyken, iktidara geldiğinde parlamenter bir diktatörlük kurmaya yöneldi. "Filipin Tipi

Demokrasi" adı da verilen bu rejim, özünde, yeni sömürgeci dönemin karakteristik özelliği olan "biçimsel" parlamenter demokrasinin bir versiyonuydu. DP iktidarı egemen blok içinde güç kaybetmekte olan prekapitalist yapıların (feodal mütegalibenin) ve komprador burjuvazinin iktidarı olarak Soğuk Savaş politikalarının en hızlı uygulayıcısı oldu. Dönemin sonuna doğru, DP çoğunluk diktatörlüğüne dönüştürmüştü iktidarını. Muhalefeti susturmak ve sindirmek için vatan cepheleri kurmaya, mesliste tahkikat komisyonları ile muhalefet partilerini sorgulamaya kadar işi vardırmıştı.

AKP iktidarı da benzer bir yol izlemekte. Hattâ daha da ötesi. Reichstag (Alman parlamento binası) 'ın kunduklayanın bizzat hükümeti kurmaya atanan Nazi partisinin tezgahı olduğunu hatırlatmak abartı olabilir. Ama yaklaşık 30 yıllık bir hareketin nasıl yükseldiği ve hangi dönemeçlerden geçtiğini anımsıyalım. 1994 yerel seçimlerini kazandıktan sonra "kanlı mı kansız mı" sorusunu gündeme getirmişlerdi. Post modern darbe olarak siyasi tarihe geçen 28 Şubat onları kaleyi içten fethetme stratejisine yöneltti ki bu, Fetullahçıların uzun zamandan beri özellikle ordu, emniyet ve diğer kurumlarda izleye geldikleri bir stratejiydi ve iktidarın emperyalizmle işbirliği içinde alınabileceğini öngörüyordu. Böylece, Erbakanın "milli görüş" gömleği çıkartılıp yeni ideolojik rehber Fetullah Hocaefendinin Amerikancı gömleği giyildi, cematı de ahtopot gibi her alana el attı. 2002'deki seçimler böyle alındı. 2007'ye gelindiğinde, kurucu ideolojinin askeri ve siyasal temsilcileri ile uzlaşmayı reddedip Cumhurbaşkanlığı seçimini bir krize dönüştürmeleri ve CHP'nin tutumu ile birbirini tamamlayan 27 Nisan e-muhtırası AKP iktidarına bulunmaz bir demokrasi savunuculuğu rolü ve Başbakan Erdoğan'a "darbeye karşı direnen" kahraman pâyesi sunmuş oldu. Böyle bir ortamda %47 ile yeniden seçimleri aldılar.

Sonuçta, ideolojik-kültürel ve politik hegemonya sağlandıktan sonra sıra buna uygun devlet biçiminin dönüştürülmesine gelmiştir. Demokratik ve laik yaşam biçiminin yabancılaştırılması ya da "ötekilesti-

rilmesi” olgusunu toplumun dikkatine sunan Binnaz Toprak’ın araştırması bu çerçevede okunmalıdır. Araştırmanın İslamî çevrelerde ve onların işbirlikçisi liberal “aydınlar”dan tepki alması bu yüzdendir. Bu araştırma mikro düzeyde İslamî baskının egemen hâle geldiğini göstermektedir. Uzun yıllardır Anadolu’da gericilik belediyeler eliyle geliştiriliyor, örgütleniyor, kültürel alanı istilâ ediyor. Aşağıda iş genel olarak bitmiş, sıra yukarıya gelmiştir.

BATI’NIN KAPISINDA İSLAMIN BEKÇİSİ

Ulusalcılığın sol Kemalizmi ve “sosyal-demokrasi”yi devlet koruyuculuğuna çekmesi modern burjuva cumhuriyetin ve onun dayandığı rasyonellerin tehdit altında olması ile açıklanabilir. Yani devletin muhaliflerini illegal yöntemlerle pasifize etme-yoketme stratejisi izleyen Kontr-gerillacılarla bu kesimleri aynı çizgide buluşturan bu tehdittir. Tehditi bertaraf etmek için ordunun müdahalesini de bir seçenek olarak görmeleri, onları aynı soruşturmanın içine sokma fırsatı vermiştir.

Çizgilerin birbirine koşturması, Ergenekon soruşturmasını açanların işini kolaylaştırdı, çetecilerle, kontracılarla diğerlerini aynı çerçeveye içine sokabiliyorlar. Bu aslında bir dönüm noktasıdır da. Postmodernizmin politikaya yön verdiği bir dönemde Kemalist ideolojinin sol yorumuyla da tükenmiş olduğunu gösteriyor. Hem Kürt sorunu bağlamında, hem de İslamî hareket bağlamında seçenek oluşturmaması nesnel bir hakikat hâline gelmiştir.

Diğer bir kolaylaştırıcı unsur, demokrasi mi cumhuriyet mi ikileminin dayatılmasıdır. Bir tarafın Cumhuriyet’in bekaası için gerekirse demokrasiden feragat edilebilir eğiliminde olması İslamcı hareketin ve iktidarının işini kolaylaştırmıştır. Onlar da demokrasiyi cumhuriyete karşı çıkarmışlardır. Hem bu Cumhuriyet Jakoben bir cumhuriyetti. Liberaller öteden beri bu eleştiriyi dile getiriyorlardı. İktidar çevrelerinin bu eleştirileri sahiplenmeleri onların desteğini de sağlamış oluyordu. En son sıra sosyalist solun pasifize edilmesine gelmişti. Bu da Ergenekon örgütünün aslında kontr-gerilla olduğu izlenimi yaratılmasıyla sağlanıyor. Bu ülkede solcular 30 yıl boyunca kontr-gerillanın hedefi oldular ya, ilk kez bunun üstüne giden bir iktidar var ortada şimdi. Liberal solcular bu yemi yutmuş görünüyor. Öyle ki, demokratlıklarını bile unutmuşlar. Tutuklanan insanların fikirlerine ya da ideolojik çizgilerine bakıp hüküm veriyorlar. “Kemalistse suçludur, mutlaka buluştur o işlere”. 12 Mart ve 12 Eylül’lerin mantığı

gibi.” ilerici ve komünistse suçludur”. Kemalistlerle mi ilişkili, ergenekoncudur!

BOP’un başarımı ve etkinleşmesinin Türkiye’deki devletin tarihinden gelen özerk eğilimlerinden arındırılması ve onun “ılımlı” islam kalıbına sokulmasıyla mümkün olabileceğini söylemek abartı olmaz. “Eş başkanlık” böbürlenmesinin ardında, ABD’nin “Büyük Ortadoğu”sundan Necip Fazıl’ın “Büyük Doğu”suna ulaşma emellerinin saklı olduğunu söylemek de. Ortadoğu’nun temel meselelerinden biri Kürt sorunudur. Bu çözülecektir, ABD planına uygun bir çözüme karşı çıkanlar pasifize edilmektedir. Bunlar kimlerdir? Misak-ı millicilerdir, yani ordu içinde ve dışındaki Kemalistler. Ama mesele Kemalizm meselesi değildir yalnızca. Diğer bir mesele laikliğin tasfiye edilmesidir. Tasfiye edilmeli ki, özgürlüğün koşullarından ve topyekûn solun kültürel temellerinden biri ortadan kalkmış olsun. Böylece Batı’nın kapısında, İslamî dünyanın bekçisi konumuna gelebilsin Türkiye. Emperyalizmin Türkiye’ye biçtiği “model”-rol budur.

Ne yazık ki, liberalizmle malûl bir çok solcu bunu göremiyor. Buradan bir demokrasi çıkar mı beklentisi içinde, dolayısıyla, sınıfın “modern” fraksiyonuna karşı, aynı sınıfın yükselen fraksiyonunun egemenliğini savunma pozisyonuna düşüyor. Oysa, yükselen bütün sınıflar gibi, postmodern/muhafazakâr burjuvazi de, eski iktidar blokunu değiştirme ve bunun için gerekli hegemonyayı tesis etme süresince demokrasi söylemlerine ihtiyaç duyar. Egemenliğini garantiledikten sonra bu söylemlere de, onları ödünç aldığı liberallere de ihtiyacı kalmayacaktır!

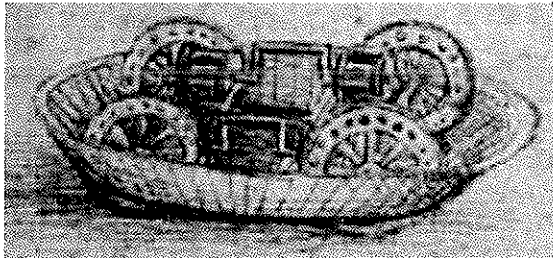
SEÇİM SONRASI

Bu yazı seçim öncesi yazıldı. Seçim sonuçları AKP’nin %8 oy kaybettiğini ortaya koydu. Bu sonuç nasıl okunmalıdır? Gidişata dur demek midir bu? Herkes kendi durduğu yerden belirli sonuçlara varıyor.

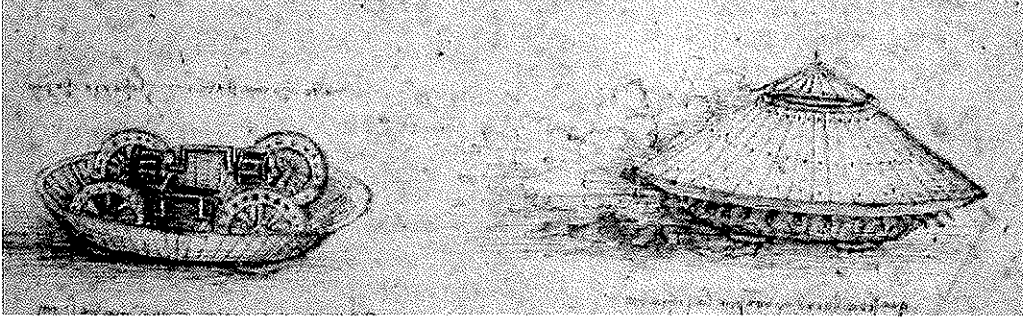
Ama sanırım, Seçim sonuçlarına bir de konsolidasyon açısından bakmak gerekir. AKP %34 ile iktidar olmuştu. Sonra %46.5 aldı. Yerel seçimlerde ise %38. Bu %4’lük bir kitleyi konsolide ettiği ve hatta kendi ideolojik çizgisi ile eklemlediği anlamına gelmiyor mu? Ayrıca kaybedilen oyun büyük bölümü nereye gitti? Saadet Partisine değil mi?

Bu olgu neyi gösteriyor? AKP’nin İslamcı ideolojiyle bağdaştırılmayan liberal politikalarına gösterilen tepkinin yine İslamcı partide ifade bulmasını. Bu açıdan ivmenin kırıldığını söylemek zor.

Önemli bir nokta ise, Kıbrıs’ta seçimlere kısa bir süre

Savaş makinası. Detay

Savaş makinası

kala, Ergenekon'un R. Denktaş üzerinden oraya kon-
durulmasıdır. Bu da Ergenekon .dâvasının arkasındaki
güçleri deşifre eden bir göstergedir bence. Yani Büyük
Ortadoğu Projesi'ne işlerlik kazandıran politikalar ha-
yata geçiriliyor.

Obama'nın ziyareti ise, ABD'nin temel politikala-
rında bir değişiklik olmadığını ortaya koydu. Ayrıca
sıcak mesajlarıyla AKP iktidarıyla bir sorunu olma-
dığı izlenimini verdi. O kadar ki, *New York Post* ga-
zetesi, 8 Nisan tarihli bir yorumunda, başkanın,
Ankara'nın önünde diz çökerek, NATO zirvesinde
"neo-taliban öfke" saçan, Mustafa Kemal'in cami ve
devleti ayırma mirasından dönen, yavaş yavaş ilerle-
yen İslamî darbeye karşı muhalefet eden orta sınıflar-
ın şaşkınlığı içinde islami hükümete onay vermekle
eleştiriyor. Yani ABD yönetimi nezdinde BOP bağla-
mında ılımlı İslam devleti hedefi hayatîyetinden bir
şey kaybetmiş değil.

CHP, AKP'ye karşı stratejisini büyük ölçüde de-
ğiştirilmiş olmasına karşın fazla başarılı olamadı. Laiklik
ekseninden ve bu eksenindeki bağlaşıklarından kopar-
arak, yoksulluk-yolsuzluk ekseninde bir politika yür-
ütmesi, Baykal öncülüğündeki CHP'ye, oylarını
görece artırmasına rağmen bir sıçrama getirmedi.
Ancak İstanbul'da Kılıçdaroğlu'nun sergilediği yak-
laşım önemli bir oy sıçraması yarattı. Eğer CHP, bunu
değişim yönünde bir enerjiye dönüştürüp sosyal-de-
mokrat politikaları gündeme getirebilirse AKP karşı-
sında alternatif olabilir.

Tarih her zaman tersini göstermiştir ama Türkiye
koşullarında belki bu vesileyle sosyalist solu da de-
ğişim rüzgârları sarabilir! Çünkü bu seçimde, onca lâfa
karşın, 3. kutup yolunda kayda değer hiç bir adım atıl-
madı.

Sonuç olarak, Türkiye'nin önünden postmodern fa-
şizm tehlikesi kalkmış değildir. İslami ideoloji ile 15
yıldır yoğrulmuş bir kitle temeli var. Evet, yavaş yavaş
ilerlemektedir. Ama önemli mevziler elde etmiştir.
Seçim sonrasında geçici bir duraksama olabilir.
AB'ye aday bir ülkede bu olmaz diyenler arasında
AB'ci olmayan sosyalistlerin de olduğunu biliyorum.
Ama bu, demokratik özgürlükleri, AB'ciler gibi, AB

güvencesine bağlamaktan başka bir anlama gelir mi?
Türkiye'nin bu noktaya gelmesinde sosyalist solun da
önemli bir payı var. Her seçim sonrasında bir başarı
elde edemedik ama, gelecek için önemli birikimler
sağladık türünden analizler sorunun üstünden atla-
maktır. Başkalarına iğneyi batırırken çuvaldızı kendi-
mize batırmaktan neden kaçınıyoruz hâlâ?

SONUÇ VE 12.DALGA!

Sanırım, Ergenekonun 12. dalgası meseleyi ikna edici
bir şekilde ortaya koyuyor olmalıdır. Aralarında kim-
ler var? Cumhuriyet mitinglerinde konuşulmayan,
65 bin öğrenciye burs veren ÇYDD'nin kanser tedavisi
gören başkanı Türkan Saylan! Beş rektör, "Baba
beni Okula Gönder" kampanyasını yürüten ve Milli-
yet Gazetesi İcra Kurulu üyesi Tijen Mergen. Çağdaş
Yaşamı Destekleme Derneği'nin şubelerinde arama-
lar ve gözaltılar!

Emniyet İstihbarat Dairesi eski Başkan vekili Bül-
lent Orakoğlu'un bir cümlesi durumu özetliyor: "Bu
70 yıllık tarihin temizlenmesidir". Mesele özetle
budur.

Peki bu mesele karşısında tavır almak, "Despotik
Kemalist cumhuriyeti savunmaya kalkmak" mı olur?
Bazı arkadaşlar (H. Hasahçebi) ulusalcıları eleştirir-
ken böyle diyor ve ekliyor: "Sosyal veya sosyalist bir
cumhuriyet için mücadele, bir solcu ve sosyalist için,
Kemalist cumhuriyeti savunmaktan daha anlamlı
değil midir?" Kuşkusuz öyledir, bunu tartışmak bile
abes. Ama, "Onlar birbirini yesinler, bize ne?" anla-
yışı sosyal cumhuriyet için mücadele anlayışıyla bağ-
daşmaz. Bu yaklaşım "ılımlı" İslam devleti hedefini
küçümsemek anlamına gelir. Ortada, bir tarafın hege-
monyasını kaybetme refleksi ile varolduğu, diğer ta-
rafın rovanşist bir mantıkla sürdürdüğü bir sınıf
mücadelesi var. Ve bu mücadelede, Marksizmin de
kaynaklarını oluşturan, çağdaş ve ilerici olan ne varsa
onun tasfiyesi, postmodern faşizmle ikame edilmesi
ve nihayet İslamî bir toplum yaratma söz konusudur.

Bir de şu soru eklenebilir: Yalnızca bize dokunduk-
larında mı bu faşizmdir diyeceğiz? Peki o zaman bizi
duyan kalır mı?

Kriz ve Biz

Can Atalay

Var olan parçalı mücadelelerin taleplerinin tümünü kapsayan "yurttaş taleplerini" toplumsal formasyonun bütününde ifade etmek gerekmektedir

Daha sonra "Biz De Varız" platformu olacak olan çalışmaların ilk toplantısından bir sahne:

Uzun bir masanın çevresine toplanmış siyaset temsilcileri yerel seçimlere ilişkin solun tutumunun ne olması, nelerin yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini açıklıyorlar. Kimi istisnalar dışında toplantı diplomatik konuşmalar ile geçiyor. Bir talep manzumesi ortaya çıkmasının, programatik bir tartışma yapılmasının zorunluluğunu ifade edenlerin sözlerinin bitimi ile yeniden başlıyor diplomasi...

İsmi lâzım değil bir siyasetin temsilcisi olarak masaya oturmuş bir arkadaşımız ise günün veciz sözünü söylüyor: "Kriz var ve kimse yerel seçimlerle ilgilenmez, bu nedenle sınıf siyasetinin görünür kılınması gerekmektedir. Yerel seçimlerin bir önemi yoktur, işçi adaylarla seçimlere girecek yerlerde platformun içinde yer alabiliriz... vs., vs."

Yukarıda andığımız özlü sözün AKP iktidarının başlangıcının 2002 değil, 1994 olduğunu gözden kaçırmanın ötesinde bir anlamı vardır...

Hak taleplerinin karşısına inayetin konulmasında yerel yönetimlerin AKP'nin en önemli aracı olduğu ve toplanan "fitre ve zekâtın" dağıtımında, şükür eden toplulukların yaratılmasında yerel yönetimlerin önemi belli ki kendi arkadaşlarımıza dahi tekrar ve tekrar anımsatılmalıdır.

Krizin yönetilmesinde, kapitalizmin manevra sahası kazanmasında "kent" başlığının öneminin salt akademik bir bahis olmadığının altını çizmek gerektiği açık.

AKP iktidarı açısından kentsel rantların yeniden bölüşümünün merkezi bir önemi olmasının, Toplu Konut İdaresi'nin yetkilerinin zincirlerinden boşanmışçasına genişletilmesinin, Kamu İhale Kanunu'ndaki düzenlemelerin kastı mahsusla değiştirilmesinin ve denetim dışına çıkartılmasının bir kriz hazırlığı olduğunu görünür kılmak gereklidir.

Burjuva basını bile Türkiye'nin krizi yönetme-

sinde "inşaat sektörü"nün önemini diline dolamışken, bizlerin Türkiye kapitalizminin özgüllüklerini aşan kriz yönetme araçlarını yerel seçimleri ile dahi olsa tartışamaması iyiye işaret değildir.

Sol, somut karşılığı olan güncel başlıklar olmaksızın krizin derinleştireceği eşitsizliklere ilişkin derli toplu bir mücadele hattı ortaya koyabilir mi?

KRİZ

Ekonomik kriz 1929 Buhranı ile karşılaştırılıyor. Kriz daha ilk çevrimin de dahi yıkıcı bir etki yaratmışken esas yıkımın bundan sonraki dönemde görüleceği söyleniyor.

Ötesi, ekolojik yıkım ufukta görülmüşken gıda ürünlerinin fiyatlarının radikal bir biçimde artması, suyun ticarileştirilmesi sonucunda temel bir gereksinimin dahi erişilebilirliğinin beter hâle gelmesi gibi "yeni" sorun alanlarının krizi daha önceden görülmemiş bir yıkıma doğru itelemesi olasılığından söz ediliyor...

Türkiye işçi sınıfı açısından ise, kayıt içi alanın örgütsüzlüğü, kayıt dışı alanın örgütsüzlüğünün yanı sıra mutlak güvencesizliği krizin yaratmakta olduğu yıkımın karşısına hangi maddi güçle çıkılacağı sorusu yanıtını önümüzde bırakıyor.

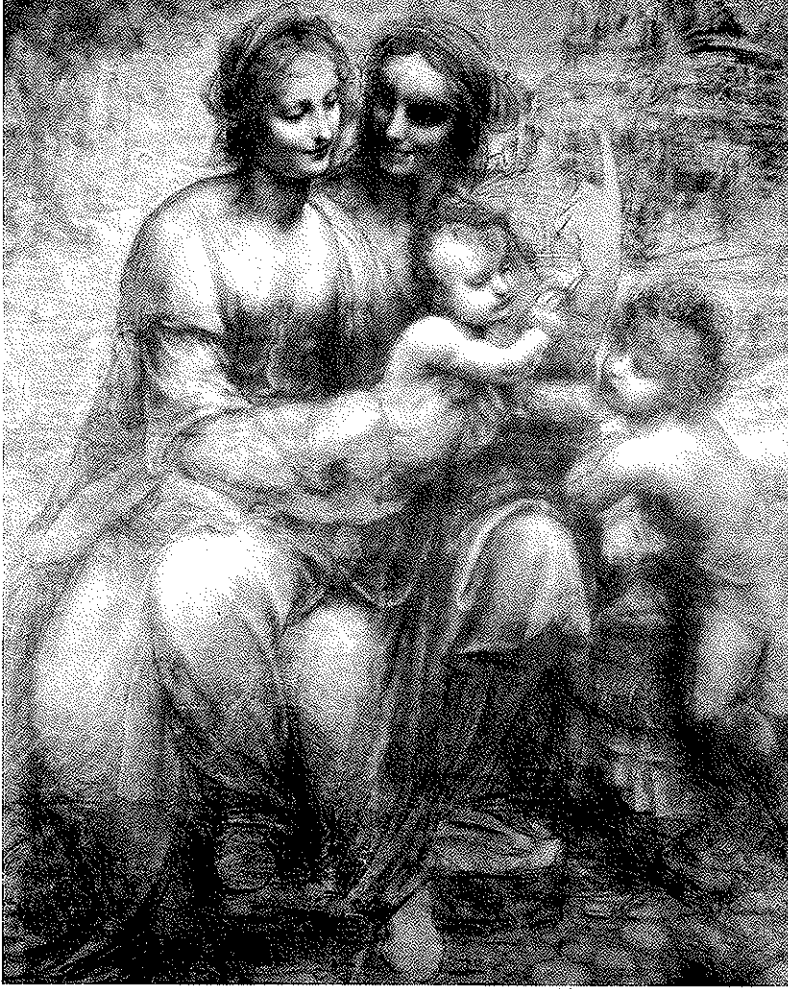
BİZ

"Biz"im bir tercih yapmamız gerekiyor....

Egemen siyasi iklimin bizleri çağırdığı tartışmalara koşturmak, egemen bloğun hizipleri arasında oluşan "çatlaktan" sızmaya çalışmak bir seçenek; yaslanabileceğimiz biricik gücün, yani emeği ile geçincilerin hak mücadeleleri içinde kendimizi yeniden kurmak ise diğeri...

2001 krizinde Ankara'da Türk Bayrakları ile Kızılay'a doğru yürüyüşe geçenleri anımsıyoruz, değil mi?

En makul sol çevreler dahi "esnaf eylemlerinin" sınıfsal içeriğini saptayıp, nasıl bu kadar dışında kaldığımızı ve bu temassızlığı nasıl aşacağımızı ön-

Bakire ve çocuk. Sene 1507-08

celikli olarak gündemlerine almadılar. Olan biteni “gerici kalkışma” olarak niteleyenler ise bahsi diğer.

Yevmiyelerini günlük ya da haftalık olarak alan ve bu nedenle krizin etkisini ilk önce hisseden, patronlarına hemşerilik ya da “ağabeylik” bağı ile kendilerini bağlı sayan ve krizin etkilerini birinci elden hisseden bu emekçi toplulukları bugün sokağa çıksa yine benzer bir şaşkınlıkla izleyeceğimiz açık.

En yalın hâli ile “ekmek kavgası” ile ilgili ayrılıklarımızı değil, aynılıklarımızı öne çıkartmaktan korkmazsak, bir mücadele programı eşitsizliklerin daha da derinden hissedilmesine neden olacak bir dönemde yol açıcı olacaktır.

Yalın, anlaşılabilir ve kapitalizmin ötesinde de köy olduğunu taleplerin bizzat kendisi ile işaret eden bir talepler manzumesi iş görmez mi?

Öğretmen hareketinin öğrenci velisi ile buluşmadan yol alamayacağı, Çiftçi Sendikalarının kentlerdeki emekçi mahalleleri ile ilişkililenmeden

somut kazanımlar elde edemeyeceği, gibi örnekler çoğaltılamaz mı?

Var olan parçalı mücadelelerin taleplerinin tümünü kapsayan “yurttaş taleplerini” toplumsal formasyonun bütününde ifade etmek gerekmektedir. ...

“’46 Demokrati”, tek parti iktidarı sırasında suyunu el koyan ağaya karşı direnen köylüyü, ağır koşullarda çalışmasına karşın hakkını vermeyen patronun karşısına dikilen işçiyi, dipçiğin altından kafasını kaldırmaya hamle eden Kürdü tanımlayan güzel bir kavramdır. Kendi hakkı ve hukuku için harekete geçen yurttaşı ifade eder. 1960’ların Türkiye’inde bir sol dalganın esasen ’46 demokratları ile aydınların buluşması sonucunda oluştuğu söylenir.

Bugün yeniden ’46 demokratları ile buluşmak dışında bir şansımız yoktur. ...

Bir talepler manzumesi iş görmez mi?

Krizde Biz’i yeniden tarif etmemiz gerekmez mi?

Seçimin Galibi

Yalçın Yusufoęlu ■■■

Kürt sorunu diyorsanız, adresi bulmak için DTP'nin oylarının yoğun olduğu bölgelere bakın

2009 seçimlerinin birinci dikkat çekici yönü Erdoğan'ın mağlubiyeti idiye, diğer belirgin sonucu Demokratik Toplum Partisi'nin galibiyeti oldu. Böylece, 1994'te Demokrasi Partisi (DEP) milletvekillerinin yaka paa Meclis'ten atılmalarının, Ankara Ulucanlar Cezaevinde 10,5 yıla varıncaya kadar çeşitli hapis cezalarıyla tutulmalarının sebeb-i hikmeti herkesçe görölmüş oldu. Maksat Kürt ulusal demokratik mücadelesini yasal kanallardan, demokratik olanaklardan mahrum bırakmaktı. Legalite demek geniş yığınlara ulaşabilme olanaklarının genişlemesi demekti, ama ondan da önemlisi, geniş yığınların kendilerini ifade edebilme alanı demekti.

Siyasi partiler, dernekler, kulüpler, toplantılar, sendikal faaliyet, kadın örgütleri, kültürel etkinlikler, yürüyüş ve mitingler, gazeteler, dergiler, kitaplar, İnternet yayınları, televizyon ve radyo programları bu ifade biçimleri arasındaydı. Örneğin İstanbul'da 1 Mayıs'larda engellenmiş mahalde gösteri yapmak da ifade biçimiydi, ama o gösteri üzerinde baskı ve kısıtlama yoksa kendisini ifade etme eylemine katılanların sayısı kat kat fazla olurdu. Bu nedenle demokrasi mücadelesi siyasal özgürlük hareketinin yadsınamaz bir parçasıdır.

Sözünü ettiğimiz legal olanakları ellerinden almak için Kürtlerin yasal partileri ard arda kapatıldı, çeşitli dallardaki dernekleri yasaklandı, yayınlarına süreli süresiz kapatmalar getirildi, gece yarısı operasyonuyla günlük gazeteleri özel harp eşkıyalarına bombalatıldı (Kürt gazetecilerine terörist diye diye, fiilen devlet terörizmi yapıldı.)

Teröristlik faili meçhul cinayetlerle devam etti. Gözaltına alıyoruz diye götürölen il başkanlarının, ilçe başkanlarının, partililerin cesetleri dere içlerinden, köprü altlarından çıkarıldı, adliyenin salıverdiği sendikacılar kırsal alana götürölüp bizzat

Jitem yüzbaşısı tarafından kafalarına sıkıldı. [Hakkında bu suçtan dâva açıldığı için yaptıkları biline biline aynı şahıs emekli bir subay olarak öldüğünde Başkentte bütün karargâhın katıldığı yüksek devlet töreni yapıldı.]

Fakat bütün kısıtlama, baskı, şiddet gayretleri şovenizme ancak on yıl mı, on beş yıl mı ne, işte o kadar hizmet etti. Hizmet mi etti? Siyasette özgürlük hareketinin oyları arttıkça arttı. Partileri 2004'te çok sayıda belediye başkanlığı kazandı, 2007'de Meclis'e tekrar temsilci gönderdi, 2009'da belediye başkanlıklarını ikiye katladı. Hapis yatan eski DEP'lilerden Selim Sadak Siirt'te belediye başkanı seçildi.

DTP'nin galibiyeti hem siyasi olarak bu partinin temsil yeteneğini ve özelliğini gösteriyordu, hem deTürkiye genelinde yenilmiş Erdoğan'ın mağlubiyetini pekiştiriyordu: Çünkü başbakan Diyarbakır'ı behemehal istiyordu. "Bakın Kürtler bana oy veriyor," diyerek nüfuzunu arttırmak, hem askerın, hem de ABD ve AB'nin nezdinde siyasi pazarlık gücünü yükseltmek istiyordu. Diyarbakır'ı alamadı. 2003'te hukuki değil, siyasi bir karar sonucu seçimin yenilenmesiyle kendisine başbakanlık yolunu açmış Siirt'i kaybetti. Özel bir önem verdiği Van'ı da kaybetti. "Ya sev ya terket," diye nutuk attığı Hakkâri'yi yüzde 80'le kaybetti. Irak-İran-Türkiye ortak sınırlarının ili Hâkkari'nin ilçelerinin hepsini DTP aldı, provokasyonların çokça yapıldığı Yüksekova'da DTP oyları % 84'ü geçti.

DIYARBAKIR'IN SİYASİ ÖNEMİ

Başbakanın Diyarbakır'ı istiyorum demesi boşuna değildi. Uluslararası topluluk Diyarbakır'a hukuken değil ama manen, hatta siyaseten Kürtlerin baş şehri olarak bakıyordu, AB heyetleri en fazla oraya gelip gidiyordu, Türkiye'nin başbakanlarından Demirel "Kürt realitesini tanıyoruz" demecini ilk kez

orada vermişti, Mesut Yılmaz aynı kentte “Brüksel’in yolu Diyarbakır’dan geçer” demişti, Tayyip Erdoğan da ‘Kürt gerçeği benim gerçeğimdir’ sözünü Diyarbakır’da söylemişti. Fakat Diyarbakır seçimini AKP kaybetti demek doğru değil, zira ancak sahip olunan bir şey kaybedilir, sana ait olmayanı alamıyorsan, bu kayıp değildir, mevcut durumun devamıdır, malûmun ilâmıdır.

Seçim sonrasının ilk kabine toplantısında D.Bakır milletvekili, Tarım Bakanı Mehdi Eker durumu özetlemiş: Kente baştanbaşa DTP’nin hâkim olduğunu söylemiş.

Acaba niye öyleymiş? DTP’ye gösterilen bu sevgi nedenmiş? DTP 2007’de barajlar nedeniyle o ilde iki bölgeden üç milletvekili seçtirmişti. 1991’de Halkın Emek Partisi (HEP) adayları SHP listelerinden katıldıkları iki bölgede tamamen seçilmişlerdi. Sonra HEP kapatıldı, DEP oldu, o da kapatıldı, Hadep oldu, Dehap oldu, DTP oldu. Aradan bunca yıl geçti, bütün seçmenleri kapsayan vilayet düzeyinde DTP’nin oyları % 60 dolayına balığ oldu. Kırsal kesimde (köylerde) baskı, tehdit ve şantaj politikası izlenmesi ve Nakşi şeyhleri fetva vermeye % 70 de olurdu.

Diyarbakır’ı mutlaka istiyorum diyen Erdoğan, DTP’nin selefi HEP’in 18 yıl önce Diyarbakır’dan tulum çıkardığını bilmiyor veya önemsemiyor olmalıydı ki, 2009 seçim sonuçlarına bu kadar hiddetlendi.

Diyarbakır halkı yanıtını sandıkta verdi. Büyükşehir Belediyesinde %65,6 oranına vardı, 17 ilçe belediyesinden 14’ünde kendi partisini seçti, köylülerin de oy kullandığı İl Genel Meclisinde %59,6’ya vardı.

Tarım Bakanı Bismil’liydi, veterinerdi. Genellikle bir ilçeden çıkan siyasetçi bakanlığa kadar yükselmişse o ilçenin büyük çoğunluğu onun partisinden olur. Ama Bismil’de DTP’nin oyu %70,5 oldu, ulusal bilincin gelişkin olduğu ilçelerden Lice’de %76,6, Silvan’da %70,8 oy alındı. AKP Hazro hariç hiç bir ilçede belediye kazanamadı. İki ilçede ikinci gelen bağımsız adaylardan sonra üçüncü geldi. DTP Çüngüş’ta seçime girmede, AKP adayı müftüye karşı CHP’den giren adayı destekledi, Çermik’te ise DSP’li başkan tekrar seçildi.

Böylece merkezde de, taşrada da Diyarbakır halkının üçte ikisi Erdoğan’ın isteğini reddetti. Buna rağmen hükümet partisi bölgede yenilgiyi hazme-

demedi, seçmene baskı yapıldığını iddia etti, DPT’yi reddetmeye devam etti. Oysa sonuçlar inkârcı politikanın yadsınmasıydı, barışın aranmayacağını, seçmen oylarını reddetmenin şiddete devam edeceğiz anlamına geldiğini söylemekti.

TARİHSEL VE KÜLTÜREL BAŞKENT

Eski Diyarbakır sönmüş volkan Karacadağ’dan gelen lavların oluşturduğu bazalt sütunlar üzerine, Dicle kıyısında kurulu bir kenttir. Geleneksel Kürtçe adı Amed, halk dilinde Diyaribekir, Ermenicesi Dikranagert’tir. (Dikran Ermeni kralı II.Tigran’dır. Dicle’nin Latincesi Tigris Tigran’dan gelir.) Kesme bazalt taşından surlarıyla ve Sur içinde kalan siyah-gri bazalttan yapılmış irili ufaklı, avlulu, ayvanlı, havuzlu, şadırvanlı, yekpare bazalt sütunlu evleriyle, gene bazalttan yapılmış camileriyle, bazıları dört köşeli minareleriyle, hatta bir tanesi yerden yükselen dört sütun üzerine kurulu sokak ortasında kalmış minaresiyle ve pek çok Ermeni, Süryani, Keldani kiliseleriyle, sinagoglarıyla II. Süleyman (Kanuni) zamanındaki valiler tarafından yaptırılmış hanları, kervansaraylarıyla, daha eskiye dayanan hamamlarıyla dünyada (mimarisinden dolayı) benzeri bulunmayan tarihi bir kenttir.

Nüfusun çoğunluğunun yaşadığı Sur dışının hiç bir özgül yönü yoktur, Anadolu’da pek çok örneğini gördüğümüz yeni şehir semtleri gibidir, ama yukarıda andığımız bütün değerliliklere sahip sur içi de ancak bir-iki milyar dolarlık bir yatırımla onarılabilecek kadar bakıma muhtaçtır. Pek çok eski yapı ev, ilkokul, kilise, eski devlet binası tehlike arzettiği için iskâna kapatılmıştır.

Önceki yıllarda belediyeler (muhtemelen irat karşılığı) kiremitten, briketten çirkin, ucuz, uyumsuz binaların eski evler yerine yapılmasına izin verdiklerinden tarihsel doku belli bölümlerde epeyce bozulmuşsa da, yeni belediyeler katliama müsaade etmemişlerdir.

Eğer Cahit Sıtkı Tarancı’nın, Ziya Gökalp’in müze olan evleri ve bir-iki eski ilkokul da olmasa bir yabancının eski yapıların iç mekânlarını görmesi olanaksızdır. Gene eski belediyelerin popülizmi surların dışındaki meyve bahçelerinin ortadan kaldırılarak yerine gecekonduların mahallelerinin dikilmesine göz yummuştur.

Güney Surlarında Dicle kıyısında –halkın Hevsel Bahçeleri dediği— Esfel Bahçelerinin binlerce ağacı güvenlik gerekçesiyle kesilmiş, yöre kelleş-

tirilmiştir. Yüz yıllardan bugüne gelmiş bahçelere kıyılmıştır. [Kâğıthane'deki Sâdabad Bahçelerine Patrona Halil isyanında kıyıldığı beş yüz yıl sonra bile söylenir. Burası da yüzyıllardır kentin meyve sağladığı, şehirlilerin piknik yaptıkları, dutluklarının Diyarbakır'ı bir ipek böcekçiliği merkezi yaptığı veya kadınların çiçek topladıkları, çocukların kuzu otlat-tıkları yoğun ağaçlıklardı.]

Kemal Paşa Kolordu komutanıyken kaldığı için adı Gazi Köşkü kalmış müzenin etrafındaki gül bahçeleri, vadiye kadar uzanan ağaçlıklar özel firmalarca yok edilmiştir.

Kısacası, kentin sadece tarihsel ve mimari dokusu değil, doğa dokusu ve bitki örtüsü de hep birlikte tahrip edilmiştir.

Ayrıntıya girmemin nedeni eski Diyarbakır'ın korunmasını ve onarılmasını siyasette şu veya bu partinin kazanmasından daha önemli görmemdir. Bu önem Türkiye'yi aşmış, "dünya kültür mirası" dedikleri şekilde uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Diyarbakır'ın sorununa sadece kentliye hizmet diye bakılmaması gerekir. Ora belediyeleri, merkezi hükümet ve Unesco, Avrupa Birliği gibi uluslararası ve ulusal kuruluşlar eski kenti kurtarmakla yükümlüdürler.

1970'li, 80'li yıllarda şehrin eski yerlilerinin neredeyse tamamı sur dışındaki yerleşimlere geçerken, Sur içine Diyarbakır taşrasından gelmiş insanlar yerleşmişlerdi. Daha sonra dağlardaki 3225 köy ve mezranın zorla boşaltılmasıyla gelen köylüler önemli ölçüde Sur içindeki evlere veya Sur kıyısındaki gecekondulara yerleşmişlerdir. Yakın yıllarda yapılan düzenlemeyle eski Merkez İlçe şimdi Sur, Yenışehir ve Bağlar ilçeleri şeklinde mülki taksimata tabi tutulmuştur.

SUR BELEDİYESİ

Sur Belediye Başkanı Hadep kökenli DTP'liydi. "TRT Şeş" diye övünenlerin kulakları çınlasın: Başkan iki dilden broşür bastırdı diye mahkeme kararıyla görevden alınmıştı. Bu durumda iki uygulama olabilirdi: yerine seçimlere kadar Başkan

Bakire. Sene 1470

Yardımcısı vekalet edebilirdi veya İstanbul Bel. Bşk. Tayyip Erdoğan cezaevine girdiğinde Belediye Meclisi kendi içinden Ali Müfit Gurtuna'yı başkanlığa seçtiği gibi Meclis yeni başkanını seçebilirdi.

Diyarbakır'da ikisi de yapılmadı. Vali Muavinlerinden birisi Sur Belediye başkanlığına bakmaya memur edildi. Emri altındaki bütün devlet olanaklarını seferber ederek halkı kazanacağını, seçmenin AKP'ye oy vereceğini sandı. O kadarla da kalmadı, bu etkinin Büyükşehir seçimine de yansıtacağını umdu. Geç-

tiğimiz Kasım'da yapılan bir kamuoyu yoklamasında AKP'nin Sur'da biraz önde gözüktüğünü İstanbul basını yazdı.

Seçim öncesinde AKP Sur'da seçimi alacağını mutlak emindi. Tabii ki alamadı. Tersine, halk Sur'u geri aldı. Vali Muavinin de, partinin de, partizan devletin de senin olsun, ben Belediyemi geri alıyorum dedi. Seçmen, kendi oyuna, tercihine konulmuş temlikli %65.4 oyla kaldırdı.

EL SIKMAYAN BAŞBAKANIN EL SIKMAYAN VALİSİ

Bir noktayı daha eklemeliyiz: Diyarbakırlıların deyişiyle "AKP İl Başkanı gibi davranan" vali DTP'lilerin elini sıkmamakla bilinirdi. Tıpkı başbakanının sıkmadığı gibi. Başbakan bazı valilerine benim valim, benim valim der ya, bu vali sahiden de Başbakanının valisiydi!

Erdoğan millî irade, millî irade der, ama Kürtlerin millî iradesini tanımaz. Türk seçmenininki verdiği oy makbuldür, Kürt seçmenininki değildir. Sandık, sandık diyorsa, işte sandık! Sandığı askerin siyasete müdahalesine karşı yüceltir, ama Kürt yoğunluklu illerde onlarla birleşip sandığı reddeder.

Komutanlar DTP var diye 1,5 yıldır Meclis'e gelmiyorlardı. Hatta AKP'nin çoğunluğuyla seçilmiş C. Başkanının eşi türbanlı diye resmi davetlere de gitmiyorlardı. Başbakan da DTP'lilerin ellerini sık-mıyordu. Barack Obama geldi, Komutanlar yeni yasama döneminde ilk kez Meclis'e geldiler. Ba-

rack Obama geldi, başbakanın sıkmadığı elleri sıkı, kabul etmek istemediği DTP Genel Başkanıyla özel olarak görüştü, onu da AKP, CHP, MHP gibi meşrû parti gördüğünü ilan etti.

Erdoğan için, içinden Kürt siyasi hareketine oylar çıkınca sandığın hükmü yoktur. Başbakan olarak Filistin halkının seçtiği Hamas'ı uluslararası platformlarda savunur, Hamas liderini Türkiye'ye davet eder, konuşur, ama kendi ülkesindeki Kürt halkının seçtiği partiyi ve yöneticilerini tanımaz. "Kürt gerçeği benim de gerçeğimdir," der, ama o gerçeğin aslı unsurunu tanımaz. Kürt sorununun asıl tarafını görmezden gelir. Demek ki onun millî irade dediği şey sadece Türklerin millî iradesidir, Kürtler AKP'ye oy verdiği müddetçe millî Kürt iradesi iyidir, aksi halde millî irade değildir, kimlik siyasetidir, "etnik milliyetçilik"tir, vesairedir.

KİM BASKI YAPTI?

Başbakan DTP'nin aldığı oyların baskıyla alındığını ileri sürerken ya samimiyetsizdir ve mağlubiyetine kılıf aramaktadır, ya da seçmene baskı yapıldığına sahiden inanmaktadır. AKP'li milletvekili CNN'deki bir programda (6 Nisan 2009) kapıların altından tehdit bildirisi atıldığını ileri sürüyordu. Ekrana çıkıp kahramanlık menkıbeleri anlatmakla ve kurduğu partiyle siyasette maskara olmakla tanınmış bir emekli de DTP'nin o kadar oyu baskıyla aldığını buyuruyordu.

Birincisi, DTP 99 belediye kazanmıştır. Köylerde, o köyden hangi partiye çoğunluk oyu çıktığı saptanabilir ama belediye yerleşimlerinde kimin kime oy verdiği belli değildir. Kapıların altından tehdit bildirisi atıldığı da uydurmadır, o hane halkının hangi partiye oy verdiğini kimse bilemez. Biliniyorsa, seçim olmadan da "şu aile filanca partiden-dir" diye zaten bilinir.

Buna karşılık, köylerde esas olarak muhalif partinin değil, iktidar partisinin baskısı vardır: Öteden beri jandarmanın, özel timin, korucuların köylerdeki baskısı bilinmektedir. İkinci tür baskı da, şantajdır: Bu köyde falanca partiye oy çıkarsa size su getirmeyiz, gelen suyu keseriz, yol yapmayız, taracalama yapmayız gibi şantaj baskıları da vardır. DTP'nin birinci çıkmadığı Bitlis, Mardin, Bingöl, Ağrı gibi illerde DTP baskısı yapılmadı da, kazanmadıklarında mı yapıldı.

DTP 2,27 milyon civarında oy almıştır. Bu oyları baskıya bağlamak ayıptır ya da aymazlıktır, hâlâ hiç bir şeyi anlamamaktır, gerçekleri kabul etme-

mekte inattır. Veya ekranlarda konuşan faşist kafaların yaptığı gibi savaş kışkırtıcılığıdır.

Baskı diyorsanız, Şırnak milletvekili Hasip Kaplan seçim konvoylarına yapılan asker-polis engellemelerini fotoğraflarla gösteriyor ve başka hiç bir partinin karşılaşmadığı muamelenin kendilerine yapıldığını söylüyordu. Eğer baskılardan söz edilecekse bunlardan söz edilmesi gerekir.

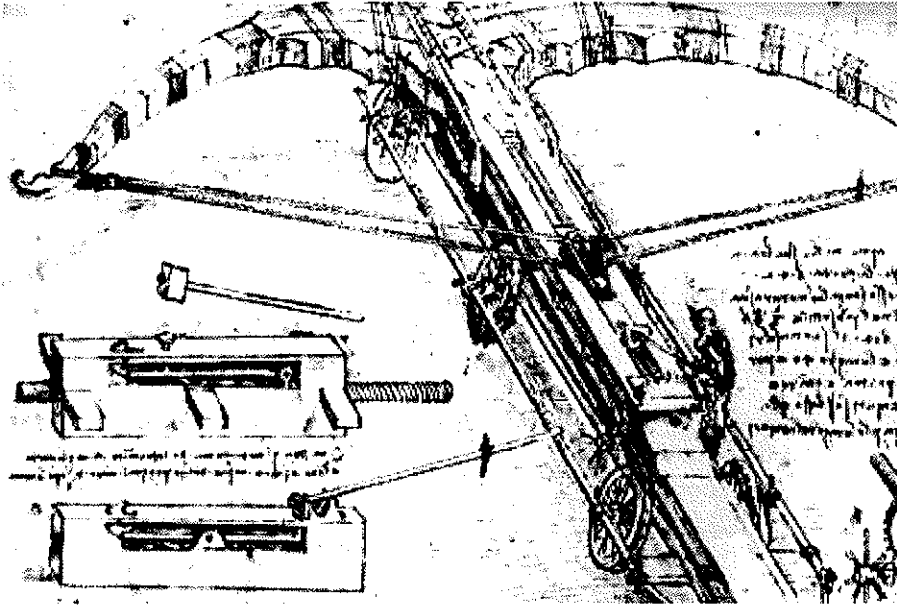
HEPİMİZ AK PARTİLİYİZ ÇÜNKÜ DEVLET PARTİLİYİZ

Biliyorsunuz AKP muhipleri bu partiye AK Parti derler, onun hiç de ak olmadığını bilenler ise AKP der. Fakat AKP diyenlerden Kemalistler 2009 seçiminde Kürt yoğunluklu illerde AK Parti'li oluverdiler. DP'li geleneksel korucu aşiretleri sayılmazsa, bölgede DTP ve AKP dışında parti olmadığı, MHP, CHP ve DSP'nin hiç bir şansı bulunmadığı için bu partilere verilecek oyların ziyan olacağını düşünen güvenlik kuvvetleri personeli, Kürt olmayan devlet memurları ve tüm devlet partilerinin yanlıları oylarını AKP'de birleştirmeye karar verdiler.

AKP'yi kapatmak isteyen ve onun irtica getireceğinden bahseden Atatürkçüler CHP ve MHP'ye değil, AKP'ye oy verilmesini istediler. Gazeteler, sıkı Atatürkçü yazarlar Güneydoğu'da Nakşiler ile -Fethullahçı dedikleri- Nurcuların AKP için elbirliği yaptıklarını yazıp duruyorlardı. İşte bu yaman laik unsurlar da DTP'ye karşı "şeriatçı" iktidar partisinden yana oldular. Türkiye'de çağdaş, modernist, laik geçinenlerin ilkesizlikleri bir kez daha teşhir oldu.

22 Temmuz öncesinde "Tehlikenin farkında olup olmadığımızı" soran, AKP'ye karşı "CHP'ye, o olmazsa MHP'ye oy vermemizi" öğütleyen ve muhayyel bir CHP-MHP koalisyonunun savunusunu yapan yol göstericiler bu seçimde Kürt siyasi hareketine karşı CHP ve MHP'yi satmış, vatan ve milletin saadeti, devletin selameti için AKP'li oluvermişlerdi.

Nasıl ki Kenan Evren komünizme karşı dinciliği desteklemiş, bol bol İmam Hatip Okulu ve Kur'an kursu açmıştı, meydan meydan dolaşıp imam oğlu olduğunu duyurmuştu, nasıl ki onun yolundan gidenler PKK varlığına karşı köktendinci cinayet örgütü Hizbullah'ı kurup büyütmüş, bütün cinayetlerine yardımcı olmuşlardı, şimdi de AKP'yi laiklik karşıtı eylemlerin odağı ilan eden

Yaylı tüfek

kendileri değilmiş gibi Kürtlere karşı AKP'de birleşiyorlardı. Medya imparatoru Aydın Doğan CHP seçmeni olduğunu, ama Güneydoğu'da olsaymış AKP'ye vereceğini söylüyordu.

Bölgede, subay, astsubay, polis ve özel tim lojmanlarının bulunduğu sandıklardan silme AKP çıktı. MHP ile CHP eskiden oralarda devletin güvenlik personelinin ve merkezden gelmiş memurlardan oy alırlardı, ama Kemalizmin Kürt fobisi yüzünden o iki partinin çeşitli beldelerdeki oyları yoka indi, yüzde 1'lerin altına, yarımlara, çeyreklere düştü.

Seçim akşamı oy oranlarının bu kadar dibe düştüğünü gören TV izleyicilerinin gözünde gülünç duruma düştüler, rezil rüsva oldular. Fakat onlar bundan gocunmuyorlardı, çünkü devlet partileri olarak oralardan oy almaya meraklı değillerdi. Oyların bölünmemesi, bütün oyların tek bir devlet partisine akması gerekirdi. Bu nedenle, bölgede seçim çalışması yapmadılar, CHP'nin Mardin mitingi hariç kitlesel eylem de yapmadılar. Adaylar şeklen aday oldular, ama çalışmadılar. Kazanma şansları sıfırdı, ne diye para harcasınları?

Bir başka deyişle, iki partinin kaldığı görüldü. Başka hiç bir bölgede, ilde olmayan orada yaşandı, tek bir partinin diğer bütün devlet partileri ve devlet karşısında bu oyları alması DTP'nin başarısını daha anlamlı kıldı. Örneğin -MHP'li belediye başkanının AKP'ye geçmesi sonucu Azeri oylarının iki parti arasında bölündüğü- Iğdır hariç, oyların başka partilere bölünmesinden yararlanarak seçil-

miş DTP adayı yoktu. Seçimler DTP ile AKP arasında geçmişti.

2007 OYLARI

2007 seçimlerinde mağduriyet oylarının AKP yöneticilerini yanılttığını söylemiştik. Bu oylar arasında Güneydoğu'dan gelmiş bir kısım oy da bulunuyordu. 27 Nisan Muhtırasından, 367 deformasyonundan hoşlanmamış Kürtlerin bir kısmı protesto için mağdura oy vermişlerdi.

Fakat bölgede alınmış oylar arasında Tayyip Erdoğan'ın Irak Kürdistanı'na yapılacak bir askeri harekâta karşı çıkmasının rolü daha büyüktü. Seçimlerden sonra Erdoğan askeri müdahalenin bayraktarlığını yapmaya başlamıştı. Ona oy veren Kürt seçmenler aldatıldıklarını görmüşlerdi. AKP'nin aldığı Kürt oyları arasında Kürdistan Özerk Yönetimi'nin "seçimleri AKP kazansın" demesinin de payı oldu. Çünkü Barzani ailesinin ve Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin Türkiye Kürtleri gözünde yarım yüzyılı aşan prestiji vardır.

2009'da AKP lehine bir çağrı fazla yüksek sesle telaffuz edilmemiştir, edilmişse bile halk ona daha az kulak vermiştir.

AKP yöneticilerinin 2007'de bölgeden aldıkları oyların analizini ve gerçek sebeplerini analiz edemedikleri anlaşılmaktadır. O oyların tamamının sahidin de kendilerine verildiğine inanmışlardır. Biz ise burada yinelediğimiz tespiti, 22 Temmuz sonrasında yazmıştık ve, "O oylara aldanmayın, hepsi sizin değil," diye uyarıydık.

Aradan geçen 20 ay içinde AKP'nin Kürtlere yönelik adımları arasında GAP atraksiyonu yer aldı. Başbakan bakanları ve gazetecileriyle tantanayla Diyarbakır'a gitti, gösteri yaptı. GAP'a âcilen 11 milyar dolar yatırılacağını söyledi. Basın olayı "GAP çıkartması" diye manşetlere taşırken, yapılanın siyasi gösteri olduğunu belirtmiştik. Bir yıl geçti, bir kuruş harcanmadı. Harcansaydı bile Kürt halkı elma şekerine kanacak çocuk değildi.

TRT 6

AKP Kürt halkından yüksek oy beklerken, 1 Ocak'ta yayına soktuğu TRT 6 kanalına çok bel bağlıydı. Bir kez daha yanıldı. Birincisi, Kürtçe yayın izleyenler, aralarında Roj TV'nin de bulunduğu 10'dan fazla Kürtçe Televizyon yayınından faydalanmaktaydı. TRT'nin olanaklarının daha geniş olduğu, Türkçe yayınlanmış eski dizilerin Kürtçe dublajlılarından, al benisi iyi Kürtçe müzik programlarına ve güncel spor yayınlarına kadar teknik kalitesi daha yüksek Kürtçe yayınlardan hoşnut olanlar vardı, ama bütün bunların abartılacak bir yönü yoktu.

Ayrıca sözünü ettiğimiz Kürt kanallarındaki yayınlar parabol antenle izlenebiliyordu, TRT 6 için ya aynı antenlerden edinmek lazımdı veya şifreli kanal sahibi olmak lazımdı. TRT yöneticileri TRT 1,2,3,4, İnt, GAP gibi normal antenle ya da oda içi yükselticiyle izlenebilecek yayınları TRT 6'dan esirgediler. Evinde şifreli kanal veya parabol anten bulunmayan insanlara aldırmadılar. İstanbul, İzmir, Antalya gibi illerde bile Kürtler Kürtçe TRT izlemek için misafirlğe gider oldular. Bu Kürt yurttaşlarımızın sayısı kaçtır bilmiyoruz, ama TRT Şeş adını verdiği yayınların her eve ulaşmadığını da Şeş-Beş'i bulduk zannedenlere söylemek gerekir.

Kürtçe dilinden TV yayınlarını zaten izleyebilen Kürt halkı için TRT 6 kanalının önemi kanımca kendi dilinin devlet tarafından dolaylı yoldan tanınmış olmasıdır ve Türkler nezdinde bir tabunun yıkılmasıdır.

Sanatçılara ödülleri verildiği bir toplantıda, ödül alanlardan Ahmet Kaya "Kürtçe klip yapacağım" dediği için sanatçı geçinen faşist tiplerin linçine maruz kalmıştı. Çoğunu medyadan tanıdığımız azgın güruh maç amigoları gibi gırtlakları yırtılırcasına "En Büyük Türkiye, başka büyük yok!" diye bağırıyorlardı.

Onuncu Yıl Marşını okuyarak provokasyonu başlatan Türk oğlu Türkçü Serdar Ortaç'ın kahraman

ordumuzdaki vatani görevinden kaçtığı için sahte belgelerle kısa dönem askerlik yaptığı (yani onca Türkçü zart-zurtunun altında aslında asker kaçağı olduğu) sonradan ortaya çıkacaktı. [Adamın vatanseverliğine bakınız. Ünlü sanatçılar merkezi nitelikli ordu evlerinde görev yaparlar, sahneye çıkarlar; kısa acemi eğitimi sayılmazsa, onların yaptıkları askerlik bile değildir. Milli şarkıcı bu kadarından bile kaçmış!]

Ama onun ve onun gibilerin yaptıkları o provokasyon tutmuş ve savcı Ahmet Kaya aleyhine dava açmış, Kaya da yurt dışına sürgüne gitmiş, orada ölmüştü.

Kürtçe şarkıya bile tahammülü olmayan sanatçı kisveli faşist tiplerin tapındığı devlet şimdi bırakınız klibi, bütün gün, bütün gece Kürtçe yayın yapıyor. Ahmet Kaya için kovuşturma açan o savcı şimdi acaba ne diyor? Kaya'ya saldıran Türkçülerden Adnan Şenses'in hayran olduğu Erdoğan seçim öncesinde "Ahmet Kaya'nın kabrinin Türkiye'ye taşınması"ndan bahsedince Şenses ve hempaları acaba ne yaptılar? Onu bilmiyorum, ama Gülten Kaya teklifi reddetti.

3-5 yıl önce hiç bir Türkçünün havsalasının almayacağı Kürtçe TRT yayınları sürüyor. Bu gelişmeden hoşlanmayan önyargılı insanların sayısı elbette çoktur, fakat devlet televizyonunun Kürtçe yayın yapmasıyla kıyamet kopmadığı herkesçe görülmüştür. CHP, MHP, DSP gibi partiler itiraz etmişlerse de seslerini fazla yükseltmemişlerdir, çünkü onay askerden alınmıştır, Genel Kurmay basın sözcüsü TRT 6'yı tasvip ettiklerini söylemiştir.

Başbakan ve AKP'liler seçim öncesinde, "Size Kürtçe televizyon da açtık, Dicle Üniversitesinde Kürdoloji Kürsüsü de kuracağız, daha ne istiyorsunuz?" havasındaydılar. Sanki kerem etmişlerdi, ihsan bahşetmişlerdi. Ne acıdır ki, bu noktaya gelmek için Türk ve Kürt 40 bin kişinin ölmesi, bu halkların bin milyar dolarının havaya savrulması mı gerekiyordu?

SEÇMENİ TANIMAK

Devlet partilerinin yöneticilerinin bilmedikleri, kendilerine söylene bile inanmadıkları önemli bir husus daha var: Güneydoğu dedikleri illerde kendilerine oy veren Kürt seçmenle DTP'ye verenler arasında fazlaca bir fark yoktur. DTP dışındaki her hangi bir partinin il, ilçe binasına gidiniz, dinleyeceğiniz partililerin terminolojisi, tespit ve şikayet-

leri DTP'lilerinkinden pek farklı değildir. Olsa olsa çözümü kendi partilerinde buluyorlardır. Seçmen tabanında ise benzerlik daha da fazladır.

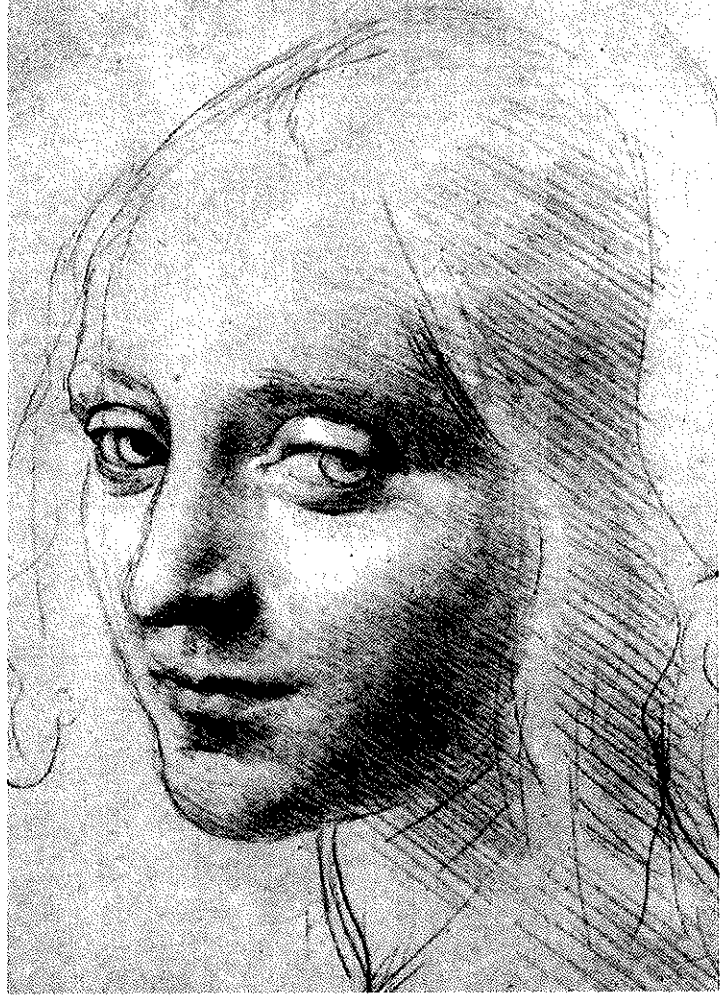
İşte iki yeni örnek: AKP, Diyarbakır Büyükşehir Başkanlığına milletvekili Kutbettin Arzu'yu aday gösterdi. DTP'li Baydemir sadece bir İstanbul kanalında konuşma olanağı bulurken, bu fırsat Arzu'ya sıkça verildi. Sempatik ve yumuşak üslubuyla Arzu'nun anlattıklarını dinleyen ve kim olduğunu bilmeyen her hangi bir izleyici onun DTP adayı olduğunu sanabilirdi. Arzu 12 Eylül işkencehanelerini de, ünlü hapishaneleri de, zulümleri de, zalimleri de anlattı.

Diğer örneği gene bir AKP Diyarbakır milletvekilinin verdiğini öğrendik. C. Savcılığı, İhsan Arslan aleyhine "PKK propagandası yapmak ve Abdullah Öcalan'ı övmek" iddiasıyla kovuşturma açmış ve dokunulmazlığının kaldırılması için Meclis'e fezleke tanzim etmiş. Meğer AKP'li Arslan bir yerel televizyonda "PKK ve Öcalan yok sayılarak soruna çözüm getirilemez" mealinde görüş belirtmiş. Bakın densize! Biz söylesek vatan haini, bölücü, anarşist, terörist, komünist, olurduk, ama o sözleri hükümet partisinin milletvekili söylemiş!

Başbakan partisinin 75 Kürt milletvekili olduğunu söyler. Onların pek azı bu sözlere şaşmıştır, çünkü bilmektedirler ki, kendilerini seçmiş seçmenler de, Kürtlerin aldıkları bazı kısıtlı hakların, demokratik kazanımların AKP veya benzerleri tarafından verilmediğini, alındığını bilmektedirler. Buna rağmen, bütün bu bilgilerden habersiz olan veya söylenenlere inanmayan Erdoğan, İhsan Arslan'ın o sözleri söylediğine ihtimal vermediğini ifade etmiştir.

DTP'nin Batı'daki oyları arasında İstanbul dikkat çekiyordu. 300 bine yaklaşan insanın bulunduğu Zeytinburnu mitingine katılanların bir bölümü taşradan gelmişti, ama Büyükşehir adayı Akın Birdal'a verilen oylar 326 bini buldu.

Böylece, 2007'de üç bölgede dört bağımsız adayın aldığı 250 bin civarındaki oy geçildi. İstanbul

Melik

Sol'u hem Büyükşehir'de, hem de çeşitli ilçelerde müşterek davrandı. 22 Temmuz'daki İstanbul sonuçları başarılı gözüküyordu, başarının çok daha üzerine çıkılabileceği görüldü.

Türk milliyetçileri DTP'nin Batı'dan aldığı oyların azlığından pek memnundurlar. Ama sonuç tam da ulusal sorun konusundaki kuramsal doğruları ve benzer deneyleri doğrulamaktadır. Eğer bir ülkede ulusal sorun varsa sorun toprak temelindedir. Ve toprak temelinde çözülür. Hiç bir İngiliz milliyetçisi Londra'dan, Liverpool'dan, Manchester'dan, İngiltere olmayan Edinburgh'dan, Glasgow'dan Sin Fen'e az oy çıkıyor diye buldumcuk olmaz. Kuzey İrlanda sorununun K. İrlanda'da siyasi olarak çözüleceğini bilir.

Bizde de sorun aynıdır. Kürt sorunu diyorsanız adresi bulmak için DTP'nin oylarının yoğun olduğu bölgelere bakın.

Chavez'in On Yılı

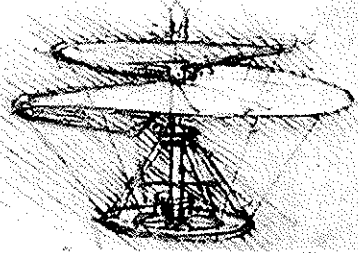
Bir "21.Yüzyıl Sosyalizmi" Deneyimi

Zeki Yavuz

Chavez'in "popülist" politikalarının yarattığı sarsıntı, bugün neo-liberalizm öncesinin "sosyal devlet"ini, hedefleyen bir "geçmişe dönüşü savunmanın" dahi köktenci bir program olmasından mı?

“Yağmur tam dört yıl, on bir ay, iki gün yağdı... Kuzeyden gelen kasırga, çatıları uçuruyor, duvarları yıkıyor, muz bahçelerinde tek ağaç bırakmamacasına tümünü köklerinden söküp deviriyordu... Bir cuma günü saat ikide dünya, tuğla tozu gibi kıpkırmızı ve su gibi serin güneşle aydınlandı. Ondan sonra da on yıl yağmur yağmadı.”(1)

Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, ülkenin geniş düzlüklerinin başladığı yerde, Barinas kentinde büyüdü. Ülkenin çoğu efsanesi ve miti, yüzyıllardır at sırtında çobanların (llaneros) dolaştığı bu topraklardan çıkmıştır. Chavez'in iktidar yürüyüşünde olanlar da kimi zaman bu efsaneleri ve Kolombiya'lı yazar Garcia Marquez'in büyümlü gerçekliğini çağırıştırıyor. 1998'de başkan seçilir seçilmez başlattığı referandum ve Kurucu Meclis sürecinin ürünü olan yeni Anayasa, 15 Aralık 1999'da halkoyuna sunuldu. Ezici bir çoğunlukla "Evet" oylarının çıkacağı sayım sürerken aralıksız bir yağmur başlamıştı. Ertesi gün şiddetli fırtına eşliğinde nehirlerden taşan su ve çamur, Karakas'ın kıyı şeridi boyunca uzanan tepelerinden, önüne sayısız insanı ve evi katarak denize indi. Venezuela için Yüzyıl'ın Felâketi'nde çoğu gecekonduarda yaşayan on binlerce insan öldü, yüz binlercesi evini kaybetti, Vargas eyaletinin altyapısı tamamen çöktü. Katolik bir piskopos, bunun tanrının hükümete verdiği ceza olduğunu ima etti.(2) Tıpkı dini bir ayın için kiliselerde toplanmış binlerce kişinin öldüğü 1812 Karakas depreminde, İspanya Krallığı'na karşı yürütülen bağımsızlık hareketine ve 5 Temmuz 1811'de ilan edilen Birinci Cumhuriyete atfen Karakas Başpiskoposunun "korkunç, ama ha-

Helikopter

kedilmiş bir deprem" demesi gibi.

Kızılçık daha ilk sayılarında Chavez'i, henüz tüm ilgileri üzerine toplamamışken gündeme almış, Venezuela'da "barışçı devrim" mi oluyor, diye sormuştu.(3) Chavez, 2 Şubat 1999'da yemin edip başkanlık kemerini kuşanalı on yıl geçti. Fırtınalı bu dönemin yıldönümünde Bolivya (Morales), Nikaragua (Ortega), Honduras (Zelaya) ve Ekvador (Correa) başkanlarıyla birlikte Başkanlık Sarayı Miraflores'in balkonundan halka seslenirken on yılı üç sözcükle özetliyordu: "Devrim, bağımsızlık ve sosyalizm".

Venezuela'da on yılda neler oldu? 19. yüzyılın ideolojisiyle 20. yüzyılın "son devrimi" mi gerçekleşti? On yıldır her pazar televizyona çıkıp "Alo Başkan" programında yaptıklarını anlatan Chavez, "iletişim devrimi" çağının "ilk sanal başkanı" mı, yoksa Arjantin'li Peron'u, Peru'lu Alvarado'yu, hattâ Mısır'lı Nasır'ı anımsatan bir güçlü adam (caudillo), "ulusalcı, solcu bir subay" mı? Chavez hükümetinin uygulamaları klasik sosyal demokrat bir "sosyal adalet" ve "gelirin yeniden dağıtım" programından mı ibaret? Chavez'in "popülist" politikalarının yarattığı sarsıntı, bugün neoliberalizm öncesinin "sosyal devlet"ini, ithal ikameci kalkınmacılığını hedefleyen bir "geçmişe dönüşü savunmanın" bile köktenci bir program olmasından mı (Boratav)(4)? 15 Şubat 2009'daki referandum zaferinden sonra Miraflores'ten "Bu yol, sosyalizm yoludur," diye seslenen Chavez'in uyandırdığı umudun ardında geleceğe dair hangi ipuçları var? Venezuela dışında da giderek daha fazla tartışılan "21. yüzyıl sosyalizmi"nden kasıt ne? Bu sorulara yanıt ararken, Venezuela'da Chavez'in iktidar yü-

rüyüşüyle birlikte son on yılın siyasi, ekonomik ve sosyal bilançosu ele alınacak.
**CHAVEZ'İN İKTİDAR YÜRÜYÜŞÜ
VE "BOLİVARCI DEVRİM"**

Chavez'in Venezuela'sı üzerine son yıllarda çok şey yazıldı. Chavez olgusu, bir yanıyla 1980'lerden beri Latin Amerika'da yaşanan, ABD ve sermaye yanlısı askeri diktatörlüklerin uluslararası gelişmeler ve demokratik tepkiler sonucu çözülüşü, neoliberal yeniden yapılanma programlarının devreye sokuluşu, bu politikaların iflasının getirdiği toplumsal çalkantılar sonucunda çoğu meşruiyetini seçimlerden alan halk hareketlerinin yerleşik siyasal düzenleri altüst edişi ve farklı renkleriyle genel bir sola kayışın bir parçasıdır. Diğer yanıyla, Venezuela'nın askeri dikta döneminden --icazetle de olsa-- çıktığı 1958'den beri süren biçimsel demokrasisi, 1930'lardan bu yana gelen marjinal ama etkili sosyalist parti ve gerilla hareketinin geleneklerini, petrole dayalı kayda değer büyüklükteki ekonomisinin, bölgenin en çok kentleşmiş, petrol rantının eşitsiz paylaşımıyla kutuplaşmış sosyal yapısının özgünlüklerini taşımaktadır. Halkın kendiliğinden tepkileri üzerinde yükselen, orduda filizlenip darbeye yol ararken gücünü halkoyuyla pekiştiren, mevcut siyasal ve kurumsal yapıyı altüst eden, alışılmadık biçimde karşı bir darbeyi bozguna uğratan Chavezci iktidar, "Bolívarcı devrim" söylemiyle bölgedeki anti-emperyalist girişimlerin başını çekmekte, "21. Yüzyıl sosyalizmi"ne doğru somut adımlar atmaktadır. Ancak, mevcut üretim ilişkileri aşılamamış olduğu için ülkede etkili bir sağ muhalefet de varlığını sürdürmektedir.

Venezuela'nın yakın tarihine "Bolívar Cumhuriyeti"nden bakarken, Chavez'in düşünsel birikiminde önemli yeri olan Simon Bolívar'a değinmek gerekir (Chavez, çağının ilerisinde bir eğitim felsefecisi olan Simon Rodriguez ve köylü ayaklanmalarının lideri Ezequiel Zamora gibi başka 19. Yüzyıl devrimcilerini de söyleminde öne çıkarılmaktadır). Venezuela'da 1522'de başlayan İspanyol sömürge dönemine, Napolyon'un 1808'de İspanya'yı işgaliyle doğan iktidar boşluğundan yararlanan kreol* burjuvazisinin öncülüğündeki savaşlar son verdi. Aydınlanma Çağının, Amerikan ve Fransız devrimlerinin siyasal ve düşünsel ortamında, kuzeyde Meksika'dan güneyde Arjantin ve Şili'ye kadar bağımsızlık dalgası yayıldı. Zamanın

entelektüel merkezlerinden Karakas'ta varlıklı bir kreol aileden gelen, Avrupa'da cumhuriyetçi görüşlerden etkilenen Bolívar, İspanyol Amerikasının yarısının bağımsızlık önderi olarak kıtanın "kurtarıcılar"ı (libertadores) arasında öne çıktı. Bolívar'ın iki Cumhuriyet girişimi (ilki 1811'de General Miranda ile), İspanya ile kakao ticaretinin kesilmesi ve Karakas depreminin getirdiği kriz ve ayrıcalıklı kentlilere karşı llaneros'un Kralcılardan yana çıkması nedeniyle kısa ömürlü oldu. Ancak 1819'da köleliğe son vererek, siyahların yönetimine geçen Haiti'den ve Britanyalı askerlerden aldığı destekle İspanyol kuvvetlerini yenen Bolívar, kendini Büyük Kolombiya'nın (bugünkü Kolombiya, Venezuela, Panama ve Ekvador) başkanı ve diktatörü ilan etti, subayları Sucre ve Paez ile birlikte Ekvador, Peru ve Bolivya'yı da kurtardı. Bolívar, köle ve yerli emeğiyle çıkan madenlere ve tarım ürünlerine dayanan sömürge ekonomisinin "İspanya'nın doymak bilmez hırsını tatmin etmek"ten ibaret olduğunu gördü, halktan çekinecek özerklik veya liberal bir sömürge yönetimi isteyenlere karşı tam bağımsızlığı savundu, monarşiye karşı, eşitlikçi tavrıyla melez halkı ve askere alarak azad ettiği köleleri yanına çekti. Ancak kreol elitin çıkarlarını koruyan devrim, sosyal gerilimleri çözmedi, askerlere dağıtılan topraklar eşitsizlikleri körükledi, büyük toprak sahipleri ve İngiliz işbirlikçisi tüccarlar zenginleşirken yoksulluk ve kölelik sürdü (1854'e dek). Güçlü bir merkezi hükümet ve ulusal kimliği kollayacak bir ordudan yana olan Bolívar, Latin Amerika'nın birliği için 1826'da topladığı Panama Kongresi'nde ortak meclis ve ordu gibi önerilerine destek bulamadı. 1830'da Ekvador ve Venezuela Büyük Kolombiya'dan ayrılırken, sürgün yolundaki Bolívar, "Devrime hizmet eden, denizi sabanla sürer." diyecekti. Latin Amerika'nın bağımsızlık sembolü Simon Bolívar, bölge solu için tartışmalı bir kişilik olmuştur(5). Chavez'in Bolívar'dan aldığı "miras", milyonlarca Latin Amerikalının paylaştığı birlik, dayanışma, kıtanın kaynakları ve siyasi geleceği üzerinde söz sahibi olma özlemidir.

Venezuela'da 19. Yüzyıl'ın sonuyla 20. Yüzyıl'ın ilk yarısı, 1935'e dek iç savaşlarla ve askeri diktatörler (caudillismo) yönetiminde geçti. 1910'larda çıkan petrolle ekonomi, 1980'lere dek süren bir büyüme dönemi yaşadı. Petrol gelirlerini altyapıya yatırırken çevrelerini de zengin eden generaller, ABD'li Standart Oil, Britanya-Hollanda'lı Royal Dutch Shell gibi şirketlere verdikleri imtiyazlarla ülkedeki ABD etkisini güçlendirdiler. 1930'larda petrol üretiminde ABD'den sonra ikinci gelen Venezuela, Latin Amerika'da en yüksek kişi

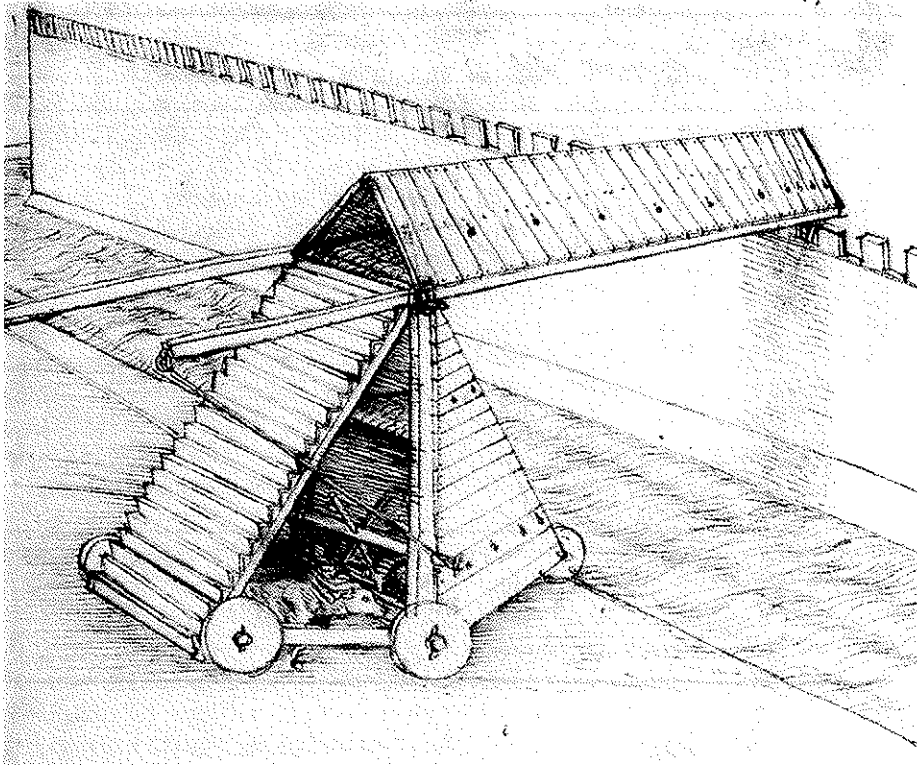
* criollos; sömürgelerde doğan ve İspanyol kast sisteminde ebeveyninde en fazla 1/8 yerli karışıma izin veren "kan temizliği" --limpieza de sangre--. Kreol sözcüğü, diğer Avrupa sömürgelerinde benzer kökenden çıkmakla beraber zamanla anlam değişikliğine uğramıştır.

başına milli gelire sahipti. Ülkenin en eski partilerinden Venezuela Komünist Partisi (PCV) bu dönemde kuruldu ve Komintern'in müttefik yanlısı politikası uyarınca desteklediği 1941'deki Angarita'nın ilerici askeri rejimine kadar on yıl yasadışı kaldı. 1945'de bir darbeyle sosyal demokrat Demokratik Hareket (AD) partisi iş başına geldi ve genel oy hakkı, sendikal örgütlenme, petrol imtiyazlarının kaldırılması gibi reformlara girişti. Üç yıl sonra tüm partileri yasaklayan gerici bir darbeye karşı AD ve PCV birlikte direndi. Ancak halkın soğa döküldüğü 1958'de ordu politikadan çekilirken, üç parti (AD, COPEI ve URD) PCV'yi dışlayarak uluslararası ve yerli sermayenin çıkarlarını garantileyen ve Chavez dönemine dek süren bir iktidar paylaşımına (Punto Fijo Paketi) imza attı. Venezuela'da biçimsel demokrasinin yerleştiği bu dönemde toprak reformuna girişildi. Bir başka önemli gelişme, Arap ülkeleriyle Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) oluşturulmasıydı. OPEC'in petrol şirketleri ve tüketici ülkelerle yaptığı pazarlıklarla 1970'lerde 50:50 olan kâr bölümü, ihraç eden ülkeler lehine 75:25 oranına geldi ve geliri ulusal kalkınmanın aracı olarak kullanma yaklaşımı kabul gördü. 1960'larda Küba devriminin de etkisiyle, PCV, AD hükümetine karşı başarılı olmayan bir gerilla savaşına kalkıştı. Eski PCV'li Douglas Bravo'nun çoğunluğu köylülerden oluşan FALN hareketi 1970'lere kadar sürdü (Bravo, 1980'de Chavez'le görüşerek darbe girişimini destekledi). 1973 petrol krizi sonrası gelen "petrodolar"larla petrol ve demir endüstrisi millileştirildi, petrol şirketi PDVSA kuruldu, alüminyum, hidroelektrik santrallere, altyapıya yatırım yapıldı, sosyal programlar başlatıldı. 1980'lerde petrol fiyatlarının düşüşe geçmesi, ağır borç yükü altındaki ekonomiyi felç etti. Devalüasyonlar, yapısal zayıflıklar (ör. gıdanın %80'inin ithal edildiği ihmal edilmiş tarım), artan yolsuzluk, yaşam standardını hızla düşürdü, işsizlik, yoksulluk ve suç yaygınlaştı. Hükümete (AD) yakın işçi konfederasyonu (CTV) tepkileri frenliyor, 1971'de bölünen PCV gibi sol partiler alternatif oluşturamıyor, siyasal istikrarsızlık büyüyordu. 1988 sonunda popülist sloganlarla seçimi kazanan Başkan Perez, tükenmiş döviz rezerviyle hemen IMF ile anlaştı ve ithal ikameci modeli terk ederek faizi, döviz ve fiyatları serbest bırakan neoliberal "Büyük Dönüş"ü başlattı. 27 Şubat 1989'da Karakas'ın varoşlarında halkın zamlanan otobüs fiyatlarına tepkisiyle alevlenen protestolar kısa sürede tüm başkenti sardı. Birkaç gün boyunca yağma, kundaklama ve çatışma sürdü, dükkânlar kapandı, ulaşım durdu. Sıkıyönetim altında asker ve polislin özellikle yoksul

mahallelerdeki sert müdahalelerinde yüzlerce kişi öldü. Başka kentlere de yayılan Caracazo olayları o sırada Başkanlık Sarayında görevli Chavez'e ve subay arkadaşlarına, 1983'de kurdukları MBR-200 (Bolivar'ın 200. doğum günü anısına) hareketinin bir darbe girişiminde yalnız kalmayacağını hissettirdi.

Chavez, ordu eğitimi sırasında üniversiteye de devam etmiş, askeri akademide dersler vermiş, Marksist klasiklerle tanışmış, Panama (Torrijos) ve Peru'daki (Alvarado) askeri yönetimlerin millileştirme, toprak reformu ve ithal ikameci kalkınma programlarından etkilenmişti. Hükümet yanlısı CTV'nin bile 1989 Mayıs'da demokratik dönemin ilk genel grevini düzenlediği bir ortamda görüştüğü sol gruplar arasında, PCV'den kopan, sosyalist Radikal Dava (LCR) ve Sosyalizme Doğru Hareket (MAS) vardı. Alfredo Maneira liderliğindeki LCR, siyasetin kolektif olarak ve hayatın içinde belirleceğini savunuyor, fabrikalarda taban çalışmasına önem veriyordu (1989'da bu çalışmalardan gelen genç bir işçi olan Velasquez, seçilen düzen dışı ilk vali olmuştur). Uzun hazırlıklara rağmen Chavez'in 1992'deki darbe girişimi kısa sürede bastırıldı. Ancak Chavez'in televizyonda birliklerine teslim çağrısı yaparken "şimdilik" (por ahora) hedeflerine ulaşamadıklarını söylemesi, düzene öfkeli halkın gözünde genç subayı kahramanlaştırdı. Afla haptikten çıktıktan sonra seçime odaklanarak Beşinci Cumhuriyet Hareketi'ni (MVR) kuran, Herkes için Vatan (PPT; eski LCR'nin çoğunluğu), MAS ve PCV'nin desteğini alan Chavez, 1998'de başkanlığa aday oldu. Kırk yıllık siyasi düzeni (puntofujism) kökünden değiştireceğini, yolsuzluk ve yoksulluğu ortadan kaldıracağını vadederek düzen partilerinin ortak adayı karşısında demokratik dönemin en yüksek oy oranıyla (%56,2) seçildi. İmzaladığı ilk kararlar düzenlenen Nisan 1999 referandumunda, Kurucu Meclis önerisi üçte iki çoğunlukla kabul edildi. Temmuz'da seçilen Kurucu Meclisin %92'sini MVR ve müttefikleri oluşturdu. Aralık ayında, referandumda %72 çoğunlukla kabul edilen yeni anayasa, "Bolivar Cumhuriyeti" dönemini başlattı. Chavez, anayasa gereği tekrarlanan Temmuz 2000 başkanlık seçiminde desteğini artırırken (%59,8), partisi MVR, %44,4 oranda oyla Ulusal Mecliste çoğunluğu ve ülkedeki 23 valiliğin 15'ini kazandı. Kısa sürede, başlıca iktidar organları eski düzenin temsilcilerinden arınmıştı.

Chavez, ilk aşamada özelleştirmeleri durdurdu, Plan Bolivar 2000 ile orduyu yol, konut yapımında ve sosyal projelerde görevlendirdi, adli sistemdeki yolsuzlukları araştırdı, asgari ücreti artırdı, vergi reformu yaptı. Solun etkili isimlerini kabinde gö-

Kuşatma makinası. Sene 1480

revlendirdi, MAS'tan üç kez başkan adayı olmuş Vicente Rangel'i Dışişleri Bakanlığına getirdi, birlikte bölgede, Avrupa'da, Çin'de destek aradı. Chavez, asıl kapsamlı dönüşüme Kasım 2001'de meclisten aldığı yetkiyle çıkardığı 49 kararname ile başladı. Petrol şirketi PDVSA'nın hükümete ödediği payı iki misline çıkaran Hidrokarbon Yasası, kamulaştırma yolunu açan Toprak Reformu yasası gibi yerleşik düzeni sarsan önlemler, iktidardan uzaklaşmayı hazmedemeyen muhalefeti sertleştirdi. Medya, işveren örgütü Fedecamaras ve CTV'de şekillenen ABD destekli muhalefet, Aralık 2001'de ilk genel grevi düzenledi. Arkasında güçlü bir parti veya sendika olmayan Chavez ise, mahallelerde dönüşümü destekleyecek Bolivarçı Çemberler örgütlenmesini başlattı. 11 Nisan 2002'de muhalefetin iki günlük genel grev çağrısı eşliğinde düzenlenen büyük gösteriler sırasında çıkan provokasyonlar, çatışmalarda ölenler, medyada subayların istifa çağrıları arasında bir grup general, darbe düzenleyerek Başkanı teslim aldı (Castro'nun telefonda 1973'de Şili darbesi sırasındaki Allende gibi "kendini feda etmemesi"ni öğütlediği söylenir). Chavez'in darbeyi önleme planları yetersiz kalmış, darbeciler, işveren örgütü liderini Başkan ilan ederek, anayasa, meclis ve yüksek mahkemeyi feshetmiş, valileri, belediye başkanlarını görevden almıştı. Ancak Chavez'in istifa et-

mediğinin, bazı ordu birliklerinin Başkana bağlı olduğunun ortaya çıkması, halkın varoşlardan sokaklara dökülerek Miraflores önünde aralıksız gösterilere başlamasıyla, 47 saat sonra Chavez, kendisine bağlı askerler eşliğinde makamına döndü. Onun ülkenin yoksulları ve dışlanmışları arasındaki büyüyen desteğini, ordudaki popülerliğini göz ardı etmişlerdi. Darbenin ardından bazı generaller emekliye sevk edildi, sivil liderler sürgüne gitti, ancak geniş bir tasfiye ve cezalandırma hareketi yapılmadı. Muhalefet çok geçmeden, Aralık 2002'de bu sefer ekonominin can damarı PDVSA'daki petrol üretimini durdurdu. Ancak zardan rahatsız olan ordu, tesis ve limanlara müdahaleyle görevlendirildi, işçiler ve bazı iş adamlarının desteğiyle boykot sona erdirilerek yönetici ve çalışanların yarısı (18 bin kişi) işten çıkarıldı. Hükümet yanlıları, 2004'de Yüksek Mahkemede çoğunluğu ele geçirdi. Muhalefetin, Ağustos 2004'de 2,4 milyon imza toplayarak başkanın görevden alınması için ülkeyi götürdüğü referandumda Chavez rahat kazandı (%58). Bölünen muhalefetin büyük bölümü, hükümetin meşruiyetini sorgulamak ve istikrarsızlık yaratmak için 2004'deki yerel seçimleri ve 2005'deki Ulusal Meclis seçimlerini oy makinalarıyla ilgili tartışmaları bahane ederek boykot etti. Böylece Chavez yanlıları ikisi dışında tüm eyalet valilikleriyle, be-

lediyelerin %80'ini, mecliste koltukların neredeyse tamamını aldılar.

Darbenin yıldönümünde yüzbinlerce insana devrimin anti-emperyalist karakterini ilan eden Chavez, Ocak 2005'de Porto Alegre'deki Dünya Sosyal Forumunda da, kapitalizmi aşmak gerektiğine her gün daha fazla ikna olduğunu, bunun da kapitalizm içinden değil, "gerçek sosyalizmle, eşitlik ve adaletle", "Washington'un empoze ettiğinden farklı tipte bir demokrasi" ile yapılabileceğini belirtiyordu. Keskin iktidar mücadelesinde muhalefetin kritik mevzileri kaybetmesi ve 2004'de petrol fiyatlarının sıçramasıyla sermayeyi hoşnut etme zorunluğu kalmaması, Chavez'i bir çok sol hükümetin karşılaştığı sınırlamalardan kurtarmıştı. "21. Yüzyıl sosyalizmi" çağrısına hükümet yanlısı parti ve gruplar arka çıktı. Aralık 2006'da ulusal egemenliği öne çıkaran Chavez, 7,3 milyon oyla (%63) halk desteğinin zirvesinde tekrar başkan seçildi. Muhalefetin bile işsizlere asgari ücret, petrol gelirlerinden yoksullara aylık kredi, köylülere toprak konularını işlemesi, ülke gündemindeki değişimin göstergesiydi. Chavez, kendi deyişle "asıl sosyo-ekonomik dönüşümü" başlatarak, Bolivarcı hareketin o zamana dek dayandığı MVR'yi dağıttı; dağınık devrimci güçleri birleştirecek ve sosyalizme giden süreci yönetecek bir siyasi araç olarak Birleşik Sosyalist Parti'nin (PSUV) oluşturulmasına çağrı çıkardı. Sola kayış, orta sınıf desteğini azaltırken, ülkenin yoksul çoğunluğu kendine güveni artan ve caydırıcı bir güç olarak hükümet politikalarının arkasında durmaya başlamıştı. Hükümet 2007'de, "21. Yüzyıl sosyalizmi"ne gidişi destekleyecek kapsamlı (69 maddelik) bir anayasa reformu hazırladı. Büyük toprak mülkleri yasaklanıyor, geçici el koyma yetkisiyle devlete veya kooperatiflere aktarılabilir, çalışma süresi haftada 44'den 36 saate, günde 8'den 6 saate indiriliyor, kayıtdışı çalışanlara sosyal güvenlik sağlanıyor, seçmen yaşı 18'den 16'ya iniyor, beş mülkiyet biçimi (kamu, toplumsal, kolektif, karma ve özel) tanımlanırken halk meclisleri veya Halk Gücü (poder popular) devlet aygıtının meşrû parçası oluyordu.

Ne var ki, Başkanın yetkilerinin artırılması (sınırsız seçilebilme, süresiz olağanüstü hal ilanı, Merkez Bankasını kontrol, vb.) Chavez cephesinde de tereddütlere yol açtı. Katılımın epey düştüğü (%44) ve kendisine bir önceki yıl oy veren 3 milyon seçmenin sandığa gitmediği oylamada ilk seçim yenilgisine uğradı (%49'a karşı %51). "Sosyalizmi kurma mücadelesini sürdüreceğini" açıklayan Chavez, 2008 yazında özel bir yetki yasasıyla bazı değişiklikleri yapsa da, ulusal bir programda

birleşemeyen, kalabalık kıyı kentlerinde, sağ kanat öğrenci grupları arasında etkili olan ve asıl desteği şirketlerin güdümündeki medya tekeline ve dış siyasi kaynaklardan alan (ABD'li USAID, NED vb.) muhalefeti canlandırdı. Katılımın muhalefetin boykot ettiği 2004'e göre (%45) arttığı (%65,5) 2008 yerel seçimlerinde Chavez'ci oylar referandumdaki 4 milyondan 5,5 milyona çıktı, muhalefetin oyları ise 300 bin azaldı. Resmen geçen yıl kurulan PSUV, beş milyona yakın oyla ülkede ana siyasi güç oldu. Hükümet bloku Yurtsever Birlik (PSUV, VKP, PPT) 5,4 milyon oy aldı. Böylece iktidar lehine süregelen %60-%40 dengesi, 2007 istisnası hariç, korundu. Hükümetin sorunlara yönelik kararlı tutumu (stratejik endüstrilerde millileştirme, gıda kıtlığıyla mücadele, konut yapımında artış), Chavez'in yoğun desteği ve seçimin Bolivarcı sürece dair olduğunu vurgulaması, partinin taban örgütleriyle kampanyayı yürütmesi PSUV'un başarısında etkili oldu. Ergen nüfusun beşte biri (2,5 milyon kişi) ülke tarihinde ilk kez önseçimde oy kullanarak PSUV'un adaylarını belirledi. Parti, 23 valiliğin 17'sini, 327 belediye başkanlığının 265'ini (%81) kazandı. Muhalefet ise, elindeki iki eyaleti, petrol zengini Zulia ve turistik Nueva Esparta'yı korurken, kalabalık Miranda, sanayi merkezi Carabobo ve Kolombiya sınırındaki Tachira gibi stratejik eyaletleri ve Karakas Büyükşehir Belediyesini (%52-53 gibi oranlarla) kazandı. En büyük üç eyalet, üç şehir ve Karakas'taki 5 belediyeden 4'ü (evvelce 3'tü) muhalefete geçmekle beraber, seçim öncesi beş valinin muhalefete geçmesiyle güçler dengesinin değişmiş olduğu da vurgulanmalı. Chavez yönetiminin önemli isimlerinin de kaybettiği yerlerde (ör. başkent in doğusunda bir milyon nüfuslu işçi ve yoksulların oturduğu Petare'yi de içine alan Sucre belediyesinde), sağlık ve eğitim alanındaki başarılarla karşılık, Latin Amerika'nın en yüksek suç oranları, çöp toplama, altyapı bozukluğu, ulaşım, bürokrasi ve yolsuzluk gibi günlük kentsel sorunları muhalefetin iyi işlediğini veya halkın seçime gitmediği görüldü. Bazı Chavez'ci adayların iktidarda seçmenlerin günlük ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyerek kişisel siyasi hedeflerine yoğunlaşması, sınır eyaletlerinde ABD'den esinlenen sağ kanat Kolombiya milislerinin müdahaleleri de dikkate alınmalı. Öte yandan Chavez'ciler, Karakas'ın batısında iki milyon kişinin yaşadığı en büyük gecekondu bölgesi El Libertador belediyesini kazandı. Chavez, suç ve yolsuzlukla, %50'yi bulan gıda fiyatları enflasyonu ile mücadeleye, harap kent altyapısını iyileştirmeye ağırlık vereceğini belirtirken, hâlâ seçim kazanma umudu olmayan muhalefet, yönettiği yerleşimlerde istikrarsızlık

politikalarıyla, sosyal programlar yürüten aktivistlere şu sıra saldırılar düzenliyor, onları çalıştırlaribinalardan çıkarıyor. Chavez ise, Mart 2009'da meclis kararıyla yirmi yıllık bir uygulamadan dönerek, muhalif eyalet yönetimleri için büyük bir gelir kaynağı da olan stratejik önemdeki limanlara, havaa-lanlarına, başlıca otoyollara ordunun el koyduğunu açıkladı. Maracaibo belediye başkanı Rosales ve (sonradan muhalefete geçen) emekli General Baudel gibi muhalif liderler hakkında yolsuzluk dâvaları açıldı. 2009 Şubatındaki referandumda, seçilenlere (başkan, vali, belediye başkanı, meclis üyeleri) dönem sınırını kaldıran anayasa değişikliği, %55'e (6,3 milyon) karşı %45 çoğunlukla onaylandı. Böylece Chavez 2012'deki başkanlık seçiminde adaylığını koyabilecek. Şimdiye kadarki seçimlerde muhalefetin kentlerde gücünü sürdürdüğü, doğum oranı yüksek, yoksul iç kesimlerde ve kırlarda iktidarın fark attığı görülüyor.

ANAYASA VE "İHTİYAÇLAR DEVRİMİ"

Anayasal süreç, Chavez'in "Bolivarcı devrim"inde eski düzenin kadrolarını tasfiye etmenin ötesinde bir anlam taşıdı. Venezuela'yı bugün eleştiren bir çok ülkedekinden daha demokratik olan 1999 anayasası, Chavez ve taraftarlarının gösterilerde, toplantılarda ellerinden düşürmedikleri yoksulların seferber edildiği bir tür program işlevini gördü. Yönetim bu programı hayata geçirmek için bir dizi sosyal refah ve yoksullukla mücadele programıyla (misiones) bir "ihtiyaçlar devrimi"(6) başlattı. Anayasa, "misyon"lar, kooperatifler, fabrikalardaki işçi denetimi girişimleri, Mahalle Meclislerinden filizlendirilmeye çalışılan Halk Gücü deneyimi zengin dersler içeriyor. Yazının sınırları içinde ancak birkaç örneğe değinilebilecek.

Dokuz bölümden ve 350 maddeden oluşan anayasa, "maden ve hidrokarbon yatakları"nın Cumhuriyetin mülkü ve kamu malı" olduğunu ve elden çıkarılamayacağını (Md.12), toprakların geçici veya kısmen de olsa yabancı devletlere verilemeyeceğini, yabancı askeri üs kurulamayacağını (Md.13), "PDVSA'nın veya petrol endüstrisini yönetmek için kurulan organın tüm hisselerini" elinde tutacağını garantiliyor (Md.303). Halkın siyasete katılımı için, kararları bağlayıcı olan seçim, refe-

At çizimi. Detay.

randum, görevden alma, forum, yurttaş toplantısı ile sosyal ve ekonomik konularda, yurttaş katılımı organları, öz-yönetim, birlikte yönetim, her türden kooperatif ve birlikleri tanımlıyor (Md.70). Ulusal konularda, Başkanın girişimi ve kabine kararıyla, Ulusal Meclisin çoğunluğuyla veya kayıtlı seçmenlerin %10'unun isteğiyle danışma referandumuna gidilecek (eyalet, belediye ve mahalle düzeyindeki meclislerde de benzer uygulama getiriliyor). Seçilenlerin görev

süresinin yarısı geçince, kayıtlı seçmenlerin en az %20'si görevden almak için referandum isteyebilecek (görevden alma için, seçilenin daha önce aldığı oylara eşit veya daha fazla oy çıkması ve katılımın %25'i bulması da gerekiyor). Mecliste tartışılan yasalar, uluslararası anlaşmalar da oylanabilecek, yasa veya yasa hükmünde kararnameler iptal edilebilecek (%5-%15 arası seçmen isteği ve iptalde %40 katılım şartı ile bazı yasalarda istisnalarla) (Md. 71-74). "Katılımcı demokrasi"nin en önemli yapı taşlarından 2005'de kurulmaya başlanan Mahalle Meclisleri (consejos comunales), eğitimden sağlığa, kanalizasyondan yol tamirine yerelde söz sahibi en küçük (300-500 kişilik) kendi kendini örgütleyen birim. Chavez, PSUV'un 2009 kongresinden önce toplanan vali ve belediye başkanlarına iktidarın bu meclislere aktarılmasını hızlandırma çağrısı yaptı. "Halk Gücü"nün daha üst organlara taşınması, altyapı, tarım ve sanayinin gelişmesinde kontrolü ele alması, hatta uzun vadede devlet mekanizmasının yerini alması tartışılıyor. İşçi denetimi için Chavez, PDVSA'da ortak bir hükümet-sendika yönetiminden yana değilse de, alüminyum sektöründe Alman sosyal-demokrat modeline uygun birlikte yönetim uygulanıyor. İşçilerin hükümete baskısıyla dinamik bir gelişme sürerken, sahiplerinin son yıllarda terkettiği 1200 işyerinin küçük bir bölümü işçilerce işgal edildi, kamulaştırıldı, doğrudan veya birlikte işçi yönetimine geçti (Sanitario Maracay, SIDOR, vb.).

Anayasada kadın-erkek eşitliğini (metindeki tanımlamalarda da bu özen gösterilmiş) garantileyen maddelerin yanında, "ev kadınları sosyal güvenlik hakkına" kavuşturularak, evdeki iş, "değer yaratan, sosyal refah ve zenginlik üreten bir ekonomik aktivite olarak" tanınıyor (Md.88). Dikkat çekici bir madde de, anayasal hakları çiğneyen her türlü kamu iradesinin geçersiz olduğu, bunu emreden

veya uygulayan (emre uymak mazeret değil) memurun cezaî ve idarî sorumluluk taşıyacağı (Md.25), kamu görevlilerinin (asker veya sivil) olağanüstü hal dahil istisnasız, kimsenin kaybolmasında yer almayacağı, buna göz yummayacağı ve alınan emre uymamakla, durumu yetkili birimlere rapor etmekle yükümlü olduğu belirtiliyor (Md.45).

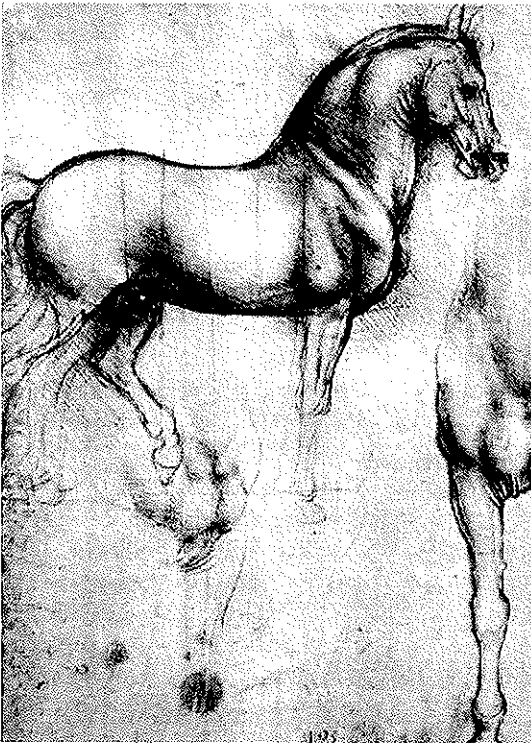
Anayasaya göre sağlık, devlet güvencesinde “temel bir sosyal hak”, kamu sağlık sistemi, “sağlığın teşviki ve hastalıkların önlenmesi”ne dayanıyor, kamu sağlık varlıkları ve hizmetleri özelleştirilemiyor. “Kamu sağlığı kurumlarının planlaması, uygulaması ve denetiminin örgütlü yerel toplulukların hakkı ve görevi” olarak tanımlanıyor (Md. 83-85). Mision Barrio Adentro (“Mahalledeki Misyon”) tam da böyle gelişmiş. Chavez’in ilk yılında Sağlık Bakanlığı, Latin Amerika’daki Sosyal Tıp deneyimine dayanan (1970’lerde Allende döneminde de uygulanan), sosyoekonomik koşulları dikkate alarak hastalıkları önlemeyi ve sağlıklı yaşamı teşvik ederek ilk kademe sağlık hizmetine dayanan bir sistem öngörmüştü. Libertador Belediye Başkanı, 2002’de yaptırdığı bir ankette talep edilen kapsamlı bir sağlık programını “mahallinde” yürütecek (teşhis, tedavi, diş bakımı, eğitim, spor) doktorlar aradı. Varoşlarda kalmaya istekli çıkmaması ve muhalif Venezuela Tıp Federasyonunun engellemeleri sonucu 1999 sel felaketi sırasında yardıma gelmiş Kübalı doktorlardan destek istendi. Böylece yerel

halkın da aktif katılımı, kalacak ve dispanser olarak kullanılacak yer vermesiyle 2003 Mayıs’ında yüz kadar Kübalı doktor geldi (ilerleyen aşamalarda Kübalı sağlık personeli onbinleri bulacaktı). Doktorlar teşhis, tedavi, ücretsiz ilaç sağlama yanında ilk kez Karakas varoşlarında bir sağlık sayımı ve epidemolojik araştırma yaptı. Hızla gelişen projede, yalnız 2003’de 9 milyon sağlık müdahalesi yapıldı. Chavez, bunu ulusal bir programa çevirdi ve Barrio Adentro mevcut kamu kurumlarının dışında gelişen ilk misyon oldu. 2006’da yurttaş meclisinde seçilen onar kişiden oluşan 9000 sağlık komitesi, sağlıkla ilgili kararlar için 1,4 milyon kişinin katıldığı toplantılar yapmıştı. İlk kademenin 2004’de tüm ülkeye yaygınlaşmasıyla, sonraki yıllarda daha kapsamlı müdahale ve tedavi için ileri kademeler devreye alındı (ör. 2007’de açılan Çocuk Kardiyolojisi hastahanesi dünyadaki en büyüklerden biri). Ücretsiz sağlık hakkı için milli gelirin %4,2’sinin yatırıldığı sağlık sisteminde Barrio Adentro’dan nüfusun %89’u yararlandı, 6531 halk sağlığı merkezi, yüzlerce entegre teşhis ve rehabilitasyon merkezi, onlarca ileri teknoloji merkezi açıldı.

Aynı biçimde ücretsiz eğitim hakkı (Md.102-109 ve o zamana dek dışlanan milyonlarca yurttaş okuma-yazma öğretene, okula dönme imkanı veren, yüksek öğrenimin yolunu açan Misiones Robinson, Ribas, Sucre), yerli hakları (Md.119-126) –yerli- lere kendi pratikleri ve kültürlerini dikkate alan sağlık sistemi– ve Mision Guaicaipuro), sürdürülebilir tarım, gıda üretimi ve kendine yeterli (Md.305), halk girişimciliğiyle kolektif mülkiyete dayanan kooperatifler (Md.308 ve hükümetin “endojen kalkınma çekirdeklerini” oluşturan Mision Che Guevara, eski Vuelvan Caras – Eylül 2008’de ülkede 250 bin kooperatif vardı –, yoksul yerlere kurulan on binlerce gıda dağıtım merkezi ve her gün sağlanan binlerce ton aracısız, ucuz gıdayla 11,5 milyon yurttaşın ihtiyaçlarını karşılayan, hükümetin kurduğu bankalar ve yasal altyapı sayesinde mikrokredilerle yerel gıda üretimini teşvik eden Mision Mercal) ayrı ayrı incelemeğe değer.

ONYILIN EKONOMİK VE SOSYAL BİLANÇOSU

Venezuela, 332 milyar dolar milli geliriyle, Brezilya, Meksika ve yakın büyüklükte olduğu Arjantin’in ardından Latin Amerika’nın dördüncü büyük ekonomisi. Milli gelirin üçte biri, ihracatın neredeyse tamamı ve hükümet gelirlerinin yarısı petrol endüstrisine dayanıyor. Dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip ülkeler arasındaki Venezuela petrolünün %60’ını ABD alıyor

At çizimi. Sene 1488-89

(ABD'nin petrol ithalatının %12'sini oluşturuyor). Venezuela, bölgenin hem en fazla kentleşmiş, hem de dünyanın çevresel ve biyolojik çeşitliliği en yüksek 17 ülkesinden biri.

Chavez yönetiminin on yıldaki ekonomik ve sosyal göstergeleri(7), ilk yılların büyük çalkantılarını ve istikrarsız ekonomik ortamını yansıtıyor. Ekonomi 2003'ün ilk çeyreğinde PDVSA'nın kontrolünün hükümetin eline geçmesiyle yirmi çeyrek aralıksız büyüdü (ortalama %13,5) ve enflasyondan arındırılmış milli gelir neredeyse ikiye katlandı. Dünya ekonomik krizinin etkisiyle, 2008'de %4,9'a düşen büyümenin, bu yıl %0,4 olması bekleniyor. Büyüme ağırlıklı petrol dışı sektörde gerçekleşti, özel sektör kamudan daha hızlı büyüdü. Başlatılan sosyal programlar ve kişi başına reel sosyal harcamaların 1998-2006 arası üç misli artmasıyla, neoliberal politikaların körüklediği yoksulluk (1990'da nüfusun %44'ünden dokuz yılda %68'ine çıktı) neredeyse yarı yarıya düştü (2008 sonunda hanelerin üçte biri), aşırı yoksulluk ise üçte iki oranında azalarak %9,5'a indi. Gelir dağılımında eşitsizlik açısından Venezuela kıtada başı çekiyor (Gini 1998'de 0,49'dan 2008'de 0,41'e indi). Kamuda ilk kademe doktorların sayısı 1999-2007 arasında 12 kat arttı. Daha önce sağlık hizmeti alamayan milyonlarca insana ulaşılırken bebek ölümleri %40 azaldı (1998-2007 arası binde 21,3'den 13'e). Eğitime milli gelirin %7'sinin harcanarak (1998'de %3,9) okuma yazma oranı %99,6'yı buldu (Türkiye'de 2007'de %88,7), 2005'de UNESCO'nun cehaletten arındırılmış bölge hedefine ulaşıldı. Öğrenim kapasitesinin ikiye katlanması, üç öğrenciden birine burs imkanıyla 07-08'de yüksek öğrenimdeki kayıtlar, 99-00'e göre iki kat arttı. Bilim ve teknoloji yatırımları milli gelirin %2,7'sine çıktı (yeni bilgisayar merkezleri, Çin'den fırlatılan Simon Bolívar uydusunun yönetimi, vb.) İşsizlik %12'den, 2009 başında %6,1'e düştü, son on yılda sosyal sigortadan yararlananların sayısı ikiye katlandı, asgari ücret Mayıs 2007'de Latin Amerika'daki en yüksek düzeydeydi (işçiler ücretin %40'ı oranında da aylık gıda kuponu alıyor). Tüm bu gelişmelerle Venezuela, BM İnsani Kalkınma Göstergesine (HDI) göre yüksek gelişmişlik düzeyine ulaştı (HDI, 1998'de 0,69'dan 2008'de 0,84'e çıktı).

Dünyadaki ekonomik kriz ve petrol fiyatlarının düştüğü bir ortamda bu tablo sürdürülebilir mi? *Economist* gibi sermaye yanlısı dergiler karanlık tablolar çizse de, Nisan 2009 başında varili 48 dolarlık petrol fiyatı hükümeti fazla zorlamıyor (Temmuz 2008'deki 140 dolarlık rekora göre fiyatlar, Mart 2009'da %71 düşmüştü). 2009 bütçesi 60 do-

larlık fiyat üzerinden yapılmıştı, bu 40 dolar olarak düzeltildi. Mart 2009'da bazı ekonomik ayarlamalar yapıldı, asgari ücret %20 arttırıldı (on yılda %30 civarında kalan, ancak 2008'in ikinci yarısında düşüşe geçen enflasyonun da bu düzeyin altına inmesi gerekiyor), KDV %9'dan %12'ye çıkarıldı, bütçeye göre harcamalar %6,7 kesildi. Zaten on yılda toplam kamu borcu milli gelirin %74'ünden (1998) %14'üne inmiş, dış borç daha da hızlı düşmüştü. Batı yarımkürede kişi başı en yüksek düzeyde olan uluslararası rezervlere (1999'da 14 milyar dolardan Ocak 2009'da 42 milyar dolara çıktı), petrol fiyat dalgalanmalarına karşı istikrar ve kalkınma fonlarındaki milyarlarca dolara bakılırsa, Chavez'in refah programlarından taviz vermeme sözü havada kalmayabilir. Öte yandan Chavez'in meclisten aldığı yetkiyle giriştiği millileştirme ve kamulaştırmalarla süren dönüşüm, hükümetin ekonomi yönetiminde elini güçlendirdi. Hükümet 2007'de, Orinoco havzasında süren 30 milyar dolarlık dört petrol projesinde çoğunluk hisselerini aldı. ABD'li Exxon ve ConocoPhillips tazminat davalarıyla ülkeyi terkederken, Fransız Total ve Norveçli StatoilHydro hisseleri karşılığında 1

** Bu terimi Chavez ve çevresinde belli bir etkisi olmuş, Meksika'da siyasal bilgiler ve sosyoloji profesörlüğü yapan Heinz Dieterich kullanmaya başladı. Dieterich, "reel sosyalizmin", "endüstriyel kapitalizm" gibi, insanlığın acil sorunlarını halledemediğini, "yeni bir sosyalizm" icat etmek gerektiğini, piyasa kuralları (değişim değeri) yerine Marksist emek-değer teorisini (kullanım değeri) temel alan "eşdeğer ekonomi" ile her düzeyde katılımcı demokrasiyle toplumun gereksinimlerini karşılayan, üretim araçlarının kolektif mülkiyetine, kooperatiflere dayanan, emek ve sermaye arasında ortak yönetime yer veren endojen (içe dönük, kendine yeter) ve sürdürülebilir gelişmeye dayalı "21. Yüzyıl Sosyalizmi" programının şiddet kullanmadan, tedrici bir süreç olarak uygulanabileceğini öne sürdü (Dieterich'in görüşleri için bkz. Dieterich, Heinz; 2007; 21. yüzyıl sosyalizmi, Pencere Yayınları. Görüşlerinin eleştirisi için, bkz. Woods, Alan; 2008; *Reformism or Revolution. Marxism and Socialism of the 21st century*, Wellred Publications). Woods, sosyalizm yerine "katılımcı demokrasi"nin geçmesini, "çoğunluklar" gibi muğlaklıkları eleştirilerek, sosyalizme geçişin bir "değer muhasebesi" sorunundan ibaret olmadığını, mülksüzleştirme olmaksızın, kamu girişimlerinin (PDVSA, vb.), kooperatiflerin gelişerek yavaş yavaş, barışçı biçimde kapitalist pazar ekonomisinin yerine geçmesi fikrinin, eski Bernstein'ci, sosyal demokrat "karma ekonomi"ye karşılık geldiğini, Chavez'in neyse ki bunun farkında olduğunu, "Bolivarcı devrim" süreci içinde sosyalizm tartışması açarken bu tür "üçüncü yol"cu görüşleri çoktan terkettiğini belirtiyor. "21. Yüzyıl sosyalizmi" tartışmaları ayrı bir yazının konusu olacak kadar geniş. Benzer bir geçiş yaklaşımını savunan "Yeni Bir Sosyalizme Doğru" kitabının (Allin Cottrell ile birlikte) yazarı İskoç bilgisayar bilimcisi Paul Cockshott da, paranın yerini tek kullanımlık emek belgelerinin alacağı emek zaman temelli, ileri bilgisayar teknolojisiyle eskisine göre (ör. SSCB'deki etkin olmayan planlamanın sorunları kastediliyor) artık rasyonel olarak planlanabilecek bir ekonomi ve katılımcı demokrasi yöntemleri öneriyor.

milyar dolar aldılar, İngiliz BP ve ABD’li Chevron azınlığa düştüler. Aynı yıl ülkenin en büyük telekomünikasyon şirketi CANTV’deki ABD’li Verizon’un %28,5 hissesi 572 milyon dolara, en büyük özel enerji üreticisi Electricidad de Caracas’daki ABD’li AES’nin %82 hissesi 740 milyon dolara alındı. 2008 Nisanında ülkenin en büyük çimento üreticisi Meksika’lı Cemex millileştirildi, İsviçre’li Holcim ve Fransız Lafarge azınlıkta kalmayı kabulledi. Temmuz ayında kredileri yaygınlaştırmak için İspanyol bankacılık devi Grupo Santander’e ait Banco de Venezuela’nın alınacağı açıklandı (finans krizinin de etkisiyle konu donduruldu, ancak Chavez bu konuda kararlı). Geçen yıl aylar süren grev ve tartışmaların ardından, ülkenin en büyük çelik üreticisi SIDOR, Arjantinli Ternium’dan devralındı, Mart 2009’da ABD gıda devi Cargill’in ülkedeki kolu millileştirildi, ülkenin en büyük özel şirketi Polar’ın da kamulaştırılması planlanıyor.

Venezuela, dış politikasıyla da öteden beri Amerika için Bolivarcı Alternatif’e (ALBA), ABD’nin serbest ticaret bölgesi girişimine karşı çıkmanın ötesinde bir rol vermek, “daha fazla devlet ve daha az piyasa” yaklaşımıyla Latin Amerika ve Karayiplerdeki entegrasyonu güçlendirmek, petrolü araç olarak kullanıp birliği konsolide edecek yapıları oluşturmak istiyor. Bu amaçla, ilk Güney Amerika Enerji Zirvesine (Nisan 2007) liderlik ederken, ABD’den, IMF ve Dünya Bankasından bağımlılığı azaltacak, yatırımlarda bölgesel dengeleri sağlayacak Banco del Sur’un Ocak 2008’de 1 milyar dolar rezervle kurulmasını (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Ekvador ve Paraguay’la birlikte), TVSUR (Arjantin, Uruguay ve Küba ile), 2005’de kurulan Petrocaribe, Petroandina, Petrosur gibi yapıları destekledi. ABD’nin hâlâ önemli bir ağırlığı olduğu bölgede Mercosur, Unasur gibi Brezilya ağırlıklı girişimler (Cardoso döneminde başlamıştı), Karibik’teki işbirlikleri (ör. Ekvador buraya öncelik vererek ALBA’dan, ABD’ye karşı bir savunma ittifakından uzak duruyor) şimdilik tüm Latin Amerika için nihai bir entegrasyon modelinin bulunamadığını gösteriyor. Gelişmeleri etkileyebilecek ABD yönetiminin tavrını da gözlemek gerekiyor. Obama, Venezuela ile diplomasiye bahsetse de kabine seçimi şahinlerden yana oldu. Küba’yla savunma paktı kuran, Ocak 2008’deki 7. ALBA zirvesinde beş ülkeyle askeri ittifakı görüşen Venezuela, son yıllarda İspanya’dan, Rusya’dan aldığı silahlarla ordusunu olası ABD müdahalelerine karşı güçlendirdi. Son üç yılda onlarca uçak, helikopter, denizaltı, 100 bin Kalaşnikof aldı (Rusya’dan silah en çok silah alan ikinci ülke). Chavez yönetimi, Çin, İran gibi ülkelerle de ilişkileri sıcak

tutarak dünyada “çok kutupluluk” stratejisine uygun bir politika izledi.

“21. YÜZYIL SOSYALİZMİ”NE DOĞRU

Venezuela’da, on yıldır uluslararası ve yerli sermayenin her türlü yöntemle engellemeye çalıştığı, refah programlarının, milli gelirin yeniden dağıtımının ötesini zorlayan “barışçı” bir sosyal devrim yaşanıyor. Kent varoşlarında, kooperatiflerde, mahalle meclislerinde, mahalle medyası ve kültürel girişimlerde, kırsal köylü örgütlerinde, bir kısmı Chavez’den önce de var olan sol sivil toplum kuruluşlarındaki canlı katılımı siyasi ve ekonomik demokraside epey yol alındı. Geleneksel siyasi yapıların dışından gelen, solun çeşitli renkleriyle ve kadrolarıyla dinamik bir ilişki içinde yönetimini ve hareketini şekillendiren Chavez, 2005’de dünyaya “21. Yüzyıl sosyalizmini icat etmek” gerektiğini söylerken, “devlet sosyalizmi”nden ayrı tuttuğu bu deyimii** açıkça tanımlamadı. Özgürlük, eşitlik, sosyal adalet ve dayanışmadan bahsetti, 2007’de ABD’li gazeteci Walters’a, demokrasi ve sosyalizmin çelişmediğini, “çatışmanın eski tip elitler demokrasisi, halksız demokrasiyle, erkek ve kadınların eşitlik, adalet, özgürlük ve sosyal gelişimi içinde kurulabilecek halkın eksiksiz demokrasisi arasında olduğunu” belirtti. Adı ne olursa olsun, asıl ayırdedici olan, “Biri öbürünün bir parçasıdır, sosyalizm demokratiktir, demokrasi sosyalisttir.” diyen Chavez’in yaratmaya çalıştığı kurumlar ve onların karakteri olacak. Üretim araçlarının özel mülkiyetine ve piyasa sistemine dayanan kapitalist kurumlara göre, kapitalist olmayan –belki “21. Yüzyıl sosyalisti” olabilecek– siyasi ve ekonomik yapılar buradan çıkabilir mi? Solu birleştirebilen bir lider olarak Chavez’in siyasi otoritesine bağlılık, iktidarın orta kademe yöneticilerinde gelişebilecek tutuculuk ve bürokrasi aşılabilecek, PSUV’daki yapılar güçlendirilerek “siyasi iktidarın toplumsallaşması” ve Halk Gücüne (Poder Popular) –esasen de doğrudan söz sahibi olarak devreye girmiş kitlelere– dayandırılması sağlanabilecek mi? Dış etkenler, medya destekli sermayenin iktidarı ele geçirme isteğiyle birlikte ABD’nin askeri işgal tehdidi, ekonomik çöküş riski düşük olsa da, azalan kaynaklarla sosyal adalet sağlama zorluğu atlatılabilecek mi? Sosyalist dönüşümün aracı olarak da görülen kooperatiflerde, işletmelerde işçi denetimi nasıl güçlendirilecek?

Bu sorulara yanıt bulmak, “Bolivarcı devrim” sürecini tamamlamak için fazla süre olmadığı görülüyor. Chavez’in 2012’de yeniden adaylığının önü açıldı, ama şimdiye dek Chavez’e verdiği yetkilerle dönüşümün önünü açan Ulusal Meclis için 2010 sonunda yapılacak seçimlerde Chavez yanlılarının

ezici çoğunluğunu kaybetme tehlikesi var. Bu durumda muhalefet bütçe, hükümet üyelerini düşürme, seçim, yargı ve yürütme organlarına atamalar, Başkanın yasama girişimlerini bloke etme konusunda güçlenecek, ayrıca Chavez'i 2010'dan önce gene görevden alma referandumunu gündeme getirebilecek. Bir buçuk milyonu her hafta toplanan ve "Bolivarcı devrim"i savunabilecek kritik bir güç olarak 5,8 milyon üyeli PSUV, devrimci projeyi derinleştirmek, devleti radikalleştirmek, gücü Mahalle Meclislerine devretmek, toprak reformu, stratejik devlet endüstrilerini milileştirmek ve genişletmek, sosyal programları (misyonlar) ve kooperatifleri konsolide etmek için önemli bir rol oynayabilir. Chavez yönetimi, şimdiye kadar olduğu gibi, kapitalizmin kurumlarını aşacak yenilikçi politikalar geliştirebilir, gelecekteki sol ve sosyalist politikalar için açılımlar sağlayabilir.

Bunlar hep olabilir... de, olacak mı?

Kapitalizmin büyüyen krizi karşısında gerçekçi alternatifler, sermayenin politikalarını deşifre edebilecek, üretim ilişkilerine dokunarak kristalleşmeyi sağlayabilecek ve "21. Yüzyıl sosyalizmi" tartışmasına gerçek katkı sunabilecek deneyimler daha fazla önem kazanıyor. Chavez olgusu ve Venezuela'da olanlar sosyalizmin, devrim düşüncesi-nin iade-i itibarı, en azından bu tür girişimlerin milyonlarca insan, beyin, el için yaşanan bir gerçek hâline gelmesi anlamına geliyor. "Sosyalizm gökten inmeyecek"(6). Venezuela'daki dönüşüme destek olmak bir yana, yeni siyasi ve sosyal pratiklerin analizi, örgütsüzleşmiş, bölünmüş, demoralize bir sola yön ve umut verebilir. Önümüzdeki dönemin ne getireceğini izleyeceğiz. Vele ki, yeni hayal kırıklıkları yaşansın. O zaman "por ahora" demek düşecek!

(1) Marquez, Gabriel Garcia (1991); *Yüzyıllık Yalnızlık*, Can Yayınları

(2) Gott, Richard (2008); *Hugo Chavez ve Bolivarcı Devrim*, Yordam Kitap

(3) *Kızılçık* (Mayıs 2000); "Venezuela'nın 'barışçı devrimi' mi?"

(4) Boratav, Korkut (Mart 2006), "Geçmiş Dönüşü Savunarak İleriye Gitmek", Bağımsız Sosyal Bilimciler Web Sitesi.

(5) Karl Marx, 1858'de geçim derdiyle *The New American Cyclopaedia*'ya maddeler yazıyordu. Bunlardan biri de Simon Bolivar üzerineydi ("Bolivar y Ponte"). Dönemin bazı anı kitaplarından yararlanarak Bolivar'ın krcol ve clit azınlıktan olması, buna uygun görüşleri, diktatörce davranışları, savaşta işlediği hatalar, İngilizlerin desteği üzerine yazdıkları özellikle Latin Amerikalı Marksistler arasında tartışılmıştır.

(6) Lebowitz, Michael (2008) *Bugünden kuralım. 21. yüzyıl için sosyalizm*, Yordam Kitap.

(7) Weisbrot, M., Ray, R., Sandoval, L. (2009) *"The Chavez Administration at 10 Years: The Economy and Social Indicators"*, CEPR.

At çizimi. Detay.

Liberaler Tarikatı

Ö. Bedri Canatan

Berktaş, işten atıldığı için belediyeyi basan işçiden daha geride bir yerdedir. Yanlışları ve doğruları ile hâlâ emek saplantısından kurtulamamış soldan da, emek kategorisinden kopan bir sol sol olamayacağı için, geridedir.

Geçen sayımızda Halil Berktaş'ın *Taraf* gazetesinde tefrika edilen, yakın siyasi tarihimizi (1978-2008) irdeleyen yazısının, Türkiye solunun bu tarih dilimindeki rolünü görmeye çalışan bölümünü eleştirmiştik. Yazı, solun yakın tarihi hakkında bildiklerimizin tümünü, ters bir açıdan baktığı için, tersyüz ediyordu. Berktaş'ın çalışması daha sonraki bölümlerde genelleşmekte ve sık sık başvurduğu referanslarıyla birlikte bütün bir Cumhuriyet tarihini bugüne bağlayarak kapsamaktaydı. Bu yazımızda Berktaş'ın bu görüşlerini değerlendireceğiz.

Şunu tekrar kaydedelim: Halil Berktaş Marksist bir tarihçidir. SSCB'nin çökmesiyle birlikte Marksizmin de siyasal alanda çöktüğünü söylemiştir. Ancak Marksizmin tarih alanında dimdik ayakta durduğunu söylemekten de vazgeçmemiştir. Haklıydı, çünkü Marksist kuramın en güçlü yönlerinden biri, yaptığı materyalist tarih çözümlemesiydi. Bu çözümleme insan düşüncesinin evrimine parlak bir katkıydı. O halde biz, Halil Berktaş'ın bir tarihçi olarak olaylara bugün de Marksist açıdan baktığını kabul etmek zorundayız.

İnsan yüzleri . Sene 1490.

Böyle olunca, Berktaş'ın geçen sayımızda irdelediğimiz, somut tarihsel olaylara ve olgulara değindiğim, iler tutar hiç bir yanı olmayan görüşlerine, anlatımlarına ne diyeceğiz? Bu çelişki nedir? Nerden geliyor ve nereye gidiyor..?

Marksist tarihçiliğin diğerlerine belirgin üstünlüğü vardır. Gerçi tarihin doğru ve en mantıklı açıklamasıdır ama üstünlüğü bu değildir. Marksist tarih çözümleme yönteminin asıl üstünlüğü tarihin bizzat kendisini açıklama düzeyine yükseltmesidir. Bu tamamsa, buna "tamam" demiş olmak Marksizme yöneltilen bir çok eleştiriyi geçersiz kılar. Örneğin, toplumsal evrimin önceden belirlenmiş bir amacı olmadığı halde Marx'ın tarihe bir "amaç" koymuş olmakla eleştirilmesi gibi. Berktaş bu eleştiriye katılmaktadır. Halbuki Marksist düşünce sisteminde tarih geleceği (de) açıklar. Sınıf ilişkilerinden koparılmış bir siyasal tarih, yazarı yalancı olmasa bile "yalan" bir tarihtir. Yalan veya yanlış tarih bugünü ve geleceği açıklayamaz. **Kızılçık** Türkiye solunun yakın tarihinin "yalan" yazılmasına, kendisi de bu tarihin bir parçası olduğu ve ona dayandığı için değil, o tarihten bugüne dersler çıkarılmasını engellediği için itiraz etmektedir. Solun kendi tarihinden doğru dersler çıkarması sol siyasi mücadelenin yarınki yeniden kuruluşu bakımından önem taşımaktadır.

1978-2008 aralığından Türkiye'ye bakan Berktaş, bir yüzünde değişim potansiyeli yükselen Türkiye ile öbür yüzünde bu değişime direnen Türkiye görmektedir. Berktaş'a göre "Türkiye'nin değişim potansiyeli" dendiği zaman Cumhuriyetin yeniden kuruluşu anlaşılmalıdır: "Cumhuriyet 1923'te kuruldu, 2009'da temizleniyor."! Yani "yeniden" kuruluyor!! Dünya yeniden kurulurken yeni bir Türkiye kuruluyor!!! Bu akıl yürütme Berktaş'ı Marksizmden daha çok heyecanlandırıyor. Ne kadar kolay! Berktaş'ın baktığı yere "biz" de bakıyoruz. "Değişim potansiyeli"ni elbette en başta Özal temsil ediyordu. Berktaş'a göre, Devletçi geleniğin ezberini bozmaya başlayan Özal'dan baş-

kası değildi. Askeri faşist rejim Özal'ın arkasında sadece edilgen bir fondu. Bir yandan "Ermeni soykırımını tanısak ne olur?" diyordu, diğer yandan şortla askerin önüne çıkıyordu. Faşist askeri cuntanın bu vasat memuru bu şirinlikleriyle Berktaş'ın, Marksizmle donmuş tıkanmış ufkunu açıyordu.

Berktaş, Özal'a direnen bir Türkiye'yi de görüyordu. Bu nedenle başlattığı değişim on yıl kadar sürdükten sonra ke-sintiye uğrayacaktı. Kimdi bu dire-nen Türkiye? Direnen Türkiye, Özal'ın ekonomiyi yönettiği 10 yıl-lık dönemde akıl almaz ölçüde yoksullaşmış işçiler ve işçileri des-tekleyen toplum kesimleriydi. Bunlar Özal'ın başlattığı "deği-şim"in önünü kesmekle tutucu ve gerici bir rol oynamaktaymışlar. Hatırlarsak bunlar Bahar Eylemle-riydi. Zonguldak maden işçilerinin Ankara yürüyüşüydü. Kentlerde bü-yüyen varoşlardı. Tankla ezilmiş gerçek solun ba-kıyesini de içine ve arkasına alarak canlanan sosyaldemokrat siyasi muhalefetti. Demirel'in bir faşizm mağduru olarak demokrasiden -görece-yana tavrı ve nihayet 1989 yerel seçiminde ANAP'ın mağlup edilmesi idi. Bu noktaya dikkat: ANAP'ın salt yerel seçimlerde altilmesi bile fa-şist cuntanın ve ANAP'ın 1980'den beri uygula-dığı ücret sistemini emekçiler lehine altüst etmeye yetmiş, reel ücretler ANAP'ın seçim yenilgisiyle, on yıldan sonra ilk kez yükselebilemişti. Yani "de-ğişim"in önünü kesen "değişime direnen güç"tü. Berktaş'a göre tutucu ve gerici olan bu güç, ultra liberal Özal'a muhalefet edenlerin gücüydü!

Berktaş bu kavgaya banal bir ekmek ve çıkar kavgası diyecektir. Çünkü Berktaş asıl olarak de-mokrasıyla, özgürleşmeyle ilgilenmektedir. Ekmek ve çıkar kavgası bunları vermemektedir. Peki ama burada da bir çarpıklık ve bunu farketmeyen bir sapıklık yok mu? Çünkü Berktaş'ın somutunu Özal'da görüp "değişim" dediğinin önünü kesen "devletçi, tutucu, muhafazakâr" güçler bunu yap-mak ve ANAP iktidarını sarsmakla aynı zamanda rejimin normalleşmesinin -bir nebze de olsa de-mokratikleşmenin, özgürleşmenin- de yolunu açmış oluyorlardı.

Berktaş Özal döneminin önünü ve arkasını özet-

İnsan yüzleri . Sene 1490.

leyerek Özal'ın cumhuriyet tarihindeki yerini tam ve net görmemizi sağlamak için yar-dımcı oluyor. Önü (1923-1980) şöyle: "Çok derin bir devletçilik ortak paydası; eko-nömide, siyasette, kültürde, her alanda devlet (ve parti, lider, hiyerarşi) fetişizmi. Tek tük, bu boğulmuşluktan çıkış yolu arayanlar. Giderek ke-mikleşen ulus-devlet için, son bir mola, beş on yıllık: Turgut Özal'la çıkagelen bir nefes-lenme..." Arkası da şöyle:

"Yokedilmesi... sonrasında, Tansu Çiller, Ecevit-Mesut Yılmaz-Devlet Bahçeli hükümetlerinde somutlanan bir taşlaşma."

Berktaş'ın Özal'ı ve dönemini değişim için, taşlaşmış devletçi cumhuriyet yapısından kurtulmak için, ülkenin demokratikleşmesi ve halkın özgürleşmesi için bir "nefeslenme" gibi görmesi, tam bir pişkinliktir. Bir an için kabul edersek şunlar olacak: Cumhuri-yetin taşlaşmış yapısını aralayan ve Özalci değişim dönemini açan, faşist bir askeri darbedir. Bu askeri darbeyi ABD yaptırmıştır ve Türkiye'nin demo-kratikleşme ve özgürleşme yönünde nefeslenmesi için yaptırmıştır.

Bugün aramızda hakikaten böyle düşünenler yok mu? Var. Marksist tarihçi Berktaş da böyle düşü-nüyorsa, ya Marksist tarih anlayışında ya da Berk-taş'da bir sakatlık olmalı.

Berktaş ve Özal ve holdingler ve finans kapital ve Ortadoğu'da köşeye sıkışmış ABD "nefeslenir-ken" birileri onların bu nefeslenmesinin bedelini çok ağır ödemektedir. 600 bin kadar solcu, sosya-list, komünist demokrat hapishanelere doldurul-maktadır. İşkence, idam, faili devlet yüzlerce cinayet işlenmektedir. Sendikalar, dernekler kapatılmış, basın susturulmuş, sivil ve demokratik top-lum yokedilmiştir. Siyaset cuntanın ve ona sadık partilerin tek elindedir. Başbakan Özal, hükümeti ve partisi cuntanın sivil kanadını teşkil etmektedir. Özal kendisine "Devletin Türkiye'de adam öldür-düğünden" söz eden Alman başbakanına, "Siz öldür-mediniz mi?" diye cevap vermektedir. Bu kimin nefeslenmesidir? Ayrıca şu da sorulabilir: Berk-taş'ın bugün, kimi heyecandırdığı belli olma-yan her uçuk görüşünü bir otorite görüşle güçlendirmek için sürekli referans gösterdiği Murat

Belge o “nefeslenme günleri”nde elinde fener ortalığa düşmüş “liberal” aramaktaydı. ANAP ve Özal varken liberal aramak ne oluyordu? Bula bula, Demirel’leri, Cindoruk’ları, Mehmet Dülger’leri... kısaca ve tek tük, faşizm mağduru olan cumhuriyetin taşlaşmış yapısının klasik aktörlerini bulabiliyordu. Ve Halil Berktaş bunları bildiği ve yaşadığı halde Özal dönemini bugün kutsuyordu.

Berktaş’ın da mensubu olduğu “liberal düşünce tarikatı”nın “değişim” diyerek kutsadığı şey gerçekte vardır ve bu nedir? Bu, 80’li yıllardan itibaren bütün dünyada başlayan ve Türkiye’yi de içine alan değişimdir. Başını emperyalist ülkelerin çekmekte olduğu bu değişim az buz bir şey değildir. 1. ve 2. Dünya savaşlarını zorunlu kılan kapitalist dürtülerden çok daha güçlü bir dürtüyle dünyaya dayatılan bu değişimin politik simgelerinden ilk akla gelenler Theacher ve Reagan’dır. Bu değişimin Türkiye’de altyapısı, faşist askeri cuntanın himayesindeki Özal hükümetleri eliyle hazırlanmıştır. Türkiye gibi ülkelerde bu işin ancak faşist ve faşizan rejimlerle yapılabileceği siyasetin elifbasıdır. Özal hükümetlerinin yolunu açan 12 Eylül faşizmine de 1977-80 arasının hangi resmi güçler eliyle nasıl tasarlanıp uygulamaya konulduğu artık çok iyi bilinen “günde yirmi insanın öldüğü anarşi” operasyonuyla zemin ve yol hazırlanmıştır.

Bu değişime SSCB’nin ve reel sosyalist sistemin dağılmasından sonra “Küreselleşme” denilmiştir. Berktaş’ı heyecanlandıran budur. Geleneksel yapıları altüst etmesi doğaldır. Değişim, karşıtı dirençleri de yaratmıştır. Liberal tarikata giren solcular küreselleşmeye karşı oluşan dirençlerin hepsini aynı kefeye koyarak buna “tutuculuk”, “dinazorluk”, “taşlaşma” demektedir. Ecevit ile Saddam’ı, aynı kefeye koyan düşünce yapısı budur. Halil Berktaş, daha etkili ve heyecanlı olsun diye, Aren ile söz gelimi Türkes’i aynı kefeye koyabilecek kadar ileri gitmiş “değişimciler”dendir. İşte bakın: “Solun tarihine, kendi fraksiyonunun içinden bakmaya devam eden, 50-60 yaşlarında (veya daha bile ihtiyar, dolayısıyla akıllandı sanacağınız) tonla insan var ortada.” Ne demektir bu? Bu insanlar, kendileri değişmedikleri için küreselleşme denilen değişime karşı çıkıyorlar. Bu durumda, “...Ne sol

İnsan yüzleri . Sene 1490.

kendisiyle hesaplaşıp namuslu bir yenilenme yaşayabilir, ne de doğru tarih yazılabilir.”

Tarihçiye bakın! Solun tarihini yazmak istiyor fakat sol bunu engelliyor. Bunu 50-60 yaş kuşağı yapıyor. Kimdir Türkiye’de bu kuşak? 1960 sonrasının kuşaklarıdır. Türkiye’de işçi ve emekçi sınıfların sosyalizm için mücadelesini geliştirmişler, kitleleşmişlerdir. Emperyalizme karşı dünya çapında yükselen bağımsızlık mücadelelerini desteklemişlerdir. Kır ve kent emekçilerinin sınıf bilinci

kazanmalarında önemli rol oynamışlardır. Özgürlük için mücadele bu kuşaklar sayesinde yeni bir anlam kazanmıştır. Demokrasiye sığmamışlardır. “Değişim” denecek ise, asıl bunların yaptıklarıdır. Mücadeleleri müziğe, edebiyata, sanata, estetik gelişmeye yepyeni boyutlar katmıştır. Enternasyonalist bir heyecan duymuşlardır. Kübalı kamış işçileriyle, Bolivya köylüleriyle, Ohio’lu gençlerle, Vietnamın çocuklarıyla, Allende ve Corvalan’la ölüp ölüp dirilmişlerdir. Bu kuşakların mücadelesinden umulmadık evrensel mutluluklar doğmuştur. Taşlaşan bunlar mıdır? “Akıllanmaları beklenirdi”! Berktaş akıllanmış ta ne olmuş? Bunların yüzünden doğru tarih yazılamazmış. Yaz da görelim!

Sözkonusu olan bu kuşakların “yanlış”ları ise, Berktaş’ın kasettiği değişim bu “yanlış”ların terkedilmesi ise, bunu için söylenecek tek söz vardır: Bu sol kuşakların en güzel yanı, yanlışlarıydı. Burada dur bari. Berktaş durmuyor: Bu, sol kuşaklarda “İster darbe, ister halk ihtilali yoluyla gelecek bir ‘düzen değişikliği’ (ve kurulacak bir ‘devrimci diktatörlük’) özlemi, hükümete karşı seçim kazanmak değil, ‘iktidarı’ yıkmak, devirmek, alaşağı etmek üzerine kurulu bir siyasal kültürü besledi. (Aynı anlayış, askerî-bürokratik ulusalcılık tarafından AKP’ye de uygulanıyor.)”

Hani “değişimci” idin? Değişim bu değil de nedir? Yıkmak, devirmek, alaşağı etmek. Yenisini kurmak. Bundan daha büyük değişim olur muymuş? “Yanlış” bunun neresinde? Bunun, “askerî-bürokratik ulusalcılık tarafından AKP’ye uygulanmak” istenenle ilgisi nedir?

Burada Berktaşçı değişimin özüne geliyoruz. Özal ile başlayan “nefeslenme”, on yıllık bir ke-

sintiden sonra AKP ile yeniden başlamış oluyor. “Değişim” isteyen bütün sol liberaller veya liberalleşen solcular AKP’nin arkasında toplanıyor. Çünkü AKP, sözde, Cumhuriyetin askeri-bürokratik, ulusalcı yapısını değiştiriyor. Gecikmiş bir tarihsel hesaplaşmayı gerçekleştiriyor. İşte Ergenekon! Bu da aynen Özal’da olduğu gibi, ABD’nin ve AB’nin desteğinde oluyor. Bir solcunun, bir komünistin, bütün bunlardan vazgeçtikten sonra bile bu noktaya gelebilmesi, yani “akıllanması” nasıl açıklanabilir? Bunun sırrı “Avrupa” kavrayışındadır. AKP Türkiye’yi Avrupa Birliği’ne sokarak küreselleşme sürecinin dinamik ve güçlü bir aktörü haline getirecek siyasal misyonu üstlenmiş bulunmaktadır; Kemalist devlet bürokrasisi, ulusalcılaştıran gerici-solcu blok bunu engellemeye çalışmaktadır. Ancak halk AKP’nin arkasında toplandığı için ulusalcı blok sandık yoluyla üstesinden gelemediği AKP iktidarını darbe yoluyla düşürmek istemektedir. “Ergenekon davası” ile yakayı ele vermiştir ve artık bir savcı marifetiyle Türkiye 1923’ten arınmaktadır.

Tabii mesele böyle konulunca AKP’nin ayrıca, 1923’te yarım kalmış bir hesaplaşmayı da üstlendiğini söylemek gerekir. Çünkü o hesaplaşma yapılmadan Cumhuriyet arındırılamaz. Bu durumda liberal solcularla 2. cumhuriyetçilerin buluştuğu yeni bir platform doğuyor. Kirli cumhuriyetle değil, temiz bir cumhuriyetle AB’ye gidilecek ve bunun da öncülüğünü AKP yapacak. AKP dediğin kim? Anadolu’da yerel bezirgân tüccarın İttihatçı olamamış kesimi. Kara Kemal’in tüccarları devlet hazinesini açabilen birer maymuncuk ele geçirmeyi becerirken ötekiler cami avlusuna çekilerek mevzilendiler. Birlikte, birbirine dış bileyerek büyüdüler. Serbest Fırka-Halk Fırkası, CHP-DP (ve sırasıyla AP, DYP, AKP) oldular. Müthiş bir “ileri”- “geri” kavgası içinde, halkın sırtından yaşayıp geldiler. Sol, ikisinin ortasında, kısmen güçlendiği dönemlerde, kısmen “bağımsız”laşmış olabilse de çoğu zaman bir birine, bir ötekine daha yakın durarak ömür tüketti. Türkiye’de siyasetin omurgasını teşkil eden ve devletin kanatları altında bezirgân tüccarlıktan kapitalistleşmeye doğru uzun bir evrim geçiren bu iki ayrı sömürücü kesimin ikisi de daha kök saldıği ilk günden beri Avrupa işbirlikçisidir. Aralarındaki fark, işbirliği yaptıkları farkıdır. Kimi Fransız, kimi İngiliz işbirlikçisi tüccardır, kimisi de Avusturya-Alman işbirlikçisi. Biri Fransız-İngiliz mallarını pazarlarken, kaçak yollardan İran’a aktarırken kimisi de Alman-Avusturya mallarını Türkiye’ye, Kafkasya üzerinden Hazar’ın kuzeyine ve doğusuna pazarlayarak büyümekteydi. Hatta bunları anarken Rus işbirlikçisi

Trabzon tüccarlarını da kaydetmek gerekir. Sonuç itibarıyla Cumhuriyet siyasetinin bu sınıf temeli 1960’lara kadar bu şekliyle gelmiş, ancak ondan sonra, ortaya yeni ve modern bir işçi sınıfı çıkabildikten sonra zenginleşmiştir. Liberal deha bu halkın, iliklerine kadar yaşadığı için herkesten iyi bildiği ve zaten siyaseten de ona göre davrandığı somut gerçekliği ne kadar çarpıtabilir ki? AKP AB’ci imiş de, Kemalistler değilmiş! Nitekim, hıdayete erip neo-liberalizmin yörüngesinde seyretmeyi değişim belleyen Berktaş tipi “tarih spekülâtörleri”nin yaptığı, aslına bakarsanız, AKP üzerinden devletle hesaplaşmak değil, tam tersine solcu, marksist mevzileri terkedip devlete sığınmaktır. Türkiye Cumhuriyeti için AB projesinden daha Kemalist ve de derinden derine koyu milliyetçi kokular taşıyan bir proje mi olurmuş?!

Bağlarsak, şöyle bağlamalıyız: “Liberal solcu + 2. cumhuriyetçi ve saire” şeklinde tezahür eden “yeni” sol, tarihen “taşlaşmış” soldan daha geriye düşmüştür. Birincisi emek-solundan koptuğu, demokrasi ve özgürlük gibi, ancak içiyle birlikte anlam kazanan olguların boş kalıbına bağlandığı için böyledir. Yani, kalemiyle etrafa heyecanlar dağıtan Berktaş, işten atıldığı için belediyeyi basan işçiden daha geride bir yerdedir. İkincisi, yanlışları ve doğruları ile, ama hâlâ emek saplantısından kurtulamamış soldan, emek kategorisinden kopan bir sol sol kalamayacağı için geridedir. Solun geçmişteki bir yerine, “onun”-“bunun” kavgasının âleti olduğu çok eski bir yerine savrulmuş gitmiştir. Berktaş, ilgilendiği konuları ciddiye alıyorsa eğer, daha ciddi olmalıdır.

Leonardo'nun Gizli Bahçesi

Ayfer Coşkun —

*Ana rahminde bir bebek, bir atın çılgin çırpınışları,
yere yuvarlanan bir savaşçının son direnişleri ve...
Ve birden Floransa'daki Medici Sarayı'nın
bir planı çıkıverir karşımıza*

“Mona Lisa”, “Kayalıklardaki Merem”, “Son Yemek”, “Azize Anne ve Çocuk İsa”. Bunlar, Leonardo da Vinci'nin günümüze kalan az sayıdaki tablolarından bazıları ve onun ismi geçtiğinde, gözlerimizin önüne sıralananlar...

Özellikle Mona Lisa üzerine söylenenler ve yazılanlar bir araya getirilse, kitaplar dolar. Biz tüm bunları okusak da, onun sfumato (giderek erime) yöntemini öğrenecek de, yeniden baktığımızda, o yüzdeki gizemli gülümseme yine gelip merakımızı zorlayacak ve yeniden hayranlığımızı kazanacaktır. İşte onun sanatındaki en güçlü yön bu olmalı.

Salt resimleri midir bizi çeken Leonardo'nun? Ya onun mekanikten fiziğe, anatomiden matematiğe uzanan araştırmalarına ne demeli? Kimi araştırmacılar, eleştirmenler resmin onun yaşamının odak noktası olduğunu savlarken, kimileri de ikincil, hattâ daha az önemli olduğunu savunurlar. Bu sonuncuların en büyük desteği, sanatçının tamamlanmış ve günümüze kalan tablolarının azlığından, diğer alanlarda yaptığı araştırma ve sonuçlarından aldıkları da bir gerçek.

Onun insana gökyüzünü açmak için yaptığı öngörüler ve bu yolda yaptığı çalışmalar, son derece şaşırtıcıdır. Özellikle yaşadığı tarih düşünülürse, kuşları, böcekleri, onların uçuş organları üzerine araştırmaları, çizimleri gerçekten onu daha da ilginç kılıyor.

İnsan gövdesine yönelik anatomik araştırmalarına gelince... Daha sonra Papa tarafından yasaklanmış olsa da, önceleri Leonardo onlarca kadavra

üzerinde bir uzman gibi çalışmış ve insan gövdesini, iç organlarını tek tek derinlemesine incelemiştir. Ayrıntılı ve değişik açılardan sürdürmüştür bu çalışmalarını. Bunlarla ilgili yüzlerce çizimin günümüze dek kalmış olması, onu daha iyi tanımamıza fırsat veriyor. İnsanı, tüm canlılığıyla gerçeğe en uygun biçimde vermektir amacı ve tüm bu anatomi çalışmalarının kazanımlarını önce çizimlerine, desenlerine, sonra da resimlerine aktarmıştır.

Leonardo'nun resminin temelini, bu sanat üzerine düşüncelerine ulaşmak için onun tuttuğu binlerce sayfalık notlar ve çizdiği desenler bulunmaz kaynaklardır. Sol eliyle sağdan sola yazdığı notları okumanın zorluğunu bir tarafa bırakırsak, bir desenin nasıl adım adım olgunlaştığını izleme olanağını buluruz. Tabii onun ilgi alanlarının kavranamaz sınırsızlığını ve açlığını da hayranlıkla izleriz.

Ana rahminde bir bebek, bir atın çılgin çırpınışları, yere yuvarlanan bir savaşçının son direnişleri ve... Ve birden Floransa'daki Medici Sarayı'nın bir planı çıkıverir karşımıza. Sonra başka başka çalışmalar... Bitmemiş ya da hiç başlanmamış tablolarına ve heykellerine ait. İşte özellikle bu sonuncular, “İyi ki yapılmış bu çizimler, desenler,” dedirtir insana. Böylece onun az sayıdaki resimleriyle yetinmek zorunda kalınıyor. Ayrıca bu çi-

zimler sayesinde, yarım kalmış ya da yıpranmış tabloların, örneğin Rubens gibi bir ressam tarafından tamamlanmaları sağlanmıştır.

Onun yapıtlarına ve çalışma sistemine baktığımızda, resmi nereye oturtacağımıza karar veremsek de, tüm bu araştırmaların resmini etkilediği, şekillendirdiği yadsınmaz. Resmindeki kompozisyonu bulmasında matematik üzerine araştırmalarından yararlandığı kesin. Kuvvet ve hareketin belli yasalara bağlı olarak işlediğine inanıyordu. Lucas Pacioli'nin çıkardığı ve onun çizimlerini yaptığı kitaptaki "ilâhî oran" görüşü, yapıtlarında varlığını gösterir. "Mona Lisa" ve "Kayalıklardaki Meryem" tablolarında üçgen bir kompozisyon yaratırken de bu oranlara uygun davrandığı gözlemleniyor.

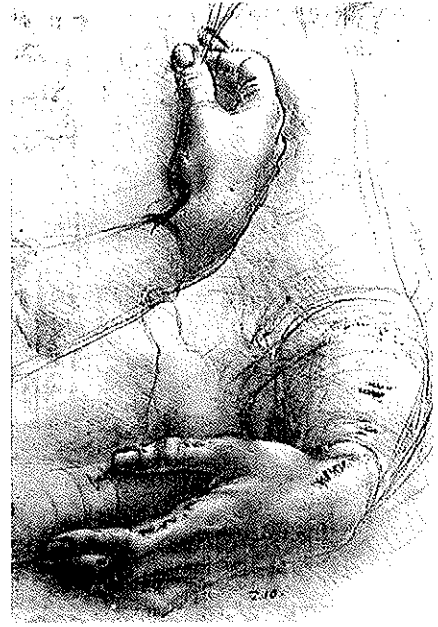
Leonardo'nun (bazıları kaybolmuş olsa da) 31 defteri günümüze dek kalmıştır. Bu defterlerdeki yazılar tabii ki onun buluşlarını, düşüncelerini içermektedir. Ama ilginç bir biçimde, onun desenlerin, çizimlerin, tuale geçirilmemiş olsalar da şaşırtıcı bir çarpıcılıkları vardır. Bu taslaklar öylesine önemlidirler ki, yapmadığı, yapamadığı heykellerine bile bir değer kazandırmıştır. Üzerinde tam 12 yıl çalıştığı Francesco Sforza'yı at üstünde gösteren heykelin, bronzla dönüştürülemeden, kilden yapılmış modeli Fransızlar tarafından yok edilmiştir. Ama çok sonraları bulunan defterlerinden birindeki çizimler, bu yapıt üzerine yeterli bilgiyi sunuyor bize. O savaş olmasaydı ve bronz eritilip bomba yapılabıncasına o heykel yapılsaydı, Leonardo'nun bitmiş bir heykelini de tanımış olacaktı insanlık.

Onun yıllar süren ve bir türlü bitiremediği Angiari Savaşı'nı konu alan duvar resminin izine yine onun durmadan yaptığı desenleri sayesinde ulaşabiliyor. Tabii, böylece yapılabilmış kopyalarına da...

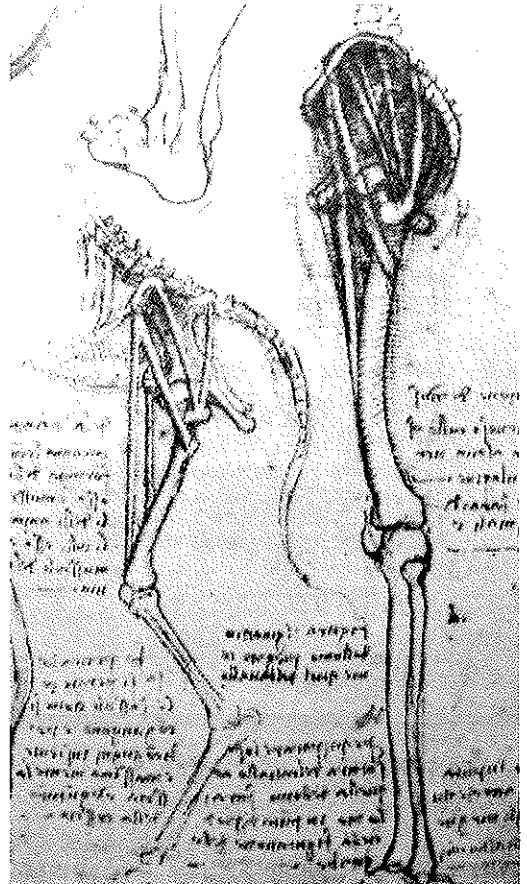
Tüm bu desenler, bir yandan onun gözlemciliğindeki bilimsel kesinliği, bir yandan da geniş düşünme gücünü birlikte gözlerimizin önüne seriyor.

KAYNAKÇA:

- 1- Ana Britannica
- 2- Gombrich- Sanatın Öyküsü
- 3- Zahir Güvemli- Büyük Ressamlar ve heykeltıraşlar
- 4- Encyclopedie de la Peinture

Kol ve el çalışması. Sene 1474

İskelet çalışmaları. Sene 1510.

Turgut Cansever'i yitirdik

Bülend Tuna —

Turgut Cansever uzun yaşadı. Mesleğini her bakımdan dolu dolu yaşayacak ve pek çok eser verecek yaşıyordu. Kamu ondan mesleğini icra etmesini hemen hiç talep etmedi

Yaşamını, meslek hayatını ve eserlerini filozofça yönlendiren mimar Turgut Cansever aramızdan ayrıldı. 22 Şubat 2009, Pazar günü, Kadıköy Çiftelhavuzlar'daki evinde öğle saatlerinde vefat eden Cansever, 23 Şubat 2009, Pazartesi günü Fatih Camisi'nde kılınan ikindi namazından sonra Edirnekapi Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Turgut Cansever gerek mimarisiyle, gerek yazdıklarıyla ilgi uyandıran, tanınan, beğenilen ve beğenilmeyi fazlasıyla hakeden bir mimardır. Bugün özellikle kamu yapılarında Turgut Cansever'in fikirlerini beğenen kesimin zevksiz tercihiyle Osmanlı – Selçuklu taklidi olmaya özenen yapılar görüyoruz; adeta 21. yüzyıl Osmanlı mimarisi yaratılmak isteniyor. Turgut Cansever'in yapılarında geleneksel izlerin modern bir atmosfer içerisinde uyumlaşabildiği, yerelden, gelenekten gelenin günümüzün ihtiyaçlarıyla harmanlanabildiği, tasarımın içine bu beraberliğin sindirildiği bir mükemmellik görüyoruz. Türk Tarih Kurumu binasının bizleri hayran bırakan, aradan geçen yıllara rağmen eskitilmeyen, aşılmayan güzelliğini, mimarlarının bu yaratıcılığı verebilmesine bağlamak mümkündür.

1980'de Türk Tarih Kurumu Binası ile aldığı Ağa Han Mimarlık ödülü jüri raporundan: "Ödül çağdaş yapı teknolojisini geleneksel fikir ve ilkelerle birleştiren bir mimari anlatım biçimine giden yolda olumlu bir aşama oluşturduğu için verilmiştir. Merkezî avlu geleneksel Osmanlı yapılarının içe dönük karakterini yansıtırken, İslam mimarisinin bütünlük ilkesi de parçaların bütüne

olan ilişkisini belirlemekte bir düzenleme aracı olarak kullanılmıştır. 1930'lardan bu yana Ankara'da yapılan binaların belirgin ortak özelliği olan Uluslararası üsluba tepki olan bu bina, geleneklerden neler öğrenilebileceğinin bir örneği ve daha geçerli bir mimari dile işaret eden bir öncüdür."

Turgut Cansever sadece mimarisiyle değil, yazdığı kitaplarla ve bu kitaplarda dile getirdiği düşüncelerle de ilgi uyandıran bir düşünürdü; ayrıca çok iyi ney çaldığı ve bu alanda üstat olduğu da bilinir. Özellikle İslam sanatı, mimarisi ve şehirciliği üzerine yazdığı makaleleri belirli bir kesimin dikkatini çekmiş, ödüllendirilmişti. Cansever, "İnsanın vazifesi dünyayı güzelleştirmektir," diyordu. *İslam'da Şehir ve Mimari*'ye yazdığı Önsözün ilk cümlesinde belirttiği gibi, mimarlık "varlığın bütün alanlarını kapsayan bir disiplin"di. "Yapılar, hayat düzenimizin çerçevesini oluştururken, hayat tarzımızı da şekillendiriyordu..."

Yine kendi sözleriyle, "[Mimarî alanında] kültürel kirlenme, özünde teknolojiyi kendi başına yaratıcı güç addetmek gibi temel bir yanılgıyı taşımaktadır. Şehre, toprağa, dünyaya Allah'ın azametinin ve insanların idrak edeceği alanlar olarak bakmak yerine bugün, bu alanlara ait meselelere bürokrat ve teknokratların gözlükleriyle bakılmakta(ydı)..."

"Dünyada kültürel çeşitlilik kaçınılmaz. Farklı tarih ve kültürel kökenlerden gelen toplumlar farklı yaklaşımlara sahip. Ama insanın vazifesi dünyayı güzelleştirmektir. Dünyaya en büyük müdahale yapılarla olduğuna göre mi-

Türk Tarih Kurumu Binasından

marların görevi dünyayı güzelleştirmek. Amaçların berrak bir şekilde belirtildiği çağlar kayboldu, ahlaki amaçlar unutuldu. Bizden sonra yaşayacak insanların da dünya üzerinde hakkı var. Basit konfor ve menfaat meselelerimizle gelecek nesilleri bu haklardan mahrum ediyoruz. Esas takıldığımız fikri ve manevi engeller. Kuleler insanlığın içine düştüğü gurur, para gibi yanılğaların ürünü...”

Yakın zaman önce Osmanlı Bankası Müzesinde Turgut Cansever üzerine bir sergi hazırlandı. Serginin tanıtım kokteylinde kendisini son kez görebilmiş ve Mimarlar Odası'na, Türkiye'de mimarlık mesleğinin kurumlaşmasına geçmiş yıllarda çok hizmet etmiş bir büyüğümüze Oda adına saygılarımızı sunmak fırsatını bulabilmişim. Oldukça yaşlanmış ve yorgun bedenine rağmen konuklarını ayakta karşılıyordu. Oda'ya artık yeterince katkı yapamadığı, etkinliklerine katılamadığı için üzüldüğünü belirtiyordu.

Sergiyi düzenleyenlerden Prof. Dr. Uğur Tanyeli Cansever'i şöyle değerlendiriyor: "Bir anlamda da hayatının çelişkisi diyebileceğim bir tarafı vardı. Turgut Bey'in söylediklerini ciddiye aldıklarını iddia edenler, ona mimarlık yapma fırsatı tanımadılar. Buna karşılık söylediklerini ciddiye almayanlar bir ölçüde de olsa mimarlık yapmasına izin verdiler. Keşke her iki taraf da tavrını biraz revize etmeyi başarsaydı. Sözleri dinlendiği kadar mimarlık yapma fırsatı verilebilseydi. Tabii tersi de olsaydı."

Bu sözler hayatını özetliyor gibi... Turgut Cansever uzun yaşadı, mesleğini her bakımdan dolu dolu yaşayacak ve pek çok eser verecek yaşta idi. Kamu ondan mesleğini yapmasını hemen hiç talep etmedi, ama fikirlerine yakınlık duydu ve ödüllendirdi. Ona iş verenler bir fikir adamı olduğunun, yaptığı her işe düşüncelerini yansıttığının farkına varmadılar.

Meslekdaşları Cansever'i, sadelikle ortaya çıkan mütevazı eserlerinin yoğun düşüncelerden süzülerek gelen yansımalar olduğunu tespit ederek ödüllendirdiler. Mimarlar Odası'nın iki yılda bir verdiği Sinan ödülünü 1990 yılında alan Turgut Cansever'i Ulusal Mimarlık Ödülleri Seçici Kurulu şu cümleyle tanımlıyordu. "Meslek yaşamındaki başarılı mimarlık pratiğinin yanı sıra, tasarımlarında insanlığın yapısal birikimini yorumlaması, bunu yapıtlarının düşünsel ve felsefi içeriğinde yansıtmaları, Türkiye mimarlığını uluslararası düzeyde temsil ederek bu mimarlığın her zaman, her yönüyle gündemde kalmasını sağlaması ve mimarlık kültür birikiminin geçmişten günümüze sürdürülmesinde gösterdiği çabalar nedeniyle..."

Mimarlık camiasına ve ailesine başsağlığı diliyor, kendisini saygıyla anıyoruz.

Cansever çocuklarıyla

Başlıca Yapıtlarından

- 1967 Türk Tarih Kurumu binası, Ankara (Ertur Yener ile birlikte / 1980 Ağa Han Mimarlık Ödülü)
- 1971-73 Ahmet Erteğün Evi Restorasyonu, Bodrum, Muğla (1980 Ağa Han Mimarlık Ödülü)
- 1949-51 Sadullah Paşa Yalısı Restorasyonu, İstanbul
- 1957 Karatepe Açık Hava Müzesi, Adana
- 1957 Büyükkada Anadolu Kulübü, İstanbul (Abdurrahman Hancı ile)
- 1961 Karatepe Açık Hava Müzesi, Adana
- 1971 Çürüksulu Ahmet Paşa Yalısı Restorasyonu, İstanbul
- 1968-71 M. Nuri Birgi Evi Restorasyonu, İstanbul
- 1983 Sualtı Arkeoloji Enstitüsü (INA), Bodrum-Muğla (Feyza Cansever ile)
- 1989 Rafet Ataç Evi, Burgazada, İstanbul (Feyza Cansever ile)
- 1990 Demir Tatil Köyü, Bodrum-Muğla (Mehmet-Emine Öğün ve Feyza Cansever ile / 1992 Ağa Han Mimarlık Ödülü)
- 1992 Akın Yalısı, İstanbul
- 1991 Karakaş Camii Restorasyonu, Antalya

1921 yılında Antalya'da doğdu. 1946 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 1949'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 1950-51 yılları arasında DGA'da öğretim üyeliği yaptı. 1951'de Türkiye'nin ilk büyük özel mimarlık bürosu olan İMA İnşaat ve Mimarlık Atölyesi'ni Maruf Önal ve Abdurrahman Hancı ile birlikte kurdu. 1960'da doçent oldu. 1959-60 yılları arasında kuruluşunda bulunduğu Marmara Bölgesi Planlama Teşkilatı Başkanlığı'nı, 1961'de İstanbul Belediyesi Planlama Müdürlüğü'nü yürüttü. 1960'da ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde iki yıllık öğretim üyeliği yaptı. 1974'de İmar ve İskân Bakanlığı'nda danışmanlık, 1974-75 yılları arasında İstanbul Metropol Planlama Dairesi'nde başkanlık yaptı. 1974-77 yılları arasında Avrupa Konseyi Türk Delegasyonu Üyeliği'nde bulundu. 1975-80 yılları arasında İstanbul Belediyesi'nde, 1980'de Ankara Belediyesi'nde metropol planlama, yeni yerleşmeler ve koruma sorunları gibi konularda danışmanlık yaptı. 1983'de Mekke Üniversitesi'nde eğitim programını hazırlayan kurumun danışmanı olarak çalıştı. Ağa Han Mimarlık Ödülü için 1983'de jüri üyesi seçildi. Diyarbakır Koleji Yarışması (Ertur Yener ve Mehmet Tataroğlu ile birlikte, 1958) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası Proje Yarışması'nda (1960) birincilik ödülü bulunmaktadı; kazanan projeler uygulanmamıştır. Tasarladığı önemli projeler arasında, Ankara Ulusal Müze projesi (1980), Avanos Kaya Otel projesi (1984), Ankara Batıkent için geliştirdiği konut projeleri, Muğla Yağcılar Hanı projeleri bulunmaktadır. Çeşitli ulusal ve uluslararası yarışmalarda dereceler kazanmıştır. Yazarın mimarlık ve kent sorunları üzerine çeşitli makalelerinin yanı sıra, İz Yayıncılık'tan çıkan "Kubbeyi Yere Koymamak", "İslâm'da Şehir ve Mimari", "İstanbul'u Anlamak" kitapları bulunmaktadır. Çeşitli alanlardaki tasarım ve uygulamalarında modern mimarlığın sorunlarına çevresel ve kültürel değerlere ağırlık vererek yaklaşmıştır. Çalışmalarında detay/ayrıntı çözümlerindeki özen özellikle dikkati çeker.

Orhan Duru'nun Kara Mizahı

*Yaşadıkları yüzünden umarsızlığa itilmiş aydınlar,
ezilen küçük adamlar kahramanları arasındaydı*

Tektaş Ağaoğlu birkaç ay önce bu sayfalarda Orhan Duru'yla ilgili bir değerlendirmeye yazısı yazmamı isteyince, öykücünün yarım yüzyılı dolduran yapıtlarının belli başlı özelliklerini *Kızılçık* okurlarına hatırlatmaya çalıştım.

Bu özellikler arasında dikkati çekenler şunlardı: Orhan Duru toplumsal çelişkiler, insanı kuşatan dünyanın saçmalığı üzerinde duran ilk öyküleriyle kuşağı içinde önemli bir yer edinmişti.

Görüp düşündüklerini "bıyıkaltından gülerek" anlatmaya koyulmuştu. 1950'lerde çok tartışılan "devrik cümle"den bol bol yararlanıyordu. Dili-mizin bu ilginç sözdizimi özelliğiyle ilgili olarak son günlerde önemli bir yapıt yayınlayan Prof. Dr. Ömer Demircan, Duru'nun ilk kitabının daha ilk öyküsünde, yüklemi sona gelmiş 29 cümleye karşılık tam 144 devrik cümle bulunduğunu göstermektedir. O günlerde Türkçenin bu anlatım olanağına tepki gösterenleri Haldun Taner'in, *Ayışığında Çalışkur* kitabında şöyle alaya aldığı anımsanacaktır:

"Cümleyi alt üst etme hevesi, (...) Freud'un lapsus teorisine istinaden, sosyal nizamı ters yüz etme temayülünün gramer ve sentaks planındaki tezahüründen başka neye hamledilebilir?"

Taner'in şaka yollu söyledikleri, örneğin Nihat Sami Banarlı gibilerinin kaleminde acımasız birer suçlama oluyordu:

"Türkçeyi hattâ kasten uydurulmuş kelimelerle bile istedikleri gibi bozmadıklarını gören dil yıkıcıları, bu sefer, dilimizin cümle yapısına musallat olarak, bilhassa devrik cümleyi yaymak yoluyla, bu dili temelden yıkmak istemişlerdir."

Orhan Duru böyle bir ortamda kendi deyişiyle "alışılmış yazın biçimlerine, yerleşmiş kalıplara, toplum düzenine, o yıllardaki yurt yönetiminde erki tutanlara", karşı çıkıyordu.

Onun öykülerindeki canlı sözdizimini sevimli, çekici, hareketli halk dilinin kendisi kadar günümüze ulaşabilen metinlerde görülen eski Anadolu Türkçesi özellikleri de besliyordu:

"Türkçenin eski örneklerinden Mercimek Ahmet'in Kabusname'sinden ve devrik cümleden yararlanıyordum ve kara mizah ağır basıyordu öykülerimde."

1950'lerde genç yazarları kendine çeken varoluşçu edebiyatın "bunalım, saçmalık" gibi izlekler, gerçeküstücü görüntüler zamanla yerlerini içinde yaşadığımız dünyada olup bitenlere, günlük yaşama, büyük kente küçük insanı kısıvrak yakalamış olumsuz gelişmelere bıraktı.

Orhan Duru, hizmet yerine şekilcilığe gömülmüş bürokrasiye, içtenlikten yoksun insan ilişkilerine, bencillik, görgüsüzlük, paraya düşkünlük gibi insan hallerine, taşlamalar yöneltmiştir.

Sıkıntı, yalnızlık, sevgi yoksunluğu kahramanlarının so-

runları arasındadır. Doğal, insancıl boyutlarını yitirmiş kadın-erkek ilişkilerindeki açmazları vurguladı.

Yaşadıkları yüzünden umarsızlığa itilmiş aydınlar, ezilen küçük adamlar kahramanları arasındaydı. Toplumsal düzenin nasıl yozlaştığına, insan ilişkilerinin bozulduğuna, ekonomideki dengesizliğe tanıklık ediyordu.

Gerçekle düşsele içiçe yer verdi. Çevresinde yaşayanları, kahramanlarının sorunlarını anlatırken olup bitenlerin düşlere nasıl yansıyabileceğini gösterdi. Usdışına, olağanüstüne uzanıyordu.

Aydınların sorunlarına eğildi, düşünce özgürlüğünü savundu, baskı yönetimlerini eleştirdi. Çarpık kentleşmeyi, kent dokusunun nasıl bozulduğunu, doğal çevrenin nasıl yozlaştırıldığını gösterdi..

Taşradaki çıkarıcı politika yaşamına, hükümetle işbirliği yapan eşrafa, kentlerdeki toplumsal kaynaşmaya, sokaklarda sorunlarını dile getirmeye çabalayan kalabalıkların eylemine, yaşanan şiddete, kabagücün baskısına kayıtsız kalmadı. Kent insanının sürüklendiği yalnızlığın, sıkıntının kökenini araştırırken, saçmalığın yaşayıp gittiğini göstermek için tarihten yararlandığı oldu.

Artık aramızda olmayan öykücünün bütün bu özelliklerini *Kızılçık* okurlarına açıklamaya çalıştım. Onların da benim de bilmediğimiz bir noktayı ise ölümünden sonraki bir yayından öğrendim:

Orhan Duru'nun toplu öyküleri 1996'da "Sarmal" adını taşıyan büyük bir ciltte toplanmıştı. Öykü yazmayı daha sonra da sürdüren yazarın roman da kaleme almasını isteyenler az değilmiş. Bu yolda çalışması için onu yüreklendirenlerin başında da —"*Kitaplık* dergisinin Nisan 2009 sayısından öğrendiğimize göre— tanıdık bir ad yer alıyormuş!

Yazarın *Az Roman* adını taşıyacak yapıtının notlarını derleyip toparlayarak Duru'ya yardımcı olan Burak Fidan'ın, bu konuda anlattıkları şöyle:

"Tektaş Ağaoğlu'nun Orhan Duru'yu ziyaretlerinde birçok kez tanıştım. Ağaoğlu'na göre Duru, Türk edebiyatının Don Quijote'sini kurabilirdi. Orhan Duru'nun öykücülüğündeki zekâ ve humor Cervantes'le akrabaydı Ağaoğlu'na göre. Zaten *Don Quijote* de birbiri ardına sıralanmış öykülerin bir zinciriydi genel olarak."

"Kitaplık" dergisinde *Az Roman*'dan sayfalara da yer verilmiş. Bu sayfalarda Orhan Duru içinde yaşadığı dünyadan söz ederken gerçekte kendini anlatıyor. Zengin yaşam birikimini, acılı bir mizahla sergileyerek. Dilin olanaklarını zenginleştirerek... K.E.

Eski Şairlerimizi Okurken

Pek çok yönü nedeniyle eski şiirimizin güzelliklerini kavramak güçtür... Anlaşılamayan yalnız dili değil, karmaşık imgeleridir de

Murathan Mungan, *Birikim* Dergisindeki güzel yazısında (Aralık 2008-Ocak 2009, sayı: 236-237), “mahalle baskısı”nın üzerine gidiyordu. Bu bağlamda da birbirinin tıpatıp benzeri insanlar olmanın sakıncalarını gösteriyordu; “birey” olamayışımızdan yakınıyor, “özgün” kalmayı yüceltiyordu:

“Türkân Şoray’dan sonra elli tane Türkân Şoray taklidinin ya da Sezen Aksu’dan sonra elli tane daha Sezen Aksu taklidinin çıkması, yalnızca ‘piyasada tutan işlerin’ izini sürme, günün pastasından pay kapma gayreti, serbest piyasa kanunlarının arz-talep ilişkisiyle açıklanamaz. Bu konuda kültürel soyaçekimin belirleyici gücünü, toplumsal belleğin ortak işaretlerini unutmamak gerekir.”

Mungan düşüncelerini açıklarken “halay”dan söz ediyor, bu halk oyunun katılanlara, “eyleminin hesabını tek başına ödemeyeceği, sorumluluğu tek başına almayacağı kalabalıkta kaynayıp gitme kolaylığı” tanıdığını hatırlatıyordu.

Üzerinde durduğu örneklerden biri de şimdilerde moda olan çok dansçılı toplulukların gösterisiydi. Bu gösterilerde “bireysel ve kollektif olanın aynı dans gramerinde buluşması”nı sağlayamadığımıza değiniyor, şöyle diyordu:

“Sahne üstündeki kalabalığın sayısını arttırmak, kostümlerini zenginleştirmek, teknik donanımının şatafatlı ışık ve ses oyunları, bizi modernleştirmeye yetmez; yalnızca dansda değil, çoktan birer müsamereye dönüşmüş olan her çeşit toplumsal etkinliğimizde de görünen resim budur.”

Murathan Mungan bu çok doğru yargılarının yanında eski şiirimizle ilgili yeni savlara da yer vermiş:

“Yeri gelmişken söz sanatları içinde çoğaltmacılığın bir hüner sayıldığı ‘tahmis’ ile ‘tanzir’i bu bağlamda anmak isterim. Bilinen bir şiirin her beytinin

üstüne üçer mısra katıp çoğaltarak her beyti beşer mısraya çıkarmaya ‘tahmis’, bir şiirin anlam ve biçim bakımından benzerini yapmaya ‘tanzir’ denir. Eski-den kimileri şiire Baki’yi, Fuzuli’yi tahmis ederek, Nedim’i, Nefi’yi tanzir ederek başlıyorlardı. Bu yön-tem usta ile çırak ilişkisinin kalıp çıkartarak bir zanaat öğrenme geleneğinin şiirdeki uzantısı olarak değerlendirilebilir.”

Mungan’ın bu yargılarını yukarda söyledikleri gibi onaylamak olası değil. Verdiği bilgiler de, onlara dayanarak ulaştığı sonuçlar da yanlış.

“Nazire” ya da “tahmis” yoluyla ürün vermek, şiire yeni başlayanların işi değildi yalnızca. En büyük ustalar da seçkin meslektaşlarının şiirlerinden yola çıkarak nazireler, tahmisler söylerdi. Ustaların da “taştir”, “terbi” yoluyla verdiği başyapıtlar vardı. Mungan bu sonuncusunu anmamış. (Anımsanacağı üzere yeni üç dize, beytin başına getirilmişse “tahmis”, beytin iki dizesi arasına getirilmişse “taştir” oluyordu. Beyitlerin iki dizesi arasına ikişer yeni dize eklenmesiyle ise ‘terbi’ yapılmış oluyordu.)

Divan edebiyatı bir “nazire edebiyatı” idi. Şiire kanat alıştırmanın, tanınmış bir şaire ya da şiirleri olan bir devlet adamına nazireleri görülürdü elbette. Ancak en büyükler de, başka şairleri beğendiklerini göstermek, ya da onlardan daha usta olduklarını kanıtlamak için onların şiirlerine nazireler söylerdi.

Geleneği yaşatan, ondan beslenen, ona dayanarak süren bir şiirdi Divan şiiri. Şairler el değmemiş, taze “mazmun”lar kullandıklarını ileri sürerlerdi. Ancak gönüllerinde yatan aslan, eski bir “mazmun”u, bilinen bir konuyu da daha eskilerden daha ustaca söylemekti. Bunu göstermenin bir yolu ise usta bir şairin sevilen şiirine nazire söyleyerek onunla hesaplaşmak, onun eksik bıraktığını tamamlamak, onun hayal edemediğini, onun anlatamadığı bir biçimde dile ge-

tirmek, ondan daha etkileyici bir ürün ortaya koya-bilmektir.

Şu birkaç dize, onların şiirde ustalığı nasıl anladıklarını, neleri gerçekleştirmek istediklerini gösterir:

Sözü rengin eda etmek Hayali ihtiradır-Hayali
(Sözü renkli söylemek, Hayali'nin buluşudur)

Nev'îya nazm içre icad eyledim bir tarz-ı has
Rum'u kurtardım Acem eş'arına taklidden-Nev'î
(Ey Nev'î, şiir alanında özel bir söyleyiş yolu icat ettim, böylece Anadolu'yu İran şiirine öykünmekten kurtardım.)

Bakiya tarz-ı şi'r böyle gerek

Hem zarifane hem lewendane-Baki

(Ey Baki, şiirin söyleyiş yolu hem incelikli, hem erkekçesine olmalı.)

Divan şairleri bütün bunları gerçekleştirdiklerini göstermek için en büyük ustaların en sevilen şiirlerine nazireler söylediler. Nazirenin örnek alınan şiir kadar ustalıklı olması gerekirdi. Nazire sahibi, önceki şairi beğendiğini gösterirken onunla hesaplaşmış, onun kadar başarılı olduğunu da göstermiş olurdu. Nazire iki şairin dünyayı, yaşamı, aşkı algılayışındaki ayrılıkları da gösterirdi.

Fuzulî'nin Ali Şir Nevai'ye nazirelerini, Baki'nin Necatî'ye, Nedim'in, Şeyh Galip'in Fuzulî'ye, Ziya Paşa'nın Bağdatlı Ruhi'ye nazirelerini böyle anlamak gerekir. Yoksa bu tür örneklerden hiç biri bir öykünme değildi!

Nazire yazan şair eski ustaları aştığını göstermekten keyif duyarken onların değerini vurgulamaktan da çekinmemiştir. Örneğin Nailî'nin bir gazeline nazire söyleyen Yahya Kemal, gazeline şöyle bitirir:

Böyle beş beyti bu gûyende redif üzre Kemal

Naili söylese bir âlem-i mâna söyler

(Ey Kemal! Bu çok kullanılmış "söyler" redifini kullanarak böyle beş beyitlik bir gazeli Naili söylese, bir anlam dünyası anlatır.)

Burada şairin kendi şiirini, önümüze o anlam dünyasını açmış eski şairin şiiriyle karşılaştırmaktan nasıl keyif duyduğunu sezeriz!

Eski şiirimizdeki nazireler asla Murathan Mungan'ın sandığı gibi, "usta ile çırak ilişkisinin kalıp çıkartarak bir zanaat öğrenme geleneğinin şiirdeki uzantısı" değil, şairce bir hesaplaşma, kendi üstünlüğünü gösterme fırsatıdır.

"Tahmis"ler, "taştir"ler de öyledir. Bu ürünlerin, kendilerine temel olan gazeldeki anlamı geliştirmesi gerekir. Eklenen yeni dizeler öncekilerle kaynaşmalıdır. İki ozanın anlatımları bütünleşirken ikinci şairin kimliği, farklılığı da gösterilmiş olmalıdır. Bahai'nin,

Dağıttın hâb-ı naz-ı yârı ey feryad neylersin

Edip fitneyle dünyayı harâbâbâd neylersin

(Ey feryat, ne yapıyorsun, sevgiliyi naz uykusundan uyandırdım; böyle bir fitneyle dünyayı harabe haline getirip de ne yapacaksın?)

diye başlayan gazeline Nailî'nin tahmisi; Fuzulî'nin,

Meni candan usandırdı cefadan yar usanmaz mı

Felekler yandı âhımdan muradım şem'i yanmaz mı

(Sevgili beni canımdan usandırdı, ettiği cefadan usanmaz mı? Ahımdan gökler yandı, dileğimin mumu yanmaz mı?)

diye başlayan gazeline Baki'nin tahmisi, türün en sevilen örnekleri arasındadır. Baki'nin gazeline Yahya Kemal'in taştiri de bir başarı örneğidir. Şöyle sona erer:

Minnet Hüdâya devlet-i dünya fena bulur

Elhak gazelde neşve-i Baki beka bulur

Ahlafo nazma gûş tutarken safa bulur

Taştirimiz bu sayede az çok baha bulur

Baki kalır sahife-i âlemde adımız

(Tanrıya şükür, dünya devleti sona erse de gazel türüne Baki'nin getirdiği canlılık sürüp gider. Gelecek kuşaklar o şiire kulak tutarken safa bulur, taştirimiz bu sayede az çok değer kazanır. Böylece bizim de dünya sayfasında adımız kalır.)

Eski şiirimiz insan hallerini konu edinirken değişmeyen eski toplumda görüldüğü gibi dünya görüşüne, değişmeyen güzellik anlayışına bağlı kalmıştır. Değişmek, öncekilerden ayrılmak bireyin öne çıktığı çağdaş sanatın özelliğidir ancak...

Murathan Mungan günümüzün toplumsal-siyasal yaşamındaki yanlış davranışları eleştirirken eski şiirimizde "nazire-tahmis" uygulamalarını söz konusu etmiştir. Ancak yazısı seçkin bir yazarımızın bile eski şiirimiz üzerine yanlış bilgileri olabileceğini göstermiştir. Bu eksiklik ise çok yaygındır.

Başta bugün bize adamakıllı uzak olan dili gelmek üzere pek çok yönü nedeniyle eski şiirimizi tanımak, güzelliklerini kavramak güçtür. Bu şiiri İslam dininin, tasavvuf anlayışının, Arap-İran edebiyatında geliştirilmiş öykülerin, o öykülerin kahramanlarının dünyasına ilişkin ayrıntılı bilgiler besler. Anlaşılmayan eski şiirin yalnız dili değil karmaşık imgeleridir de.

Bu sayfalarda eski şiirin ustalarından birkaçını ele alan birkaç yazı bu edebiyata ilişkin bilgilerin tazelemesine belki olanak verecektir. Unutulmuş güzellikleri belki günümüze getirebilecektir...K.E.

Osmanlı'nın En Ulu Şairi

Konur Ertop —

*“Baki Efendi en sevdiğim şairlerdendir;
bence Osmanlı devletinin en ulu şairi odur”—Ataç*

Yeni şiiri yürekten savunan Ataç, eski şiiri de en iyi bilenlerdendi. Divan şiirinin ünlü bir temsilcisiyle ilgili olarak şu değerlendirmeye onundur:

“Baki Efendi en sevdiğim şairlerdendir; bence Osmanlı devletinin en ulu şairi odur. Nedim’in bir hoş edası, Galip’in bir derinliği, hiç olmazsa bizde derinlik duygusu uyandıran bir hali vardır; Nef’i’de bizi saran, sanki ayağımızı yerden kesen esrikleyici bir hava buluruz. Ama Baki’nin şiirini okurken duyduğum saygıyı öteki şairlerimizin birini okurken duyamadım. Baki divanını açınca bir hakan katına çıkmış gibi oluyorum.”

Ataç, “Osmanlı devletinin en ulu şairi” saydığı Baki’nin Divan’ından dizelere yazılarında sık sık yer vermiştir. Bunlardan biri de

Deşt-i fenada mürğ-i heva durmayıp döner
(Yokluk çölü üzerinde istek kuşu durmaksızın döner)

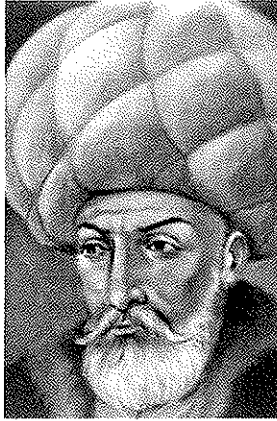
dizesidir. Bir gün Yakup Kadri Karaosmanoğlu da bu dizeyi çok sevdiğini söylemiş. Ataç’ın,

“Siz buna ne anlam veriyorsunuz?” sorusunu ise,

“Düşünmedim orasını, ben bunu sadece bir mısra olarak seviyorum, mânası beni ilgilendirmiyor, kendi kendine yetiyor bana!” diye yanıtlamış.

Ataç bu sözü değerlendirirken, “Asıl şiiri sevmek de bu değil midir?” demektedir...

Gerçekten, Yakup Kadri’nin söylediği gibi kimi şiirleri kavramak için onların anlamı da aşan yanını görmek gerekmektedir. Eski şairlerinin bağ-

landığı inançlara, savunduğu görüşlere uzak günümüz insanının divan şiirini sevebilmesi belki de ancak böyle bir yaklaşıma bağlanabilir.

Ataç bir şiirin anlamından, ses uyumundan, müziğinden değil de doğrudan doğruya kendisinden, “kelimelerle yapılmış bir nesne olması”ndan hoşlandığını açıklamıştır. Bu değerlendirmeye de bağlı olarak Baki’den seçip sırasını düşürdükçe andığı dizeler arasında şunlar vardır:

Hep seninçündür benim dünya cefasın çektiğim
Yoksa ömrüm varı sensiz neylerim dünyayı ben

Cevr ü cefanı çekmeye sevdi gönül seni
Derd ü belaya geldim efendim cihana ben

Gözüme özge âlemler temaşa ettirir sinen

Bir divan ozanı olarak Baki tüm şiirlerini elbette bu duru dille söylememiştir. Ataç’ın ondan seçtiği öteki örneklerin bugün daha iyi tadına varmak için yanlarına eklenen açıklamaların yardımı olabilir. Ancak yabancı sözcüklerin karşılıklarını vererek dizeleri sadeleştirip düzyazıya çevirmek, divan şiirinin güzelliklerini göstermeye yeterli değildir. Üstelik bu uygulamada, aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere, çoğu kez kaynak metinden biraz uzaklaşmak da zorunlu olmaktadır:

Bâkiyâ kangı gönül şehrine gelse şeh-i aşk
Bile endûh u bela hayl u haşem gibi gelir

(Ey Baki! Sevgi şahı hangi gönül şehrine gelse, onun buyruğuna uyanlar, onun ardınca at sürenler bulunması gibi, gam ve bela da birlikte gelir.)

*Baki çemende hayli perişan imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan
(Bâki! Bahçede güz yaprakları ala-
bildiğine perişan; esen yelden, geçen
zamandan yakınmaktalar sanki.)*

*Bir hâb-ı gaflet içre hayal-i muhalde
Geçti nesim-i subh gibi ömr-i nazenin
(Gaflet uykusundaki gerçekleşme-
yecek hayal içinde, nazlı ömür tan-
yeli gibi geçiverdi.)*

*Meddah olalı çeşm-ı gazâlânına Bâki
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı
(Bâki, sevgilinin ahu gözlerini şi-
irlerinde öveli, Osmanlı ozanları
gazel yazmanın yolunu yordamını
ondan öğrendi.)*

Ataç'ın seçtiği dizelerin çoğu sev-
giyle ilgilidir. Dertlerini, duygularını dizelere
döken ozan, sevgi yüzünden çileler çektiğini an-
latmaktadır.

Devletin bu yüksek dereceli görevlisi, ilerlemeyi
beklemenin boşuna bir heves olduğunu düşünür.
Doğanın güzelliklerini gözlerken zamanın geçip
gitmesinden yakınıır. Şiirdeki ustalığına pek çok gü-
venir; ülkesindeki ozanların gazel yazmayı kendi-
sinden öğrendiğini ileri sürer. Ozan bütün bunları
anlatırken elbette Ataç'ın tanımına uygun biçimde
biri "güzellik nesnesi" de yaratmıştır.

Babası Fatih Camisi'nde müezzin olan Baki,
çocukluğunda kandilci çırağı olarak çalışmış, daha
sonra medrese öğrenimi görmüştü. Ders arkadaşı-
ları arasından ünlü şairler yetişmişti; tarihçi Hoca
Sadettin Efendi ile de medresede birlikte oku-
muştı. Dönemin en usta şairi olarak tanınan yaşlı
şair Zati, onun gençlik günlerinde ilk şiirlerinin ba-
şarısına tanıklık etmiş, şiirini geliştirmesine, ken-
disini edebiyat çevresine tanıtmaya yardımcı
olmuştu.

Baki'nin şiirleri Muhibbi takma adıyla şiirler
yazan Kanuni Sultan Süleyman'ın da dikkatini çek-
mişti. Padişah, "Baki gibi yetenekli, büyük bir şairi
kendisi bulup ortaya çıkardığı için" çok mutlu ol-
duğunu söyler, bunu yaşadığı en güzel olaylardan
biri sayarmış. Kanuni'nin ölümü üzerine Baki'nin
yazdığı görkemli mersiye ise içtenlikle ustalığı bir-
leştirdiği için bu türün en başarılı bir örneği sayıl-
mıştır.

Medreselerde müderrislik, kadılık görevlerinde
bulunan Baki, Anadolu ve Rumeli kazaskeri olarak

görev yaptı. 2. Selim, 3. Murat, 3. Mehmet dönemlerinde saraya yakınlığını sürdürdü. Ancak mesleğinin son aşaması olan şeyhülislamlığa çok yaklaştığı halde bu dileği gerçekleştirmeden 1600 yılında 74 yaşındayken yaşamını yitirdi. Sultan-uş-Şuara (Şairlerin Sultanı) diye anılan, döneminin en büyük şairi olarak tanınan Baki'nin cenaze namazını rakibi şeyhülislam Sunullah Efendi kıldırılmış, tabutu önünde de onun şu ünlü dizelerini okumuştı:

*Kadrini seng-i musallada bilip ey Baki
Durup el bağlayalar karşına yaran saf saf*

Baki'nin şiirlerini alışılmış olduğu üzere bir divan biçiminde derlemesini, ondan Kanuni istemiş, padişahın bu emrini yerine getiren şairin kitabı, sonraki yıllarda yazdıklarıyla daha da zenginleşmişti.

Eski ozanların şiir kitabı demek olan "divan" adlı derlemenin belirli düzenine göre en başta Tanrı'ya yalvarma (münacat), Tanrı'nın birliğini dile getirme (tevhit), Peygamber'e övgü şiirleri (naat), dört halifeye, tarikat ulularına kasideler yer alması geleneğine karşın Baki Divanı'nda bunların hiçbiri görülmez.

Dört padişaha, dönemin ileri gelenlerine yazdığı kasideler arasında çok başarılıları vardır. Ünlü Kanuni Mersiyesi, musammatlar bölümünü zenginleştirir.

Ancak Baki Divanı daha çok, en geniş bölümünü oluşturan gazellerle dikkat çeker. Nitekim Baki de kendisinin özellikle bir "gazel şairi" olduğunu ileri sürer, gazellerinin benzeri bulunmadığını anlatır. Kendisini "Osmanlı ülkesinin yüzü" diye tanımlar, yerinin Selman, Cami gibi İran edebiyatının en büyük şairlerinin yanı olduğunu söyler.

Kendi şiiriyle ilgili dizelerinde onun şiir anlayışı dile gelir: Bu şiirin incelikle yitirdiği birleştirdiği, su gibi kolaylıkla akıp gittiği, altın ve inci gibi değer taşıdığı, yenilik getirdiği, güzel yazma biliminin kurallarına uyduğu, anlamının derin olduğu, okurlarını büyülediği anlatılır...

Gazellerin ana izleği sevgidir. Şiirlerinde dinsel izleğe de tasavvufa da yer vermeyen Baki'nin maddi sevgiyi konu edinen gazelleri bir bakıma Nedim'in şiirine öncülük eder:

*Çıktı metâ-ı hüsn ü melâhat bahalara
Hep naz ü şivedir satılan mübtelalara
Giydin boyunca naz ü letafet libasını
Öptür doyunca dâmenini binevalara
Âşık odur ki istemeye bûse vü kenar
Aşk olsun öyle kani olan merhabalara*

(Güzellik pahalı bir mal oldu; sevenlere artık naz ve eda satılıyor. Baştan ayağa naz ve güzellik giysisine büründün; eteklerini kısmeti kapalı sevenlerine doyasıya öptür. Öpüp kucaklamayı beklemeyen kimse gerçekten seven kişidir; böyle yalnızca sevgilinin selamıyla yetinenlere aşkol-sun!)

*Açıl bağın gül-i nesrini ol ruhsarı görsünler
Salın serv ü sanavber şive-i reftarı görsünler*

(Yüzünü aç da bağın gülü, nesrini renkli yanığını görsünler; salın da serviyle çam nasıl hoş yü-rüdüğünü görsünler.)

Sevgi şiirlerinde anlattıklarının yaşandığı zaman dilimi ilkyaz mevsimidir. Doğaya dikkatli bir gözle bakan şair, güzellerin dolaştığı bağları, bahçeleri çekici görüntülerle canlandırır. Bahar gezip eğlenme, şiirler söyleme mevsimidir:

Geçip giden ilkyazın ardından güz mevsiminin görüntüleri, insana düşündürdükleri de bu şiirin önemli izleklerindendir:

*Nâm ü nişane kalmadı fasl-ı bahardan
Düştü çemende berk-i dirahit itibardan
Eşcar-ı bağ hırka-i tecride girdiler
Bad-ı hazan çemende el aldı çenardan
Her yaneden ayağına altın akıp gelir
Eşcar-ı bağ himmet umar cûybârdan
Sahn-ı çemende durma salınsın sabâ ile
Âzâdedir nihal bugün berk ü bârdan*

(İlkyazın izi kalmadı, bahçede yapraklar dallarından yere düştü. Ağaçlar çileye girip gösterişsiz sırtlarına hırkalarını geçiren dervişler gibi kurumuş kabuklarıyla kaldı. Ağaçlar ırmaktan yardım beklerken ayaklarına her yandan altın gibi sarı yapraklar akıp geliyor. Yaprak, meyvesi kalmamış fidanlar bahçede tanyeliyle salınıp dursun!)

Geleneğe bağlı olarak Baki de –şeyhülislam olmayı amaçladığı, sonunda da dinin bu en yüksek aşamasına ulaşmasına yalnızca bir adım kaldığı halde– gazellerinde içkiyi, meyhaneyi konu edinmiştir. Üstelik onun şiirinde bunların –gelenekte görüldüğü üzere– örtülü anlamları da yoktur. Düpedüz dünya zevklerini, eğlenceyi, coşkuyu dile getirir; sanatını bunlar besler:

*Saki zaman-ı ays-ı mey-i hoş-güvardır
Birkaç piyale nûş edelim nevbahardır
Bûy-i nesim ü reng -i gül ü revnak-ı bahar
Âsâr-ı fazl u rahmet-i Perverdigârdır
Gafil geçirme fırsatı kim bağ-ı âlemin
Gül devri gibi devleti nâpâyidârdır
Eyyâm-ı zühd ü mevsim-i zerk u riyâ değil
Hengâm-ı ays u işret ü geşt ü güzârdır
Zâyi geçirme ömrü bu dem künc-i gamda kim
Menzil kenar-ı bağ u leb-i cûybârdır
Dil zevrakını lücce-i gamdan hevâ-yı aşk
Elbette bir kenara atar rûzgârdır
Bâki nihal-i marifetin meyve-i teri
Ârif katında bir gazel-i âbdârdır*

(Saki! Güzel yiyeceklerin, hoş içimli şarabın zamanıdır; birkaç kadeh içki içelim, gelen ilkyazdır. Tanyelinin kokusu, gülün rengi, ilkyazın parlaklığı hep azıklar veren Tanrı'nın bağışındır. Fırsatı boşa geçirme; dünya bağının mutluluğu gül zamanı gibi çabuk sona erer. Ham sofuluğun yalanın, ikiyüzlüğün sırası değil; yiyip içmenin, eğlenmenin, gezip tozmanın günüdür. Yaşamını bu mevsimde gam köşesinde boşa tüketme. Burası bağın bahçenin içinde, akarsu kıyısıdır. Sevi yeli, gönül kayığını gam denizinden elbette bir gün kurtaracaktır. Baki! Olgun kişiler için bilgelik fidanının taze meyvesi, yenilik taşıyan bir gazeldir.)

Osmanlı devletinin kazaskeri, şeyhülislam adayı olan Baki, sırasını düşürüp kaba sofuya çatmaktan çekinmez:

*Koyup tesbih-i mercanı seni kim dinler ey vaiz
Mufassal kıssa başlarsın garib efsane söylersin*

(Ey vaiz! Mercan tesbihi elinden bırakıp da kim dinler seni? Uzayıp giden öyküye başlıyorsun, garip söylenceler anlatıyorsun.)

Baki'nin şiirini sınırsız bir özgüven besler. Uğrulara, eğrilere boyun eğmediğini; para pul beklemediğini anlatır. Gösterişli yaşama uzak durur. Yapıtının geleceğe kalacağına inanır:

*Minnet Hüdâya devlet-i dünya fena bulur
Bâki kalır sahife-yi âlemde adımız*

(Tanrıya şükürler olsun! Dünya devleti yok olsa da dünya sayfasında adımız yaşar...)

Geçmişte kalan dünya ile birlikte eski yaşam biçimi, inançlar, düşünceler de yitip gitmiştir. Geçmişin güzellikleri ise günümüze kalmış yapıtlardadır. Onları tanımak belki onlardan beslenerek yeni güzellikler üretmeyi de sağlayacaktır!

Vüs'at O. Bener

Ölümü mü Bekliyordu?

Cemil Eren —

Bilge sık sık uğrardı Vüs'atlara. Orhan Peker de gelirdi. İhlamur Ağacı'nın kapağını o yapmıştı. Vüs'at'ın bir ressam dostu daha vardı: Hayrullah Tiner...

Filinta gibi bir teğmenken Vüs'at Edremit'e atanır. Levazım subayıdır. Evinden birliğine atla gider gelir, alabildiğine yakışıklıdır. Beyaz bir kırsığın üstünde kentin içinden gider gelirken genç kızların yürekleri daha hızlı atmaya başlar. Binek atı bunu duyumsar ve başını azıcık sola çevirerek hafiften kışner. Vüs'at pek farkında olmaz görünür. Bir, üç, beş derken bir gün o da kırsığın baktığı yöne bakar. O bakış yinelendikçe sular ısınır. Tanışılır. Dünya güzeldir kız. Küçük yerdir Edremit. Flört dönemi uzun süremez. Aileden istenir ve evlenirler.

O sırada kardeşi Erhan Bener de yanında Orta okulu okumaktadır. Çift alabildiğine mutludur, çocuk beklerler.

Vüs'at için büyük bir yıkım olur eşini ve çocuğunu yitirmek. Bu acıyı uzun süre yaşar... Acıları zaman törpüler, hiç bir acı yaşamdan daha güçlü değildir. Yüreğin bir yerlerinde izi kalır. Yaşam insanı akıntısında sürükler. Kaybedilen geri gelmez. Gelmez ama kalan boşluklar da boşluk olarak kalmaz.

Vüs'at yüzbaşı rütbesindeyken askerlikten istifa eder.

Ben onunla tanıştığım 1956 yılında *Dost* kitabını, *Yaşamazsı* çıkartmış *İhlamur Ağacı*nı yazmıştı ve İkinci eşi Raziye ile Mihat Paşa caddesindeki küçük evde oturuyor, Hukuk Fakültesine devam ediyordu.

Apartmanın bodrum katında, sokağa bakan pencereleri kaldırım düzeyinde olan Loş bir evdi. Raziye anne tarafından Lübnanlıydı, bazıları onda Kızılderili kanı olduğunu sanırdı. Neşeliydi, gelen konuklara çok candan davranırdı, konuklar da bu neşeli eve gelmeyi severlerdi. Ev neredeyse yazar

ve çizerlerin buluşma ve tartışma odası gibi olmuştu.

Oğuz Atay, Cevat Çapan, Leyla Erbil, Hüseyin Cöntürk, Salim Şengil, Bilge Karasu, Turgut Uyar, Tektaş Ağaoğlu, Füzün... daha da kimler...

Atölyem evlerine çok yakın olduğundan ben de sık sık uğrardım. Can Yücel de uğrar mıydı? Onun evi de Vüs'atınkilere çok yakındı, yine Mithat Paşa caddesinde.

Bener'lerle uzaktan bir akrabalığımız da vardı. Annesi Merzifon'un ünlü kadınlarından Kadı Sait'in kızıydı. Ama elbette ki bizi birbirimize yaklaştıran bu akrabalık değildi.

Vüs'at atölyeme ilk geldiğinde yaptığım kolaj çalışmalarından dolayı beni çok yüreklendirmişti. O yıllar bir şeyler deniyordum. Henüz ne yapacağımı bilemiyordum. Elime geçen dayanıklı malzemeleri sert zeminlere kalın boyalarla yapıştı- rıyordum. Bunlar deniz kavgıları, metal parçalar, bazı plastik maddelerdi...

Ben *Dost*'u okumuş ve hayran olmuşum. Kendi çalışmalarımı korka korka göstermişim Vüs'at'a. Atölyem onun eve dönüş yolunda olduğundan eve gitmeden önce uğrardı, biraz lâf ederdik.

Cebecideki İmam Hatip Lisesinde Edebiyat dersine girerdi. Türkçe konusunda çok titizdi, radyo spikerlerinin sözcükleri yanlış söylemeleri onun kulağını tırmalar, konuşurken yanlışlardan yakınırdı, doğrusunun nasıl olması gerektiğini belirtirdi. Onun dersine giren öğrenciler doğru konuşmasını öğrenmişlerdir; yanlış affetmezdi. Salim Şengil'in *Seçilmiş Hikayeler* dergisinde yayınlanacak yazılarını gözden geçirirdi.

Bir Pazar günü birlikte Bilge Karasu'nun evine gitmiştik; İstanbul'dan Bilge'nin arkadaşı grafiker Mengü Ertel gelmişti; o da edebiyatçıların dostuydu; Can Yücel'le Turgut Uyar da vardı. Bilge konyak ikram etmişti, sıcak konuşmalar geçmişti, çok güzel bir Pazar günü olarak aklımda kalmıştır. Yürüyerek gittikti Atatürk Bulvarı üstündeki zemin kata. Bilge Karasu da geceleri Ankara Radyosuna yürüyerek gider gelirdi. İngilizce yayınları skipe-riydi.

Bilge'nin çok tatlı bir annesi vardı, gittiğimizde çok kibar davranır, yapacağı ikramı yaptıktan sonra Bilge'nin arkadaşlarını rahatsız etmemek için hemen mutfağına çekilirdi. Ne zaman kesilmiş yarım limonu saklayacak olsam bir küçük kaba kesilmiş yeri alta gelecek şekilde koyarım, vitamin kaçmaz böyle koyarsan demişti.

Bilge sık sık uğrardı Vüs'atlara... Orhan Peker de gelirdi, *Ihlamur Ağacı*'nin kapağını o yapmıştı. Vüs'at'ın bir ressam dostu daha vardı: Hayrullah Tiner. Onun büyük bir tablosu yıllarca duvarlarında asılı kalmıştı. İstanbul'da ticaretle uğraşmış, sonra da sanıyorum Amerika Birleşik Devletlerine göç etmiş.

Yazar dostları yeni yazdıkları kitapları Vüs'at'a okutur, onun eleştirilerini alırlardı; Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanını TRT'ye vermeden önce yarı yarıya kısalttığını söylemişti Vüs'at. Roman TRT ödülünü kazanmıştı.

Son derece titiz olduğu gerçektir. Özellikle de yazında. Sözcükleri gereksiz yere kullanmazdı, neyi anlatacaksa en az sözcükle nasıl anlatacağını düşünür ve tam yerinde kullanırdı. Herkesten de onu beklerdi. Konuşurken son derece neşeli ve esprili olur, dokundurmaları fark edilmezdi. İlk yazdığım yazıyı ben de ona göstermiş, düzeltmesini istemiştin.

Son yıllarda Ayşe'den ayrılıp yaşadığı küçük evde de bazı genç yazarların gönderdikleri kitapları okur tavsiyelerde bulunurdu. Yine öyle bir kitap yollamıştı genç bir hanım. Okumaya başladıktan bir süre sonra durdurdu okumayı. Genç hanım aradı. O da, gel de konuşalım dedi. Hanım geldi. Vüs'at kaldığı yeri açtı kitaptan. Bak sen burada, "Homur homur güldü," demişsin. Şimdi sen bana homur homur gül bakıyım, deyince kız durumunu anladı ve bırakıp gitti... Vüs'at anlatmıştı bana.

Bir İtalyan bursu söz konusu olmuştu, İtalya'ya gidince neler yapmak istediğini soruyorlardı aday-

lardan, o programı da iki kişinin onaylamasını istemişlerdi.

Ressam İhsan Cemal Karaburçak imzaladı, ikinci kişi olarak bir arkadaşımın babası olan DP büyüklerinden biri imzalamıştı. Bursu alamadım. Ama Vüs'atla beraber çok güzel bir program yazmıştık; sanırım işin içine politika girmişti.

Raziye ile aralarında bir sorun vardı, bu seziliyordu; ne olduğunu sormadım ama bana öyle geliyordu ki Vüs'at çocuk istiyordu. Türlü çareler aradıklarını sezinliyordum.

İki yakın arkadaşımızla beraber gittiğimiz bir içkili yemekten eve oldukça geç dönüşünün ardından iyice gerilmiş olan ipler kopmuştu. Vüs'at eve sokağa bakan pencereyi kırarak girmek zorunda kalmış ve içeri girince de masa ve sandalyeleri kırmacasına bir patırtı kopmuş. Kısa bir süre sonra da boşanmaya karar vermişler. Vüs'at benim tanıklık etmemi istemişti. Raziye'nin tanığı olmuştum. Bir celsede boşandılar.

Mahkemeden çıkıp Yenişehir'de bir küçük lokantada yemek yemiştik öğle vakti. Vüs'atın yüzünde sevin sin mi üzülün mü, öyle kararsız bir ifade vardı.

Evi Raziye'ye bırakıp annesiyle babasının yanına taşındı. Kendine yeni bir ev kiralama gücüne sahip değildi.

Kız kardeşi Bilge, Vüs'atlarla beraber kaldı bir süre; sonra o da evlendi. Eşini hepimiz sevmiştik. Yakışıklı, yiğit, neşeli, sporcu, herkese kendini kolayca sevdiren güzel bir insandı. Şakalarına ve takılmalarına alışmıştık.

Ehliyetimi yeni almıştım, Çankaya'dan Kızılay'a kaza yapmayım diye pür dikkat giderken arkamdan geldiğini fark etmemişim, o küçük Wolkswagen arabasının penceresini açmış, "Ehliyeti telefonla mı aldın?" diye bağırınca direksiyonum biraz yalpalamıştı.

Atilla Bölükbaşı akşam yaşamlarımızda neşelenmemizde büyük bir etkendi. Mehmet Kemal'in KALEM meyhanesinde bir iki kadeh içince Atilla duramaz hemen şarkılara başlardı, Vüs'at, Bilge ve Vüs'atın üçüncü eşi Ayşe katılır, sonra da Ayşe kanto söylemeye başlardı. Vüs'at Alaturka şarkıları çok iyi söylerdi. Yemek faslı bitince bizim eve gider, içkiye ve şarkılara devam ederdik. Ayşe iyi kanto söylerdi. Evde daha rahat ederdik. Vüs'at böyle akşamlarda iyice coşar, şarkıların makamlarını vurgulayarak hepimize öncülük ederdi.

Henüz Ayşe'yle tanışmamışlardı, Kara Yolları Genel müdürlüğünde Hukuk danışmanı olarak işe girmişti; o zaman Karayolları Tuna caddesindeydi, dolayısıyla benim Adil Han'daki atölyeme çok yakındı. Öğle paydoslarında veya akşama doğru iş çıkışlarında bana uğrardı. O gün eski bir sevgilisi ona telefon etmişse büyük bir neşeyle anlatır, sevinirdi arandığına. Ya da eski sevgilisi Ankara'ya gelmiş olur onu annesinin evine götüremeyeceği için bana gelirdi.

Zona olmuştu. İbni Sina hastanesinde yatıyordu, ziyaretine gitmiştim. Zona geçirenler bilirler, çok acı verir. Vüs'at da sıkıntı içindeydi, ama güzel hemşire ona sıcak davranmıştı. Zonanın acısı ona vız geliyordu. Coşkuyla anlatıyordu bana. Birisine bağlanmak istiyordu, ondan dolayıdır ki yeni tanışmalardan bir şey çıkar mı diye umutlanırdı. Yaşamı seviyor, güzellikleri çok iyi algılıyordu. Güzel bir resim gördüğünde de coşkuyla sarılırdı ona. Bazı akşamlar bize gelir, birlikte yemek yer, bir iki kadeh içerdik. Kızım Zeynep'in çalışmalarını çok beğenir, göreceksin bu kız hepinizi geçecek der, Zeynep'i yüreklendirirdi.

Vüs'at nihayet kendine küçük bir ev bulmuştu. Tunalı Hilmi caddesinde. Bazen giderdim evine. 70 li yıllardı, Asker Hükümete Muhtıra vermişti. O günlerde Vüs'ata uğradığımda umutla beklediği olmuş, Ayşe İstanbul'dan onu ziyarete gelmişti. Evde telaş vardı. Çok kalmayıp onları baş başa bırakmıştım.

Ayşe birkaç kez gelip gittikten sonra eşyalarını toplayıp Ankara'ya taşındı. Beraber oturmaya başladılar. Ama sıkıyönetim uygulamaları muhtarlara evlerde kalanların kimliklerini saptama emri vermişti. Muhtardan çekinmeye başladılar, ne olur ne olmaz diye evlenmeye karar verdiler ve Çankaya'daki Portakal Çiçeği sokağındaki eve taşındılar. Evi İş Bankasından kiralamışlardı, giriş katında küçük bir daireydi. Ayşe'nin eli değince ev çiçek gibi olmuştu.

Ayşe ODTÜ de İngilizce bölümünde öğretim görevlisi olunca ekonomik durumları iyileşti. Vüs'at titiz bir adamdı, her şeyin düzen içinde olmasına özen gösterirdi. Ama Ayşe ondan da titiz çıktı. Ayşe'nin titizliği aşırıydı. Evine girdiğimizde kirlecek diye ödü kopardı.

Ayşe bir bursla birkaç aylığına İngiltere'ye git-

mişti. Vüs'ata uğradım. O günlerde Vüs'ata bir ödül verilmesi söz konusuydu, bir tiyatro oyunundan mıydı, neden kızmıştı Vüs'at anımsamıyorum ama o sırada onu telefonda arayan bir tiyatro eleştirmenini bir hayli tersledi, âdeta reddetti ödülü. Biraz sonra da Ayşe telefon etti İngiltere'den. Evlerini temizleyen kadını çağırırsın da evi temizletsin, diyordu Vüs'ata. Vüs'atın öfkesi burnundaydı, Ayşe'yi de haşladı,

ama Ayşe oralı olmuyor, ısrarla evi temizletmesi talimatını veriyordu. Şaşıp kalmıştım.

Vüs'atları görmek isteyince ya dışarıda yemek yerdik ya da bizim eve çağırırdık. Kızım ve ben güzel yemekler yapardık; Ayşe dış ülkelerde değilse o da gelirdi.

Ayşe asla kimseyi evine çağırmazdı; titizliği hepimizi yıldırıyordu. Evlerine gitmez olduk. Bir ara ikisi ayrıldılar ve Vüs'at yine Çankaya'da çok küçük bir kapıcı dairesine taşındı; oraya çekincesiz gider Vüs'atın derli toplu evinde rahatça otururduk. Bizim eve yemeğe çağırıldığımızda Ayşe'yi de almasını söyledik, o da gelirdi. Çok kere de Vüs'at kızımın telefon konuşması yaptıktan sonra çıkıp gelirdi. O kadar keyifli bir gece olurdu ki!

Attila hiç beklenmedik bir zamanda öğle vakti, çalıştığı Karayolları'nda yemek tatilinde futbol oynarken kalp krizi geçirdi. Görmeye gittiğimde hastanenin iç avlu gibi bir yerinde uyur gibi yatıyordu, henüz ölmemişti. Yan tarafına kıvrılmıştı.

Ayşe Bener'in çok şeker bir kız kardeşi vardı, Filiz. Mutsuz bir evliliği âdeta sürüklüyordu. Bir yaz Bodrum'a gelmişti. Çok zayıf, çok mutsuz, fakat çok sevecendi. Güzel birkaç gün geçirmiştik. Onun izni bitmiş ve Ankara'ya dönmüştü. Vüs'at, Filiz'i çok severdi. Benim ona ilgi göstermem Vüs'atı çok sevindirmişti.

Bodrum'dan döndüğümde aldığım haber son derece kötüydü. Vüs'at Filiz'i evinde yoklamaya gittiğinde yatağında ölü bulmuştu. Çok sarsıldı, günlerce kendine gelemedi. Üzerinde güvercinler uçuşan seramik bir pano yaptım, götürüp Karşıyaka'daki mezarının başına koyduk. Bu, Ayşe'yi ve Vüs'atı memnun etmişti. Filiz'in evinden bir küçük çekmeceyi bana vermişlerdi. Hep sakladım. Hâlâ kullanırım.

Ayşe sık sık Üniversiteden burs bulur ve İngiltere'ye giderdi, yalnız. Ayşe yokken daha sık bulu-

şurduk. Ayşe her ne kadar telefonla talimatlar verse de Vüs'at kendini daha özgür duyumsar, akşamları bir araya gelirdik. Ayşe yokken onun kutsal evinde bir güzel içerdik, Ayşe'yi ana ana.

Vüs'at emekli olmuştu, İzmir caddesinde Avukatlık bürosu açtı; ama pek iş yapamadı, büroyu kapatıp Kara Yolları Sendikasında işe girdi, yeniden mesailer başladı.

O sıra oğlum Barış bir galericiye resimlerini kattı. Kendisi Berlin'de. Galerinin dükkânına ne zaman gitsem resimleri almak için, kimse yok, dükkân kapalı. Sonunda bürosunda nesi varsa hacizle alınıp götürülmüş, Barışın resimleri de. İcrada satılacak artırma ile. Satıştan iki gün önce durumu öğrendim. Açık artırmada üstelik arttırarak resimleri geri alabilecektim. Vüs'ata gittim, kendisi dava alamıyor. Beraber çalıştığı arkadaşına havale etti işi. O da serbest çalışan bir arkadaşına. Benden inanılmaz bir para istediler.

Piyasada çalışan avukatın bürosuna gittim, açıkça sordum neden bu kadar istiyorsun, diye. O da açıklıkla, yarısını arkadaşına vereceğini söyledi. O ne yapıyor ki, dedim. İş getirmiş. Onu devreden çıkart dedim. Ben yapamam, sen teklif et, kabul ederse ben bu ücretin yarısını alırım dedi. Tekrar Sendikaya gittim. Nasıl midem ağrıyor, acıdan kıvraniyorum... Adama söyledim, bu ne kadar bir iş ki sen de istiyorsun, dedim. Avukat arkadaşına telefon edip, istemeye istemeye vazgeçti; Vüs'at'tan utandı sanıyorum. İcra satışından resimleri çekip aldık. Vüs'at iki kat fiyat istenmesinden çok üzülmüştü.

Vüs'at'ın ve de Erhan'ın hastalıkları başlamıştı. Önce Vüs'at prostat ameliyatı oldu. Sonra başka hastalıklar... Vüs'at hastaneden çıkınca ya Erhanlarda bakıma alınıyor, ya da kız kardeşi Bilge Bölükbaşı'nın evinde. Tamamen iyi olduktan sonra Ayşe'nin yanına kendi evine gidiyordu. Ayşe hastaya bakamıyordu.

Evlilikleri tökezlemeye başlamıştı. Ayrılmaya karar verdiler. Karşılıklı istek olduğu için sorunsuz ayrıldılar. O ayrılıştan sonra Vüs'at Çankaya'daki yüksek apartmanların birinin altında küçük bir kapıcı dairesi kiraladı. O küçük daireye sık sık giderdim. Bazı gidişlerimde genç arkadaşlarına da rastlardım; gençler kız erkek Vüs'atı yalnız bırakmazlardı. Son yazdığı kitapları

orada yazıyordu. Daktilo kullanmaz, elle yazardı. Niye kullanmadığını sorduğumda, elle daha rahat yazdığını söylerdi. Yazı bittikten sonra o genç arkadaşlarından biri yazısını daktilo ederdi.

Ayrılmalarına rağmen akşamları Ayşe'ye yemeğe gider, yıkanması için kirli çamaşırlarını götürür, Ayşe onları yıkattırır. Karı koca ilişkisi olmadan daha rahat ediyordu. O küçük evinde çay kahve yapardı; yemek pişirmekle pek yakınlığı yoktu. Ya da Oran'a Erhanlara giderdi. Erhanlar beni ve Zeynep'i yemeğe çağırdıklarında Vüs'at da gelir, güle eğlene içer ve Neşecan'ın o güzel yemeklerini yerdik. Erhan yemek bitince kendi aldığı hazım haplarından bana da verirdi. Erhanlar bir zaman Paris caddesinde kira evinde oturdular. Yılbaşı geceleri kızım Zeynep'le birlikte o eve gittiğimizde Vüs'at da orada olurdu. Yılbaşı geceleri çok eğlenirdik. O gecelerden çok güzel fotoğraflar kalmıştır; hele bir tanesi Vüs'at, Erhan ve beni gösteriyor. Birbirimize sarılmışız. Erhan klasik müzik plakları getirmişti dış ülkelerdeki görevlerindeyken. Onları dinletir, veya iki kardeş alaturka ağır şarkılara başlarlardı Hüzzam faslından. Vüs'at da, Erhan da çok neşelenirler, yeni yıla Erhan'ın zulasındaki bir şampanyayla girerdik...Elbette ki, daha çok, rakı içerdik; Neşecan rakıya su katmazdı. Kadınlarda gördüğüm bir durumdur susuz rakı içmek. Zeynep de rakıyla geçirirdi geceyi ve biz üç arkadaşın nasıl neşelendiğini görmekten mutlu olurdu...

Vüs'atın portresini yapmak istedim, poz vermeye geldi Çankaya'daki evimize. Tuvali, füzene aldım elime, onu karşıma oturttum. Başladım çizmeye. O kadar beraber olduğumuz, binlerce kez yüzüne baktığım arkadaşımı her çizdiğimde başka bir adam oluyor silip silip yeniden çiziyorum, olmuyor: yapamıyorum...

Sonunda bıraktım, çünkü o da yoruluyor. Poz vermenin ne denli zor olduğunu bilir; modelin ya uykusu gelir ya da kıpır kıpır kıpırdar. En iyisi sen bana bir fotoğraf getir, ondan yaparım, dedim. Getirdi. Ondan yapmak daha da zordu. Modelden Muzaffer Buyrukçu'nun portresini kolaylıkla yapmıştım iki seansta; ama günlük biçiminde yazdığı yazıları Kültür Bakanlığının yayınları arasında çıktığında okumuştum: benim yaptığım portrenin bir celep portresine

benzediğini yazmıştı. Üzülmüştüm öyle yazdığına. Muzaffer'le bir daha görüşmedik.

Uğraşlarımın sonunda Vüs'ata benzer bir portre çıktı ama çok ta memnun olmadım. Yazar arkadaşlarımın portrelerini yapmak istiyordum, hevesim kaçtı. Yalnız Erhan Bener'in ölmeden önce ve öldükten sonra bir çok portresini çizdim. Öldükten sonra çizdiklerim hastanede çektiğim fotoğraflardan yararlanılarak yapıldı. O çalışmalar 2008 yılının yaz aylarına dek sürmüştü.

Erhan Bener portreleri başlıklı yazımı bir dergiye yollamıştım, yazı Erhan'ın defnedilişini anlatan etkili bölüm tıraşlanarak yayınlanmış ve yazı bütün etkisini kaybetmişti; editörlerin yazıları değiştirme haklarının olduğunu da o vesileyle öğrenmiştim.

1994 yazında Gökburun'daki evimizdeyim. Telefon çaldı. Ayşe Bener. Biz Vüsi ile Yalıkavak Monakus pansiyondayız, gelir misin? Sarı volvoya atladım gittim.

Deniz kenarında buldum Vüs'atla Ayşeyi. Monakus bir yamaca kurulmuş oldukça büyük bir site. Arabayı yola park ettim, sağa sola bakınırken plajda buldum onları. Karşılıklı çok sevindik buluşmaktan. Denize girdik. Güzel vakit geçirdik. Akşamüzeri ayrıldım karanlığa kalmadan. Ayrılmadan önce Ayşe, "Ben yarın gidiyorum, Vüs'at isterse seninle bir süre daha kalabilir," dedi. İsterse memnuniyetle, ben çok mutlu olurum, dedim. Vüs'at istiyordu kalmayı, yeteri kadar tatil yapmamıştı. Ayşe Ankara'ya dönecek, oradan yine İngiltere'ye gidecekti.

Ertesi gün yine gittim Yalıkavak'a. Vüs'atı alıp Gökburun'a döndük. Torba sapağından sonra Torba'ya varmadan bir market vardı, oraya uğrayıp nevaleyi düzdüm, sonra eve vardık. Gök köy'e giden ana yoldan bir toprak yol ayrılır, ormanım içinden geçerek Gökburun'a varır kıvrıla kıvrıla. Ana yola 6 kilometredir bizim ev. Yol toprak olduğu için oldukça kötüdür. Birkaç tane de keskin viraj... Taşın toprağın üzerinden geçerek gitmek pek de keyifli sayılmaz; ama eve varınca karşıda uzanan denizi görmek çok hoştur. Vüs'atın yüzünün asıldığını fark ediyordum giderek. Tepeleri aştık virajları döndük, evin önünde arabayı park ettim. Altı basamaklı merdiveni çıkıp da terasa varınca karşıda deniz görüldü. Sanki ayaklarımızın altındaydı. Vüs'at derin bir nefes aldı ve keyfi yerine geldi. Erzakları eve yerleştirip terasa kurulduk.

Çay pişirdim. Vüs'at sigarasını yaktı, keyifle de-

nizi seyrederek çayını içerken karşımızdaki Mandalya Körfezi'ni bir baştan bir başa balıkçı kayıkları ve yelkenliler geçiyordu, terastan onları izlemek gerçekten güzeldi... Vüs'atın gerginliği gitmişti.

Akşam kararırken bahçeye indik. Ateşi yaktım. Kuru odunlarım vardı. Yoldan aldığım pirzoları mangala koyup rakıları da doldurunca akşamın tadını çıkartmaya başladık. Elektrik olmadığından yıldızlar pırıl pırıl yanmaya başladı.

Etler pişince yine terasa çıktık, ben gazyağı lambasını yaktım, tek ışığımız o idi; beş numara gaz lambası. Tanıdığım takım yıldızları, burçları gösterdim Vüs'ata.

Torba'da yaşarken bir astronomi kitabından takım yıldızları ve yıldızları öğrenmiştim. Casiopia, Büyük Ayı, Küçük Ayı, Kutup Yıldızı. Dragon. Vega, vb. Doğuya doğru Perseus, güney doğuda Sirius, tepemizde Vega, güneyde Akrep, Cefeus, batıda Borealis...

Gece bulutlu değilse Samanyolu ve yıldızlar çok tatlı bir ışıqla aydınlatır çevreyi. Yıldız muhabbeti epeyce sürdü. Oldukça geç yattık.

Sabah karşımızda bulunan Salih adasının arkasından güneş bakır bir tepsi gibi çıkmıştı. Önce turuncu- kırmızı, giderek sarı... Balıkçı tekneleri balıktan döner, süzülerek İkiz Adaların önünden Torba'ya yönelir. Gırgır teknelerinin dönüşüydü bu. Önde ana tekne, arkadan piyade ve lambalar... Balıktan dönüşleri seyranlıktır, arka arkaya süzülürler.

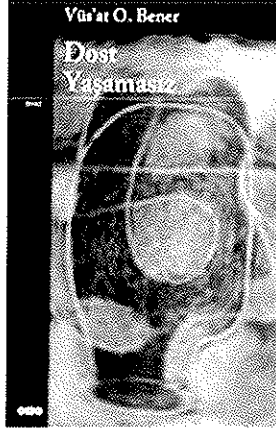
Çayı hazırladım tüp gaz ocağında. Kahvaltı masası terasta durur hep.

Vüs'at çok sigara içiyordu o yıllarda. Kahvaltıdan sonra keyif çayını yudumlarken sigarasını yakmıştı. Çok mutlu görünüyordu, yaşamın tadını çıkartıyordu.

Denize indik, koyda bizden başka kimse yoktu, deniz çarşaf gibi, kıpırtısız, attığımız kulaçlar küçücük dalgalarla yüzeyi kırıştırıyor. Denizden bakınca bizim ev tepenin yamacında kartal yuvası gibi görünür. Arkasında orman. Beyaz bir Bodrum evi. Denizden geçen teknedekilerin gözüne ilk çarpan da o.

Etrafta ev olmadığından gündüzleri bile sessizdi; hele geceleri parlak yıldızların altında ışık yakmasak bile tepemizde parlayan milyarlarca yıldız az buçuk aydınlatırdı etrafı. Bizi sesleriyle rahatsız eden insanlar yok, bazen yakın komşumuz olan ana

Vüs'at O. Bener
İPİN UCU

oğulun tartışmaları duyulur, onun dışında çakal sesleri. Güler mi, ağlar mı belli olmayan bir bağırsıkları vardır çakalların. İlk yıllarda, orman yangını olmadan önce orman içinden geçen ince patikadan hava kararmaya yüz tutmuşken Bodrum'dan eve geliyorum. Çakal seslerini duyunca

yaşlı komşularımdan birinin öldüğünü sanmıştım; komşunun kızı çığlık çığlığa ağlıyor gibiydi. Evlerinin önünde oturan Korkmaz ve karısına, "birisi mi öldü?" diye sormuştum. Önce bir şey anlamadılar, şaşırdılar. Sonra çakalların sesi dediler. Çakal sesleri bazen uzayıp giden kahkahalar gibi gelirdi. Tilkiler, çakallar, yaban domuzları çok yakınımızda yaşıyorlardı.

Birbirine yakın üç ev vardı ormanın kıyısında. Bizimki, Hasan Dede'ninki ve Korkmazların evi... Geceleri Saman yolunu ve yıldızları izlemek yalnızlığımı giderirdi. Vüs'at bayılmıştı sessizliğe...

Bir sabah evin girişinde kalan bir tümseği düzeltiyorum kazma ve kürekle, Vüs'at da sigara içerek beni izliyor. Sadece izledi ve baktı. Denemeye kalkmadı. O gibi işleri sevmediği belliydi. Sanki sigaranın dumanını bana üflüyordu, bunaltıyordu duman.

Tamamen düzleyemedim, yorulunca bıraktım.

Her gün denize inip yüzerdik. Akşam üzeri istersen Gölköy'e gidelim dedim. Köye indik arabayla. Yalıda yürüdük. Bir hanım arkadaşım rastladık, tanıştırdım. O da bizi ertesi akşam evinde yemeğe çağırdı.

Küçük terasında üç kişilik bir sofraya hazırlamış özenerek. Mezeler nefisti. Bodrumda yetişen ve pazarlarda satılan değişik otlar, patlıcan ezmesi, köpoğlu. Hanım arkadaşım okuyup yazan takımından olduğu için Vüs'atı iyi tanıyordu, çok özen gösterdi. Gölköyün serinlemiş gecesinde rakılar güzel

içiliyordu. Arkadaşım Vüs'at sıcak bir sohbete daldılar. Gölköy'ün sivrisinekleri olmasa daha keyifli olacaktı...

Gece orman yolundan eve dönerken önümüzden büyük bir domuz sürüsü geçti. Durup bekledik. Gündüz hiç görünmezler, geceleri suya ve bahçelerdeki sebzelere dalarlardı. Bazı geceler bir tüfek atışı duyunca domuzların aşağıdaki bahçeye indiklerini anlardım.

Ertesi gece evde kalalım, dedik. Daha ertesi akşam Bodrum'a indik. Biraz sokaklarda dolaştıktan sonra Meyhaneler sokağında Orhan'ın meyhanesine gittik, yer yok ama ahabaplığımız olduğu için idare ettiler. Vüs'atı tanıyan insanlara rastlıyorduk. O gece Mina Urgan'a uğradık. Çok sevinmişti Mina.

Bir akşam da Yalıkavak'ta Çavuşun balık lokantasına gidelim dedik. Lokanta denizin kıyısında, balıklar taze. Bir Lagos seçtik balık kasasından. Buğulama yapmalarını söyledik. Mehtap denizin üzerinde ıslıl ıslıl...

Vüs'atın bir elinde sigara bir elinde rakı kadehi eski sevgililerini anlatıyordu. Kaç yıl önce ayrılmışlar, İstanbul'da oturuyormuş. Birkaç ay önce bir kız onu aramış. Buluşmuşlar. Sevgilisinin kızymış. Eski sevgilisi Vüs'attan o kadar söz etmiş ki kız Ankara'ya gelince Vüs'atı aramış. Öyle şeker bir kızmış ki!.. Annesine benziyormuş. Sevgilisini özlemle anıyordu. Bunları konuşurken dumanı tüten lagosumuz bir tencere içinde geldi. Acıkmıştık. İştahla giriştik.

On gün kaldı benimle Vüs'at. Son günü yine bizim koyda yüzerek geçirdik. Akşama doğru Bodrum'a götürüp otobüsüne bindirdim. Çok dinlendiğini, nefis bir tatil geçirdiğini hep söylerdi. Ankara'ya iki ay sonra döndüğümde yeni çıkan ki-

tabı *Manzumeler*'i getirdi eve. Kitabın arasına bir de şiir koymuştu:

*Vega Yıldızının altında
Cemil Eren'in kartal yuvası
Fırçası daim elinde çilekeş
Kulaş attık birlikte
Gökburun koyu'nun yemyeşil sularında
Yettiğince soluğumuz
Fitili titrek gaz lambası
Mangal sefası
Ama dinmiyordu bu dünya'da ayrılan dostların yası
Olsun dedim kardeş
Kalır belki macerası
'Mahzun yüzlü şövalyenin''
Bizim de boş uzun yaşamak değil
Tutkumuz, muradımız.*

2004 Baharında Çayyolu'ndaki atölyemde Atölye sergilerimin 5'incisini açtım. Açılışı Pazar günü 16:30 da düzenledik. Bütün komşularım açılışa, yaptıkları börekler, köfteler, kanapelerle katkıda bulundular. Bitişik komşumun bahçesine büyük bir masa hazırladık, üzerinde çeşitli yiyeceklerle. Bir kır ziyafeti gibi oldu. Kapalı mekanlarda resimlere bakanlar bahçeye serpiştirilmiş masalara yerleşiyorlardı ellerinde içkileriyle... Masalarda sohbetler kuruluyordu. Vüs'at, Ayşe, Erhan, Neşecan, Bilge, Benerlerin hepsi oradaydı, diğer dostlarımızla beraber. O kadar kalabalıktı ki herkesle yeterince meşgul olamıyordum. O gün çekilen fotoğraflardan izleyebildim sonradan gelenleri.

Vüs'at, Ayşe, Bilge bir masaya yerleşmişler... O günkü fotoğraflara baktığımda Erhan da, Vüs'at da sağlıklı ve neşeli görünüyorlar, şaraplarını içerken başka konuklarla konuşup gülüşüyorlardı. Hava pek güzeldi, bahçe güller içindeydi.

O Bahar Sergileri'ne ara verdim, 2004'ten bu yana yapmadım. Şimdi yazarken düşünüyorum da, özlemişim o günleri; yeniden başlamalıyım Atölye-Bahçe sergilerine...

O bahardan sonra Vüs'atın sağlığı iyi gitmedi. Sık sık hastalanmaya başladı. Erhan Bener'den alıyordum haberlerini. Başkent hastanesinin Bahçelievler bölümünde bir süre yattı. Gittim gördüm. Eve çıkarttılar. Diyalize girmesi gerekiyordu sık sık.

Başkent'in Eskişehir yolundaki hastanesine yatırıldı. Ankara Üniversitesi Cebeci Bölümüne yatırmak için bir doktor arkadaşımın yardımını istedim, orada çok rahat edecekti ama diyaliz yokmuş. Başkent daha uygun görüldü. Erhan'ın da sağlığı bo-

zulmuştu. Vüs'atın tedavisi ile artık Ayşe ve Bilge uğraşıyorlardı. Eskişehir yolundaki tedavi evine yatırıldı. Odası tek kişilikti.

Bir bakıcı tutuldu. Ayşe ayarlamıştı bakıcıyı. Ayşe ve Bilge her gün gidiyorlardı görmeye. Birkaç günde bir ben de gidiyordum. Arada bir Zeynep de geliyordu. Çok zayıflamıştı. Barış Alanya'da olduğu için ancak tatile geldiği zaman gittik birlikte. Bir keresinde Erhan'ın oğlu Yiğit de gelmişti İstanbul'dan. Zeynep'i ve Yiğit'i çok severdi. Amca yeğen birbirlerine takılıyorlardı. Bitiremediği bir öyküsü vardı, bitirmesi için Yiğit'e havale etmişti onu.

Doktor yürümesi gerektiğini söylediği için her gidişimizde Ayşe ile Vüs'at arasında bir mücadele başlardı; Ayşe yürümesi için çabalar, Vüs'at yürümek için direnirdi. Bacakları o denli güçsüzdü ki yürüyemeyeceği görülüyordu; yine de Ayşe zorla koridora çıkartıp yürütmeye çalışıyordu. Bakıcılar sık sık değişiyordu; kimi artık yapamayacağını söyleyip ayrılıyor, kimini de Ayşe beğenmeyip değiştiriyordu. Bakıcıdan başka kimse kalamıyordu geceleri; gündüzleri de ziyaret saati dolunca herkesi çıkartıyorlardı. Ziyaretlerimiz sırasında bun alıyor, hemen oksijene bağlanıyordu.

Bizi dışarı çıkartıyorlar ziyaret saati dolunca, Ayşe bakıcıya talimat vermek için geride kalıyor, dışarıda onu bekliyorduk. Erhan her gidişimizde gelemiyordu bizimle, onun da sıkıntıları vardı...

Kovulmadan yanından ayrılmıyorduk. Artık yüzünde neşe kalmamıştı, gözlerini dikip bakıyordu bana. Aklından neler geçerci, bakışlarından anlamaya çalışıyordum. Artık iyileşemeyeceğini biliyordu sanırım. "Sen neler atlattın, bunu da atlatacaksın" demelerimin boş laflar olduğunu biliyordum, "Haydi vedalaşalım bu gidişin dönüşü yok" da denebilir miydi? Denmiyordu. Ölüm lafı edilmiyordu. Ne denli hasta olsa da ona ümit vermek daha iyi miydi? Batı toplumunun doktorları gerçekçi davranmakla doğru mu yapıyorlardı?... Vüs'atın o bakışları belleğime yerleşti kaldı.

Bir gün Erhan'dan bir telefon geldi, "Ağabeyimi kaybettik... Dün gece sabaha karşı gitti..."

Ne denli bekleseniz de ölüm haberi kötü şey. Hastanın hâli hiç iyi olmasa da hep öyle yaşayacak sanıyorsunuz... Mezarı başında daha fazla kendimi kontrol edemedim.

O yıl Tüayap Kitap Fuarının Onur Konuğu ilan edilmişti; ona verilen ödülü eşi Ayşe aldı.

3 Mart 2009. Ankara

Kitsch

Orhan H. Aydın —

19. yy'ın sonundan başlayıp, 20 yy'ın sonuna kadar süren şeytan taşıma sürecini atlatmışa benzeyen "kitsch" kavramı, son yıllarda "yüksek kültür"le arasında esen barış rüzgârlarından faydalanmaktadır

K "Kitsch" kavramının 19.yy 'da Almanya'da ortaya çıkmış olduğu konusunda geniş bir uzlaşma vardır. Bu tanıma uyan ürünlerin, "kitsch" olarak adlandırılmadan çok önce kültür nesnesi olarak varlığını sürdürdüğünü biliyoruz. Bu ürünler her zaman vardı, ancak bunları tanımlayan "Kitsch" sözcüğünün kullanımı 1870'li yıllara denk düşer.

Başvurulan sözlüğe bağlı olarak, 'K' sözcüğünün kullanıma girme tarihinde değişiklik olabilir. 1943'de yayınlanan "Trübner" in Almanca Sözlüğündeki açıklamaya göre, "kitsch" deyimini 1881 yıllarından itibaren Berlin sanat çevrelerinde

kullanılmaya başlanmıştır. Friedrich Kluge'nin Almanca etimolojik sözlüğüne göre ise, "kitsch" ilk olarak 1870'lerin başından itibaren Münih sanat çevresi ve bohemleri tarafından kullanılmıştır.

Her iki kentte de bu kavram resim ve heykel sanatıyla ilgili olarak tedavüle girdi. Başlangıçta, yalnızca sanatçıların kendi aralarında yaptıkları sözlü eleştirilerde kullanılır, 1900'lü yılların başında yazılı metinlere de girmeye başlar. Kısaca belirtmek gerekirse, "kitsch" sözcüğü yaklaşık 100 yıldır yazılı metinlerde kullanımdadır.

Edebi metinlerin değerlendirilmesinde, "kitsch" deyimine daha geç tarihlere rastlamaktadır. Ancak bu konuda da kitsch örneklerine, kavramın sözcük olarak kullanılmaya başlamasından önce rastlarız.

Kendisi bir tuhaflığa, bir garabete işaret ettiği gibi, hem ortaya çıkışında , hem sözcük olarak kullanılmaya başlanmasıyla, varlığı arasındaki zaman farkı açısından olay tuhaflıklarla doludur. Örneğin, "kitsch" edebiyatın babası kabul edilen Carl Gottlieb Samuel HEUN 1771 - 1854 yılları arasında yaşamış ve onun eserlerinin eleştirisini yapan çağdaşı Wilhelm HAUFF da "kitsch" olgusunu, adını koymadan ya da koymadan, ancak tarif ederek tanımlayan ilk kişi olmuştur. Daha sonra da edebiyatta kitsch konusu tartışılırken 18.yy'ın başlarındaki bu ikiliye sık sık gönderme yapılma zorunluluğu doğmuştur. Kısaca, kitsch sözcüğü icad edilmemişken tanımı yapılmış, daha sonra adı konduğunda ise bu tanımdan daha iyisi pek yapılamamıştır.

H.CLAUREN takma adıyla yazan S.HEUN'un, kitsch olayında en iyi örneklerden biri olduğu kabul edilen *Mimili* adlı romanının eleştirisinde W.Hauff ,

romanındaki kahramana atfen yazarın eserinin okurda yarattığı izlenimi, “Mimili davranışı” olarak nitelemiştir. Burada sıralanan “Mimili davranışı”nın özellikleri, daha sonra “kitsch” kavramının da belli başlı nitelikleri arasında yer almıştır. Bir bakıma, “Mimili davranışı” ile anlatılmak istenen, edebiyatta kitsch’in ne olduğunu da tarif etmiştir.

“Mimili davranışı” şöyle özetlenmiştir:

- KOLAY KAVRANABİLİR (Eingaengigkeit),
- ABARTILI BİR YARDIMSEVERLİK (Gefaeligkeit, Hilfsbereitschaft),
- ŞABLON DAVRANIŞLAR / Düşünmeden yapılan işler (Schematismus),
- SIRADANLIK/ Vasatlık (Trivial *),
- HESABİ DUYGUSALLIK / Yapay coşku (Kalkulierte Gefühlserregung)

19.yy’sonlarında ve 20.yy’ın ilk yarısında “kitsch” sözcüğü, hem Almanya’da, hem de diğer Avrupa ülkelerinde tüm sanat çevresince sevilerek ve yaygın biçimde kullanılmıştır.

Niteliksiz Adam romanının yazarı Robert Musil (1880-1942) bu eğilimi şöyle anlatmıştır: “Kitsch, sanatçılar arasında, rakiplerin sanat alanından silinip yok edilmeleri için de yaygın biçimde kullanılmıştır. Yeni sanat akımları bu yolla aşağılanmış ve K’ sözcüğü neredeyse stratejik öneme kavuşmuştur.”

Bu kullanım, kitsch tanımlarını zenginleştirmiştir. Olumsuz bir etiket olarak kullanıldığı gibi, sınıflar teknolojinin yeni imkânlarının kullanılarak elde edilmiş sanatsal yapıtların değerlendirilmesinde negatif anlamda kullanılmıştır.

Kitsch, yığınların zevkine uygun ve uyumlu bir ürünü ve onun bu nedenle kolay ve çokca satılması olayını tarif eden bir kavram olarak da tanımlanmıştır.

Özellikle, 1920’li, 30’lu yıllarda K’ toplumsal bunalımın yarattığı bir hastalık olarak da görüldü. Edebiyat eleştirmeni Hans Egon Holthusen (1913-1997) K’ kavramını NİHİLİZM (tüm değerlerin reddi/hiçliği yüceltme), SİNİZM (kırıcı bir alaycılık) ve SANTİMENTALİZM (abartılı duygusallık) kavramlarıyla eşdeğer tutmuştur.

İki dünya savaşı arasında (1918-1945) ise K’ genel bir kültür çöküşünü ifade etmiştir.

Yazar Herrmann Broch (1886-1951) K’i, “Etki yaratma bağımlılığı” olarak tanımlamıştır. Bu,

* Burada, “trivial” sıfatıyla, sıradanlık/vasatlık vurgulanmak istense de, ayrıca beklentisiz bir eğlence, kaygısızca geçen saatler hedeflenerek yapılan edebiyat da kastedilmiştir.

“İYİ” bir etki değil, “GÜZEL” bir etki yaratma üzerine kurgulanır, demiştir. “İYİ sanat eserleri” geleceğe dönüktür, uzaktaki hedeflere yönelirler, kalıcılık onlar için önemlidir. Yalnızca “GÜZEL” etkisi yapmasını istedikleri eserleri için, bunları üretkenler daha önce denenmiş, kalıplaşmış formların dışına çıkmak istemez. Güzel olanın tekrarı onlar için güvenilir bir yöntemdir. Broch, kitsch’in bu bakımdan sanatın değerler sistemi içinde “KÖTÜ” olanı temsil ettiğini söyler.

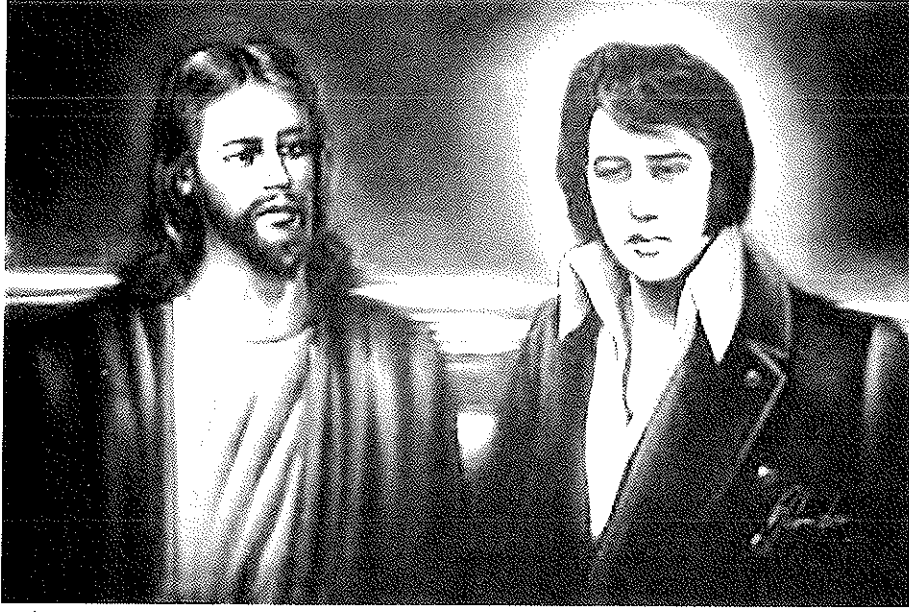
Ancak, H.Broch’un roman dünyasına bakışını anlatan, toplu eserlerinin derlendiği kitapta (derleyen: Hannah Arendt), yazarın sanat kavramıyla ilgili tanımını ve bu bağlamda “kitsch”le ilgili değerlendirmeleri birbiriyle çelişkilidir. Bu usta yazarın değişik zamanlarda kaleme aldığı anlaşılan makalelerinde, kitsch konusunda vardığı sonuçlardan hangisinin bu kavramı tanımladığı ise tartışma götürür. Bu bize hem kitsch tanımlamasının o kadar kolay olmadığını, hem de zaman içinde kitsch metinlerinde ele alınan temaların kendisinden beklenenin aksine, çok fazla çeşitlilik gösterebileceğini düşünmemiz gerektiğini gösterir.

Broch makalesinin bir yerinde, sanatın dünyayı arzu edildiği, ya da korkulduğu biçimde anlattığını, buna karşın kitsch ürünlerin dünyayı tam da nasılsa öyle anlattığını yazmasına karşın, başka bir yerde de, “Kitsch romanları dünyayı gerçekçi biçimde anlatmaz, onu arzulandığı, ya da korkulduğu biçimde ele alır,” demiştir.

Bu çelişkili ifadeler bize, edebi eserlerin eleme yöntemiyle kategorilere ayrılmasının objektif bir kuralı olmadığını da gösteriyor. Çünkü, kitsch gerçekten de –tam da Broch’un içine düştüğü tuzakta olduğu gibi- olayları gerçek olamayacak kadar gerçekçi biçimde yansıtmıştır, hem de gerçek hayatta karşılaşılması mümkün olamayacak kadar “güzellikler” içinde sunmuştur. Edebi metinlerin sınıflandırılmasını tarihsel dönemlerine göre yapmak bizi daha az yanılgıya sürükleyecektir.

Diğer ünlü bir yazar -Ernst Bloch- ise kitsch konusuna değinirken, kavramın kapsamını daha da genişleterek, onu sosyal boyutuyla ele almayı tercih etmiştir. Bloch, kendini kandıran ve kandırılmaya da ses çıkarmayan toplum kesimlerinden söz etmiştir. Bu kesimlerin “kitsch”i yalnızca talep etmediklerini, büyük oranda “kitsch”in bizzat kendisi olduklarını belirtmiştir.

Bu tanımlara ek olarak, Arnold Hauser’in “Sanatın Sosyolojisi” adlı eserinde rastladığımız

“kitsch” ürünlerin ortak özelliklerine değinebiliriz. Bunlar:

- K’ içinde bulunduğu durumdan ve dünyanın gi-dişatından memnundur,

- K’ statükoyla uzlaşa içindedir. Toplumsal olay-lar karşısında umursamaz bir tutum benimser. Her zaman yüzyüsel bir iyimserlik içindedir.

- K’ çok fazla zihinsel güç harcamadan üretilir. Doğrudan duygulara yönelir, tasasız hayaller kurar, amacı yalnızca tüketicisinin zevk almasını sağla-maktır.

- K’in dünyasında yalnızca duygular ve tepkiler vardır. Araya düşünce ve eleştirel mesafe girmez. Doğrudan etki yapmak ister ve anlık tepkiler bek-ler.

- K’ bir tür kalpazanlıktır. Sanatın sahtesini üretir. Ucuz, şekerlendirilmiş, yapmacık ve yalancı bir duygusallık peşindedir.

- K’ bir yeteneksizin arzuları değildir. Bilinçli bi-çimde yapılan bir anti-sanattır.

- K’ eylemsizliktir. Yanıltıcı bir mutluluk ve huzur söylemiyle pasifleştirme işlevi görür. Eleştirisiz bir toplum önerir. “İyi” düşünürsek “iyi” olur gibi bir anlamsızlığı kendine yöntem olarak seçmiştir. İçi boş, yüzyüsel, klişe sözcükleri hiç durmadan tekrar eder. Onun için eleştiri yıkıcı, ya da yapıcıdır. Hal-buki, eleştirinin yaratıcı olması önemlidir. K’yara-tıcı olmayı, dolayısıyla sanatı dışlar.

YİRMİBİRİNCİ YÜZYILDA “KİTSCH”

19. yy’ın sonundan başlayıp, 20 yy’ın sonuna kadar süren şeytan taşılama sürecini atlatmışa benzeyen

“kitsch” kavramı, son yıllarda “yüksek kültür”le arasında esen barış rüzgarlarından faydalanmakta-dır. Bu bakımdan, yukarıda sözünü ettiğimiz türlü çeşit tanımlama ve nitelermelerden tamamen kurtul-muş olmasa da, kitsch’le ilişki neredeyse ironik bir oyuna dönüşmüş durumda.

Bayramda, seyranda, Noel’de, Paskalya’da K’ hoşgörü ile karşılanır olmuştur. K’yaygınlaşarak, gündelik hayatın içinde yerini almıştır. Şimdilerde, onu eleştirmektense onunla ilişki kurmanın tercih edildiğini görüyoruz.

Artık bahçelere yerleştirilen cüce adamlar, evlerin duvarlarına asılan geyik başları, ya da ağlayan mer-yem figürü küçük burjuva zevksizliğini, rüküşlü-ğünü, gülünçlüğü ifade etmemektedir. Önceleri ciddi tepkiler çeken, sert biçimde eleştirilen bu tür kitsch girişimleri, son yıllarda fazla ciddiye alınma-yan, daha çok eğlence ve oyun niteliğinde ele alı-nan bir alana dönüşmüştür.

Postmodern bir yaşam tarzının göstergesi gibi al-gılanan K’, ağırbaşlı ortamlardan uzak tutulsa da, pop-kültürde hoşgörülle karşılanmaya başlanmış-tır. Uzun süre sanatçı ve yazarlar tarafından “düş-man” muamelesi gören K’, şimdilerde tebessümle karşılanıyor, eskisi gibi herkesi çok fazla öfkelen-dirmiyor.

20.yy boyunca yaşanan eğitim patlaması, yaşam standartının yükselmesi, tüketimin artışı ve popüler kültürün yaygınlaşması sonucunda kültürel alanda da bir hareketlilik başgösterdi. Yüksek kültürden, “trivial” –harc ı âlem- kültüre doğru, yukarıdan aşa-ğıya çizilen dikmenin ve kesinlik içeren hiyerarşik

yapının yerini, daha barışçı ve çoğulcu bir kültür aldı. Farklı yaşam tarzları, birlikte var olmaya başladı (Koexistenz).

Günümüzde hiçbir estetik girişim, kendi alanı (çevresi-Milieu) dışında kalan sanat akımları için vazgeçilmez bir norm ve buna bağlı hegomonik bir yapı oluşturmaz. Trivial olanla nitelikli yüksek kültür arasında kesin sınırlar konmadığı gibi, zaman zaman kombinasyonlara bile gidilebilmektedir. Estetik formlar arasında entegrasyon başlamış, sınırlar her iki yönde delinmiş ve birbirine geçişler olmuştur. 19.yy da trivial ve kitsch belli sosyal sınıflara has bir kültürü yansıtmış olmasına karşın, bugün artık bu alanın küçük burjuva rüküşlüğü ile sınırlı kalmadığı söylenebilir, yani kitsch bütün sınıflar arasında görülmektedir.

Bugün için kitsch fazlasıyla nüans zenginliği taşıyan, tanımlanması ve ayıklanması gittikçe zorlaşan bir kavrama dönüşmüştür. Bu süreç, bir bakıma da onun sonunu getirecek gibi gözüküyor. Sınırları, kesinlikleri postmodernizmin oyuncu yaklaşımıyla bulanıklaşan “kitsch”, renklenip çeşitlenmesine karşın, parçalanıp unufak olup, sahneden çekilme sürecini yaşamaktadır, diyebiliriz; çünkü, bu anlamsız oyun bir gün iyice can sıkıcı hâle gelecek ve oyun olmaktan çıkacaktır, ya da kimse artık bu oyunu oynamayacaktır.

ZORUNLU ÜRÜN : “Kitsch”

K’ le ilgili tartışmalar 100 yıl boyunca sürdü. 20.yy’ın son.çeyreğinde, Prag’lı profesör Vilem FLUSSER (1920-1991) bu tartışmalara önemli bir boyut katarak, olaya bir de iletişimci gözüyle baktı. Böylece, hem düne kadar kitsch’le ilgili ortaya saçılmış olan tanımların derlenip toplanmasına öncülük etti, hem de anlaşılması ve anlatılması güçlüklerle dolu olan “kitsch” kavramını önemli ölçüde anlaşılır kıldı.

V.Flusser günümüz kültürünü üreten, daha sonra biriktiren ve nihayetinde onu sonlandıran modele dikkatimizi çeker. Bu model, düz bir hat üzerinde hareket eden, yani doğrusal (lineer) bir özelliğe sahiptir. Flusser’e göre, insan diğer canlılardan farklı olarak, yalnızca kendi kazanım, bilgi ve deneyimleri değil, daha önce edinilmiş olan genetik bilgileri de başkalarına aktaran bir canlıdır. İnsan bütün bu kazanımları biriktiren bir canlıdır aynı zamanda. Aktarma işine “iletişim” (komünikasyon), bilgilerin yarattığı birikime “kültür”, aktarım ve birikim işinde kullanılan yöntem ise “tarih” diyebiliriz.

MODEL NASIL ÇALIŞIYOR?

Nesneler doğal ortamlarından kopararak alınır (tedarik). Bunlara istenilen form verilir (üretim). Elde edilen mallara “kültür nesneleri” denir (hayvan derisinden ayakkabı yapmak gibi...) Kültür-nesneleri kültür deposunda birikir. Kültür giderek büyür. Doğa sürekli yükselen bir eğri doğrultusunda (asim-dot eğrisi) kültüre dönüştürülür.

İnsanın kendisi de, doğayı kültüre dönüştürdüğü oranda değişime uğrar ve dönüşür. Doğa insanileşir, insan da doğallaşır. Bu doğrusal modelin insan türü için son derece rahatsız edici, paradoksal bir yanı vardır. Modelin ayakta kalabilmesi mümkün değildir. Er ya da geç sistem çökecektir, insan türü de bunun bilincindedir, ancak modeli sürdürmekten de kendini alıkoyamaz.

Bütün toplanan bilgiler (enformasyonlar) sonunda dezenformasyona doğru yol alırlar, yani doğaya geri dönerler. Tüm insanlık, biyosfer, yerküre, güneş sistemi, galaksi ve yaratılmış, biriktirilmiş bütün kültürler yok olacaktır. Bizden önce hiç iz bırakmadan yok olan kültürler gibi...

Enformasyonun kaybolması kademeli biçimde ve yavaşça seyreden bir olaydır. Kültürel nesneler tamamen kaybolmadan ve doğaya geri dönmeden önce bir ara istasyonda bekler. Bu, kültürle doğa arasındaki durak -ç ö p- durağıdır, (Bkz. Roman: *İkinci Durak* Orhan Aydın, 2003 Sistem Yayınları, Leit-motif olarak “çöp”).

V.Flusser, çağımızda bu ara istasyonda birikmelerin ortaya çıktığını söylemekte ve yarı yarıya dezenforme olmuş kültür-nesnelerinin çöp durağındaki bekleşmelerinin ve birikmelerinin ilginç varoluşsal (existenzial) bir durum yarattığını belirtmektedir.

Bu ilginçleşen durum, “kültür”ün kendisi için de geçerlidir. “Çöpe dönüşen kültür” ün yarattığı kirliliğe duyulan ilgi, linear kültür-modelinin varoluş sorununa yöneliktir. Bu model ne antropolojik açıdan, ne teorik açıdan, ne de pratikte varlığını sürdüremez durumdadır.

Bu noktada V.Flusser önemli bir saptama yapar: “Kültür modeli: enformasyonun çöküşünü, unutkanlığı, ölümü; kısaca, insan olmanın tüm saçmalığını bir sır gibi saklar ve susar. Model terkedilecek olsa, hümanizmanın oturduğu zemin kaybolur ve insani olan ne varsa kayar gider; varolan linear kültür modeli izlendiğinde de her şey sonlanacaktır. Büyük paradoks budur.”

Bu modelde dairesel bir dönüşüm vardır:

Doğa/yarı mamul/kültür/ ÇÖP/ doğa... Bu dairesel hareketin bazı aşamaları geçici olarak durdurulabilir, ya da yavaşlatılabilir. Yarı mamulün kültüre dönüşmesi bir süre için ertelenebilir, ya da çöpün doğaya dönüşmesi hızlandırılabilir. Bazen de, süreçler geri-dönüşümlü olarak kullanılabilir: "re-cycling". Çöp yığınlarından yararlanılarak bir kısmını kültüre dönüştürmek gibi...

V. Flusser konumuzla ilgili tezini bu noktada ileri sürer ve çöpün kültür alanına geri dönüşümünü "KITSCH" olarak adlandırır.

Bu yöntemle geçmişi günümüze, hattâ geleceğe taşımak söz konusudur. Geçmişten geleceğe akan zaman "kitsch" uygulamasıyla geri döndürülmüştür ve âdeta zaman kontrol altına alınmak istenmiştir. Buna Flusser, "post-historik" yöntem demiştir.

Modelin estetik sonuçları bakımından da karşımıza şöyle bir sonuç çıkar:

DOĞA: değerlendirme dışıdır,

YARI MAMUL: değerlendirmeye açık,

KÜLTÜR: değerli,

ÇÖP: değersizdir.

Kültürün eninde sonunda çöpe dönüşmesi kaçınılmaz olduğuna göre, bu modelin deviniminde sürekli olarak değerli değersiz dönüşüyor diyebiliriz. En sonunda da değerlendirme dışı olan doğaya geri dönüş gerçekleşiyor. ÇÖPÜN ise geri döndürülmesi ile değersiz olan birden yeni bir değer kazanıyor. Ancak, buna anti-değer diye bakılmaktadır.

KITSCH'in SONU

İşi biraz sadeleştirirsek, çöpe dönüşmüş maddi manevi her türlü kültürün, çöp alanından tekrar kültür alanına aktarılmasına KITSCH diyebiliriz.

Bu tanıma daha da yakından bakarsak: "Üzerindeki bilgilerin (enformasyonların) kısmen silinmiş olduğu kabul edilen kültürel nesneler çöpe dönüşmüştür. Bu haliyle çöp nesneler kültür hafızasında kolaylıkla muhafaza edilebilir; çünkü, gereksiz fazlalıklar (redundanz bilgileri) kolay depolanır. Bu nedenle, çağımızın enformasyon bolluğuna rağmen, kitsch olanın zihinde kolay yer etmesi mümkündür.

"Buraya kadar anlatılanlardan ve yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere : KITSCH, SANATSAL BİR OLAY OLMaktan ÇOK, KÜLTÜREL BİR OLAYDIR.

Buradaki geri-dönüşüm (re-cycling) işleminde, kültür sirkülasyonu söz konusudur, aynı zamanda da geçmişin güncellenmesi gibi bir olayla da karşı karşıya kalırız. Kitsch'in bu özelliği nedeniyle, ona maruz kalan olaylarda kullanılan anahtar sözcük "NEO" -YENİ'dir. Örneğin: neo-klasizm, neo-Darwinizm, neo-liberalizm, yeni-sol, yeni-haklar gibi...

Bu arada kitsch uygulamasında, geçmişte kalmış olayların tek tek cımbızlanıp günümüze kazandırılması gayretinden çok, çöp yığınlarının harmanlanıp, eşelenip, karıştırılıp, bulunan değişik nesne ve olaylardan kompozisyonlar, kolaj yöntemiyle elde edilir. Bu çok etkin bir yöntemdir, çünkü ilk bakışta farklı nesneler üzerinde izi kalmış farklı enformasyonların bir renklilik ve zenginlik yarattığı izlenimi yaratılır. Buna rağmen kitsch ürün kolayca akılda kalır. Bu da, onun özünde bulunmayan derinlik ve olaya hâkim olan ilkelik sonucunda gerçekleşir.

En iyi örnek, Nazizm'dir. Formül şöyle: Az kullanılmış milliyetçilik, sosyalizmle karıştırılır, üzerine yarım mitoloji, biraz bilimsel ve tarihsel hipotez serpilir ve ilk bakışta ortaya yeni bir şey çıkmış gibi görünse de, amaç; kolayca sindirilebilir parçalar hâlinde insanların önüne atılabilen bir ürün ortaya çıkarmaktır.

Kitsch olayının çekiciliği, bunun yalnızca zamanı tersine çevirmesi, ya da geçmişin güncellenmesi değildir. Kitsch konusunda esas şaşırtıcı olan, üzerinde konuşulacak, tartışılacak bir şey bulunamamasıdır. Kitsch olayında konuşma ve tartışma yoktur, yalnızca gevezelik vardır. Olay gevezeliklerin onay-

lanmasından başka bir yöne akmaz. Kimse kimseyle belli bir konuda konuşmayı sonuna kadar sürdüremez. KITSCH, yeni bilgiler sunmaz; aksine, mevcut bilgileri de perdeleyerek onların gündeme gelmeden unutulmalarını sağlar. Ölümün saçmalığının insan bilincinde yer etmesini istemez. Her şey unutulmaya ve ölüme terkedilir.

Sürdürülen kültür, belli bir tarihî dönüşüm sonucu enformasyonu maddi kültür biçimine sokarak biriktirmekten, ardından da kültür çöpleri oluşturmaktan vazgeçerse, kitsch üretimi de bir zorunluluk olmaktan çıkacak ve sonunda yok olacaktır. Bu da ancak endüstri toplumu sonrasında yaşanabilecektir. Çöp yığınlarıyla birlikte, kitsch de kaybolup gidecektir.

İnternet te KIZILCIK turu

Bilgisayar sektörünün büyüklerinden IBM şirketi çalışanları, Şubat 2008'den beri sendikalaşma mücadelesi veriyor. Çalışma Bakanlığı'nın yeterli çoğunluk tesbitine karşı IBM mahkemeye başvurdu. Türk-İş'e bağlı Tez-Koop-İş ve EMO'nun da desteğiyle protestolar sürüyor. Bu sayıdaki turun büyük bölümünü her gün dünyadaki emek mücadelesinden haberler veren Labourstart'ın (www.laborstart.org) seçtiği "yılın en iyi sitesi"ne (UE) ve bir internet dergisine ayırdık

www.ueunion.org

(United Electrical, Radio and Machine Workers of America, İngilizce)

Amerika Birleşik Elektrik, Radyo ve Makine İşçileri Sen-

dikası (UE), 1936'da elektrikli cihaz üreten fabrikalar-daki bağımsız sendikaların bir araya gelmesiyle kuruldu. UE, 1938'de dönemin sendika konfederasyonu AFL'in ayrımcı, meslek temelinde örgütlenme politikasına karşı, bir sanayi kolundaki nitelikli, nitelsiz, beyaz, siyah her işçinin üye olabilmesini savunan CIO (Sanayi Örgütleri Kongresi) konfederasyonunun kuruluşunda ilk sendika olarak yer aldı. Savaş sırasında sanayideki kâr artışına karşı dondurulan ücretleri telâfi etmek için üç büyük CIO sendikasının 1945 sonrasındaki başarılı grevleri (UAW, General Motors'da, UE, General Electric, Westinghouse ve GM'nin elektrik bölümünde ve USW, çelik sanayiinde) sermayeyi harekete geçirdi. Soğuk savaşın başlaması, 1946'da Cumhuriyetçilerin iktidara gelmesi, 1947'de grev ve örgütlenme hakkını kısıtlayan, sendika yöneticilerinin "Komünist Parti üyesi olmadıklarına dair" imza vermeye zorlayan Taft-Hartley yasası (halen yürürlüktedir), McCarthy'ci cadı kazanları, tüm sendikal hareket gibi, yöneticileri ve üyeleri arasında bir çok komünist ve sosyalistin olduğu UE üzerinde de büyük bir baskı oluşturdu. 1949'da sağ kanadın ele geçiremediği UE, CIO'dan beklediği desteği bulamadı ve 11 başka ilerici sendikayla birlikte konfederasyondan ayrıldı. Ancak fabrikaların başka bölgelere kaydırılması, 1955'de AFL ve CIO birleşmesi (bugün 10 milyon üyeyle ABD ve Kanada'daki en büyük işçi konfederasyonu) sonucu üye sayısı 1960'da 58 bine düştü. UE, hâlen GE'deki sendikal koordinasyona önderlik ediyor. Hak mücadelesindeki kararlı tavrını geçen Aralık ayında Chicago'daki bir fabrika işgaliyle de gösterdi. UE, son yıllarda hizmet sektörü, kamu emekçileri, eğitimciler arasında da örgütlendi ve Meksika'daki benzer bir sendikayla (FAT) Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesine (NAFTA) karşı çıkan stratejik bir birlik oluşturdu. Brezilya'da CUT, Fransa'da CGT, Kore'de KCTU gibi sınıf sendikalarıyla, Dünya Sosyal Forumu üzerinden de işçilerin dışındaki sosyal hareketlerle işbirliği yapıyor. UE'de üyelerin her kademede (yerel, bölgesel, ulusal) seçimi, denetimi, politika, program, harcama ve sözleşmelerde onay gereği ile "üyelerin yürüttüğü sendika" ("rank-and-file union") yaklaşımı uygulanıyor (örneğin GE ile yapılan 2007 toplu sözleşme görüşmeleri siteden gün be gün izlenebildi), böylece. Sitedeki bölümler

şöyle: UE Hakkında (hedefler, yapı), UE ile örgütlen! (sendikal haklar, örgütlenme bilgileri), Bağımsız Sendikalar (özerk, bağımsız sendikacılık makaleleri, bağlantılar), UE Haberleri (abonelik olanağı, 1997 sonrası arşiv), UE-GE Sözleşmesi (görüşmeler, haberler, 2000, 2003 sözleşme arşivi), Kaynaklar (çalışmalar için malzeme kataloğu), Liderlik Kılavuzu, Uluslararası (dayanışma sitesi, özellikle Meksika işçi hareketi), Bağlantılar (yüzlerce faydalı site), Sağlık ve Güvenlik (makaleler), İşçiler için Bilgi (işyeri temsilcileri, üyeler, yöneticiler için bilgiler), İşçi Partisi (UE'nin desteklediği parti sitesi), Eğitim (sendikal eğitim materyali), Politik Eylem (güncel kampanyalar, görüşler -örgütlenme, ABD'de Obama dönemi-), ayrıca yıllık Kongre, iki yıllık politika, rapor bölümleri. Arama, Yeni eklenenler, İspanyolca sayfalar da içeriği tamamlıyor. Site, üyelerin demokratik katılımı, denetimi iddiası ve web yayıncılığı açısından önerilir.

Mavi Defter
Anlatılan senin hikayendir

www.mavidefter.org

(Mavi Defter İnternet dergisi)

Mavi Defter, 19 Aralık 2007'den beri (19 Aralık katliamı -"Hayata dönüş" operasyonu- anısına) "politikadan felsefeye, bilimden sanata, spordan çevre sorunlarına" uzanan geniş bir yelpazeyi gündemine alan, "eşitliğin, özgürlüğün, barışın dili olmayı" amaçlayan bir İnternet dergisi. Dergiye, onbeş günde bir dönüşümlü olarak Afşar Timuçin, Necati Sönmez, Haluk Gerger, Yüksel Akkaya, Temel Demirer, Sibel Özbudun, Eren Keskin, Varlık Özmenek, Ragıp Zarakolu, Sungur Savran, Fuat Ercan, Haluk Yurtsever, Ahmet Soner ve Ali Şimşek yazıyor.

Sitede Seyir Defteri (ekonomik, politik, toplumsal gelişmeler), Afrika Dahil (dünyadan haber, söyleşi ve inceleme yazıları), Yasak Elma (kadın penceresinden gelişmeler, haberler, politik yazılar), Akademia (bilim, felsefe, kültür çalışmaları), Mimesis (sanat, edebiyat eleştirileri, şiir, resim, sinema, fotoğraf yazıları vb.), Anımsama Defteri (Direnenlerin Tarihinden Belgeler), Öteki Tarih (tarih araştırmaları, özgün belgeler), Yurttan Sesler (basından ilginç haberlere dayanan yazılar), Ünlüler Treni (popüler kültürden isimler), "Müslüm Baba Marx'ın Kapital'ini Öğretiyor" (yazı dizisi), Şiir Defteri, Öykü Defteri ile okur yazıları köşeleri bulunuyor. Ayrıca Finans krizi, Hrant Dink, Gazze, Ergenekon operasyonu, Obama ve Kürt sorunu bölümleri, Arama olanağı ve site haritası mevcut.

BELGE

“

15 MART DÜNYA TÜKETİCİ HAKLARI GÜNÜ EKONOMİK KRİZİN FATURASI TÜKETİCİLERE DEĞİL SORUMLULARA ÖDETTİRİLMELİDİR

Bugün 15 Mart Dünya Tüketici Hakları günüdür. Tüketici haklarının geçmişi, gelişim süreci ve bugünkü durumu herkesin malumudur. Biz Tüketiciyi Koruma Derneği olarak tüketici haklarının yaygınlaşması ve uygulamadaki sorunların çözümü için yapılması gerekenleri ilgililere ve yetkililere her fırsatta bildiriyoruz. Aynı zamanda tüketici hakları ile ilgili yaşanan sıkıntıları aşmak için kamuoyu nezdinde ve yargı sürecinde 19 yıldır mücadele ediyoruz.

İçinde bulunduğumuz süreç biz tüketiciler için yaşamı her geçen gün çekilmez hale getiriyor. Son 1 yıl içerisinde karşılaştığımız elektrik, doğalgaz, su ve akaryakıt zamları biz tüketiciler için yaşamı daha da zorlaştırmıştır. Bunlar yetmezmiş gibi telefonda alınan sabit ücretler, su, elektrik ve doğalgaz sayaçlarının ön ödemeli sayaçlarla değiştirilme çabası, tüm yargı kararlarına rağmen alınmaya devam edilen banka kredi kartları üyelik ücreti veya kart aidatı karabasan gibi üstümüze çökmüştür.

Yaşadığımız ekonomik kriz nedeniyle birçok iş yeri kapanmış, kapanmayanlarda en düşük kapasite ile çalışmak zorunda kalmışlardır. Ülkemizde işsiz sayısı haddinden fazla iken bir de yaşanan bu kriz nedeniyle de binlerce insan işinden aşından olmuştur. Özel sektörde çalışanların büyük çoğunluğu ücretlerini zamanında alamamaktadırlar. Bu nedenle son günlerde finans kuruluşlarından tüketici kredisi kullanan veya kredi kartı kullananların büyük çoğunluğu borçlarını ödeyemez duruma düşmüş ve iki milyona yakın insan icra kışkacına girmiş bulunmaktadır. Ülkede yaşanan ekonomik krizin sorumlusu tüketiciler değildir. Krizin faturası sorumlular yerine tüketicilere ödettilmemelidir. Siyasi iktidar global ekonomik krizi önce küçümsemiş, daha sonra da krizin etkilerinden kurtulabilmek için paket üstüne paket açıklamaya başlamıştır. Ancak alınan önlemlerin hiç birisi çalışanlar ya da tüketiciler için olmayıp; ÖTV ve KDV indirimleri aldatmacadan başka bir şey değildir. Bu nedenle Tüketiciyi Koruma Derneği olarak bu yıl KAMUSAL AYIPLI HİZ-

MET ÖDÜLÜ vermeyi kararlaştırdık. Bu ödülü 15 MART DÜNYA TÜKETİCİ HAKLARI GÜNÜ nedeniyle:

Tüketicilerden Banka Kredi Kartları üyelik ücreti veya kart aidatı ve hesap işletim ücreti adı altında haksız olarak alınan ücretlere, gerek yerel mahkemelerin gerekse Yargıtay'ın aksi yöndeki kararlarına seyirci kalınarak, sanayicilerin, büyük holdinglerin, kobilerin kriz nedeniyle kredi borçlarını yeniden yapılandırırken, tüketicinin kredi kartı borçlarına duyarsız kalıp banka lobilerine teslim olduğu için;

Türk Telekom'un Tüketicinin Korunması Hakkındaki Yasaya aykırı olarak alınan sabit ücret uygulamasına, Tüketicilerin Evrensel hakları ihlal edilerek diğer kamusal mal ve hizmetlerin ayıplı olarak sunulmasına seyirci kalmaktan öte taraf olduğu için;

Tüketicinin korunması hakkındaki yasanın amir hükümleri uyarınca, tüketicilerin haklarını kolayca ve kısa sürede arayıp sonuçlandırmak için kurulan tüketici sorunları hakem heyetlerine gereken ödenegi bile sağlamadığı için;

Tüketicinin örgütlenmesinden korkarak, henüz Ülkemizde yasası çıkmadan 19 yıldır tüketici haklarının gelişimi ve yaygınlaşması için kendi olanaklarıyla faaliyet yürüten tüketici örgütlerinin çalışmalarını görmezden gelerek, tüketici örgütleri ile aynı platformda çalışmayı reddettiği için;

2009 yılı ayıplı hizmet ödülünü Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan'a vermeyi uygun bulduğumuzu kamuoyuna açıklıyoruz. 15.03.2009

AYIPLI KAMUSAL MAL VE HİZMETLERE HAYIR

TÜM HALKIMIZIN 15 MART DÜNYA TÜKETİCİ HAKLARI GÜNÜNÜ KUTLUYORUZ

Tüketiciyi Koruma Derneği
Merkez Yönetim Kurulu
15 MART 2009

”

Çeşitli yayınlardan sonra 1859'da Türlerin Kökeni'ni ilk baskısını yaptı.